

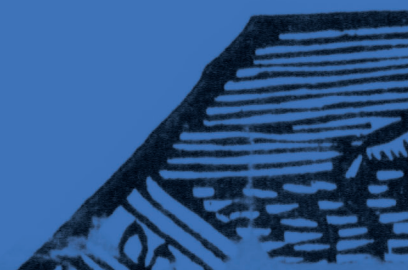
TARTU ÜLIKOOL
raamatukogu

i e l m n
p q r z ſ ſ b c v u
x y z.

Tartu Ülikooli raamatukogu

AASTARAAMAT 2024–2025

i e l m n o p q r z
ſ ſ b c v u w x y z.

Tartu Ülikooli raamatukogu
aastaraamat 2024–2025

TARTU ÜLIKOOL
raamatukogu

Toimetus: Jaanika Anderson, Kristhel Haak, Janika Päll, Moonika Teemus, Marianne Marlene Tiik, Anneli Sepp (peatoimetaja)

Keeletoimetaja: Sirje Nilbe

Tõlkija: Marika Liivamägi

Kujundaja ja küljendaja: Maarja Roosi

Kaane kujundus: Lilian Mengel

Väljaande kujunduses on kasutatud detaile vanima säilinud läti aabitsa trükipoognatest. Trükkitud Johann Georg Wilcken Riias, u 1683–1685. TÜR, R Est.C-184

Fotod on pärit Tartu Ülikooli raamatukogu fotoarhiivist, kui pole märgitud teisiti.

ISSN 1406-0892 (trükis)

ISSN 1736-9363 (võrguväljaanne)

Trükk: Paar OÜ

Tartu, 2026

Sisukord

Raamatukogu on ülikooli süda <i>Jaanika Anderson</i>	6
Kohtamispaik <i>Ilmar Vene</i>	12
RAAMATUKOGUST	
Tartu Ülikooli raamatukogu arengukava 2026–2030	14
Tööprotsesside kaardistamine: tee tõhusama ja kasutajasõbralikuma raamatukoguni <i>Jaanika Anderson</i>	16
Eesti raamatu suurjuubeli avapäev Tartu Ülikooli raamatukogus <i>Marianne Marlene Tiik</i>	20
Raamatult lugejale <i>Jan Kaus</i>	30
Ülikooli raamatukogu ja Läti raamatuaasta	32
Meie teenused kasutaja pilgu läbi: teenusekvaliteedi uuring UtlibQual 2024 <i>Olga Einasto</i>	34
Skills4EOSC: avatud teaduse oskuste koolitussüsteemi loomine Euroopas <i>Tiiu Tarkpea, Liisi Lembinen</i>	42
Raamatukogu koostöö vabade kunstide professuuriga <i>Ene Paldre</i>	46
Kirjad raamatukogule <i>Krista Aru</i>	49
UURIMUSI	
Töölasesest uudishimust doktoritööni: refleksiooniartikkel doktoritöö protsessist 2019–2024 <i>Liisi Lembinen</i>	56
Doktoritöö trükitud raamatu tulekust Eestisse <i>Kaspar Kolk</i>	60
Raamatukogu 220 aastat kaante vahel. Vestlus Malle Ermeliga	64
Eesti esimesed teadustööd <i>Kaarina Rein</i>	69
Meie ajalooliste kogude põhjal tehtud üliõpilastööd. Juhendaja aruanne <i>Janika Päll</i>	73

Cancrinide raamatupärand Tartu Ülikooli raamatukogus <i>Elis Pärn</i>	77
Kataloog, mis rullib lahti eluloo: Tartu klassik Karl Morgenstern 1770–1852 <i>Jaanika Anderson</i>	90
NÄITUSED	
Näitus „Alkeemia: kõigi asjade ristumispunkt“ <i>Meelis Friedenthal</i>	94
Kuidas iva idanema hakkas ehk juubelinäituse „Õpetusest võrsub iva. Eestikeelsest loengukonspektist kõrgkooliõpikuni“ sünnilugu <i>Marianne Marlene Tiik</i>	97
Näitused 2024–2025	104
MEIE INIMESI	
Ester Ilja 70	112
Tiiu Täpsi 70	113
Olga Einasto 60	114
Natalja Gordejeva 60	115
Kalju Kill Kask 60	116
Külli Põhjala 60	117
Terje Rand 60	118
Margit Leesik 60	118
Janika Päll 60	120
Anu Rjabinin 60	121
Anneli Sepp 50	122
<i>In memoriam</i>	123
RAAMATUKOGU TÄNAB JA TUNNUSTAB	126
PUBLIKATSIOONID JA ETTEKANDED	129
Tartu Ülikooli raamatukogu struktuur	144
Enim laenutatud raamatud 2025. aastal	145
Raamatukogu arvudes 2025	146
<i>Summaries</i>	148

BIBLIOTHECA UNIVERSITATIS TARTUENSIS

24

Raamatukogu on ülikooli süda

Jaanika Anderson

Tartu Ülikooli raamatukogu direktor

Tartu Ülikooli raamatukogu viimase aastaraamatu ilmumisest on möödunud kaks aastat ja ei saa öelda, et need möödusid märkamatult. 2024. ja 2025. aastasse mahtus nii planeeritu elluviimist kui ka suuna seadmist järgmisteks aastateks. Saime kaasa rääkida Tartu Ülikooli uue arengukava koostamises ja alustasime raamatukogu arengukava koostamist, pidades silmas, et ülikooli asutusena on ka meil oluline roll ülikooli eesmärkide täitmisel. Raamatukogu on ülikooli süda: see on kõikide valdkondade kohtumispunkt, koht, kust akadeemiline pere leiab tuge oma eesmärkide täitmiseks ja võimalusi väljakutsete lahendamiseks, aga ka suhete loomiseks ja hoidmiseks.

Raamatukogu peamine roll on hankida õppe- ja teadustööks vajalikke publikatsioone, nii elektroonilisi ressursse kui ka paberandjal teavikuid. Raamatukogu on mitmeski mõttes teadmiste vahendaja, sest peale informatsioonile ligipääsu võimaldamise õpetame me seda ka leidma, hindama ja kasutama. Raamatukogu teeb digiteerimisega kättesaadavaks allikaid, mida uurida ja tõlgendada, et mõista Eesti ja teaduslooli rolli maailmas. Raamatukogu seisab hea avatud teaduse printsiipide eest, pakkudes mitmesuguseid teenuseid, et teadustulemused oleksid kättesaadavad ja tooksid kasu võimalikult suurele osale ühiskonnast. Raamatukogu on turvaline paik, kus on hea õppida, töötada ja saada osa arvukatest näitustest või suhelda kaaslastega. Iga raamatukogu unistus on olla oma kasutaja jaoks olemas sel viisil ja sel ajal, mil ta seda vajab.

Raamatukogu hoolib

Kuigi laenutuste arv ei ole viimastel aastatel kasvanud, on suurenenud raamatukogu külastuste hulk. Ülikooli raamatukogu on oluline õppimise ja koosõppimise paik, kuhu saab põgeneda maailma ja mitmesuguste segajate eest, sinne keskkond aitab leida jõudu enesedistsipliiniks. Et raamatukogu keskkond oleks kasutajatele mugav ja meie teenused vastaksid kasutajate ootustele, oleme küsinud neilt arvamust ja tagasisidet. Uuendused ja muudatused ei pea lähtuma raamatukogu soovist, vaid meie kasutajate vajadustest. Selle teadasaamiseks oleme teinud mitmesuguseid küsitlusi ja uuringuid, millest mahukaimad olid kvaliteediuring UtlibQual2024 ja majandusteaduskonna tudengite läbiviidud fookusgruppiintervjuud.

Raamatukogult oodatakse vaikseid ja mõnusaid õppimiskohti, võimalust koostöiste ülesannete täitmiseks, einestamiseks ja seadmete laadimiseks, aga ka lõõgastumiseks ja sõpradega suhtlemiseks. Tähtsusetu pole ka mugav ja kiire teavikute laenutamise ja tagastamise võimalus ning informatsiooni leidmine. Oleme seadnud eesmärgiks uuendada järk-järgult raamatukogu keskkonda. 2024. aastal sisustasime mugava fuajee, millest on saanud ootamis- ja kohtumispaik, ning 2025. aastal said tudengid kaasaegse sisustusega söögitoa. Moodustasime raamatukogu struktuuris kultuurikeskkonna osakonna, kelle ülesandeks on järjepidevalt arendada kasutajamugavust, näitusekeskkonda ja konverentsikeskuse teenuseid.

Jaanika Andreson raamatukogu 223. aastapäeval

Tuleb tõdeda, et meie raamatukogu ei erine teistest akadeemilistest raamatukogudest – füüsiline ruum ei ole kaotanud oma tähtsust, hoolimata üha kasvavatest elektroonilistest ressurssidest. Pigem selle roll isegi kasvab, aidates kaasa kuuluvustunde tekkimisele ja ehk ka üksinduse leevendamisele. Seetõttu on raamatukogu keskkonna järjepidev uuendamine loomulik ja vältimatu protsess, mis pakub nii põnevust kui nõuab ka nutikust, et olemasolevate võimaluste piires leida parimaid lahendusi.

Raamatukogu uurib, kirjutab ja näitab

Ülikooli raamatukogu on koht, kus säilitatakse Eesti ajalugu, teadus- ja kultuurilugu, aga ka teadlaste elulugusid ja meie oma rahva lugu, mis on osa Euroopa loost. See, mida me kogume ja säilitame, peab olema võimalikult hästi leitav ja kasutatav. Seda eesmärki on aidanud täita kogude järjepidev digiteerimine, et tagada kunstikogule, arhiivkogule ja ka teadustöödele juurdepääs mistahes maailma nurgast. Tartu Ülikooli 400. aastapäev on juba

käega katsuda ning raamatukogu fookuses on tekitada huvi meie oma loo uurimise vastu ja toetada uurijaid.

Digiteerimine pole siiski ainus võimalus kogusid nähtavaks teha, vaid neid tuleb ka publitseerida raamatutes, artiklites ja muul viisil. Oluline roll raamatukogu kogude tutvustamisel on uurivatel ja kirjutavatel raamatukogutöötajatel. 2024. aasta sügisel sai kaante vahele põhjalikul uurimistööl tuginev raamatukogu ajalugu. Malle Ermel pälvis raamatu „Tartu Ülikooli raamatukogu 220“ eest Friedrich Puksoo preemia ja Eesti ajalookirjanduse aastapreemia. Iga aastanumbri möödumisega kasvab raamatukogu ajalookiht – sellele mahukale väljaandele saavad tugineda juba järgmised uurijad.

Raamatukogu käsikirjade, haruldaste raamatute ja kunstikogu pakub samuti ammendamatuid võimalusi. Moonika Teemus, Malle Ermel, Janika Päll ja Mare Rand panid 2020. aastal toimunud näituse põhjal kokku väljaande „Tartu klassik Karl Morgenstern 1770–1852: näituse kataloog“, mis on küll pigem raamatukogu esimese direktori Karl Morgensterni elulooraamat läbi temaga seotud kogude prisma.

Uurimistööd vajavad ka meie oma kogude põhjal koostatavad näitused. 2024. aastal oli eksponeeritud Meelis Friedenthali ja Kurmo Konsa kureeritud näitus „Alkeemia: kõigi asjade ristumispunkt“. See tutvustas põnevaid allikaid, mis avavad alkeemia salapärase ja sügava maailma väravad.

Eesti raamatu 500. aastapäeva tähistamise teema-aasta avapäeval avasime näituse „Õpetusest võrsub iva. Eestikeelsest loengukonspektist kõrgkooliõpikuni“. Eri teadusvaldkondi koondav näitus kajastas eestikeelse õppevara kujunemist alates varastest käsikirjalistest konspektidest ja esimestest kõrgkooliõpikutest kuni nüüdisaja akadeemilise õppekirjanduseni. See näitus oli koostööprojekt, milles osales peale raamatukogu töötajate kümneid õppejõude. Lisaks avaldasid raamatukogu töötajad terve rea samateemalisi artikleid ajakirjas Horisont.

Selle põhjaliku näituse eest pälvis näitusemeeskond Tartu Ülikooli 2025. aasta keeleteo auhinna. See on suur tunnustus põhjaliku ja süsteemse töö eest.

Raamatukogu töötajate jaoks on tähtis ka akadeemiline areng, millest annavad tunnistust aastatel 2024–2025 kaitstud kaks doktoritööd. Raamatukogu arendusdirektor Liisi Lembinen uuris, kuidas sünnivad akadeemiliste raamatukogude juhtide juhtimisotsused pikaajalistes strateegilistes küsimustes, milline on innovatsiooniga seotud otsustamisprotsess ja kuidas juhid võtavad vastu otsuseid kriisiolukordades. Käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonna raamatukoguhoidja Kaspar Kolgi doktoritöö kaitsmine sobitus hästi aastasse, mil tähistasime eesti raamatu 500. aastapäeva. Ta uuris raamatukultuuri Eestis 15. sajandi keskpaigast kuni 16. sajandi keskpaigani, ajal, mil trükiraamat muutis ideede ja teadmiste levikut kogu Euroopas.

Uudishimulik, uuriv ja publitseeriv raamatukogutöötaja on kingitus. Olgu kogude tutvustamise vorm milline tahes – näitus, teadusartikkel või vahva kokkuvõtte raamatukogu uudiskirjas, mille esimene number ilmus 2025. aasta lõpus –, toob see ajaloolised kogud uurijaile lähemale ja teeb võimalikele kasutajaile paremini leitavaks.

Raamatukogu teeb koostööd

Hästi on tuntud ütlus „Kui tahad minna kiiresti, mine üksi, kui tahad minna kaugemale, mine koos“. Koostegemine avab uusi perspektiive, inspireerib ja aitab luua suhteid. Seetõttu on raamatukogu elanud rütmis, milles ühe koostööprojekti lõppedes teine algab. 2024. aastal tõmbasime joone alla rahvusvahelisele projektile LibOCS, mille eesmärk oli tõsta teadusraamatukogude teadlikkust harrastusteadusest. 2025. aastal startisime projektiga CAELUM, mis peaks parandama raamatukogude kriisidele reageerimise võimekust ja oskusi pakkuda eri tüüpi kriisides tugiteenuseid.

Eesti raamatu aasta pakkus samuti põnevaid koostööpäevi. Raamatukogu sai võimaluse osaleda

raamatuaasta piduliku avasündmuse korraldamises 30. jaanuaril 2025 raamatukogu konverentsikeskuses, kus avakõne pidas raamatuaasta patroon, Eesti Vabariigi president Alar Karis. Sellesse päeva mahtus väga mitmesugust tegevust ja kohtumisi – maja pulbitses kokkuhoidvatest ja rõõmsatest inimestest, kellele läheb korda meie oma eesti raamat, selle jätkuv olemasolu ja lugemine. Ülevaate eesti raamatu minevikust, olevikust ja tulevikust andis sel päeval hästi läbimõeldud konverents, mille idee sünni juures oli toonane raamatukogu direktor Krista Aru. Konverentsi korraldasid kogude arenduse osakonna juhataja Kristhel Haak ja raamatukoguhoidja Marianne Marlene Tiik koostöös usuteaduskonna professori Urmas Nõmmiku ja kaasprofessor Priit Rohtmet-saga. Sellest kujunes sündmus, kus eesti raamatu lugu tutvustasid kirjanikud, tõlkijad ja teadlased ning käsitletav teemadering ulatus piiblist ja nõia-sõnadest kuni tänapäevase teaduskirjanduseni.

Ülikooli raamatukogust sai ka partner Eesti Kirjan-dusmuuseumile ja Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituudile üleriigilises lugemisuuringus, mida koordineeris Eesti Rahvusraamatukogu. Selle uuringu tulemusi, mis annavad ülevaate lugemisest ja seda soodustavatest teguritest, tutvustatakse eesti raamatu aasta lõpukonverentsil 2026. aastal. Muu hulgas andis see uuring põhjust arutleda raamatukogutöötaja tulevikuoskuste üle.

Raamatukogu vaatab tulevikku

Raamatukogule on oluline iga ülikoolipere liige. Püüame kogu hingest, et luua tingimused, mis võimaldavad igaühel tegeleda sellega, mis on tema roll Tartu Ülikoolis: õppida, milleks on vaja sobivat ruumi; teha teadustööd, milleks on vaja ligipääsu teaduskirjandusele ja hallata andmeid; õpetada, milleks on vaja õppekirjandust; publitseerida, milleks on vaja leida avatud juurdepääsuga avaldamiskohti; korraldada konverentse jpm. Kogu maailm meie ümber muutub pöörase kiirusega.

Raamatukogu pole enam üksnes koht, kus üle leti ulatatakse laenutatavaid ja tagastatavaid raama-tuid, vaid ootused raamatukogutöötajale on muutunud oluliselt mitmekesisemaks. Mitte ainult meie, vaid kõik raamatukogud peavad investeerima personali arendamisse, et jääda kiiresti muutuv as tehnoloogilises maailmas ja akadeemilises keskkonnas tõhusaks. Ülikoolide raamatukogudesse on lisandunud uudsete rollidega töötajad, nagu andmehaldurid, tehisintellekti kirjaoskuse kooli-tajad, avatud teaduse teenuste koordinaatorid ja infopädevuse spetsialistid. Ka meie teeme plaane, kuidas rakendada oma töös tehisaru, et ladusamalt teha seda, milleks oleks vaja arvukalt töökäsi, ja kavandame, kuidas suunata tudengeid tehisaru tööriistu kasutama tulemuslikult ja eetilisel ka õppe- ja teadustöös.

Raamatukogul on oluline koht teadussuhtluse ümberkujundamisel jätkusuutlikkuse, võrdsuse ja läbipaistvuse suunas. Meile on tähtsad avatud teadusega seotud teemad: oleme keskendunud andmehalduse küsimustele ja avatud juurdepääsuga publitseerimisele. Selles valdkonnas tõhusamalt tegutsemiseks oleme saanud toetust ka ülikooli arengufondist. Puudust tunneme avatud teaduse poliitikast, mis aitaks tegevussuundi ja -viise paremini paika panna.

2025. aastal alustasime uue arengukava koostamist, kaasates kogu raamatukogu kollektiivi põhjalikuks eeltööks. Määrasime kindlaks eesmärgid, mille suunas tahame liikuda. Selles, kuidas me viie aasta jooksul neid saavutada jõuame, on roll meil kõikidel – raamatukogu nutikatel, hoolivatel, uudis-himulikel ja töökatel inimestel.

Kõnekapsel audio- ja videokõnede tarvis raamatukogu 2. korrusel. Foto: Jassu Hertsmann

Kohtamispaik

Ilmar Vene

raamatukoguhoidja

Raamatukogu on kõige elussurnum koht; või surnudelusam, ükspuha. Pole ju võimalik määratleda, kummale vastandile peaks kuuluma esimus, kuna eelistus oleneb hindaja eripärasustest, täpsemalt tema vahekorra vaimsusega. Ühtede meelest on reisida tingimata vaja, kuna vahetut juuresolu miski ei asendavat, sellal kui teised leiavad, et tutvuda kaugete kohtadega saab ka kaudsemal teel. Ühed peavad raamatulikkust eluvõõruse sünonüümiks, teised aga näevad kirjamälestistes elu tihendatud esitust, „tarkuse allikat“. Inimene, kes on kahe jalaga kaasajas, arvab muuseumid surnud kola koondamispaigaks, kuigi samas saab nendes väljenduse püüdlus möödunud alles hoida, seda elustada.

Lisamatagi peaks selge olema, et selline kahestumine on ilmunud pikki sajandeid jätkunud arengu tulemusel; iidsetel aegadel, kui algas inimsoo esindajate virgumine eneseteadvusele, edestas elu igas suhtes surma. Enesest saadi teadlikuks mäletamisvõime avastamise toel: lihtsurelikud veendusid, et paljud asjad, ammu juba nähtamatuks, seega siis olematuks muutunud, on nende teadvuses mingil seletamatul viisil ikka veel alles. Eeldada sedasama teiste elusolendite puhul polnud võimalik; kasvõi juba sellepärast, et ei saanud nendelt küsida. Niisiis oli inimhing üle loomade ja taimede hingest ja sellest tulenes inimeste esimus teiste elusolendite suhtes; hing ometi oli elusolendite puhul kõige olulisem.

Poleks õige arvata, et ammune väärtustamisviis on meie päevil ajast ja arust, selles veendumaks kõrvutagem kolme lause tähendust. „Ta sülitab sellele“ väljendab ebamäärast halvustust, „ta sülitab mulle näkku“ on juba palju halvem, kuid seegi pole veel võrreldav kolmandas lauses väljenduva hukkamõistuga: „minu hinge sülitati.“

Ennist öeldu kehtivust saab näitlikustada ka kirjandusklassikasse kuuluvate teoste najal. Veel 19. sajandil võis esineda, et peeti kohut raamatute üle, millest arvati, et need on haavanud üldsuse esindajate tundeid ja ilumeelt. Praegu mõjuvad need kohtupidamised pentsiku sõgeduse avaldusena, kuid iidse traditsiooni paistel nähtus nii arusaa-matu ei tundu. Tõeline kirjanik, arvati tollal, peaks kujutama *hingelist* armastust, mitte ihulist ihkamist.

Raamatukogu on kogunemiskohaks ammustele inimestele, kelle põrmlikus kehas elanud nähtamatu vaim sai väljenduse nähtavate kirjaridade kujul; juhtub praegune elusa vaimu kandja neid pilguga puudutama, siis kirjatähed elustuvad. Raamatukogu on elu ja surma kohtamispaik.

* Tekst on kirjutatud Tartu Ülikooli raamatukogu näituse „Ilmar Vene 70“ ekspositsiooni tarvis aastal 2021.

Ilmar Vene oma mälestusteraamatu „Jumalikkuse naab-ruses“ esitlusel 23.04.2025 vestlemas Ilmamaa kirjastuse direktori Mart Jagomägiga

o p q r z | n b c
w r y z.

A B C D E F G H I K L
O P Q R S T U V W X Y Z

Die laut Buchstaben.

Raamatukogust

Buchstaben.

Tartu Ülikooli raamatukogu arengukava aastateks 2026–2030

Tartu Ülikooli raamatukogu arengukava on meie tegevuse teejuht järgmiseks viieks aastaks. Kavas lähtume Tartu Ülikooli arengukavas aastateks 2025–2035 seatud arengusuundadest. Arvestame üleilmseid suundumusi teadus- ja õppetöö toetamisel, tehnoloogia arengut ning ühiskonna ootusi kättesaadava ja kvaliteetse teabe suhtes. Väärtustame töötajate ametialast arengut ja töörahulolu.

Arengukava viie strateegilise eesmärgi keskmes on raamatukogu praeguste ja tulevaste kasutajate vajadused, avatud teaduse põhimõtted, teadustöö ja kultuuripärandi säilitamine, raamatukogu füüsiline keskkond ning digitaalsete ressursside kättesaadavus. Eesmärkide elluviimisel on oluline roll asjatundlikul töötajal, kes kohaneb ühiskondlike ja tehnoloogiliste muutustega ning on valmis ise õppima ja oma teadmisi jagama. Arengukavast lähtume nii juhtimisel, teenuste arendamisel kui ka ülikooli ja partneritega koostöö tegemisel.

Missioon

Eesti juhtiva teadusraamatukoguna tagame vaba juurdepääsu teadmistele, väärtustame ja säilitame ülikooli teadus- ja kultuuripärandit ning pakume nii ülikooli liikmetele kui ka kogu Eestile inspireerivat keskkonda õpi- ja teadustööks.

Visioon

Oleme uuendusmeelne teadmuskeskus, kus inimeste ja tehnoloogia abil loodud lahendused kujundavad akadeemilist kogukonda ning toetavad ühiskonna arengut.

Väärtused

Oma tegevuses ja otsustes juhindume kolmest põhiväärtusest: avatus, inimkesksus ja professionaalsus. Need aitavad luua keskkonna, kus inimesed saavad areneda ja ideed teoks.

Avatus

Oleme ligipääsetavad, koostööaldis, sõbralikud ja uuendusmeelsed. Raamatukogus saavad igaühe mõtted toetust ja uued lahendused on teretulnud.

Inimkesksus

Loome hooliva, toetava ja motiveeriva õhkkonna, mis arvestab nii kasutajate kui ka töötajate vajadusi ning toetab nende heaolu ja arengut.

Professionaalsus

Tegutseme pädevalt ja vastutustundlikult, pakkudes usaldusväärset teavet, kvaliteetseid teenuseid ja kaasaegseid lahendusi. Täiendame end pidevalt, et olla oma valdkonna parimad asjatundjad.

Strateegilised eesmärgid

1

Raamatukogu on Tartu Ülikooli teadusliku mõju kasvataja.

Toetame ülikooli teadustööd ja rahvusvahelistumist, tagades ligipääsu kvaliteetsele teadus- ja õppeinfole, arendades avatud teaduse tugiteenuseid ning osaledes rahvusvahelistes võrgustikes.

2

Ülikooli kogud, teadustöö ja -pärand on hoitud, nähtavad ning kõigile kättesaadavad.

Väärtustame Tartu Ülikooli teadust ja kultuuripärandit. Kogume ja säilitame teadustöid ja kultuuripärandit digitaalselt ja füüsiliselt ning tagame nende üleilmse nähtavuse ja kasutatavuse teaduses, õppes ja ühiskonnas laiemalt.

3

Raamatukogu teenused toetavad tulevikku vaatavat õpet.

Arendame õppe- ja teadusteenuseid tulevikuvajadustest lähtudes.

4

Raamatukogu keskkond on inspireeriv ja mugav nii kasutajatele kui ka töötajatele.

Loome ligipääsetava ja kestliku füüsilise ning digitaalse keskkonna, mis toetab õppimist, teadust, loovust ja koostööd.

5

Raamatukogu on hinnatud töökoht, mille töötajad on pädevad ja uuendusmeelsed.

Väärtustame oma töötajaid ning pakume neile turvalist ja motiveerivat töökeskkonda. Meie meeskond on professionaalne, koostööaldis ja innovaatiline, et tagada teenuste kvaliteet ja pidev areng.

Raamatukogu töötajad uut arengukava läbi arutamas

Tööprotsesside kaardistamine: tee tõhusama ja kasutajasõbralikuma raamatukoguni

Jaanika Anderson, PhD

direktor

Tartu Ülikooli raamatukogu on Eesti juhtiv teadusraamatukogu, mille eesmärk on toetada teadlaste, üliõpilaste ja teiste kasutajate õppe- ja teadustööga seotud tegevusi. Mälusutusena teenime kogu ühiskonda ning hoiame eesti keelt ja kultuuri. Teadusraamatukogu on eripalgeliste töövoogudega keerukas organisatsioon: komplekteerime, kataloogime, säilitame ja laenutame teavikuid, ostame ja haldame elektroonilisi ressursse ning õpetame neid kasutama, digiteerime ja konserveerime, osutame avatud teaduse tugiteenuseid, korraldame näitusi ja ööraamatukogu, pakume konverentsikeskuse teenuseid ja infopädevuse kursuseid ning haldame repositooriume.

2025. aasta alguses otsustasime kaardistada raamatukogu tööprotsessid. Miks? Kuigi organisatsioon toimib ja töö saab tehtud, on kasulik tegevusi aeg-ajalt täpsemalt dokumenteerida: kas protsessi eesmärk on arusaadav kõikidele osalejatele; kas on dubleerimist, mida saaks vältida; kas protsessi on võimalik lihtsustada, et säästa aega, inimesi ja ka raha; kas suudame vastata küsimusele „miks me seda teeme?“; kas meil on olemas protsessi kirjeldus, mis võimaldab vajaduse korral töö väikse vaevaga üle anda. Kaardistamine loob selgust ja annab lähtepunkti parendusteks. Aasta teises pooles ootas meid ees ka arengukava

koostamine, millele lootsime samuti protsesside kaardistamisest tuge saada lisaks kasutaja- ja kvaliteediuuringule.¹

Protsesside kaardistamise väljakutsed

Kaardistamine võib tekitada inimestes ebamugavust, kuna eeldab enda tööviiside kriitilist analüüsi ja võib seostuda kontrolli suurenemisega. Ühtlasi võib tõstatuda küsimus, kas ma teen midagi halvasti, et pean oma tegevusi üle vaatama. Protsesside kaardistamisest on siiski rohkem võita kui kaotada, sest kaardistamine loob visuaalse ning faktipõhise ülevaate sellest, kuidas töö tegelikult käib, ning aitab välja tuua probleemkohad ja riskid. Kaardistamistulemused võimaldavad astuda järgmisi samme: lühendada tööprotsesse, siduda protsessid kindlate teenustega ja need omakorda asutuse strateegiliste eesmärkidega, kuid ka optimeerida kulusid ja vabastada töötajate aega teisteks tegevusteks. Raamatukogu tööprotsesside kaardistamise eesmärk oli saada sisendit töövoo korrastamiseks ja optimeerimiseks ning leida võimalusi automatiseerimiseks, et parandada teenuste kvaliteeti ning seeläbi ka töötajate ja klientide rahulolu. Kaardistamine on väärtuslik ka raamatukogu osakondade vahelise koostöö toeta-

1 Olga Einasto. Tartu Ülikooli raamatukogu teenusekvaliteedi uuring UtlibQual 2024. Analüüsi aruanne. 2024. <https://doi.org/10.58009/aere-perennius0148>.

miseks ning aitab luua institutsionaalset mälu ja võimalusi teadmiste edasiandmiseks.²

Protsesside levinumaid kitsaskohti on pikad ooteajad ja standardiseerimata tegevused.³ Tänapäeval hinnatakse üha enam suurepärasest kliendi- ja ka töötajakogemust, mille oluline alus on selged tegevused. Paljudel juhtudel on protsessides esinevad probleemid tingitud juurdunud, kuid dokumenteerimata harjumustest ja ka ajale jalgu jäänud töökorraldusest. Hiljuti avaldatud tulevikuoskuste uuringus „Töö ja oskused 2035“ on sõnastatud paratamatus, millega meil tuleb leppida: „Tänapäeva maailmas ei ole midagi staatilist – on vaid võimalused, mis tekivad ja kaovad üha kiiremini. Maailm ei arene lihtsalt edasi, vaid muutub kiiresti ja ettearvamatult.“⁴ Ka raamatukogu jaoks on oluline ajaga sammu pidada ja kohaneda muutuvate oludega või veenduda, et tegevused on korraldatud parimal võimalikul moel ning klientidele pakutavad teenused on kvaliteetsed ja rahuldavad nende vajadusi.

Kaardistatud protsess (*as-is* – „nagu on“) annab võimaluse protsessi muuta ja joonistada ühise nägemuse sellest, kuidas töövoog peaks tulevikus kulgema (*to-be* – „saab olema“). Ilma hetkeolukorra tõendatud kirjelduseta saab optimeerida vaid oletusi ja muudatused ei pruugi anda oodatud tulemusi.

Kuidas kaardistamine toimus?

Protsesside tuvastamiseks on mitmeid võimalusi ja meetodi valik sõltub sellest, kui palju on varem protsesse dokumenteeritud. Kaasasime raamatukogu protsesse kaardistama kogemustega eksperdi Kreet Solnaski. Tema abiga valisime kaardistamise meetodiks intervjuude läbiviimise töötajatega. See meetod sobib hästi, kui dokumen-

tide kujul on olemas mingi arusaam protsessidest ning on vajadus nende kohta täiendavaid küsimusi esitada.

Kuna raamatukogus kulgeb sadakond protsessi, oli otstarbekas seada prioriteedid, s.t kaardistama asudes keskenduda kõige olulisematele protsessidele, hinnates nende mõju organisatsiooni põhi-teenustele, olemasolevat olukorda ehk protsessi praegust toimivust ning protsessi tõhustamise potentsiaalset lisandväärtust. Sõelusime igapäeva-tööst välja ligi 40 protsessi, mille toimeoloogikasse otsustasime põhjalikumalt süüvida. Üks võtmekohti kaardistamise ettevalmistamisel oli välja selgitada seotud osapooled ja leida võimalusi neid kaasata. Kaardistamine ja optimeerimine on seotud muudatuste juhtimisega, kuid muudatused algavad inimestest, mitte viimistletud protsessikaardist. Pidasime väga oluliseks, et inimesed oleksid kogu tegevuse juures kaasas ja mõistaksid, miks me seda teeme, ning pakuksid välja oma vaatepunkte ja lahendusi.

Näiteks raamatukogudevahelise laenutuse (RVL) teenusest joonistus välja kolm protsessi: RVLi teaviku hankimine ja laenutuse vormistamine; teaviku saatmine RVLi teenusena teise raamatukokku; RVLi teaviku tagastamine ja tähtaja pikendamine.

Ka meie digiteerimisteenus koosneb erinevatest protsessidest: tellimused, mis tulevad majja klientidelt; majasiseste digiteerimisotsuste ja -valikutega seotud tellimused töötajatelt. Näitena võib tuua ka uudiskirjanduse näituse protsessi, mis moodustab ühe haru pikemast raamatu teekonnast, s.o teekonnast raamatu raamatukokku saabumisest kuni lugejani.

- 2 Natalie Ornat, Renee Moorefield. Process mapping library tool: Five steps to improve your workflow. – College & Research Libraries News, 2018, 79 (6), 302–305.
- 3 Kreet Solnask. Enamlevinud probleemid äriprotsessides – minu 2024. aasta tähelepanekud. <https://kreetsolnask.com/enamlevinud-probleemid-ariprotsessides-ootaajad-standardiseerimata-tegevused-dubleeriv-andmekorje-lii-destamata-susteemid/> (10.12.2025).
- 4 Ott Pärna. Töö ja oskused 2035. SA Kutsekoda, 2025, 8. <https://uuringud.oska.kutsekoda.ee/assets/pdf/too-ja-oskused-2035.pdf> (03.02.2026).

Kommunikatsioon on kõige alus

Üks keerukamaid ja aeganõudvamaid tööloike protsesside kaardistamisel on kommunikatsioon, mida kogesime ka raamatukogus. Oluline on varakult kaasata töötajad, et luua ühine inforuum ja mõista tegevuse eesmärki. Inimeste ootused ja eelistused info saamiseks on erinevad, mistõttu püüdsime kommunikatsiooni korraldada mitmel tasandil. Ettevõtmise alguses toimus kõikidele töötajatele infotund, kus tutvustasime meiega liitunud Kreet Solnaskit ja kaardistamise ajakava ning selgitasime kaardistamise meetodit. Iganädalaste intervjuude tulemustega hoidsime töötajaid

kursis ühisel platvormil SharePoint, kus avaldasime lühikokkuvõtteid. Toimus ka ühine lõpuseminar, kus esitleti peamised tulemusi ja sai esitada küsimusi. Samuti oli äärmiselt oluline kaardistamise lõpus anonüümselt kogutud tagasiside, kus küsisime läbiviidud tegevuste ja nende korraldamise kohta töötajate arvamust ning seda, kuidas nad hindavad protsesside kaardistamise kasu enda töö seisukohast.

Tulemused

Pärast kaardistamist töötasime läbi intervjuudest kogutud materjali, mis tõi välja protsesside kitsas-

kohti ja ka tugevusi. Saadud tulemuste korrastamiseks viisime eri gruppides läbi arutelusid ja vestlusi ning jagasime ilmnunud probleemid lahendusvõimaluste järgi kolme kategooriasse:

- lühiajaline eesmärk – probleemi lahendus teostatav lühikese aja ja väheste ressurssidega, saab kiiresti korda teha või muuta;
- pikaajaline eesmärk – probleem vajab tegevust, kuid nõuab mitmesuguseid ressursse ja planeerimist, mistõttu on otstarbekas võtta arvesse raamatukogu arengukava koostamisel;⁵
- ei ole lahendatav / ei vaja tegevust, kuid rääkisime läbi, miks tõstatus kitsaskohana intervjuudel.

Pärast tutvusid asjaosalised protsesside kirjelduste ja kaartidega, et *as-is* olukorda valideerida ja vajadusel parandusi teha. Seejuures oli oluline küsida ka küsimusi:

- Kas kõik asjaosalised on teadlikud kogu protsessi käigust?
- Kas protsessidel on olemas juhid? Kes vastutab efektiivse, kaasaegse ja kvaliteetse töökäigu ja lõpptulemuse eest?
- Kas protsess vajab muudatusi? Kus me oleme ja kuhu tahame jõuda?

Kõikidele neile küsimustele ei olnud kohe vastuseid ja ei ole veel ka täna. Kuid meil on pandud alus, et tööd jätkata.

Kuidas edasi?

Kui küsisin pärast kaardistamist Kreet Solnaskilt, mis kõige rohkem üllatas raamatukogu protsesside kaardistamise juures, oli vastus järgmine: „Kõige üllatavam oli teenuste rohkus ja ülim personali-seeritus. Oli näha, et raamatukogu inimesed teevad oma tööd hingega ja tahavad lugejale alati vastu tulla.“ Tema peamine nõuanne raamatukogule on kujundada suurema kasutajaskonnaga tuumiktee-

nused ja keskenduda nende pakkumisele. Samuti soovitas ta leida protsessides ja teenustes kohad, kust on võimalik koguda regulaarset tagasisidet või andmeid, mille pinnalt tulevikuotsuseid teha.

Jätkutegevustes on kahtlemata oluline roll töötajatel, kuna kõikidel on oma tööloik, mille uuendamisel ja optimaalseks kujundamisel saavad nad kaasa rääkida. Lõppeesmärk on raamatukogul ühine – pakkuda kvaliteetseid teenuseid, mida kasutajad vajavad. OSKA 2035 ülevaade ütleb, et kuna raskused ja ebaõnnestumised on edu lahutamatu osa, ei ole innovatsiooni võimalik saavutada ilma katsetamise, riskide võtmise ja ebaõnnestumisega leppimiseta.⁶ See kehtib ka tööprotsesside kujundamise kohta – kui ei proovi midagi muuta, siis me ei saagi teada, kas õnnestume esimese korraga või peame veel vaeva nägema.

Kokkuvõtteks

Protsesside kaardistamine ei ole pelgalt tehniline tegevus, vaid strateegiline investering, mis loob aluse teenusepõhisele juhtimisele ja organisatsiooni jätkusuutlikule arengule. See aitab vähendada ebaefektiivsust, ühtlustada töökorraldust ja kujundada innovatsiooni toetava kultuuri. Muutuv maailm nõuab paindlikku ja faktipõhist juhtimist, protsesside kaardistamine on selle eeltingimus. Raamatukogu on ülikooli süda, mis peab tuksuma ühes rütmis ülikooliga, kohanedes akadeemilise kogukonna muutuvate vajaduste ning ühiskonna ootustega.

5 Raamatukogu alustas 2025. aasta teises pooles arengukava koostamist aastateks 2026–2030.

6 Ott Pärna. Töö ja oskused 2035, 48.

Eesti raamatu suurjuubeli avapäev Tartu Ülikooli raamatukogus

Marianne Marlene Tiik
raamatukoguhoidja

30. jaanuaril 2025 algas eesti raamatu aasta, millega märgiti 500 aasta möödumist esimesest eestikeelsest trükisest. Kuigi raamatuaasta algust tähistati paljudes kohtades üle Eesti, oli Tartu Ülikooli raamatukogu sel päeval sündmuste keskpunkt, kus toimus juubeliaasta pidulik avatseremoonia ja -konverents. Ka aastal 2000, mil tähistati eesti raamatu 475. sünnipäeva, peeti tookordne kahepäevane konverents Tartu Ülikooli raamatukogus.

Konverentsi ettevalmistamist alustasime viiekesi: Krista Aru, kes eelnevalt oli juba eesti raamatu aasta peakomitee liige, Kristhel Haak ja Marianne Marlene Tiik Tartu Ülikooli raamatukogust ning Priit Rohtmets ja Urmas Nõmmik Tartu Ülikooli usuteaduskonnast. Mõtte ütles välja Priit Rohtmets 10. mail 2024 Eesti Kirikuloo Seltsi korraldatud konverentsi „500 aastat reformatsiooni algusest Liivimaal“ vaheajal ning me ülejäänud haarasime selle lennult – olime kõik juurelnud, mida saaks eesti raamatu juubeli tähistamiseks teha. Pärast Krista Aru lahkumist ametipostilt liitus meiega raamatukogu uus direktor Jaanika Anderson. Konverentsi raamistasid samal päeval pidulikud sündmused: sellele eelnes eesti raamatu aasta pidulik avatseremoonia Vabariigi Presidendi osalusel ja järgnes raamatunäituse „Õpetusest võrsub iva. Eestikeelsest loengukonspektist kõrgkooliõpikuni“ avamine. Konverentsiga tähistas raamatukogu ühtlasi oma kunagise direktori, Eesti rahvusbibliograafia koostamise algataja Friedrich Puksoo päeva, jätkates nii aastatepikkust

traditsiooni tutvustada avalikkusele raamatute ja raamatukogundusega seotud teemasid.

Päev algas juba kell 8.22, kui päike Tartus tõusis ja Toomemäel, meie raamatukogu ajaloolise kodu (tänapäevase Tartu Ülikooli muuseumi) kõrval Kristjan Jaak Petersoni ausamba juures hõikas president Alar Karis välja aasta kirjandusõpetaja Ivika Heina nime.

Kell 10.45 avas Tartu Ülikooli raamatukogu fuajees ukse Utopia Saatkond – positiivse ebakindluse, julge mõtte ja taltsutamatu kujutlusvõime kaitseala. Algava raamatuaasta puhul pühiti 30. jaanuaril saatkonna raamatariilult tolm tegemaks ruumi sõnavõttudele, mis heitsid 500 aasta kaugusele küünitava pilgu raamatutele, lugejatele ja kirjakultuurile aastal 2525, mil pühitsetakse eesti raamatu esimest millenniumi. Sõna said Lemmit Kaplinski, Contra, Jüri Talvet, Maarja Vaino, Mart Velsker, Inga Lunge, David Vseviov, Ave Taavet, Hanna Linda Korp, Talis Bachmann, Kauksi Ülle, Lilli Luuk, Tõnis Vilu, Tiit Hennoste, Marko Mägi, Mette Mari Kaljas, Berk Vaher, Meelis Friedenthal, Mehis Heinsaar, Johanna Ross, Krista Kaer, Arne Merilai, Saara Liis Jõerand, Jan Kaus, Toomas Kiho, Ivika Hein, Toomas Jürgenstein ja Reet Hiiemäe. Pretendeermata ülevaatele ehk hoomamatu hoomamisele tasub mõttelendude illustreerimiseks siiski tuua mõned näited.

Lilli Luuk ärkas unest kauges tulevikus, kui ilm ja inimesed tema ümber olid tundmatuseni muutunud. Ainult üks asi oli tuttav – tal oli käes raamat. Pärast

lõplikku virgumist vaatas ta usaldusväärsest allikast ehk 1929. aastal ilmunud „Täielikust unenägude seletajast“ järele, mida sellest arvata. Raamatu unes nägemine tähendab head.

Meelis Friedenthal valutas majanduslikult mõeldes südant tohutute kulude pärast, mida üha kiiremini levivad vaimse tervise probleemid meie ühiskonnale kaasa toovad. Asjatundjate andmeil on raamatute lugemine ärevuse vastu nii profülaktika kui ravina kaugelt efektiivsem kui muusika kuulamine või jalutamine. Raamatuaasta puhul peaks riik igasse trepikotta prügi sorteerimise juhise kõrvale riputama instruksiooni, et iga elanik peab vähemalt pool tundi päevas raamatut lugema. Koolilastel võiks iga nädal olla lugemistund, kus raamatu kõrvale saaks krõmpsutada ökoloogilist porgandit või maheõunu. Lugemine on kõige mõistlikum asi, mida inimene võib teha nii iseenda kui teiste maksumaksjate heaks.

Jan Kaus nägi parimaid raamatuid kui omamoodi ajamasinaid, mis jõuavad kõikide ajakihtideni, mida ühendab võime muuta ajalised ületamatused võrdsest ligipääsetavaks ja muuta huvitavaks ja väärtuslikuks kõik mõeldavad ajajärgud ning -hetked, olgu need siis ajalooliselt tõetruud või vaimusilmas välja mõeldud. Seega on raamatud nii aja kui ajatuse masinad.

Tiit Hennoste kujutas vaimusilmas ette aega, kui ülikooli peahoone on juba aastasadu tagasi veepõhja vajunud, kuid Toomel, vanas raamatukoguhoides, on klaaskupli all ikka veel loetav raamat ning akna all asutab Kristjan Jaak end teele, et Riimaa rahvale sõnumit viia.

Ivika Hein oli eestlaste soomeugrilikust alalhoidlikkusest ning jonnist lähtudes kindel, et „Tõde ja õigus“ on 500 aasta pärast jätkuvalt kooliprogrammis. Samal ajal on Jakob Hurda kogud kirjandusmuuseumis juba peaaegu läbi uuritud ning nende hulgast leitud mõjusamad loitsud on kaetud riigisaladusega, sest need on sajandite jooksul kujunenud Eesti riigikaitse selgrooks. Eestis on seadusega kehtestatud neljapäevane töönädal,

sest lisaks kahele puhkepäevale on igaühel õigus ühele lugemispäevale.

Arne Merilai kinnitas Emakeele Seltsi selget seisukohta, et igaüks võib Eesti Raamatu Aasta läbiva suure esitähga kirjutada. Ta aitas kõigil aja kulgu tajuda, passitades 25 aasta taguseid raamatuteemalisi kalambuure tänapäevasesse kultuuriruumi.

Berk Vaher arvas, et eesti raamatu 1000. aastapäeva tähistamise teokssaamine on meie endi kättes, sõltudes meist igaühe valikutest siin ja praegu.

Utopia Saatkond lõpetas oma päeva vestlusringiga, kus osalesid füüsik Jaak Kikas, kirjandusõpetaja Ivika Hein, kuraator ja kunstnik Joanna Hoffmann, kirjanik Jan Kaus ja disainer Maria Muuk.

Pidulik juubeliavatsereemoonia algas meie raamatukogu konverentsisaalis kell 11.30 raamatuaasta peakomitee aseesimehe Toomas Kiho juhatusel.

Vabariigi president **Alar Karis** tuletas oma sõnavõttus meelde okupatsioonivõimude katseid neile ohtlikena tundunud eestikeelsete raamatute hävitamisega eesti rahva mälu kustutada. Ajaloolises plaanis jäi peale eesti vanasõna „Mis kirjutatud sulle, ei välja raiuda saa kirvega“. Ta meenutas

Avatsereemoonia ja -konverentsi juhtis eesti raamatu aasta peakomitee aseesimees Toomas Kiho. Foto: Andres Tennus

riigivanem Konstantin Pätsi sõnu eesti raamatu 400. aastapäeva tähistamisel 1935. aastal. Päts arvas toona, et kõige õigemaks mälestusmärgiks eesti rahvale oleks eesti ema kuju, kes oma lapsi lugema õpetab. „Oleme meie siis selline rahvas, kus igaüks loeb,“ lõpetas raamatuaasta patroon Alar Karis.

Ülikooli rektor **Toomas Asser** alustas tagasivaatega 25 aastat tagasi samas saalis toimunud kahepäevasele raamatuaasta avakonverentsile. Toona märkis ajaloolane Voldemar Miller: „Trükitud raamat teeb rahvad kirjaoskajateks ning sünnitab sellega palju kaasateadajaid ning kaasamõtlejaid.“ Trükitud raamat on vaieldamatult olnud rahva ühendaja. Virtuaalruumis, vastuoksa, kogunevad ühtmoodi mõtlejad eri kõlakodadesse, mille vahele kerkivad seinad.

Tartu Ülikooli raamatukogu kauaaegse direktori Friedrich Puksoo 135. sünniaastapäeva puhul andis rektor ka üle järjekorras 25. Puksoo preemia, millega tunnustati **Malle Ermelit**, meie kolleegi ülikooli raamatukogust, monograafia „Tartu Ülikooli raamatukogu 220“ eest.

Tartu linnapea **Urmas Klaas** meenutas president Lennart Meri sõnu 25 aasta tagusel konverentsil: „Raamat on meie rahvuse isa ja ema.“ Klaas nimetas lugemisostust ning sõprust raamatutega ellujäämise kunstiks.

Puksoo preemia laureaat Malle Ermel, kes pälvis selle monograafia „Tartu Ülikooli raamatukogu 220“ eest. Foto: Andres Tennus

Haridus- ja teadusminister **Kristina Kallas** leidis, et omakeelne kirjasõna annab järjepidevuse tunde, mis on inimesele elamiseks väga tähtis. Kallas hindas meie tänaseks oluliseks ülesandeks järjepidevuse jätkumise tarvis ka masinale eesti keel selgeks õpetada, et tehisaru meiega tulevikus just eesti keeles suhtleks.

Raamatuaasta peakomitee esimees kultuuriminister **Heidy Purga** sedastas, et iseseisev Eesti riik on rajatud meie raamatukultuuri vundamendile. Ta tutvustas peakomitee koostatud ülevaadet kogu kolmeteistkümne kalendrikuu pikkuse raamatuaasta jooksul toimuma planeeritud üritustest.

Eesti Panga esindaja **Rait Roosvee** esitles „hetk tagasi“ käibeletud kaheeurost pühendumünti „Eesti raamat 500“. Esimesed õnnelikud said endale fuajees otsemaid münti ja mündikaardi soetada. Seejärel tutvustas Omniva juhatuse esimees **Mart Mägi** raamatuaasta postmarki, mis koos esimese päeva ümbrikuga samuti konverentsisaali ukse taga kättesaadavaks tehti. Kuigi postmark polevat tänapäeval enam kuigivõrd levinud maksevahend, nimetas Mart Mägi Eesti marke üheks oluliseks kultuurikapliks, mis meile tähtsaid mõisteid laia maailma viib ning alal hoiab.

Konverents, mida juhtis samuti Toomas Kiho, hõlmas nelja teemaplokki: I – Raamatute raamat, II – Raamat on raamat, III – Raamat ja Eesti teadusmõte, IV – Raamat kui vabadus. Ettekandjad heitsid pilgu nii 2000 aasta taha minevikku kui vähemasti 500 aasta kaugusele tulevikku. Tippteaduslikke analüüse rikastasid isiklikud mälestused raamatutest tõukunud emotsionaalsetest tõe tabamise hetkedest. Teemaaliselt pakkus konverents – nagu tänapäeval kombeks hinnata – 360-kraadist vaatenurka ja enamgi veel.

Kuulda sai, milles seisneb köidetud raamatu tähtsaim eelis papüürusulli ees ning kuidas just kristlased seda revolutsioonilist üleminekut tagant tõukasid. Kiretule faktilisele analüüsile tuginedes tunnustati valehäbita luteri kiriku rolli eestikeelse kirjasõna sünnis ning saksa emakeelega kiriku-

õpetajate juhtivat panust ühtse eesti kirjakeele väljaarendamisel. Uhkusega toodi esile Tartu Ülikooli otsustavat osakaalu emakeelsele õppe- ja teaduskirjandusele üleminekul ning selle maailmatasemele tõstmisel. Ei saadud üle ega ümber eesti keele, rahvusliku meele ning mõttevabaduse seostest emakeelse raamatuga. Raamatut vaadeldi kõigis tema esinemisvormides ja -kujudes, tähelepanu jagus nii e-raamatule kui köitekunstile. Langevate trükitiraažide sünnitatud murele leiti leevendust asjaolus, et kõiki tänase klassikalise raamatu põhifunktsioone ei suuda ettenähtavas tulevikus täita ükski teine esitusvorm. Enamik ettekandeid on tervikuna ära trükitud ajakirja Akadeemia raamatuaasta erinumbris (juuni 2025).

Tarmo Toom Varakristlik Piibel

Teoloog Tarmo Toom alustas ettekannet tõdemusega, et esimestel kristlastel Piiblit ei olnud. Piibli kui raamatute raamatu saamislugu ulatub läbi sajandite, olles oluliseks osaks tänapäevase raamatukultuuri sünnist.

Varakristlikul perioodil kirjutati arvukalt religioos- seid tekste, millest nii mõnedki on tänapäevani säilinud oma esialgses vormis ehk papüürusrulidena. Neist osa leidis kristlaste regionaalsetes kogukondades jumalateenistuste käigus enam kasutamist ning kujunes seeläbi teistest autoriteetsemaks. Samas võis üks ja sama algtekst ümberkirjutamise ja tõlkimise käigus võtta mitmeid erinevaid kujusid.

Tänase meile kui läänekristlastele tuttava Piibli tekstide valik, kodifitseerimine ning kanoniseerimine läbis mitmeid etappe. Näiteks on meil tänaseks olemas teated vähemalt 32 evangeeliumi kohta, kuid Uues Testamendis leidsid neist lõpuks koha vaid nelja kanoonilised tekstid.

Oluliseks pöördepunktiks sai 2. sajand, kui uuen- dusmeelest ja erinemissoovist kantud kristlased valisid enda religioossete tekstide eelistatud vormiks koodeksi ehk kindlas järjekorras ühest

Teoloog Tarmo Toom. Foto: Andres Tennus

servast kaante vahele köidetud kahekülgsed käsikirjalehed. Teine pöördepunkt langes aastaile 1452–1456, kui Gutenberg esimese Piibli trükkis – trükitud raamatu kõik eksemplarid olid identsed. Piibli trükkimine lõppes Gutenbergile laostumise- sega, kuid trükikunst puhkes õitsele ja raamatute levik kasvas plahvatuslikult.

Ühtegi teist raamatut pole rohkem ümber kirju- tatud ning trükitud ega nii palju illustreeritud. Ükski teine raamat pole genereerinud sedavõrd ohtralt erinevat kunsti. Ka see teeb Piiblist raamatute raamatu.

Kui vana kombe kohaselt suudeldi liturgia käigus trükitud evangeeliumiraamatut, siis tänapäeval tõstetakse mõne megakiriku jumalateenistusel mobiil ja antakse oma truudusevanne selles leidu- vale piibliäpile. Kas Piiblist saab kunagi ka äppide äpp, näitab tulevik.

Kristiina Ross Piiblitõlge ja eesti kirjakeel

Keeleteadlane ja tõlkija Kristiina Ross nentis sisse- juhatuses, et eesti keel kuulub nende keelte hulka, kus kirjakeel sündis alles koos trükitud raama- tuga, seda luteri kiriku õpetuslikust vajadusest tagant tõugatuna, sest luteri kirikus pidi iga mees ja naine oma asjad jumalaga ise sirgeks ajama ning see nõudis oskust ja võimalust jumalasõna

Keeleteadlane ja tõlkija Kristiina Ross. Foto: Andres Tennus

lugeda ning mõista. Seetõttu kandis kirik hoolt, et usuliselt olulised tekstid ja lõppeesmärgina terve Piibel saaksid niipea kui võimalik tõlgitud ning ära trükitud kõigi tema kiriklikul territooriumil elavate rahvaste keeltes.

Ajastuomases ülirasvautoriteetsuses sai trükitud Piibel ka iga rahva kirjakeele kaanoniks. Saksamaal aitas Martin Lutheri 1534. aastal ilmunud piiblitõlge ülemsaksa keele tema ajaloolisele võidule alam-saksa keele üle, mis ka Põhja-Saksamaaga tihedamalt seotud Eestis seni enim kõneldud oli. Sama kordus ka Eestis. Ehkki Andreas ja Adrian Virginiuse tõlgitud „Vastne testament“ ilmus 1686. aastal

Kirjanik Tõnu Önnepalu. Foto: Andres Tennus

esimesena lõunaeesti keeles, tõusis pärast Anton Thor Helle ja Eberhard Gutsleffi tõlgitud tervikliku Piibli ilmumist 1739. aastal põhjaeesti keeles just viimane kogu eesti rahvast ühendava kirjakeele staatusesse.

Ebamugavustunnet trotsides tuleb õigeks võtta, et eesti kirjakeele selle tänapäevani kestma jäänud vormis löid võõra emakeelega inimesed. Loomulikult tekitab Piibli esmatõlkijate päritolu kahtlusi selle kvaliteedi osas. Tänapäevane analüüs kinnitab meile kättesaadavate andmete põhjal siiski, et tegemist oli omal ajal silmapaistva, säravalt hea, üllatavalt täpse ning samas rahvakeelse tõlkega, mis igati vältis lõivu maksmist tõlkijate saksa emakeelele. Piiblitõlkega vormistatud kirjakeelest sai eestlaste hariduslik innustaja, mille mõju võtab parimini kokku tsitaat tõlkest endast (1Sm 2:8):

Ta tõstab waest ülles põrmust, ta üllendab santi senniko peält, et ta neid nende üllematte kõrwa panneb istuma, ja annab au järje neile pärris-ossaks.

Tõnu Önnepalu Pühad kirjad ja nõiasõnad

Kirjanik Tõnu Önnepalu ettekanne keskendus raamatu kahetisele loomusele. Kõige lihtsamalt defineeritava dualismivariandi puhul on raamat ühelt poolt asi ja teiselt poolt sõna.

Raamatu kui asja väärtus on eestlase silmis viimase 500 aasta jooksul läbinud teekonna äärmusest äärmusesse. Esiotsa oli käsikirjaline raamat hindamatu kallisasi, mida maarahvas parimal juhul vaid kaugelt, preestri käte vahelt näha sai – sedagi vaid selle õnne korral, kui nende kirik või preester piisavalt jõukad olid. Tänapäevane eestlane, vastuoksa, seisab teinegi kord silmitsi oma siit ilmast lahkunud hõimlasest, kolleegist või tuttavast maha jäänud isikliku raamatukoguga, millega ta ühtäkki midagi peale hakata ei mõista, kui taaskasutusse saatmine välja arvata. Sama probleemi ees seisab päevast päeva enamik meie rahvaraamatukogudest, sest

lugejatele arvukates eksemplarides tellitud menu- raamatud muutuvad aasta või paari pärast asjatult riiuleid koormavaks ballastiks. Lugeja otsib alati midagi uut – kui kohustusliku kirjanduse lugemise- sega painatud koolilapsed välja arvata.

Otsimine on võtmesõna raamatu teise ehk sisu- poole käsitlemiseks. Lugeja loodab leida midagi, mis teda elus edasi aitaks, olgu see siis tarkus, oskus, mõistmine või hingerahu. Alguses, tõukudes ladinakeelsest kirikuraamatust ette loetud armu- lauavormelist, arvati raamatus peituvat nõiasõnu, mida peegeldab tänini käibel olev sõna „hookus- pookus“. Peagi hakkas juurduma arusaam, et need õiged sõnad on raamatus ära peidetud või hoopis teise raamatusse peidetud. Nii ostab ka tänapäeva eestlane oma riulis puhkavate õpetusraamatute „Kuidas võita sõpru ja saada miljonäriks“ asemele järgmisel aastal uued samateemalised, sest äkki on just uued need õiged. Aga kõige kavalamad lugejad usuvad, et õiged sõnumid on peidetud sinna, kust iga lihtsurelik otsidagi ei oska, ning siirduvad eesti kirjanduse riuli juurde ja ostavad endale vastilmunud luulekogu. Tänu neile jätkub eesti kirjanikul põhjust rõõmustada ning edasi kirju- tada.

Krista Kaer Lootusrikkalt muutuvasse tulevikku

Kirjastaja, tõlkija ja toimetaja Krista Kaer alustas oma ettekannet pessimistliku statistikaga. 15 aasta tagusega võrreldes on ilmuvate raamatute nime- tuste arv langenud 20% ja tiraažid 60%. Kui 2015. aastal oli Eestis mõnda raamatut lugenud 80,9% elanikest, siis aastal 2023 vaid 69,2%.

Kodumaiste autorite teoste kõrval on Eestis jätkuvalt oluline roll tõlkekirjandusel, millest eesti raamat ju 500 aastat tagasi ka alguse sai ning kustkaudu tänagi uued stiilid, väljendusvormid ja sõnad käibesse tulevad. Tõlkeramatute kokkukui- vavad tiraažid sunnivad kirjastajaid kindla peale välja minema, jättes üha vähem ilmumisvõimalusi uudsele ning rikastavale.

Kirjastaja, tõlkija ja toimetaja Krista Kaer. Foto: Andres Tennus

Eesti keele tulevik ning saatus on endiselt raamatu kätes. Rikast sõnavara ning väljendusoskust ei omanda inimesed mujalt kui emakeeles loetud ilukirjandusest. Võõrkeeles lugemine, ka ilukirjan- duse osas, on tore seni, kuni vähemalt sama palju loetakse emakeeles. Vastasel korral on tulemuseks sõnavaraliselt ja grammatiliselt piiratud ehk pidžini tasemel väljendusoskus nii eesti kui inglise keeles.

Möödas on ajad, kui kogu eesti rahvas ühte ja sama vastilmunud raamatut luges ning seda kõnnesse võttes said kõik aru, millest jutt käib. Õnneks pakuvad viimasel ajal loodavad raamatu- klubid uusi võimalusi mõtteid vahetada.

Loodetavasti võtavad lapsevanemad tuld hiljutiste uuringute tõdemusest, et raamaturiilitega kodu- dest pärit lapsed, kes ka ise loevad, on elus pika puuga edukamad. Ehk saabub lõpuks kauaoo- datud aasta, mil suure raamatu-uuringu tarvis raha leitakse.

Laste lugemist ei tohiks ühegi rumala raamiga piirata, ei lasteraamatute maksimaalse lehekülgede arvu ega vanusepiirangutega, ei poiste ega tüdru- kute raamatutega. Ühtegi raamatut ei tohiks lapse käest ära võtta.

Kirjanik ja teoloog Meelis Friedenthal. Foto: Andres Tennus

Eestis ei tohiks enam sulgeda ühtegi raamatukogu. Tänapäeval võib raamatukogu üha enam kirjeldada kui „viimast lahketa maja“ kurja ilma piiril, valgusega aknas, sooja toa ning raamaturiuliga, kust iga sisseastuja võib hingekosutust leida.

Meelis Friedenthal Teadus ja kirjandus – 500 aastat mõtlemist Eesti- ja Liivimaal

Kirjanik ja teoloog Meelis Friedenthal alustas enda eesti kirjakeele tähtsusele ja rollile pühendatud ettekannet tähtpäevakeskselt ehk 1525. aastal Lübecki sadamas konfiskeeritud esimesest eesti

Bioloog Toivo Maimets. Foto: Andres Tennus

keelt sisaldanud trükisest. Ta hindas enim tõenäoliseks oletust, et tegemist oli Martin Lutheri poolt 1523. aastal avaldatud ristimisraamatukese (*Tauffbüchlin*) tõlkega eesti keelde. Tõestamise korral oleks tegemist vägagi sümboolse kokkulangevusega, sest ühe rahva jaoks on kirjakeele omandamisel sama tähendus kui ristimisel äsjasündinud lapsele – avanemine ja liitumine kultuurirahvaste kogukonnaga, *respublica literaria*'ga.

Keeleta on raske mõtlemisest mõelda. 18. sajandi inglise filosoof Thomas Hobbes defineeris mõtlemise kui sõnadega manipuleerimise. Ta oli ajast pisut ees, aga tänapäeval on tehisaru loomise aluseks saanud „sõnatünnid“. Kirjakeel ja raamat, võimaldades ajas tagasi ulatuvat kommunikatsiooni, on süstemaatilise mõtlemise eeltingimuseks. Eesti kirjakeeleta mõtleksime tänapäeval kas saksa või vene keeles.

Eesti sõna „teadus“ saksa *Wissenschaft*'i vastena on oluliselt avarama tähendusega kui inglise *science*. Teadus ehk tõe kohta küsimine vajab suhtlusvõrgustikku. 1632. aastal avati Tartus koos ülikooliga ka trükikoda ja seeläbi liitus Eesti globaalse võrgustikuga. Juba siis valdasid Tartus töötanud teadlased mitmeid keeli ning olid veendunud, et vaid ühe keele valguses ei saa me paljustki aru, sest iga keele sõnad avavad asju erineval moel. Uku Masing oli veendunud, et iga keel avab tervet maailma ainulaadsel moel. Oma kirjakeeleta oleks eestlased vaeslapsed ja globaalne kogukond Eesti vaatenurga võrra vaesem.

Mida rohkem me eesti keeles loeme ja kirjutame, seda rohkem oleme olemas, nii endale kui maailmale.

Toivo Maimets Loodusteaduste eestikeelne raamatutarkus

Bioloog Toivo Maimets keskendus ettekandes keele tähtsusele teadusliku mõtlemise võimal-

dajana. Ta tõi esile Marju Lepajõe sedastuse, et teaduse tegemise tarbeks tuleb selgelt näha ning mõista vahet tunnetus- ja suhtluskeeles. Tunnetuskeel, mis lubab kõige tundlikumalt ja nõtkemalt kirjeldada tähenduslikke nüansse ja mille rolli saab täisväärtuslikult täita ainult inimese emakeel, pakub teadlasele suurima võimaliku täpsuse ja vabaduse abstraktsete mõttekäikude kirja panemisel, mis on edasiviiva teadusmõtte aluseks.

Mitu erineva tähendusega sõna lume kohta leidub põhjarahvaste keeltes ning mitu ladina või inglise keeles? Keskaegse ladina monokeelse teaduse kesist viljakust on renessansi perioodi paljumeelse teaduse seitsmepeniikoormasammudega tänaseks juba piisavalt võrreldud. Erinevates keeltes mõtlemine aitab maailmas toimuvast paremini ning terviklikumalt aru saada, rohkem väärtuslikke ideid leida, et teadus paigal ei seisaks.

Millise kvaliteediga inglise keeles Eestis teadust tehakse? George Orwelli teoses „1984“ on esitatud kujutus „uuskeelest“ (*Newspeak*), mis klassikalise inglise keele asemele pidi astuma. Lihtsustatud grammatika ning üha väheneva sõnavaraga uuskeel pidi ära hoidma mitmetähendusliku ning detailirikka eneseväljenduse ja kriitilise mõtlemise, välistama abstraktsete konstruktsioonide nagu isiklik vabadus ja vaba tahe esilekerkimise. Maailma mastaabis ilmub enim teadustöid tänapäeval hoopis hiina keeles.

Kapitaalse „Rakubioloogia“ õpiku koostaja ning autorina tunnustas Maimets Johannes Piiperi teedrajavat rolli eestikeelsete kõrgkooliõpikute väljaandmisel ning enam kui 1500 uue väljendi põlistamisel eesti teaduskeelde, pidades oma kolleegide ning ennast tema töö tänasteks jätkajateks.

Eesti rahvas on keeleusku rahvas, keel on meie enesetunnetuse, kultuuri ja iseolemise selgroog. Eesti keeles mõtlemine, kirjutamine ja teaduse tegemine on meie parim võimalik panus nii Eesti tulevikku kui maailmateadusesse.

Kirjanik ja tõlkija Maarja Kangro. Foto: Andres Tennus

Maarja Kangro Raamatuga pähe!

Kirjanik ja tõlkija Maarja Kangro, tõukudes paneeli pealkirjast „Raamat kui vabadus“, meenutas sissejuhatuseks enda kui stagnaaja lapse esmast suhet raamatuga. Tollastes oludes oli tõlkekirjandus Soome TV kõrval ainsaks aknaks vabasse maailma. Lääne autorite krimiromaanides oli temale süžeeist tähtsam tegelaste eluhoiak ja stiil, nende eluolu. Isegi tööpuudus läänes tundus ahvatlevam hallist nõukogude oldest. Teadmine teistsugusest ja inimväärses elust immuniseeris riiklikult pealesunnitud ideoloogia vastu.

Ettekandja arutles raamatu klassikalise füüsilise vormi rolli ning kestvuse üle. Kui koolitüdrukuna sai mänguhoos klassikaaslastele kättesattuva õpikuga mööda pead äsada, siis e-raamatuga pole see võimalik. Raamatuid toodetakse maailmas üha rohkem, mis seab inimesed silmitsi osadest vabanemise vajadusega. Tema- ning vanemaealistele on see sageli valus ja pühadust teotav, sest raamatut on tajutud kultusesemena. Teisalt arvas juba Sokrates, et teadmiste üleskirjutamine on esimene samm nende unustamise teel.

Kirjasõna digiteerimine on üldtunnustatud vajadus selle säilivuse, otsimise lihtsuse ja ruumi kokkuhoiu aspektist. Statistikaameti andmetel on eestikeel-

sete raamatute summaarne trükkimine langemas (2023. a eelnenud aastaga võrreldes 18%) ja nime-tuste lõikes on emakeelne e-raamat trükitule järele jõudmas.

Ometi on olemas miski, mis ei luba uskuda, et trükitud raamat ettenähtavas tulevikus iidsete savi-tahvlite kombel pelgalt huviväärsuseks muutuks. Stavangeri ülikooli uurija Anne Mangeri 2013. aasta katsed näitasid, et paberraamat ankur-dab tähelepanu oluliselt tõhusamalt. Paberraamatut kasutanud gümnasistid omandasid enam teadmisi ja suutsid neid ka palju selgemalt struktureerida kui nende arvutiekraani skrollinud kaaslased.

Raamat kui füüsiline ese on tähtis kõigile, mitte ainult üleannetutele koolitüdrukutele, see ei saa ega tohi täielikult digimaailma kolida. Ettekandja rõhutas oma veendumust Martin Lutheri sõnadega: „Siin ma seisan ja teisiti ma ei saa!”

Maarja Undusk Raamatu kütkeis

Nahakunstnik ja luuletaja Maarja Undusk arutles raamatu tuleviku üle köitekunstniku vaatenurgast. Gutenbergi ajastu on sama hästi kui lõppenud ning valdav enamik trükipresse sulatusahjudesse rännanud, aga paberil raamat kestab muutunud ja jätkuvalt teiseval moel edasi.

Nahakunstnik ja luuletaja Maarja Undusk. Foto: Andres Tennus

Voorimehed on kadunud, aga hobuseid kasva-tatakse ikka veel. Poemüüjad on toidupoodidest kadumas, aga uusi poode ehitatakse juurdegi. Kadunud köitekodadest on kahju, aga uued raamatud poeriiulil on korralikult vormistatud ning köidetud. Raske on viimase üle mitte rõõmustada, kui mäletada raamatute häbiväärset kvaliteeti kusagil 1980ndatel.

Paberil raamat on muutumas eksklusiivseks kaubaks nagu vinüülplaadid või sullepeadki. Arvutit või telefoni sõrmitsevad noored oskavad endiselt lugeda, kuid on oma käega kirjutamise oskuse suuresti minetanud. Enam kui paari lause käsitsi kirjutamine või käsitsikirja lugemine nõuab neilt ületamatut pingutust. Tudeng otsib sõpradelt abi, et mõista õppejõu käsitsi tehtud ääremärkusi paberile välja trükitud uurimistöo servadel.

Paberil raamat on mitmes mõttes kolmemõõt-meline, e-raamat kahemõõtmeline. Kui lugejat võib võrrelda interpreediga, siis seda enam on interpreediks köitekunstnik. Maailma mastaabis on köitekunst jätkuvalt hinnatud ning võib paber-raamatu luksusesemeks tõustes isegi taganõutava-maks osutada. Kuna Eesti on eksklusiivsete asjade jaoks liiga väike, siis lõpetab kunstiakadeemia köitekunsti õpetamise.

Kõigi kaasaegsete ja tulevikus avanevate moodsate võimaluste ärakasutamine on enesestmõistetav ning vajalik, kuid kõike seni osatut pole mõistlik unustada. Teatud praktilised oskused oleks targem siiski säilitada. Kõneleja meenutas Hendrik Relvet, kes ürgmetsas lõkke ümber kohapealt hangitud õhtusööki nautivale sõprade grupile osutades sõnas, et need on ellujääjad. Kindlasti oskasid nad ka käsitsi kirjutada. Ei tasu uskuda, et meid praegu ümbritseva maailma mugavus kestab veel järg-mised 500 aastat. Praktilised oskused ja kunst on inimesi kõigil aegadel elus hoidnud ning kitsikuses toetanud, sageli on ka põue pistetud raamat raskel hetkel hingepidet pakkunud.

Anu Lamp Vabadus algab raamatust

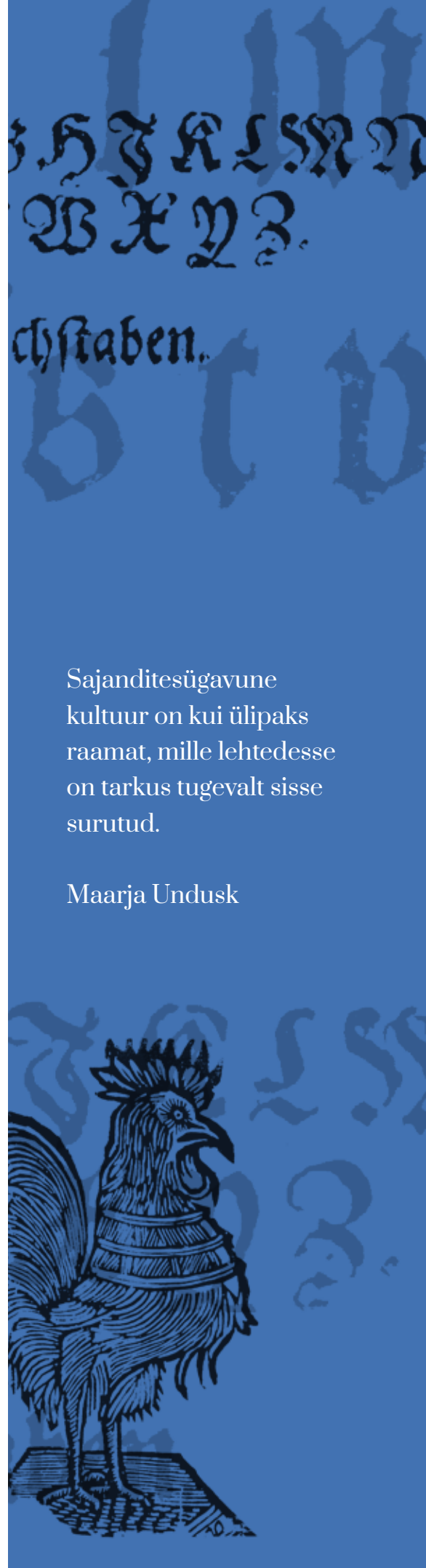
Näitleja Anu Lamp jagas videosalvestuse kaudu kuulajatega kahte mälestuskildu juhtumistest, mil ta kõige eredamalt tunnetas raamatu seost vabadusega.

Päris näitlejakarjääri alguses mängis ta paaži Merle Karusoo lavastuses „Püha Johanna“ Noorsooteatris. Seal oli stseen, kus tegelastele kangastusid tulevikupildid Reimsist ja Winchesterist. Videotehnika oli tol ajal veel kättesaamatu ning kujutluspilt manati publiku ette näitlejate sõna jõul. Proovi ajal saalis istunud Anu Lamp nägi – enda vaimusilmas – sedasama, mida näitlejad laval, ning puhkes nutma. Näitlejad nägid päriselt kohti, mida nad kunagi polnud näinud ega saanud kunagi nägema. Näitlejanna valas pisaraid, mõeldes mõtte- ja kujutlusvabaduse väe peale, mida kätkes endas raamatusse trükitud sõna, ning samuti vanglariigi pärast, kus tema ja ta kaasaegsed pidid elama, sest kogu ülejäänud maailm oli nende eest füüsiliselt suletud.

Keskkoollis töi klassijuhataja Kristi Tarand tundi kaasa kattepaberis Henriku Liivimaa kroonika eestikeelse tõlke. Klassi ees raamatut käes hoides koges tulevane näitlejanna esmakordselt, kuidas tundmatu tekst võimu haaras ning dikteeris, kuidas seda ette lugeda. Stiil oli ootamatu – tõstetud, suursugune, lugulaululik, samas elegantne ning nõtk. Ta oli lummatud. Järgmisel kevadel laenutas Anu Lamp raamatukogust Henriku kroonika, et seda teksti teatrikooli sisseastumiseksamil kasutada. Kodus selgus, et tegemist on täiesti võõra, kuiva ja puise tekstiga, Jaan Jungi tsaariaegse tõlkega. Alles uuel sajandil mõistis ta, mis tegelikult juhtus. Õpetaja oli nendega jaganud 1962. aastal Stockholmis Vaba Eesti kirjastuses ilmunud Julius Mägiste tõlget. Nõukogude võimu kogenuna oli ta teose päritolu targu enda teada jätnud. Mägiste kasutatud eesti keel oli ühtaegu originaaltruu ja rahvapärane, sisaldades nii rõhutatult arhailist kui keeleuuenduslikku sõnavara. Tõlge oli ühest küljest rahvuslikke juuri otsiv ja teisalt samavõrra modernistlik eesti kultuuri projekt, mis mõjus imeliselt. Tagantjärele hinnates lummas teda tookord tekstis tunnetatud vabaduse maitse ning jõud. Vabadus algab raamatust!

Aastaraamatu ilmumise ajaks on varasematest pikem eesti raamatu aasta (30.01.2025–14.03.2026) ümber saanud. Loodetavasti kõnetavad Hando Runneli sõnad „Kiri algab kirikust, rahvas algab raamatust“ eesti rahvast nii järgmisel trükisõna juubelil kui ka aastasadade pärast.

Konverents on järelvaadatav: <https://uttv.ee/naita?id=36287>

Sajanditesügavune kultuur on kui ülipaks raamat, mille lehtedesse on tarkus tugevalt sisse surutud.

Maarja Undusk

Raamatult lugejale

Jan Kaus

Püüa puudutada mind õrnalt ja ma püüan sind puudutada tugevalt.

Kõige rohkem kardangi puutumatus. Üksinduse ärkvelund. Su pilgu soojuseta olen vaid tardunud tükk mateeriat.

Kui võimalik, olgu pilgu liikumine ainus jälg, mille minusse jätab. Tõsi, plekkidest või märkmetest on näha, et olen teinud ja käinud, et mind on kuulatud, võib-olla isegi kuulda võetud.

Mulle meeldib, kui mind riulilt kaasa võetakse, sest minagi soovin viia su rännakule. Minu seltsis saad liikuda liikumata aegadesse-kohtadesse, mis jäävad väljapoole su keha haaret.

Sellest pole lugu, kui mu lugu sind kuhugi ei vii. Kõik lood on seotud, sa jõuad kindlasti kellegi teise seltsis kohale rohkem kui korra, kauemaks kui korra.

Pea meeles, et aja ja ruumi piirangud valitsevad vaid minu kaante, paberi, trükkivärvi üle, ent mitte mu lugude üle. Sul on alati võimalus saada osa lugude lõppematusesest.

Mu seest võid leida vaate saladusele, mis ühendab kõiki maailma lugusid ning mida pole võimalik lahendada. Ent tegu on saladusega, millest saab alati ammutada jõudu, sest see ahvatleb meid elama.

Mu lugemisel tekkivat kõige levinumat sümptomit – vajadust võtta kätte teisi minusuguseid – ei pea kartma, vaid lootma.

Päikest ei meeldi mulle võtta, aga mu kirjatähed võivad heita sama palju valgust kui taevatähed ja pakkuda sama palju varju kui öö.

Vett pelgan samuti, aga leidub janusid, mida oskan väga hästi kustutada, ja teisi, mida oskan väga hästi läita.

A B C D E F G H I J K L
O P Q R S T U V W X Y Z

Die laut Buchstaben.

Ükski maailma avarus ei võta nõnda vähe ruumi kui mina. Ükski maailma avarus ei paku nõnda palju ruumi kui mina.

Võiksin ennast iseloomustada ka nii: „Tähelepanu, tegemist on ravi-
miga!“ Ent minu puhul pole tegu hoiatuse, vaid üleskutsega. Õieti
polegi ma mitte niivõrd ravim, kuivõrd ravum. Väike väänik, mis
annab asu, et sa kinni eal ei kasu.

Kuigi sageli näed riulis vaid mu selga, ei seisa ma tegelikult kunagi
su poole seljaga. Kui oleksin maja, leiaksid minust lugematul hulgal
avasid ja käike, rohkem kui ühe keldri, rohkem kui ühe pööningu.
Võtmed on alati sinu.

Kui sa mu avad, avad mu süle. Ja kui meil mõlemal veab, siis see
jäabki avatuks.

Ma olen pisut nagu puu, millest mind valmistati, ühtaegu üks ja
mitu. Sina, mu lugeja, paljundad mind lugedes, samas kui mina saan
lugemise käigus sinuga üheks.

Kui sul napib aega, siis minu seltsis avaneb sul võimalus seda otsida
ja leida ning mõnikord aeg sootuks unustada. Voolaku aja vesi
merre ja lugude mesi verre!

Tervitades
Raamat

Die laut Buchstaben.

Ülikooli raamatukogu ja Läti raamatuaasta

Eestiga ühist esmatrükise sünnilugu jagades märkis ka Läti oma kirjakeele 500-aastaseks saamist raamatuaastaga, alustades tähistamist juba paar aastat varem. Mitte ainult Eesti, vaid ka ajaloolise Liivimaa esmase kõrghariduse lätena toetas Läti raamatuaastat meie Tartu Ülikool.

Ülikooli raamatukogu uurijad panustasid mitme teadusettekandega: Meelis Friedenthal esines Riias teadusfoorumil „Kirjastamine ja rahvas“ ettekandega „Writer and researcher in the history of ideas“ 2023. aasta detsembris ja Kaspar Kolk konverentsil „Varauusaegse raamatu jäljed“ ettekandega „The rise and fall of book. Importing from the Low Countries to Estonian towns in the early 16th century“ 2024. aasta novembris.

Raamatukogu kollektiiviga külastasime 14. juunil 2024 Läti Rahvusraamatukogu, meile esines rahvusraamatukogu uueks direktoriks valitud Dagnija Baltiņa. Saime osa Riia esimese trükimeistri Nikolaus Mollinuse rolli mõtestavast näitusest „Tekst meid ei huvita“. Visuaalselt hästi põnev ja mänguline näitus keskendus raamatu vormi püsimisele läbi sajandite, uurides seniajani aktuaalsuse säilitanud, 15. ja 16. sajandil kehtestatud tüpograafia, küljenduse ja teksti loetavuse põhiprintsiipe.

Läti raamatu 500. aastapäeva tähistamise kõrghetkel, 7. novembril 2025 Riia Peetri kirikus ja järgnevatel päevadel ka Läti Rahvusraamatukogus sai Läti rahvas näha Tartu Ülikooli raamatukogule kuuluvat lätikeelset aaret – vanima säilinud lätikeelse aabitsa fragmenti, mis kirjaviisi järgi otsustades pärineb ajavahemikust 1683–1685.

Meie teenused kasutaja pilgu läbi: teenusekvaliteedi uuring UtlibQual 2024

Olga Einasto, PhD

teenindusosakonna juhataja

Tänapäeva ülikooliraamatukogu on palju enamat kui riulitais raamatuid või vaiksed lugemissaalid. See on teadmiste ja inimeste kohtumispaik. Raamatukogu on ühtaegu füüsiline ja digitaalne keskkond, kus tudengid otsivad rahu ja süvenemist, teadlased vaikust ja inspiratsiooni ning raamatukoguhoidjad loovad neile kõigile tuge, nii nähtavalt kui nähtamatult. Kuid kas me võime olla kindlad, et raamatukogu täidab oma rolli õppimise ja teadustöö toetajana nii, nagu kasutajad seda vajavad? Kas iga külastaja kogemus raamatukogus vastab alati tema ootustele? Kui varem hinnati raamatukogu edukust peamiselt kogude mahu või külastuste ja laenutuste arvu järgi, siis nüüd kerkib esile olulisem küsimus: kuidas tunneb end inimene siia tulles ja miks ta üldse meie juurde tuleb?

Just sellised küsimused muudavad teenuse kvaliteedi uurimise hädavajalikuks, sest kvaliteedi tajumine kujundab lugejate sümpaatiat ja lojaalsust, mõjutab meie mainet ja loob või lõhub lugeja usaldust. Ma võrdleksin teenusekvaliteedi uurinuid peegliga, mis ei näita mitte ainult raamatukogusüsteemi ja -teenuseid, vaid ka seda, kui hästi see süsteem töötab: kas kasutajad leiavad vajaliku raamatu ja teabe, kas neil on mugav ja soe, kas nad tunnevad, et neid on oodatud ja märgatud. Paraku jääb see peegel sageli tolmuks – lugejate tagasiside mõõtmata, analüüsimata, tõlgendamata jätmise tõttu. Kui kvaliteediuuringut korraldada, siis on oluline, et tulemused oleksid tähenduslikud ja

rakendatavad. Siis võivad nad aidata muuta raamatukogu teenuste hindamise vaid tagasiside kogumise praktikast ka arengustrateegia tööriistaks. Artikkel tutvustab Tartu Ülikooli raamatukogu teenusekvaliteedi uuringu UtlibQual 2024 tulemusi. Uuringu eesmärgiks oli mõista, kuidas kasutajad tajuvad raamatukogu teenuseid ning millised tegurid kujundavad nende rahulolu. Teisisõnu, kvaliteediuuring andis meile võimaluse analüüsida raamatukogu teenuste taset lähtudes kasutaja vajadustest ja ootustest. Uuring tõi esile mustrid ootuste ja kogemuste vahel – need, mis loovad rahulolu, ja need, mis viitavad muutuste vajadusele.

Uuringu meetoodika

Teenusekvaliteedi uuring UtlibQual 2024 toimus veebiküsitlusena 02.05–25.05.2024. Teenusekvaliteedi hindamise instrumenti UtlibQual oli TÜ raamatukogus kasutatud ka varem (Einasto 2009, 2017). Meetoodika põhineb kliendi tolerantsustsooni kontseptsioonil. Tolerantsustsoon kujutab endast tsooni kliendi ootuste kahe taseme – minimaalse ehk teenuse aktsepteerimiseks vastuvõetava ja ideaalse teenuse taseme vahel (Parasuraman jt 1994). Neid tasandeid kasutab klient võrdleva standardina kogetud teenuse kvaliteedi hindamisel. Tolerantsustsooni kontseptsiooni praktiline väärtus seisneb selles, et, nagu paljud empiirilised uuringud on tõestanud, teenuse kvaliteedi püsimine tolerantsustsoonis tagab kliendi üldise

rahulolu teenindusorganisatsiooniga. Hinnanguskaalale olid kodeeritud tolerantsustsooni piirid (joonis 1):

- alampiiriks vastus 2: „kvaliteet vastab ootustele minimaalselt“,
- ülempiiriks vastus 4: „suurepärase ehk kvaliteet vastab ootustele täielikult“.

Uuringu teiseks teoreetiliseks aluseks oli Põhja-maade kvaliteedikoolkonnas levinud kogetud/tajutud teenusekvaliteedi mudel. Selle järgi võrdleb teenuse kasutaja kogetavat teenust oma ootustega ning võrdluse tulemuseks ongi teenuse kvaliteet, mille saab jagada tehniliseks ja funktsionaalseks (Grönroos 2000). Tehniline kvaliteet on see, mida teenus lõpptulemusena tarbijale annab, näiteks kas lugeja saab kätte soovitud raamatu. Tehniline kvaliteet raamatukogus on teatud määral objektiivne konstruktsioon, sest see on seotud reaalse objektidega: hoone, sisustus, raamatud, arvutid jne. Seevastu funktsionaalne kvaliteet on mõjutatud kliendi subjektiivsest arvamusest selle kohta, kuidas teenust osutatakse; kvaliteeditunnusteks on siin kiirus, mugavus, sõbralikkus, abivalmidus jms.

UtlibQual-i hinnanguskaala väljatöötamisel on toetunud Cronini ja Taylori (1992) SERVPERF (SERVice PERFormance) teooriale, mis väidab, et kliendid võrdlevad automaatselt enda ootusi teenuse tegeliku tulemusega; seetõttu soovitatakse välja jätta ootuste mõõtmine ning keskenduda teenuse osutaja sooritusele. See on UtlibQual-i põhiline metoodiline erinevus võrreldes SERVQUAL-i ja LibQUAL+™ instrumentidega.

Respondentidele pakuti hinnata 40 kvaliteedinäitajat viie kvaliteedifaktori lõikes: raamatukogu keskkond (9 kvaliteedinäitajat), kogud (7), juurdepääs (8), kommunikatsioon (9), personal (7 näitajat). Lisaküsimused olid seotud kasutajate üldise rahuloluga raamatukogu teenustega ning vastanute akadeemilise staatuse, eriala, raamatukogu kasutusviisi ja -sagedusega. Samuti oli igal vastajal võimalik jätta oma kommentaarid.

Valimi kirjeldus

Uuringus osales 1003 inimest, kes on raamatukogu peamaja Struve 1 külastanud viimase viie aasta jooksul; see tingimus oli küsimustiku levitamisel eelnevalt sätestatud. Et raamatukogu hoone renoveerimine lõppes 2018. aastal ning sellega kaasnesid teenuste uued tehnilised lahendused, siis huvitas meid, kuidas lugejad hindavad uuenenud keskkonda ja teenuseid. Ligi 80% vastanutest oli raamatukogu külastanud viimase aasta jooksul.

60% respondentidest olid Tartu Ülikooli akadeemilise kogukonna liikmed, sh 47% TÜ üliõpilased ja magistrandid. Valimis olid esindatud kõik erialavaldkonnad: iga kolmas vastaja oli seotud humanitaar- või sotsiaalteaduste, iga viies loodus- ja täppisteaduste ning üle 13% meditsiini valdkonnaga. Vastanute hulgas oli ka teiste kõrgkoolide esindajaid (ligi 8%), ca 5% kooliõpetajaid ja 3,5% gümnasiste. Iga neljas vastanu polnud keskega kõrgkooli õppeasutustega seotud. Küsitluses osalenud 73% inimeste vanus ei ületanud 45 aastat, iga kolmas vastaja oli kuni 25-aastane.

Joonis 1. UtlibQual 2024 teenusekvaliteedi hinnangu skaala

Kirjeldatud valim korreleerub päris hästi nii raamatukogu lugejate andmebaasiga, kus on üle 60% TÜ üliõpilasi ja kus viimastel aastatel on kasvanud Tartu gümnasistide ja õpetajate arv, kui ka raamatukoguhoone igapäevase külastamise andmetega, mille järgi on valdav enamus igapäevastest külastajatest HUM- ja SOC-valdkonna üliõpilased. Samuti peegeldab valim seda, et pärast remonti, kui raamatukogu külastamiseks oli rakendatud avatud uste poliitikat, ning ka seoses COVID-i pandeemiaga hakkasid raamatukogu palju aktiivsemalt külastama ja kasutama Tartu Ülikooliga mitte-seotud inimesed.

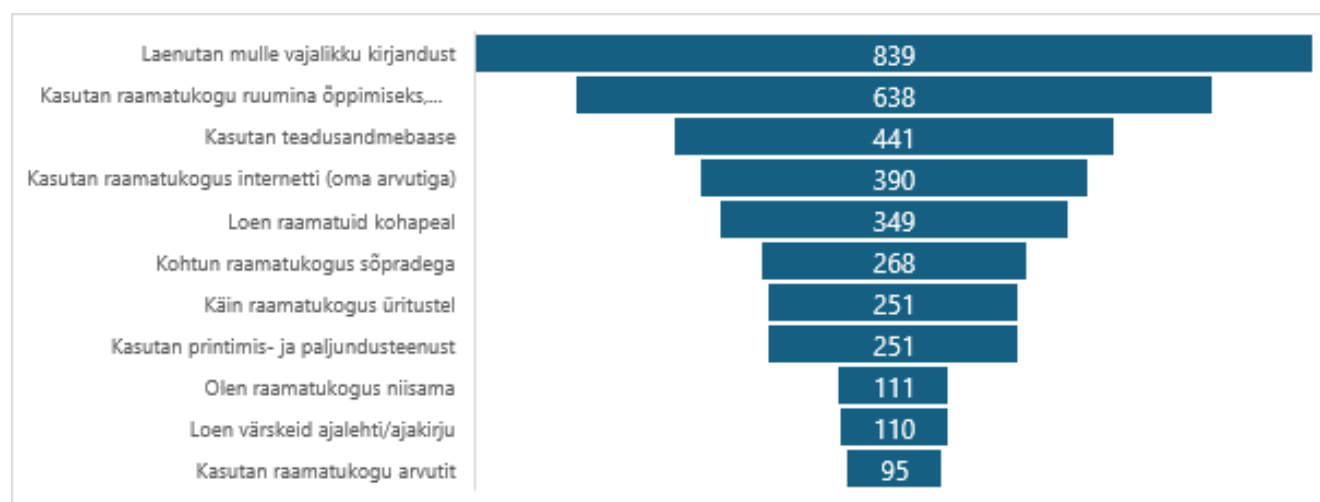
Raamatukogu kasutamine: eesmärgid, sagedus, kasutusviis

Küsitluse kavandamisel huvitas meid vastus küsimusele, miks lugejad raamatukokku tulevad. Selle võtab kokku joonis 2. Valdav enamus (84%) vastas, et külastab raamatukogu vajaliku kirjanduse laenamiseks. Teiseks külastuse põhjuseks on raamatukogu õpikeskkond, kolmandal kohal on teadusandmebaaside kasutamine. Vajalikest tugiteenustest on nimetatud printimine ja paljundamine, nende kasutamiseks tuleb majja iga neljas külastaja. Raamatukogu arvutite kasutamist on nimetanud vaid 9% vastanutest.

Olulisel kohal on raamatukogu võimalused vaba aja veetmiseks: kohapeal raamatute ja värske perioodika lugemine, kohtumised, raamatukogu näituste ja ürituste külastamine. Iga kümnes vastaja märkis aga, et tuleb vahel raamatukokku ka niisama, ilma konkreetse põhjuseta. Kõik see näitab, et inimesed näevad raamatukogus nn kolmandat kohta (*third place*, Oldenburg 2000), mis on tähtsuselt kolmas pärast kodu ja töö-/õppimiskohta ehk „kodu väljaspool kodu” – koht, kuhu võib alati tulla, kus saad tunda end mõnusalt ja olla sina ise.

Need tulemused näitavad ka raamatukogu teenuste füüsiliste komponentide olulisust (tehniline kvaliteet, mis vastab küsimusele „mida kasutaja saab teenuse tulemusena”) – kasutajatele on endiselt olulised füüsiline keskkond, raamatukogus olevad raamatud ja nende laenamismõimalus, hoolimata sellest, et tänapäeva õppeprotsessis kasutatakse laialt e-raamatuid ja e-õppematerjale.

Kui raamatulaenus on traditsiooniline teenus, mis iseloomustab raamatukogu kui ühiskondlikku institutsiooni juba sajandite vältel, siis raamatukogu keskkonnast kui teenusest on hakatud rääkima alles viimastel kümnenditel ning eriti aktiivselt seoses pandeemiaga. Meie küsitluse tulemused kinnitavad, et raamatukogu ruum ja õpikeskkond võiks tänapäeval kuuluda mitte tugiteenuste hulka, nagu

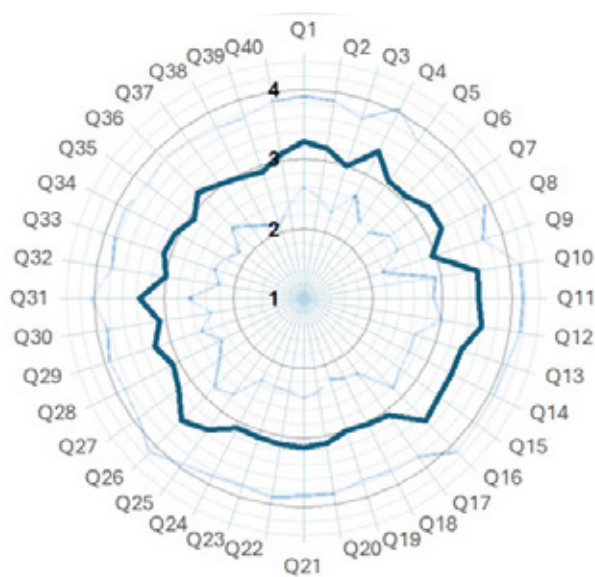
Joonis 2. Vastused raamatukogu külastamise põhjuste kohta. Vastajad said valida kõiki vastusevariante, mis nende kohta kehtisid.

oli siiani, vaid saada üheks põhiteenuseks, võrdselt laenus- ja infoteenusega. Loomulikult viitab see ka vajadusele raamatukogu füüsilist keskkonda arendada ja sellesse investeerida vastavalt kasutajate vajadustele ja ootustele.

Küsitluse tulemused ei näita mitte ainult seda, et kuuldused füüsilise raamatu mittevajalikkusest või isegi surmast on tugevasti liialdatud, vaid purustavad ka levinud müüdi, et tänapäeva lugeja eelistaks külastada raamatukogu pigem virtuaalselt. Küsitlusele vastanustest iga teine kasutab raamatukogu teenuseid peamiselt raamatukogu hoones, peamiselt veebi kaudu kasutab raamatukogu ca 14%, ainult veebis 1,4%. Kolmandik vastanustest kasutab võrdselt nii füüsilise kui elektroonilise keskkonna võimalusi. See näitab, et kasutajate kogemuste põhjal pole füüsiline ja virtuaalne raamatukogu konkurendid, vaid täiendavad edukalt teineteist.

Hinnangud raamatukogu teenuste kvaliteedile

Küsitluse tulemusena saadud üldine hinnang kvaliteedinäitajatele püsis tolerantsustsooni piirides. Näitlikult esitab seda radardiagramm joonisel 3, kus tolerantsustsooni piirideks on 2 (kvaliteet

Joonis 3. Vastajate hinnang kvaliteedinäitajatele

vastab ootustele minimaalselt) ja 4 (hinnang „suurepärane“). Jooniselt on näha, et hinnangut 1 („ei vasta ootustele“) ei esine, kukkumisi tolerantsustsoonest allapoole polnud isegi arvestades standardhälvet. Vastajate hinnangud püsivad küllaltki stabiilselt hinnangu 3 („üle ootuste hea“) ümber ja veidi kõrgemal. Seega saab kokkuvõtlikult öelda, et vastajate arvates on raamatukogu sooritus eri teenuste kvaliteedinäitajate puhul üle ootuste hea.

Peaaegu kõik kõrgeimad hinnangud on antud raamatukogu personali kvaliteedile. Järgnevalt on esitatud üheksa kõige kõrgema hinnanguga TÜ raamatukogu teenusekvaliteedi näitajat.

- personali pädevus, teenuste ja kogude tundmine
- personali sõbralikkus ja viisakus
- personali abivalmidus ja tähelepanelikkus
- personali suhtlemisoskused
- laenamise mugavus
- personali empaatiavõime, minu probleemide ja vajaduste mõistmine
- päringutele vastamise kiirus
- raamatukogu keskkonna sobivus minu vajadustele/eelistustele
- personali positiivsus, rõõmsameelsus

Uuringu andmete töötlemisel keskenduti lisaks kvaliteedi üldhinnangule ka sellele, kas ja kuidas eristuvad hinnangutes eri sihtgruppide ja erialavaldkondade esindajad. Eriti positiivsed, valdavalt tolerantsustsooni ülemisele piirile lähedased hinnangud andsid Tartu Ülikooli üliõpilased ja magistrandid. Kolm kõige kõrgema ja kolm kõige madalama hinnanguga kvaliteedinäitajat selle sihtgruppi puhul on järgmised:

- personali sõbralikkus ja viisakus
- laenamise mugavus
- võimalus töötada/õppida vaikuses
- võimalused lõõgastumiseks ja mõnusateks pausideks
- mulle vajalike raamatute kättesaadavus
- e-kataloogi ESTER kasutusmugavus

TÜ õppejõudude, doktorantide ja töötajate hinnangud püsisid tolerantsustsooni piirides, kuid see sihtgrupp oli siiski õpilastest veidi kriitilisem – nende puhul võib rääkida suuremast vastuste varieerumisest. Kõige kõrgema ja kõige madalama hinnanguga näitajad olid järgmised:

- personali pädevus, teenuste ja kogude tundmine
- personali suhtlemisoskused
- laenamise mugavus

- võimalus kasutada vanemaid (enne 1946. a ilmunud) trükiseid
- minu eriala teaduskirjanduse olemasolu
- mulle vajalike raamatute kättesaadavus

Kõige positiivsemalt hindasid raamatukogu teenusekvaliteeti *Socialia* ja *Medicina* valdkonna esindajad. Kõige kriitilisemad olid *Realia* ja *Naturalia* valdkonna esindajad.

Kasutajate üldrahulolu raamatukogu teenustega

UtlibQual 2024 ankeedis oli üldrahuloluga seotud kaks väidet, millega vastajatel oli võimalik erineval määral nõustuda või mitte nõustuda: „Olen üldiselt rahul sellega, kuidas raamatukogu toetab minu õpinguid ja/või tööd“; „Olen üldiselt rahul raamatukogu teenuste kvaliteediga“. Vastamiseks oli 5-palline skaala, kus piirvastusteks olid 1 (täiesti vale) ja 5 (täiesti õige).

Peaaegu kõik vastajad (ca 90%), olenemata sihtgrupist, olid antud väidetega täiesti nõus. Standardhälve oli kõige suurem (0.73) õppejõudude/doktorantide sihtgrupil seoses väitega „Olen üldiselt rahul sellega, kuidas raamatukogu toetab minu õpinguid ja/või tööd“.

Rahuloluga seotud väiteid pakuti vastajatele hinnata ka eraldi eri kvaliteedifaktorite puhul: keskkond, personal, juurdepääs, kogud, kommunikatsioon. Ligi 90% vastanutest arvas, et neile meeldib viibida raamatukogus ja et sinne keskkond aitab

keskenduda. 70% leidis ka, et raamatukogu keskkond inspireerib neid, kuigi siin varieerus hinnangute tase suuresti.

Rahulolu personaliga osutus väga kõrgeks, ligi 100% respondentidest vastas, et on personaliga rahul. Päriskõrge, ligi 90%, oli ka nende vastajate osakaal, kes olid täiesti nõus, et tunnevad end raamatukogus oodatuna ja vajadusel pöörduvad julgelt raamatukogu personali poole. Samas on ca 2% vastanutest kogenud personali ükskõiksust.

Hinnates oma rahulolu kogudega, leidis 80% respondentidest, et kirjanduse valik raamatukogus on piisav nende infovajaduste rahuldamiseks, üle 90% olid nõus sellega, et on leidnud raamatukogust relevantseid materjale.

Ligi 90% arvas, et raamatukogu kasutamise reeglid on sõbralikud ja selged. 70% nõustus täielikult sellega, et raamatukogu arendab nende (eriala) infootsingu oskusi. Ca 5% (need olid üliõpilaste sihtgrupi esindajad) arvas siiski, et raamatukogu teenuseid on keeruline kasutada. 80% respondentidest oli rahul raamatukogu kommunikatsiooniga. Ligi 90% nõustus sellega, et saab raamatukogust usaldusväärset ja väärtuslikku informatsiooni. Ankeet sisaldas ka kahte küsimust, kus tuli vastata, millise raamatukogu teenusekvaliteedi faktoriga viiest hinnatavast (keskkond, kogud, juurdepääs, personal, kommunikatsioon) on vastaja kõige rohkem rahul ja milline vajab kõige rohkem arendamist.

Enamiku vastajate arvates võib raamatukogus kõige rohkem rahule jääda keskkonna kvaliteediga. Iga kolmas vastaja valis kogudega seotud teguri, iga neljas on kõige rohkem rahul personaliga. Huvitav, et kuigi enamus oli kõige rohkem rahul keskkonna ja kogudega, arvas peaaegu sama palju vastanuid, et just keskkond ja kogud vajavad kõige enam arendamist. Järgmise tegurina, kus on enam arenguruumi, oli nimetatud kommunikatsiooni kvaliteeti. Samuti on huvitav, et teenuse kvaliteedi hinnangud olid kõige kõrgemad personali puhul, aga rahulolu kõrgeim hinnang on seotud keskkonnaga.

Kuigi need vastused võivad tunduda veidi vastuolulised, ei pea arvama, et see on paradoks. Esiteks, siin vajab veidi täpsustamist mõistete *teenuse kvaliteet* ja *kasutaja rahulolu* tõlgendus ja seosed. Majandusalases kirjanduses on üldtunnustatud, et need kaks kategooriat on erinevad ning nende kasutamine sünonüümidena oleks mõistete väärtõlgendamise. Kliendi rahulolu on seotud eelkõige kliendi psüühilise ja emotsionaalse reaktsiooniga kogetud teenusele, teenuse kvaliteet on aga kliendi ratsionaalne hinnang osutatud teenusele, võrreldes tema ootustega. Teenuse kvaliteet annab vastuse küsimusele, kuidas klient tunnetab teenust võrreldes oma ootustega. Kliendi rahulolu aga on seotud küsimusega, kuidas klient tunneb ennast peale teenuse tarbimist. Seega on teenuse kvaliteedi hindamine pragmaatilisem ja üldistavam, rahulolu on seevastu emotsionaalsem ja abstraktsem kategooria.

Teiseks, kasutaja rahulolu mingi kvaliteedifaktori või -näitajaga ei tähenda, et teenuse osutaja võib nüüd oma sooritusega rahule jääda ja sellele enam mitte tähelepanu osutada. Tolerantsustsooni kontseptsiooni järgi tõstab kliendi poolt kõrgelt tajutud kvaliteet tema minimaalsete ootuste taset: kui ta koges selles teenindusasutuses head kvaliteeti, siis järgmine kord ootab ta sama või veel paremat. Teisisõnu, hea sooritus ühelt poolt tagab kliendi rahulolu, teiselt poolt aga kitsendab tema tolerantustsooni, sest minimaalsed ootused kvaliteedile kasvavad. Teenusepakkuja jaoks tähendab see, et isegi väga positiivsete teenusekvaliteedi näitajate puhul ei tohi nõ loorberitele puhkama jääda, vaid on oluline arendada ja tugevdada kõiki kvaliteedifaktoreid – nii neid, mis on seotud ebapiisava sooritusega, kui ka neid, mis on kliendi poolt kõrgelt hinnatud.

Raamatukogu kasutajate vajadused

Raamatukogule on tähtis teada kasutajate ootusi ja seda, kuidas vastab nendele teenuste tase. Kuid mitte vähem oluline pole teave kasutajate vajadustest. Seega oli kvaliteediuringu ülesandeks

ka välja selgitada, millised teenuste kvaliteedifaktorid ja näitajad on raamatukogu kasutajatele eriti olulised. Just nendes hinnangutes peegelduvad kasutajate vajadused.

Üldhinnang kvaliteedinäitajate olulisusele näitab, et kõige tähtsam on meie kasutajatele vajalike raamatute kättesaadavus. Sellele järgnevad e-kataloogi kvaliteedinäitajad (selgus ja kasutusmugavus) ning personali pädevus. Kõige tähtsamate kvaliteedinäitajate esiviisik lõpeb võimalusega töötada ja õppida vaikuses.

Mis puudutab ebaolulisi kvaliteedinäitajaid, siis vastavalt käesoleva uuringu tulemustele pole vastajatele tähtsad raamatukogu sotsiaalmeediakanalite aktiivsus ja sisu, võimalus kasutada vanemaid (enne 1946. a ilmunud) trükiseid ja lugejakoolitus raamatukogu kasutuse ja infootsingu kohta. Samas on just nende näitajate puhul tulnud ka kõige rohkem vastuseid „ei vasta ootustele“. Madalaks osutus ka vajadus ilukirjanduse järele, seevastu vajadus eriala õppekirjanduse järele on esikümnes.

Keskkonna faktori puhul leidis valdav enamus, et kõige tähtsam on võimalus töötada/õppida vaikuses: 65,5% hindas seda äärmiselt oluliseks ja 26,6% pigem oluliseks. Personali faktori puhul on olulisimad näitajad pädevus (ca 63% jaoks äärmiselt oluline, 32% jaoks pigem oluline), sõbralikkus (vastavalt ca 56% ja 38%) ning suhtlemisoskused (ca 52% ja 40%). Kogude faktoriga seoses oli esimesel kohal (98% jaoks) vajalike raamatute kättesaadavus. Selle vajaduse taga seisab raamatute piisav eksemplaarsus, kasutajad soovivad olla kindlad, et vajaliku raamatu saab laenata. Tähtsuse järgi järgmised kogude kvaliteedinäitajad on õppekirjanduse olemasolu ning juurdepääs teadusandmebaasidele ja ajakirjadele. Saadud tulemused kinnitavad, et ülikooliraamatukogus pakutavate teenuste hulgas on äärmiselt olulisel kohal füüsilise raamatu laenus ja võimalus kasutada *online*-teadusandmebaase. Kõik see kuulub tehnilise kvaliteedi kategooriasse ehk mida kasutaja saab raamatukoguteenuse tulemusena.

Joonis 4. Avatud vastuste sõnapilv. Punased märksõnad viitavad asjaoludele, mille osas avaldasid lugejad rahulolematust; rohelised märksõnad sellele, mis vastajatele meeldis. Mida suuremad on märksõnad, seda enam vastajaid neid esile tõi.

Kõige tähtsamateks juurdepääsu kvaliteedinäitajateks osutusid laenamise mugavus ja lahtiolekuajade sobivus. Arvamused lahknesid raamatukogu kasutuse ja infootsingu alaste lugejakoolituste kohta: 53% ei pea seda oluliseks, 47% arvab vastupidi. Üheks selle tõlgenduseks võiks pakkuda lugejate uue põlvkonna omapära: ankeedi täitnute hulgas prevaleerib zuumerite ja millennialide, teisisõnu tehnoloogiaveteranide põlvkond, kes on üsna enesekindel oma digioskuste ja infopädevuse suhtes. Lisaks eelistavad zuumerid näost näkku suhtlemist ja peavad sellist kommunikatsiooni kõige efektiivsemaks – see võib ka seletada, miks vastajatel on nii olulisel kohal digiajastu raamatukogu personali suhtlemisoskused.

Mis puudutab raamatukogu kommunikatsiooni tähtsamaid kvaliteedinäitajaid, siis need on seotud e-kataloogiga ESTER: kataloogi info selgus ja arusaadavus ning kataloogi kasutusmugavus.

Vastajate kommentaarid

Küsitluses oli vastajatel võimalik täiendavalt jagada raamatukogu või küsimustikuga seotud mõtteid. Kõige enam tõi vastajad välja, et sooviksid raamatukogu lahtiolekuajade pikendamist. Seda

põhjendati nii inimeste eripäradega (nn aktiivse tegutsemise aeg) kui ka töö, õpingute ja pereelu ühildamisega. Korduvalt toodi välja ka soov, et raamatukogu oleks avatud ööpäev läbi, tuues paralleelse välismaiste ülikoolide raamatukogude kasutamise kogemustest. Vastajad tunnustasid väga öö- ja aoraamatukogu initsiatiive.

Murekohana mainiti kogude täiendamise vajadust. See kerkis esile peaaesjalikult kohustusliku õppekirjanduse puhul (enim mainisid muresid teoste kättesaadavusega õigusteaduste ja meditsiiniteadustega seotud vastajad).

Paljude vastajate jaoks on raamatukogus kõige positiivsemaks asjaoluks raamatukogu toetav personal. Kuigi üksikud vastajad kirjeldasid olukordi, milles nad ei saanud teenindajatelt ammendavaid vastuseid, pidasid vastajad ülekaalukalt personali abivalmiks ja sõbralikuks. Positiivsena mainiti ka inimsõbralikku keskkonda, sealjuures sööginurga ja jõusaali olemasolu, põnevaid näitusi ning võimalust kogusid iseseisvalt ning muga-valt kasutada.

Uuringu tulemuste kasutamine raamatukogu teenuste arendamiseks

Kui kvaliteediuring lõpeb ja andmed on puhas-
tatud ja töödeldud, tekib tavaliselt küsimus,
kuidas me kasutame uuringu tulemusena saadud
informatsiooni. Eelkõige on see vajalik kui sisend
raamatukogu arengustrateegia koostamisel. Siin
oleks oluline vältida:

- ebaoptimaalselt suunatud ressursse
- mittevajalikke teenuseid
- valesid strateegilisi eesmäärke
- põhikliendi (loe: põhifinantseerija/finantseeri-
mise otsustaja) etteheiteid ja rahulolematust.

Raamatukogu arengustrateegia koostamisel võik-
sime analüüsida ja otsustada:

- millised on meie teenused ja nende kvaliteet
(tänapäevase seisuga analüüs)
- millised on meie teenuste arengueesmärgid
(strateegilise nivoo määramine)
- mida me teeme eesmärkide saavutamiseks
(konkreetsed arenguprojektid lähtuvalt strateegilistest fookustest).

Arengustrateegia võib koosneda konkreetsetest
kvaliteediprogrammidest ja -projektidest. Nende
koostamiseks võib uuringu tulemusena saadud
andmeid kasutada maatriksanalüüsi jaoks:

- mis on see, mida me teeme väga hästi (kvali-
teet on tolerantsustsoonis), ning see on ka
äärmiselt oluline meie kasutajatele
- mis on see, mida me teeme väga hästi, kuid
mis ei ole kasutajale oluline
- mis on see, mis ei toimi meil hästi (kvaliteet ei
ole tolerantsustsoonis), aga samas ei ole kasu-
tajale ka oluline
- mis on see, mis ei toimi meil hästi, kuid samas
on meie kasutajale äärmiselt oluline.

Sellise olulisuse-soorituse maatriksi võib aren-
gustrateegia koostamisel teha iga raamatukogu
sihtgrupi või kvaliteedifaktori jaoks.

Kirjandus

Cronin Jr., J. J., & Taylor, S. A. (1992). Measuring Service Quality: A Reexamination and Extension. *Journal of Marketing*, 56(3), 55–68.

Einasto, O. (2009). Using service quality monitoring to support library management decisions: A case study from Estonia. *The International Information and Library Review*, 41, 12–20.

Einasto, O. (2017). The Instrument for Evaluating the Academic Library E-Service Quality. *Bibliothek Forschung und Praxis*, 41(3), 308–318.

Grönroos, Ch. (2000). Understanding the object of marketing: the perceived service quality model. In: Blos, K., Grönroos, Ch. (eds). *The Marketing of Services*. Oxford University Press, 500–516.

Oldenburg, R. (2001). *Celebrating the Third Place. Inspiring Stories about the „Great Good Places“ at the Heart of Our Communities*. New York: Hachette Books.

Parasuraman, A., Zeithaml, V., Berry, L. (1994). Alternative Scales for Measuring Service Quality: A Comparative Assessment Based on Psychometric and Diagnostic Criteria. *Journal of Retailing*, 70 (3), 193–194.

Skills4EOSC: avatud teaduse oskuste koolitussüsteemi loomine Euroopas

Tiiu Tarkpea

teadusandmete peaspetsialist

Liisi Lembinen, PhD

arendusdirektor

Euroopa teaduse tuleviku kujundamine

Projekti nimetus – Skills4EOSC (<https://www.skills4eosc.eu/>) – on ambivalentne: üldjuhul tuntakse lühendit EOSC kui Euroopa avatud teaduspilve (*European Open Science Cloud*), kuid selles projektis on see lahti mõtestatud kui *European Open Science Commons*, Euroopa avatud teaduse ühine ruum, mis valmistab teadlasi ette avatumaks, FAIR-põhiseks ja koostööle tuginevaks teadustööks.

Projekt kestis 2022. aasta septembrist kuni 2025. aasta augusti lõpuni, koostööd tegid 46 partnerit 18 riigist, et luua ühtne ja jätkusuutlik oskuste ökosüsteem, mis toetab Euroopa avatud teaduspilve arengut.

Projekti eesmärk oli ühisesse inforuumi kokku tuua poliitikakujundajad, teadlased ja teadustöö toetajad ning moodustada nendest kompetentsikeskused ja omavahel suhtlevad võrgustikud ning praktiseerida ja toetada avatud teadust.

Eesmärgi saavutamiseks planeeriti koostada kvaliteetsed koolitusmaterjalid, jätkusuutlik infra-

struktuur ja koostöövõrgustikud, mis toetaksid teadlaste ja koolitajate professionaalset arengut kogu Euroopas.

Millest meie osa võtsime

Eesti projektipartneriks oli Eesti Teadusarvutuste Infrastruktuur (ETAIS) ning tööpaketid jagunesid Tartu Ülikooli ja Tallinna Tehnikaülikooli vahel. Kahjuks loobus Tallinna Tehnikaülikool poole peal osalemisest ning tema tegevused toodi üle Tartu Ülikooli.

Kuigi ETAIS oli põhipartner ja vastutas koordineerimise eest, andis TÜ raamatukogu omapoolse panuse sisuliste tegevuste kaudu. Kokku osalesime kaheksast tööpaketist viies. Raamatukogus töötasid projektis Tiiu Tarkpea ja Liisi Lembinen.

Raamatukogu tööpaketid ning nende tulemused:

- Tööpaketis number kaks loodi avatud teaduse oskuste raamistikud, kvaliteetsed õppematerjalide standardid ja sertifitseerimissüsteem, kaasates selleks rahvusvahelisi sidusrühmi.
- Tööpaketis number kolm arendati ja viidi ellu Science4Policy tegevused, mis tõid kokku teaduse ja poliitika, andes osapooltele vajalikud oskused tõendus põhiste otsuste tegemi-

seks ning näidates avatud teaduse ja avatud kolleksioonide väärtust ühiskondlike eesmärkide saavutamisel.

- Tööpaketi number kuus kaardistati ja arendati professionaalseid võrgustikke, loodi uusi koostöövõimalusi ning tagati nende jätkusuutlikkus ja seotus projektitulemuste ning EOSC arenguga. Tööpaketi raames loodi Eestisse võrgustik (*Open Science Community Estonia*, <https://osc-international.com/osc-estonia/>), mille eesmärgiks on tuua kokku avatud teaduse entusiastid ning suurendada omavahelist suhtlust.
- Tööpaketi number seitse tugevdati ja koordineeriti Euroopa kompetentsikeskuste ning kasutajatoe võrgustikku, ühtlustati tööriistad ja meetodikad ning loodi jätkusuutlik raamistik avatud teaduse tugistruktuuride toimimiseks. See tööpakett oli meie jaoks kõige tömahukam.
- Tööpaketi number kaheksa tehti tihedat koostööd sidusrühmadega, edendati Skills4EOSC tulemuste kasutuselevõttu, loodi sünergiaid EOSC ja teiste programmidega ning tagati projekti eesmärkide ja väljundite laialdane teavitus. See tööpakett oli otseselt seotud ka Skills4EOSC projekti tulemuste laiema tutvustamisega.

Projekti tulemused

Õppe- ja koolitusvaldkonnas saavutati üheskoos märkimisväärseid tulemusi: Skills4EOSC õppeplatvormil (learning.skills4eosc) on saadaval 18 õpirada ja 40 kursust.

Meie võtsime osa „Train the Trainers“ koolituste koostamisest ning selle läbis 1500 osalejat üle Euroopa. Nende koolituste eesmärk oli levitada teadmisi avatud teaduse kohta poliitikakujundajate ja avaliku sektori töötajate seas, et nad oskaksid oma töös kasutada avatud teadusandmeid ning langetada andmepõhiseid otsuseid. Väljakutseteks olid teadmiste ühtlustamine ja koolituste õigeaegne läbiviimine, et tagada järjepidevus ja kvaliteet eri asutustes ja eri riikides. Koolituste

teemad ulatusid avatud teaduse põhitõdedest kuni selle eetiliste ja juriidiliste aspektideni, selleks et teha teaduslikel teadmistel põhinevaid otsuseid kogu ühiskonna hüvanguks. Loodetavasti kasutatakse kursusel omandatud teadmisi ka Eesti riikliku avatud teaduse poliitika väljatöötamiseks. Lisaks koolituste väljatöötamisele panustasime rahastajate ning teaduse tugipersonali kaardistamise ning nendele sobiva avatud teaduse teabe väljatöötamise. Kui tavapärast on avatud teaduse teenused suunatud eelkõige teadlastele, siis Skills4EOSC pööras suurt tähelepanu just neile, kes rahastavad või teevad avatud teaduse poliitikat.

Skills4EOSC projekti eesmärgid ja tegevused haakusid hästi TÜ raamatukogu poolt kokku kutsutud TÜ andmehaldurite võrgustikule pakutavate koolituste ja tegevustega. Ka meil on oluline ühtlustada andmehaldurite teadmisi koolituste ja võrgustiku tegevuste kaudu, nii et saime projektis väljatöötatud õppematerjale kohe kasutada. Andmehaldurite võrgustiku liikmetele sobib projektis välja töötatud miinimumtaseme oskuste komplekt (**Minimum Viable Skillset**, MVS), mis defineerib andmehaldurite rollid ja nende eeldatavad oskused ning teed, kuidas neid oskusi saavutada. Tänapäeval ei ole andmehaldur lihtsalt tugitöötaja, vaid see on üks võimalik karjäärimudel. Sarnased miinimumtaseme oskuste komplektid koostati veel paljude huvigruppide jaoks: noor- ja seniorteadlastele, üliõpilastele, teaduskommunikatsiooni spetsialistidele, eetikanõustajatele, IT spetsialistidele jne. Sellised kokkulepitud nõuded on abiks ka vastavate töötajate värbamisel ja ametikirjelduste koostamisel, mis tagab, et üle Euroopa mõistetakse ametinimetuste taga oleva töö sisu ühtmoodi.

Kõrvuti miinimumoskuste kirjeldamisega arendati välja FAIR-nõuded (*Findable, Accessible, Interoperable, Reusable* / leitav, kättesaadav, koostalitlev, taaskasutatav) treeningprogrammidele: koolitusmaterjalid peaksid olema lihtsalt leitavad ja kättesaadavad ning vaba litsentsiga, et iga institutsioon saaks neid kohandada oma vajadustele vastavaks.

B H Z A L M S
B W X Y Z.

ichstaben.

Suurim väljakutse on iga kompetentsikeskuse jätkusuutlikkuse tagamine ning selle kaasamine võrgustiku tegevusse.

Leitavuse tagaks koolituste metaandmete registreerimine avatud õppematerjalide platvormidel, sest kui need jäävad ainult projekti keskkonda, on neid mõne aasta pärast raske üles leida ja kasutada.

Andmehaldurite koolitamine tõstatab paratamatult küsimuse, kas kõik vajavad ühesuguseid teadmisi või tuleks koolitusi diferentseerida. Projekti tulemuste põhjal võib öelda, et andmehalduritele on erialased teadmised ja oskused hädavajalikud, selleks et toetada oma valdkonna teadlaskonda. Niisiis kaardistati andmehaldurite spetsiifilised oskused eri valdkondades ja kirjeldati teid nende õpetamiseks. Üks võimalus on kaasata partnereid kompetentsikeskustest ja kasutajatoe võrgustikest.

Skills4EOSC projektis on kompetentsikeskus määratletud kui tugipunkt konkreetses riigis, piirkonnas või teemavaldkonnas, kust leida võtmepädevusi avatud teaduse praktiseerimiseks, sealhulgas piisavat teadmistepagasit standardite, rakenduste, tööriistade ja parimate praktikate kohta FAIR-andmete ning teiste digitaalsete objektide haldamiseks. Projekti käigus tutvustati veebiseminaridel olemasolevate kompetentsikeskuste tegevust ning nende valmisolekut kaasa aidata võrgustiku tegevusele. Praegu kuuluvad võrgustikku väga eriomelised asutused: ülikoolid, arhiivid, repositooriumid, infokeskused ning e-taristud, millel igaühel on oma missioon. Projekti käigus analüüsiti vastavate asutuste tegevuspõhimõtteid ning leiti, et hoolimata kirjust tegevuste paletist on väärtused kõikidel samad: avatud teaduse toetamine ning Euroopa teaduspilve arendamine. Suurim väljakutse on iga kompetentsikeskuse jätkusuutlikkuse tagamine ning selle kaasamine võrgustiku tegevusse. Nagu ikka, saab määravaks rahastus ja see, milleks rahalisi vahendeid kasutatakse. Elujõulise võrgustiku toimimiseks on vaja rohkem panustada inimestesse, nende teadmistesse ja soovi teha koostööd. Praegu on olemasolevad kompetentsikeskused väga erineval tasemel, kuid Skills4EOSC projekti tulemusel on paljude tegevusvaldkondade tase ühtlustumas. Näiteks juristide tiimid vaatavad üle dokumente, et võrgustiku tegevuseks ei oleks juriidilisi takistusi.

Teine võrgustik, mida Skills4EOSC projekt kaardistas, on kasutajatoe võrgustik (*User Support Network*). Ka selles osas on pilt kirju: kasutajatele pakuvad tuge nii professionaalsed andmehaldurid (*data managers, data stewards*) kui ka näiteks muuseumide kuraatorid. Projekti eesmärk oligi koondada eri ametikohtade töötajad, luua neile platvorm suhtlemiseks ja koostöö tegemiseks, muu hulgas pakkuda ka projekti käigus loodud koolitusmaterjale iseenese harimiseks ja kasutajate koolitamiseks.

Projekti lõpukonverentsist 10.–11. juunil 2025 Pariisis võttis osa Tiiu Tarkpea, kes mitme aasta vältel panustas koolitusmaterjalide väljatöötamisse. Konverentsi pealkiri võttis kokku kogu projekti olemuse: „Avatud teaduse võimekuse suurendamine: Skills4EOSC lähenemised koolitustele, ressurssidele ja võrgustikele läbipaistva ja koostööl põhineva tuleviku nimel“ (*Building Capacity for Open Science: Skills4EOSC Approaches to Training, Resources, and Networks for a Transparent and Collaborative Future*).

Projekti peamised tulemused võeti konverentsil kokku järgmiselt:

- avatud teadusega seotud ametite põhikompetentse määratlevate miinimumtaseme oskuste komplektide defineerimine ja ühtlustamine,
- koolitusprogrammide loomine nende kompetentside tagamiseks,
- e-õppe platvormi väljaarendamine, mis tagab Skills4EOSC kursustele ligipääsu ka pärast projekti lõppu,
- FAIR-by-Design metoodika rakendamine, et luua avatud juurdepääsuga ja taaskasutatavaid õppevahendeid,
- õpirajad koolitajatele ja teadlastele, kes soovivad täiendada oma avatud teaduse oskusi,
- kompetentsikeskuste ja kasutajatoe võrgustiku loomine, et hoida alal projekti tulemusi ja edendada avatud teadust ning EOSCd ühtses ökosüsteemis.

Kokkuvõtteks

Osalemine Skills4EOSC projektis pakkus Tartu Ülikooli raamatukogule ja kogu Eesti teadussüsteemile olulist lisaväärtust. Esiteks tõi projekt meile värskeima teadmise avatud teaduse rahvusvahelistest suundadest, võimaldades meil ühtlustada oskusi ja tõsta teaduse tugipersonali ning poliitikatagijate kompetentsust. Osaledes koolitusmaterjalide ja miinimumtaseme oskuste komplektide väljatöötamises saime otseselt panustada õppematerjalidesse, mida saame nüüd kasutada oma teadlaste, andmehaldurite ja teaduse tugipersonali koolitamisel. Samuti tuli kasuks osalemine Euroopa võrgustike loomises, mis võimaldas meil suhestuda teiste riikide kompetentsikeskuste ja võrgustikega, õppida nende praktikast ning tuua see teadmine kohalikku konteksti. Projekti raames loodud Eesti avatud teaduse kogukond tugevdab loodetavasti sisemist koostööd ja loob ühtsema arusaama, milliseid oskusi ja lahendusi on edaspidi vaja. Lisaks andsid „Train the Trainers“ koolitused ja FAIR-by-design materjalid hinnalise lisaressursi, et pakkuda Eestis ühtlasema kvaliteediga avatud teaduse koolitusi. Kokkuvõttes parandas Skills4EOSC meie ülikooli valmisolekut toetada FAIR-põhist avatud teadust, tõstis Eesti rahvusvahelist nähtavust ning aitas muuta Eesti teaduse ökosüsteemi tugevaks ja paremini Euroopa suundadega kooskõlas olevaks.

*Projekti kaasrahastasid Euroopa Komisjoni Horizon Europe programm ja Ühendkuningriigi teadus- ja innovatsioonifond (UKRI).

Raamatukogu koostöö vabade kunstide professuuriga

Ene Paldre

raamatukoguhoidja
kultuuriteaduste instituudi õppekorralduse spetsialist

Lisaks oma põhiülesandele – toetada ning edendada õppe-, teadus-, arendus- ja loometööd – pakub raamatukogu üha enam nüüdisaegset ja mõnusat tegutsemiskeskonda ning koostöövõimalusi ülikooli akadeemilistele üksustele. Paarist taolisest ettevõtmisest järgnevalt juttu tulebki.

Vabade kunstide professuur

Kõigepealt tuleb öelda paar sõna vabade kunstide professuuri kohta. Vabade kunstide professori ametikoht loodi Tartu Ülikooli juurde 1992. aastal eesmärgiga mitmekülgset arendada ülikooli liikmeskonna vaimsust ja loovust. Sellesse ametisse kutsutakse igal aastal üks silmapaistev Eesti loovisik, kelle tegevus on seotud Tartu Ülikooli traditsiooniliste tegevusvaldkondadega.

Nii on vabade kunstide professuuri hoidnud tänaseks juba 33 aasta jooksul hulk lugupeetud ja armastatud kirjanikke, kunstnikke, heliloojaid, lavastajaid, literaate, õpetlasi ja režissööre, nende hulgas sellised Eesti kultuuri suurkujud nagu Hando Runnel, Madis Kõiv, Veljo Tormis, Jaan Kross, Jaan Kaplinski, Ain Kaalep, Andres Ehin, Vello Salo, Arvo Pärt, Merle Karusoo ja mitmed teised. Eesti raamatu aastal oli vabade kunstide professoriks luuletaja ja prosaist Viivi Luik.

Ülikooli raamatukogul on nii mõnegi vabade kunstide professoriga ühiseid ettevõtmisi olnud.

Näiteks toimus 2021. aastal raamatukogus kaks vabade kunstide professorite Olga ja Priit Pärna näitust: „Õnnelikud hetked“ valitud kaadritega kunstnike loodud animafilmidest ning kunstniku-paari ja nende poja Märt Rudolphi ühine illustratsiooninäitus „Jäämäe tipp“.

Vabade kunstide professor 2024/2025, laulja, pianist ja helilooja Kadri Voorand

Muusika kuulamise õhtud

2024/2025. õppeaastal leidsid raamatukogu muusikaosakonnas aset muusika kuulamise õhtud, mille algatas muusik ja helilooja, ülikooli vabade kunstide professor Kadri Voorand. Tema sõnul on muusika kuulamine – katkestusteta, mitte liikumise või jutu taustaks – puhas teraapia. Voorandi mõte oli, et kõik, kes tahavad muusikat nautida, kogunevad raamatukokku, kus igal teispäeval kuulatakse koos ühe Eesti muusiku poolt väljavalitud plaati.

Kuulamiseansside eesmärk ei olnud muusikat analüüsida või püüda lahti kodeerida muusiku kavatsusi või teoste tehnilist poolt. Eesmärk oli võtta albumi kuulamise jooksul aeg ainult iseenesdale, koondada tähelepanu mitte endast välja poole, vaid keskenduda enesesse, sissepoole. Muusika kuulamise ajaks oli tähtis jätta kõrvale telefon ja kõik keskendumist segavad olmemõtted. Soovituslik oli asetada lähedusse ka pliiaats ja paber, sest pika seansi ajal võis kuulajat tabada mõni (võimalik, et elumuutev) idee, mida olnuks kahju lasta kaotsi minna. Parema keskendumise soodustamiseks oli ruum hämar ning osalejad võisid end soovi järgi sisse seada kas toolil, põrandal mati peal või kott-toolis.

Helinäitus

Kadri Voorandi professuuriaasta lõpetas helinäitus „Kui nüüd päris aus olla, siis ...“, mis toimus muusika kuulamise õhtute kaudu juba omaseks saanud raamatukogu muusikaosakonnas. Näituse löid Kadri Voorandi kursusel „Kuidas sünnib elumuutev looming ja mis minul sellest võita on? Praktiline kursus“ osalenud üliõpilased ja vaba-kuulajad, kes õppetöö käigus olid pidanud aru inimhääle, muusika, harmoonia ja rütmide mõju üle; olid osalenud oma häälega aktiivselt praktikumides, püüdes usutavamaid kõlasid ja julgemaid narratiive, ning viinud kokku oma sisekõne intensiivsuse välise maailma ja muusikaga. See oli helinäitus lühijutustustest, kus lugude sõnumi üks pool sisaldus esitaja häälekõlas ning teine julges sisus ja sündmustes, mis määrasid mingi muutuse autori elus.

Muusika kuulamise õhtud

Millal Sina viimati terve albumi järjest läbi kuulasid?

TÜ raamatukogu muusikasaalis

muusikat valivad
Jaak Sooäär,
Joosep Sang jt.

igal teisel teispäeval kell 18

03.02, 17.02, 10.03, 24.03, 07.04, 21.04, 05.05 ja 19.05

Plakat: Eliise Selisaar

Solidaarselt tudengitega osales professor Kadri Voorand näitusel ka ise omaenda isikliku julge jagamisega. Huvilistele avanes võimalus tutvuda elumuutvate jutustustega 6. maist kuni 27. juunini 2025.

Muusika kuulamise õhtud ja helinäitus sündisid kultuuriteaduste instituudi ja raamatukogu muusikaosakonna heameelses koostöös. Nii võib loovisikute kaasamist ülikooli õppetöösse lugeda üheks parimaks näiteks akadeemilise ja „päris“ maailma vastastikku tulutoovast põimimisest ning raamatukogul on siin olnud tänuväärne toetaja ja võõrustaja roll.

Vaata ka:

Vabad kunstid 30: juubelikogumik / koostaja: Pärtel Piirimäe. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2023.

Kuulatud albumid

Sügissemestril:

- Gillian Welch „Soul Journey“ (2003) / Eeva Talsi valik
- Led Zeppelin (1969) / Tõnu Kaljuste valik
- Joni Mitchell „Hejira“ (1976) / Vaiko Epliku valik
- Johanson ja Vennad „Päevakera“ (2000) / Mari Jürjensi valik
- Arvo Pärt „Te Deum“ (Tõnu Kaljuste, Eesti Filharmoonia Kammerkoor, Tallinna Kammerorkester, 1993) / Pärt Uusbergi valik
- Vaiko Eplik ja Kristjan Randalu „Koosköla“ (2011) / Kadri Voorandi valik

Kevadsemestril:

- Jan Garbarek ja Hilliard Ensemble „Officium“ (1994) / Kadri Voorandi valik
- King Crimson „In the Court of the Crimson King“ (1969) / Erkki-Sven Tüüri valik
- Marvin Gaye „What’s Going On“ (1971) / Marten Kuninga valik
- Talk Talk „Spirit of Eden“ (1988) / Tõnu Kõrvitsa valik
- The Beatles „Sgt. Pepper’s Lonely Hearts Club Band“ (1967) / Ivo Linna valik
- Björk „Vespertine“ (2001) / Kristjan Järvi valik
- Arooj Aftab „Vulture Prince“ (2021) / Mari Kalkuni valik
- Oliver Nelson „The Blues and the Abstract Truth“ (1961) / Maria Fausti valik
- TSHA „Capricorn Sun“ (2022) / Andres Kõpperi ehk NOËPi valik
- John Coltrane „A Love Supreme“ (1964) / Heidi Purga valik
- Riho Sibul „Viimane“ (2023) / Kadri Voorandi valik

Kirjad raamatukogule

Krista Aru, PhD

Tartu Ülikooli raamatukogu direktor aastatel 2019–2024

Elada on õnn ja ka kohustus

Tundus kuidagi õige meenutada raamatukogu endist direktorit Krista Aru tema enda sõnadega. Krista oli aldis kirjutama, sest helistades-rääkides „kaob kõik kiiremini käest ...“ Alltoodud valik on tehtud aastatel 2019–2024 raamatukogu siselisi saadetud kirjadest. Enamasti alustas Krista oma kirju pöördumisega „head sõbrad“ või „head kaaslased“.

Väljavalitud katkendid kirjadest ei administreeri, käse ega keela, pigem jagavad ning kutsuvad ümbritsevast elust ning maailmast rõõmustamisväärset leidma, argipäevas peituvat võlu märkama, meie oma raamatukogu üle uhkust tundma ja igapäevase töö olulisust tajuma. Kirjad jagavad seda, kuidas Krista maailma nägi ja mõistis ning mida ta tähtsaks pidas. Raamat, raamatukogu, ülikool ja Eesti olid tema silmis partnerid, keda ta respektis, kellega oli võimalik nii vaielda kui üheskoos tegutseda.

Karl Morgenstern ja Jaan Tõnisson olid Krista jaoks sama lähedased kui tänased kaasteelised. Kirjadest kumab lugupidamine teerajajate suhtes, kes on Eesti vaimsust, kultuuri, keelt, rahvuslust ja omariiklust kandnud ning suunanud. Meie õnn on käia eelkäijate sillutatud teel, meie kohus on teatepulk järeltulijatele väärilt üle anda. Paljudest saadud autasudest pidas Krista kõige tähenduslikumaks Tartu Ülikooli Rahvusmõtte auhinda.

Krista kirju sirvisid Katri Armolik, Kertu Uri ja Marianne Marlene Tiik

Krista Aru 2012. a.
Foto: Lauri Kulpsoo

23.10.2019

Olen raamatukogule palju mõelnud. On üks väga huvitav suurus, mille olemuses on palju vastuolulist, aga ka palju võimalusi. Aga kindlasti pole raamatukogu vaid töökoht, sel on meile endile nii tugev kujundav ja muutev võim. Asutustega, mille põhiolemus vormib ka selles töötavaid inimesi, on alati küsimus, kas ja kui võrd lasta sel võimul isetahtsi mõjuda. Või hoopis ise seda võimu suunata?

Ma arvan, et olen neile küsimustele valmis vastama jaanuari alguses. Üldkoosolekul, kui me üksteisele head uut aastat soovime. Praegu pole muud, kui aasta 2019 edukalt ära lõpetada, pidades tänuga meeles, et 1. detsember 1919 oli ajalugu muutva tähendusega sada aastat tagasi, aga on seda ka täna.

09.04.2020

„Ei tule teist ja paremat maailma me jaoks. Nii nagu ühtki tegu ei tõsta ümber.“ (D. Kareva).
Peame ise tegema, et maailm meie sees ja ümber oleks rõõmsam ja parem!

20.05.2020

Näitus raamatukogus ei ole midagi erilist: see on üks meie suhtlemis- ja teadvustamisvõimalusi. See on võimalus näidata oma kogusid.

Aga mitte ainult!

See on ka võimalus tuletada meelde kõike head ja ilusat, mis on olnud ja mis võiks edasi kesta.

See on võimalus panna vana ja väärtuslik uude keelde, kunstikeelde või hoopis kaas-äegsesse vormi, ning nii jõuda ka nendeni, kes ei tahagi enam väga lugeda ega raamatutes otsida. On võimalus kõnetada kaasaega, sest vähe on asju, mida kunagi varem poleks olnud või sündinud.

12.06.2020

Eestimaa suvel on palju nägusid ja lõhnu. Iga aasta lisab midagi uut juurde, sest aastad ongi ju erinevad.

Pealegi muutume me ise ... aga kas me märkame ja tunneme rohkem või vähem, selles on küsimus.

19.08.2020

Päike kuldab seda saabuvat päeva ja meelitab kindlasti kõikide koduste askelduste kõrval mõtlema sellele, kes me oleme ja kuhu me liigume.

Soovin teile kõigile, et mõte Eestist, eestlusest ja vabaduse väärtusest ei muutuks kunagi rusuvaks ja väsitavaks. Ikka vastupidi: et selles mõttes oleks vaimsust, mis annaks tahtmise teha armastusega tööd, mida oskad.

Eesti vajab meist igaüht! Vajab igaühe tööd, arvamust ja olemasolu.

Ilusat taasiseseisvumise päeva!

28.08.2020

Rõõmsat kooliaasta algust!

Paljude ilusate täht- ja pidupäevade kõrval on 1.september siiski eriline. See on päev, mil me kõik, vanad ja noored, hakkame taas õppima. Kes ise koolipingis, kes kodus kooliülesandeid kontrollides või kes tänaval ruttavate koolilaste jutuvada kuulates.

Ja kuigi selle kooliaasta kohal on küsi- ja hoiatusmärke, teadmatust ja kartusi, soovin, et kodusoojus ja -hool suudaksid neist alati võitu saada.

Et õppijail jaguks uudishimu ja lapsevanematel kannatlikkust!

Et me kooliaastat lõpetades võiksime öelda: oli huvitav aasta. Saime vaid targemaks ja paremaks!

20.11.2020

Päevavalgust jagatakse meile praegu napilt. Kust seda valgust leida? Ikka iseendast, oma lähedastest ja sõpradest. Aga muidugi ka raamatutest, sest raamatud ei vea kunagi alt.

27.11.2020

Sellised ajad, nagu on praegu, näitavad kõige paremini, milleks me võimelised ja suutelised oleme. Ja mul on hea meel näha, et me tuleme toime nii raskuste kui ka ootamatustega.

Soovin, et esimene adventiküünal, mille süütame, tooks valgust ja soojust, aga ka uut tahtmist edasi liikuda, otsida ja luua.

Ja uut indu unistada! Sest elu ilma unistusteta muutub liiga halliks!

30.12.2020

Lõppev aasta tuletas meelde vanu tõdesid ning osutas vajadusele olla kogu aeg valmis ootamatusteks. Vanade tõdedega on edaspidi ilmselt lihtsam, sest meie majast pole kunagi kadunud tahtmine teha tööd. Vaja on vaid, et me ise tunnetaksime ja väärtustaksime oma töö tähtsust. Ootamatusteks aga vist ei saagi valmis olla, tuleb vaid olla avatud meelega.

Selgemalt kui kunagi varem ilmutas end sel aastal kogukonna tähendus. Kogukond sõpruskonnana, lähikondlastena, töökollektiivina ehk inimestena, kes mõistavad, arvestavad, kuulavad. Üksteist usaldavat ja toetavat kogukondlikkust, mis lubab ja arvestab eriarvamusi, kuid leiab nendest alati edasiviiva ühise joone, soovin meile ka uueks aastaks! Et me saaksime üksteist usaldada ja üksteisele loota.

Olgu teil kõigil tore ja meeleolukas hüvasti-jätt aastaga 2020! See aasta läheb ajalukku, selles pole kahtlustki. Ja alaku aasta 2021 uute unistuste, soovide ja tahtmistega heas usus ja parimas tujus!

22.02.2021

Vabariigi sünnipäeval eel soovin teile, teie peredele ja teie lähedastele, et teil:

keset praktilist elu jääks alati veidi aega ja tahtmist ka millegi ebapraktilise jaoks;

et jaguks tarkust ja armastust iseenda ja oma kaaslaste vastu;

et töö ei muutuks püüniseks, millest pole pääsu, vaid et selles oleks loomingulist indu;

et unistused oleksid alati suuremad ja ilusamad kui ümbritsev elu!

Ja et me kõikidel pidupäevale järgnevatel päevadelgi ei unustaks, et aegade halbuse üle pole mõtet kaevata, tuleb vaid soovida, et „... iga kündja püüaks künda oma vaod täna kübeke sirgemad ja sügavamad kui eile ja iga mõtleja mõelda raasuke veel intensiivsemalt ja selgemini kui äsja“ (Jaan Kross).

26.03.2021

Kõndides mööda tühja maja, püüdes seejuures mitte ette jääda Kyyriksi meeskonnale, kes küsimata haarab enda kätte ühe ruumi teise järel, pean pingutama, et mitte unustada, et tegemist on raamatukoguga.

On vaid üks suur maja, paljude ruumide, suurte saalide ja koridoridega.

Millisena maailm väljub koroonaaajast? Millisena tahame väljuda meie?

Kui me esimesele küsimusele ei oska vastata, siis teisele küsimusele peame vastama.

Selge on, et niipea (kui üldse kunagi) ei taastu aastakümnetetagune vajadus raamatukogu järele. Mis selles suures majas siis toimuma hakkab? Kes seda vajab? Keda ja milleks me siia ootame? Need küsimused tuleb esitada, aga mitte sellisena, nagu me kahtleks raamatukogu kui institutsiooni vajalikkuses, vaid vastupidi: ühes usuga raamatukogu vajalikkusesse ja tulevikku.

Kutsungi teid kõiki üles panema kirja oma mõtteid, arvamusi, unistusi raamatukogu tulevikust! Järgmisel aastal täitub ju 220 aastat raamatukogu asutamisest ja kui me tahame, et sel raamatukogul oleks veel 200 aastat ees, peame sellesse panustama juba täna, sel koroonahallusega kaetud päeval. Kõiki mõtisklusi ja arvamusi võib mulle saata jooksvalt, nende vastuvõtuks on mul alati aega.

25.10.2021

Püüame ise olla senisest veelgi tähelepanelikumad ja hoolivamad, kaotamata naeratust ja reibast meelt! Kurtmine ja kartmine ei aita, pole kunagi aidanud. Aitab töö, aitab hoolivus, aitab sõprus, aitab lahkus ...

03.01.2022

Probleeme ja ootamatuid sehkendusi tuleb nagoonii, maailm meie ümber pakub selleks küllaldast alust. Seepärast peame püüdma hoida endas rahu ja rõõmu ja pakkuma seda ka kõikidele oma lähedastele nii tööl kui ka kodus. Kui vaja, tuleb end rõõmsaks ja rahulikuks isegi sundida. Edu tuleb osata näha, seda ise ka nautida, mitte alati teistele loota. Ja tervis – seda tuleb alati soovida nii endale kui ka teistele.

Algab raamatukogude aasta ja meie raamatukogu juubeliaasta. Seega on sel aastal vähemalt vaimselt ja ideeliselt eriline tähendus: rohkem kui üks kord tuleb meil vastata küsimustele, milles on raamatukogu koht ja tähendus ning kas see, mida meist igaüks siin igapäevast teeb, on asjalik ja vajalik ning kas ja kuidas saaksin seda kõike veelgi paremini teha. Kui me neile küsimustele ausalt ei vasta, on meil väga raske täita rolli, mida Karl Morgenstern Tartu Ülikooli raamatukogule ette nägi: mõjutada selle paiga nägu ja selle elu kulgu.

Aga hoolimata kõikidest pidulikest tähtpäevadest, soovin, et eelkõige tahaksime ja oskaksime näha igas inimeses leiduvat head ja ilusat!

22.02.2022

Täna [nelikümmend aastat tagasi], 22. veebruaril 1982. aastal, avati suure pidulikkusega Tartu Ülikooli raamatukogu uus hoone, tänane raamatukogu. Meie seas on neid, kes mäletavad hoone kerkimist; on neid, kes on töötanud selle ehitusel, ja neid, kes raamatukogu Toomemäelt siia kolisid.

Nelikümmend aastat tagasi oli see maja üks kaasaegsemaid terves Nõukogude Liidus. Eks seda kinnita ka fakt, et 1983. aastal käis raamatukogus miljon inimest.

Neljakümne aastaga on maailm põhjalikult muutunud. Muutunud on ka raamatukogu. Nendes muutustes näib, et see Struve tänava raamatukoguhuone ei vasta küllalt hästi meie tänastele püüdlustele, et on liialt akadeemiline ja suursugune, liialt kauge ja kõle, ebaökoonoomne jne, jne. Muidugi on hoonel puuduseid ja hädasid. Ehitati see ju rohkem kui nelikümmend aastat tagasi, mil akadeemiline maailm ja seda esindav raamatukogu pidid sisen-dama aukartust kõrgema hariduse ees. Täna me tahame midagi muud: tahame, et haridus ja teadmised oleksid kõigile kättesaadavad. Tahame selle ajale jalgu jäänud aukartuse teadmiste ees kujundada igaühe võimaluseks.

Ja see on meie teha, sest hoohele annavad iseloomu ja hinge ikkagi selles töötavad inimesed.

Rõõmustagem, et Laine Peep ja tema meeskond selle maja välja võitlesid ja valmis ehtasid! Täname kõiki asjaosalisi!

Jagugu meil tahet ja oskusi hoida raamatukogu vajalikuna ja avatuna oma aja nõudmistele!

23.02.2022

Oma riik. Ukrainas toimuva taustal on see sõna-paar praegu erilise tähendusega. Oma riik on juba kolmkümmend aastat olnud meie igapäevane elu, algul küll veidi tahumatu ja nurgeline, aga täidetud tööst ja tahtest. Aastatega on see riik aina enam sarnane selle maailmaga, mis kunagi jäi kaugemale raudse eesriide taha. Ise oleme seda riiki ehitanud ja eks meil seetõttu ole ka õigus kiruda, kui miski ei lähe just nii, nagu lootsime või õigeks peame. Ikkagi oma riigi asi!

Eesti Vabariigi 104. sünnipäeva eel soovin, et me hoiaksime üksteist, oma kodu ja oma riiki. Ja et selle hoidmise aluseks oleks õhkkond, milles hoolimine ja usaldus oleksid suuremad kui väikesed vastuolud ja mittemeeldimised. Et me kunagi ei unustaks Jaan Tõnissoni sõnu Eesti Vabariigi algusaastatest: „Tõustes iseseisvaks riigirahvaks, kes ise kujundab oma saatust, oleme ühtlasi suured kohustused oma peale võtnud: mida tarvis, tuleb meil enestel teha. Ei ole algatust oodata mitte teistelt, ei virgutust väljastpoolt.“

Soovin kõigile rõõmsat ja kosutavat oma riigi sünnipäeva! Ärgem unustagem, et oma riik algab meist igapäevast, igapäevast tööd ja tegevustest.

21.06.2022

Rõõmsat jaaniaega!

Andku see valguseaeg hingekosutust ja meekeerksust! Ja muidugi – toredat Võidupüha!

Olgugi see Võidupüha vaid kaugel ajalukku vajunud sündmus, on sel oma koht ja tähendus meie vabaduse tulekus.

Praegu on meie aeg ja kohus teha kõik, et see vabadus kestaks. Meie laste ja lapselaste jaoks. Teha seda oma igapäevase töö ja olemissellega, isegi oma igapäevaste mõtetega, sest mõtted ju annavadki tegudele varjundi.

19.08.2022

Eesti iseseisvuse taastamise 31. aastapäeva eel soovin, et leiaksite homme kõikide argitoimetuste kõrval selle hetke, mil mõelda Jaan Tõnissoni sõnadele: „Riik, see oleme meie ise. Oma riik on ühekorraga meie kõikide õnn ja ka kohustus.“

Soovin, et keset seda maailmas võimutsema trügivat kurjust, ebaõiglust ja vägivalda oleks kõigil jaksu olla lihtsalt hea inimene ja elu armastada. Et oleks jõudu hoida ja kaitsta, mõista ja toetada oma lähedasi, sõpru ja kaaslasi. Et jaguks tahtmist teha rõõmu ja vastutustundega oma tööd, hinnata ning väärtustada oma kultuuri. Ning et unistus, usaldus ja lootus oleksid meie kaaslasteks ka kõige raskematel hetkedel!

01.12.2022

Rõõmsat rahvusülikooli sünnipäeva!

Ka rasketel aegadel tuleb otsida ja leida hetki, sündmusi ja inimesi, kelle ja mille üle rõõmustada ning uhkust tunda!

Me peame olema uhked, et meil on oma rahvuskeelne ülikool, et 103 aastat tagasi suudeti see keset Vabadussõja lahinguid ellu kutsuda.

Me peame rõõmustama, et see „valguse uus kandja“, nagu kirjutas aastal 1919 Gustav Suits, on suutnud püsida ja edeneda kõikide aegade ja olukordade kiuste ja neist hoolimata.

Me oleme tänulikud, et meile on osaks saanud õnn ja võimalus töötada oma rahvusülikooli ühes auväärsemas asutuses – selle raamatukogus.

Raamatukogu on ja jääb ülikooli tugipunktiks, teaduse ja loovuse kandjaks ning kultuuri rikastajaks.

30.01.2023

Eesti kirjanduse päevaks

Me ei korralda täna küll üritusi, kuid pidupäev südames võiks meil ikka olla.

Tervitan teid Jaan Tõnissoni sõnadega aastast 1900. Minu meelest kõlavad need õigesti ka aastal 2023:

„Kirjandus on kõige mõjusam hariduse välja-
laotamise abinõu. Tema abil selgib meie silm,
meie mõistus ja mõtted saavad teritatud. Udu
lahkub meie ümbert, ja meil on võimalik kauge-
male ette näha.“

23.02.2023

Sada viis aastat tagasi, kui Eesti Vabariik sündis, oli kõrgeim aade VABADUS. Vabadus ise valida, otsustada, teha ja ka eksida.

Enam kui rikkuses taheti tunda end vaba-
duses. Igapäevaste toimetuste ja tegemiste
möödupuuks oli siis arusaam: aita ennast ja sind
aidatakse. Aita teist ja sind aidatakse veelgi
enam.

Oma riigi 105. sünnipäeva eel soovin, et me
ei unustaks seda riigi algust kandnud vaimsust!

Et me tahaksime ja oskaksime tõrjuda kurja ja
olla alati sellel poolel, kus on headus!

Et me jaksaksime kasvatada loovat jõudu
endas ja enda ümber ning uskuda, et kõik meie
teod või tegemata jätmised ei kujunda mitte
ainult tänast, vaid ka homset päeva.

23.02.2024

Õhk on kord soojem, teinekord karem:

millal me teame, mil aeg ajast parem?

Istu sa kaalul, kas vannu või palu:

raskus on üks, olgu kui suur su talu.

Sina ju aegasid mõõta ei saa,

osa sa oled ju temasta –

aeg aga on sinu kaaluja!

Nende Juhan Liivi sõnadega soovin teile ja
teie lähedastele kaunist vabariigi aastapäeva!

Kuigi aeg meie ümber on murelik ja ettearva-
matu, rõõmustagem, et meile on osaks saanud
õnn elada vabas Eestis ja teha tööd, mille
tähtsuses ja väärtuses pole kahtlust.

Soovin, et oskaksime hinnata seda head, mis
meil on! Et ka keset kõige hallimat argipäeva
leiaksime midagi rõõmustavat, mida homsesse
kaasa võtta!

Et ikka ja alati tahaksime unistada ja loota
ning hoiaksime ja armastaksime oma kodu, oma
Eestit!

14.03.2024

„Ühelgi keelel ei ole mitte iseenesest iseära-
likku väärtust, vaid suurel ja väikesel keelel on
väärtus tema kõnelejate pärast,“ kinnitas Jaan
Tõnisson rohkem kui sada aastat tagasi.

Kandkem oma emakeelt rõõmu ja austusega!
Olgem ise tähelepanelikud ja püüdlikudki, et
see keel kestaks ja areneks!

Ilusat emakeelepäeva!

05.08.2024

14. augustil on minu viimane tööpäev raamatu-
kogus.

Mulle on need viis aastat olnud üks tore ja
huvitav aeg.

Olen teile kõigile nende aastate ning neid
aastaid täitnud koostöö eest väga tänulik!

o p q r z | n b c
w r y z.

A B C D E F G H I K L
O P Q R S T U V W X Y Z

Die laut Buchstaben.

Urimusi

Buchstaben.

Töölasesest uudishimust doktoritööni: refleksiooni- artikkel doktoritöö protsessist 2019–2024

Liisi Lembinen, PhD

arendusdirektor

Comprehending decision-making in academic library leadership: a situational analysis / Liisi Lembinen ; supervisors: Krista Jaakson, Anne Reino ; School of Economics and Business Administration, University of Tartu. Tartu : University of Tartu Press, 2024. 140 lk.

Võrguväljaanne TÜ digiarhiivis [ADA](#)

Pole paremat kohta kui see artikkel siin, et alustada Agu Sihvka sõnadega: „Et kõik ausalt ära rääkida, nagu oli, pean ma alustama sellest ...“, et mul paluti kirjutada raamatukogu aastaraamatusse artikkel oma doktoritööst. Olles üle poole artiklist valmis kirjutanud, mõistsin, et kirjutun ümber seda, mida kõik vabalt meie digitaalarhiivist leitavast doktoritööst lugeda saavad. Pakkusin siis välja, et ehk kirjutun hoopis refleksiooniartikli, kuidas see doktoritöö sündis. Sain sellele ka jaatava vastuse, kuid selgus, et see on veelgi keerulisem ülesanne kui doktoritöö enda kirjutamine. Proovin siiski.

Algus – kuidas nad seda ikka päriselt teevad?

Töötasin aastatel 2013–2016 raamatukogu direktori kohusetäitjana ning sellesse perioodi jäi ka raamatukogu uue strateegia koostamine. Kuna ma polnud varem olnud suure asutuse juht ega koostanud strateegiat, siis küsisin endalt uue juhina, mida kogenumad juhid teeksid. Olles aastaid olnud aktiivne LIBERis, otsustasin oma küsimustega pöörduda LIBERi ülikooliraamatukogude direktorite poole. Mitmetest vestlustest said lõpuks ametlikud intervjuud, mis omakorda lõppesid

artikliga veebiajakirjas LIBER Quarterly pealkirjaga „Academic library directors’ strategic decision-making process“ („Akadeemiliste raamatukogude direktorite strateegiline otsustusprotsess“). Hoolimata artiklist ei olnud mul tol hetkel mõtet doktorantuuri minna, kuna olin just paar aastat tagasi saanud oma magistrikraadi. Või vähemalt ei olnud Tartu Ülikool sel hetkel minu valikute hulgas. Lisaks pandi kinni veebis pakutav raamatukogunduse doktoriprogramm, mida ma tegelikult läbida soovisin. Seega jäi artikkel sel hetkel ühekordseks saavutuseks.

Mis siis juhtus?

2018. aasta lõpus tekkis siiski mõte proovida doktorantuuri astuda. Kuna teadsin kindlalt, et mind huvitas raamatukogude strateegiline juhtimine ning Tartu Ülikoolis ei ole raamatukogunduslikku õpet doktori tasemel, siis langes otsus majandusteaduskonna doktorantuuri kasuks. Kuna vahepeal olin koolituste kaudu tutvunud oma kahe tulevase juhendaja, Krista Jaaksoni ja Anne Reinoga, ning nad olid valmis mind koos juhendama, siis astusingi 2019. aasta veebruaris eksternina majandusteaduskonda. Õnneks oli minu

valitud teema rahulik ja loogiline nagu raamatukogud (või nii see tundus). Sellepärast oli plaan lihtne – kirjutada monograafia. Mulle tehti ka üsna kiirelt selgeks, et minu materjalist kolme artiklit pole võimalik kirjutada. Jätkasin siis intervjuudega ning samal ajal doktorantuuri ainet võtmisega, sest üle sain täiendõppes kanda ainult kaks ainet. Ainete läbimise tegi veidi lihtsamaks tõsiasi, et praktilisi näiteid ja juhtumeid oli igapäevast hulgani võtta ning nii mõnigi kodutöö või uuring sai tehtud raamatukogu põhjal või selle heaks.

Kui innovatsioon koputas uksele (ja jäi sinna elama)

2020. aasta kevadsemestril õppisin ainet nimega „Teemasid innovatsioonist ja ettevõtete rahvusvahelistumisest“, mis „rikkus“ ära minu rahulikult kulgeva doktoritöö plaani. See aine kattis erinevaid innovatsiooniteooriaid, sealhulgas avatud innovatsioon ning sisse- ja väljapoole suunatud innovatsioon. Kodutööna esitatud uurimus avatud innovatsioonist akadeemiliste raamatukogude kontekstis lõppes suurepärase materjali olemasolu tõttu artikliga ning lisaküsimustega intervjuudesse. Intervjuude peamine eesmärk oli välja uurida, kuidas raamatukogude direktorid langetavad innovatsiooni puudutavaid otsuseid. Tulemused näitasid, et enamiku intervjuueeritavate raamatukogudes innovatsiooniga tegeldakse ning kuigi see ei ole eesmärk omaette, on see sageli siiski strateegia osa. See lõi väikese mõra ka varasemasse teooriasse, mis ütles, et raamatukogud on staatilised ja viivad sisse vaid väga väikeseid muudatusi.

Kokkuvõttes sai samal ajal selgeks, et liikumine monograafia suunas ei ole enam mõistlik, sest kaks artiklit oli olemas.

Mitu kriisi korraga

Ja siis tuli 2020. aasta kevadel COVID-19 kriis. Kui varem küsisin intervjuudes direktorite käest, kuidas nad otsustavad sund- või mittetavapärases ehk hüpoteetilises kriisis, siis alates 2020. aastast ei

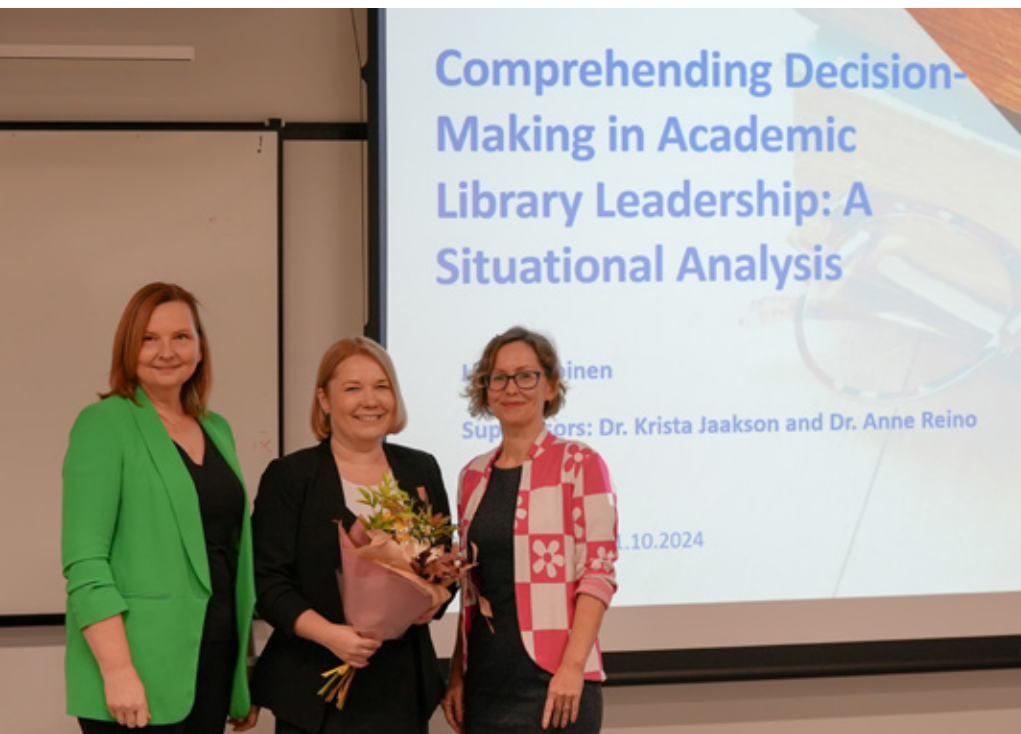
olnud enam midagi hüpoteetilist. Kriis astus uksest ja aknast sisse, tegi end mugavalt koduseks.

Huvitav oli näha, kuidas direktorite otsustamine muutus nende endi sõnul kiiremaks. Mõnel puhul toodi isegi välja, et kriis aitas raamatukogu muidu rahulikult kulgevat otsustusprotsessi kiiremaks muuta. Mõned otsused tuli langetada turborežiimis ja pikemate diskussioonideta. Teisisõnu – kui tavaliselt liigub raamatukogu oma tempos, siis kriisi ajal liikus see niinimetatud raamatu kiirema tagastamise tempos.

Kahjuks tuli enamikust intervjuudest välja ka see, kui üksi tegelikult raamatukogud selles kriisis jäeti. Kui ülejäänud ülikool püüdis end turvaliselt kinni panna, siis raamatukogud pidid ikka lahti või vähemalt kättesaadavad olema. See aga muutis raamatukogudes kahte asja: esiteks, raamatukogud pidid kiiresti tegema muudatusi, eriti mis puudutas digitaalset juurdepääsu, ning teiseks, raamatukogude väärtus ülikoolide silmis tõusis. Mis see mulle tähendas? Artiklit raamatukogude kriisotsustamisest ning ettekannet LIBERi konverentsil raamatukogude väärtuse muutumisest seoses COVID-19 kriisiga. Teisisõnu – kriis tõi mu doktoritöösse plaanimatut uudset materjali ning niinimetatud teaduse välitöö ehk päris kriis tuli ootamatult ise kohale.

Minu isiklikud kriisid aga sellega ei lõppenud. 2021. aasta kevadel tuli mul kohustuslikus korras võtta kaks osa mikroökonomie aineist. Ausalt öeldes läksin ma sellele vastu isuga, mis on võrreldav vanni pandava kassi omaga. Valu ja vaeva, mida see aine mulle põhjustas, ei osanud ma isegi kõige mustemas doktorandifantaasias ette näha. See oli ainus kord doktorantuuri jooksul, kui kaalusin tõsiselt kogu eksperimendi pooleli jätmist.

Lõpuks selgus, et mikroökonomie ei päästnud mind ei loogika ega sügavad teadmised, vaid vana hea pähetuupimine. Võin täiesti kindlalt väita, et aine sisust ma ikka lõpuni aru ei saanud ja õpitud teadmisi praegu rakendada kuigivõrd ei oskaks, aga igal juhul sai see aine heade hinnetega läbitud. Tagantjärele tundub see peaaegu kangelastegu.

Koos juhendajatega: Anne Reino, Liisi Lembinen, Krista Jaakson

Doktoritöö kaitsmine 24.10.2024

Miks just teadusraamatukogud? (ja teisi korduvaid küsimusi)

Kui jõudsin lõpuks tõdemuseni, et monograafiat ei tule ja saatus oli mulle erinevatel asjaoludel kinkinud kolm üsna eriilmelist artiklit, tekkis loomulik küsimus: kuidas need kolm ühele lehele saada, nii et nad omavahel sobituksid ja loogilise terviku moodustaksid? Õnneks oli neil siiski üks ühine nimetaja – otsustamine. Uurimisobjektid jäid kõigil juhtudel samaks, muutus ainult situatsioon, milles nad otsuseid tegid. Nii hakkaski üsna loomulikult välja joonistuma kontseptsioon „otsustamine erinevates situatsioonides“.

Õnneks pakkusid intervjuud nii palju põnevat materjali, et selle baasil oleks saanud kirjutada ka väikese novellikogu. Kriisiteemalise artikli puhul olid aga suureks abiks uuringud, mida Euroopas ja USAs raamatukogude ning COVID-19 mõju kohta tehti. Nende peamiselt kvantitatiivsed tulemused oli suurepärase peegel, mille abil oma kvalitatiivseid leide võrrelda ja kontrollida – nagu väike

reaalsuskontroll teadlase meele. Nende uuringute toorandmete kasutamine oli ka minu kummardus avatud teadusele, mille üheks eesmärgiks on vabalt kättesaadavate andmete pealt teha uut teadust.

Kui selgus, et situatsiooniline lähenemine ei ole mitte ainult ilus mõte, vaid ka teaduslikult täiesti kaitstav, algas järgmine seiklus – lõputu teooria otsimine. Kuna mu töö tugines põhistatud teooriale, tuli leida kasvõi mõni teooriajupike, mis aitaks mu tulemustel teaduskirjandusega vähemalt osaliselt sobituda. Õnneks leidis otsustamisteooria klassikutele nii mõnigi skeem, mille kohandamise tulemused sobisid minu tulemustega.

Tagasiulatuvalt võib öelda, et kogu selle protsessi käigus sai kõik erinevad variandid läbi tehtud: teema muutus, formaadi muutus, segameetodite kasutamine (kvalitatiivne ja kvantitatiivne, enda ja teiste kogutud andmete kasutamine), teooriate otsimine ning nende kohandamine ja kombineerimine minu enda teooria ning tulemustega.

Katuspeatüki kirjutamisel tuli mul taas silmitsi seista küsimusega, mis jälitas mind kogu doktorantuuri aja sama visalt kui tegemata asjade tähtsajad kalendris: miks just teadusraamatukogud? Tõenäoliselt sai sellest kõige sagedamini esitatud küsimus kogu mu doktorantuuri vältel. Tuleb arvestada, et kaitsesin oma tööd majandusteaduskonnas, kus teadusraamatukogu mõjus paljudele umbes nagu iga teine organisatsioon – viisakas, tõenäoliselt vajalik, aga mitte midagi sellist, mille pärast silm põlema läheks. Minu selgitus, et teadusraamatukogude juhtide otsustamist tipptasemel on suhteliselt vähe uuritud, ei tekitanud samuti erilist vaimustust. Nii tuli mul hakata põhjuseid ehitama kihthaaval – rääkida organisatsioonikultuurist, traditsioonidest, raamatukogu seotusest ülikooliga, ja lõpuks võrrelda seda teiste avaliku sektori asutustega.

Iroonilisel kombel oli ainus kord, kui minu käest seda küsimust ei küsitud, doktoritöö kaitsmine. Põhjus – minu retsensentideks olid kaks inimest, kellel mõlemal oli raamatukogu taust. Nende meelest oli täiesti loogiline ja lausa tänuväärne, et keegi teadusraamatukogusid uurib. Mõnikord on lihtsalt vaja õige publiku ette sattuda.

Kõige lõpuks: mis jäi alles ja mida kaasa võtsin

Pean ausalt tunnistama, et kui vaatasin kõrvalt teiste doktorantide katsumusi artiklite avaldamisel – need lõputud „*revise and resubmit*“ ringid, närvilised ootamised ja alternatiivsete ajakirjade kaalumised –, tundsin end peaaegu süüdi. Mul läks väga lihtsalt. Kõik kolm artiklit sain valitud ajakirjades esimese korraga avaldatud ning ei pidanud alternatiive otsima. Alati see nii lihtne pole. Ja kuigi antud teemal polnud kirjandust ülemäära palju, eriti mis puudutas Euroopat, oli see-eest väljastpoolt Euroopat eelnevaid uuringuid, mida minu uuring otseselt ei kinnitanud. See andis omakorda mõnusa tunde, et tegelikult on minu töös ka mingi mõte ja panus.

Päriselu praktika ja teooria sidumine täiendasid teineteist ülihästi. Ma ei läinud ühtegi ainet ega uuringut tegema, ilma et oleksin seda saanud oma igapäevatöös vähemalt osaliselt kasutada. Õppimine, kirjutamine ja töötamine sulasid kokku nagu kolm koostisosa, mis imekombel maitsesid koos paremini kui eraldi.

Minu käest on enne ja pärast kaitsmist küsitud, kumb oli hullem, kas eel- või päriskaitsmine. Vist ikka eelkaitsmine, sest see oli pigem tundmatusse vette hüppamine. Lõppkaitsmine oli nagu järeleksam: formaat, küsimused ja emotsionaalne valmisolek oli juba teada.

Kas ma kahetsen või teeksin uuesti? Tõenäoliselt teeksin uuesti, aga ma tahaksin, et süsteemis oleksid asjad veidi teisiti. Esiteks, ülikool rõhutab rahvusülikooli ja eestikeelse hariduse rolli, samas tuleb tunnustada, et läbisin doktorantuuri jooksul vaid ühe aine eesti keeles. Mõtlemise koht? Seetõttu on mu eestikeelne terminoloogiline teadmine minu teema kohta puudulik.

Teiseks, ma tahaksin, et kohustuslikud õppeained oleksid maksimaalselt kasulikud ja teemaga seotud. Siin aitaks isikliku menüü põhimõte: kui doktorandil on baasteadmised omandatud, võiks tal lasta ise oma õpperada kujundada. Personaalharidus – miks mitte?

Kokkuvõttes jäi sellest teekonnast alles ports väärtuslikke kogemusi, parajalt praktilist tarkust ning teadmine, et kui on olemas soov ja tahe, siis saab kõik tehtud (kaasa arvatud mikroökonomieetria). Ja ometi jääb mind saatma üks viimane, lahendamata küsimus: kust ma ometi võtsin aja, et kõik see valmis teha, kui nüüd, pärast lõpetamist, tundub vaba aeg olevat veelgi haruldasem kui koosolekute päev kalendris.

Doktoritöö trükitud raamatu tulekust Eestisse

Kaspar Kolk, PhD

raamatukoguhoidja

Trükitud raamatu esimene aastasada Eestis: raamatud, raamatukogud ja lugejad 15. sajandi teisest poolest 16. sajandi keskpaigani / Kaspar Kolk ; juhendajad: Janika Päll, Anu Mänd ; Tartu Ülikool, Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond, Maailma keelte ja kultuuride instituut, Klassikalise filoloogia osakond. Tartu : University of Tartu Press, 2025. 379 lk. (Dissertationes studiorum graecorum et latinorum Universitatis Tartuensis ; 12).

Võrguväljaanne TÜ digiarhiivis [ADA](#)

Humanitaaraladel on doktoritöö kirjutamine enamasti hoopis pikaajalisem ja mitmetahulisem protsess, kui õppekava ametlikult nelja-aastase koostise põhjal võiks eeldada. On selge, et raamatukokku tööle tulemata poleks selline väitekiri kunagi teoks saanud – see oli algtõuge. Raamatukogus omal ajal sisuliselt õpipoisina alustades viis üks asi teiseni, tekkisid uued kontaktid ja teadmised, äratundmised ja arusaamised, mis kõik kokku viisid doktoritöö kaitsmiseni.

Kui 2017. aastal ilmus Tunas mu esimene varasele raamatukultuurile pühendatud artikkel „vanast Tallinna raamatukogust“, ei aimanud ma sugugi, et pärast aastatepikkust pühendumist keskaegsetele käsikirjafragmentidele saab sellest uue tee algus. Tagasivaates võib öelda, et umbes kümne aastaga on läbi töötatud ja oma käega läbi katsutud sisuliselt kõik Eesti mäluasutuste 15.–16. sajandi raamatud, mis olen suutnud leida. Lisaks juurdepääsule oma töökohtade, Tartu Ülikooli raamatukogu ja Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu (TLÜAR) kogudele on mulle lahkesti võimaldatud ligipääsu Tallinna Linnaarhiivi, Rahvusraamatukogu ja teiste asutuste vanimatele raamatutele. Kuigi koroonapandeemia piiras vahepeal liikumisvabadust, jõudsin siiski Eestist pärit raamatuid otsimas käia Riias ja Uppsalas, kus samuti tänu lahketele kohapealsetele kolleegidele õnnestus

suhteliselt piiratud aja jooksul üle käia suur osa vanaraamatukogudest. Väliskolleegide abi, kirjanduse, kataloogide ja digikogude vahendusel lisandus veel infot raamatute kohta mitmel pool Saksamaal, Leedus ja mujal. Selle korpuse ulatuse adumine andiski tõuke ja julguse üritada väitekirjas kokku võtta peaaegu kõik, mis on teada trükitud raamatu esimesest aastasajast Eesti alal.

Arvestades oma varaste artiklite põhilist suunitlust, otsustasin keskenduda trükitud raamatute kollektsioonide ning lugejaskonna arengule Eestis keskaegse Liivimaa ajajärgu viimase saja aasta jooksul, mis langeb umbkaudu kokku trükiraamatu leviku esimese sajandiga (1450. aastaist umbes 1560. aastani). See oli aeg, kui raamatute lugemine kuulus Eestis teadaolevalt üksnes (alam)saksa-keelse kõrgkihi kultuuri hulka ning nendegi seas oli peale vaimulike vähe selliseid, kellele see harjumuspärane või võimetekohanegi oli. Doktoritöö uurimisobjektiks said niisiis kõik teadaolevad tollal Eestis olnud raamatud ning neile lisaks sekundaarse allikmaterjalina kõik teated arhiiviallikais raamatukasutuse ja nüüdseks kadunud raamatute kohta. Olulisima kogumina viimaste hulgas langes tänu rööbitisele tööle Tallinna Ülikooli „Digitaalse Liivimaa“ teadusprojektis natuke ootamatultki sülle sealse kolleegi Ivar Leimuse transkribeerituna alles publitseerimata Tallinna pärandiloendid aastani

1560, millest läbinärimiseks ja kunagiste kadu-
nukeste rohke muu vara hulgas hajali esinevate
raamatukirjete otsimiseks oleks muidu kulunud vist
aastaid eraldi tööd.

Päris planeeritud töö siiski ei valminud. Nagu
humanitaarias tavaline, sai algul panus tehtud
monograafiale; ka valitud teema hiliskeskaegse
Eesti raamatukultuurist tundus selleks piisavalt
ümmargune. Tänu õppekavas ette nähtud karmi-
dele vahetähtaegadele saingi suurema osa sellest
mingil kujul valmis kirjutatud, ent kui aeg hakkas
ümber saama, tundus viimne pintsli tõmme ikkagi
kaugel ja mõte üpris kinni jooksnud olevat. Nii
orienteerusingi juhendajate nõul raske südamega
ümber artiklikäsikirjale, kuna lisaks doktoriõppe-
aegsetest konverentsi- ja seminariettekannetest
vormunud artiklitele olid võtta ka mõned varem
ilmunud. Välja valitud viis artiklit puudutasid
kloostri- ja kirikuraamatukogusid enne ja pärast
reformatsiooni, eraisikute raamatuid ja raamatu-
kõitmist. Et monograafiaks kirjutatu päris vaka alla
ei jääks, kirjutasingi mõned artiklites vähem puudu-
tatud teemad siiski väitekirja katus- ehk sisse-
juhatavas peatükis pikemalt lahti, misläbi see venis
140 lehekülje pikkuseks ja omandas lõpuks ikkagi
peaaegu omaette monograafia iseloomu.

Ajaloolistel põhjustel on Eestis kõige paremini
säilinud Tallinna varasemad raamatukollektsioonid,
mis ka paiknevad Tallinna mäluasutustes, eelkõige
akadeemilises raamatukogus ja linnaarhiivis. Neist
kaalukama osa moodustavad Tallinna dominiiklaste
konvendi raamatukogu jäänused, Oleviste katoliku-
aegse preestri Reinhold Gristi isiklik raamatukogu
ning 1552. aastal asutatud Oleviste kiriku raamatu-
kogu, millesse sulandus varakult ka Gristi pärand,
ning ainsa Tallinna-välise algupäraga koguna käpu-
täis Rakvere frantsisklaste raamatuid. TLÜARI järel
kõige suurem teada olev (15.–)16. sajandil Eestis
asunud raamatute kogu asub ootamatul kombel
hoopis Põhja-Saksa väikelinna Barthi kirikuraamatu-
kogus. Alles tosina aasta eest sai Saksa raamatu-
loolase Jürgen Geiß-Wunderlichi vahendusel
laiemalt teatavaks Barthi reformaatori Johannes
Blocki raamatukogu, mille seas on ka sadakond

Blockile nooremas eas Tartus elades kuulunud
teost. Peale nende on mujalt Eestist tollest ajast
säilinud vaid käputäis raamatuid.

Doktoritöö tähtsamad tulemused – õigemini kogu
kümneaastase teadustöö omad, osad juba enne
doktoriõppe algust – hõlmavad raamatuloo eri
valdkondi. Oma uurimistöö metoodikat on mulle
mõne viimase aja prantsuse vanaraamatu uurija
eeskujul meeldinud kutsuda raamatuarheoloogi-
aks. See hõlmab kogu raamatu elukaare jälgimist:
alates bibliograafilisest ja tüpograafilisest uurimis-
tööst, jätkates üksikute raamatute nn materiaal-
sete tunnuste, nagu köide või kasutajalisandused,
vaatlemisega, mis viivad edasi raamatute liikumise,
kollektsioonide, lugejate ja lugemise uurimi-
seni ning lõpuks raamatute laiema kultuurimõju
määratlemiseni. Nii olid ka uurimistulemused
raamatuköite ajaloo, raamatute keelsuse, insti-
tutsionaalsete ja erakogude, vaimuliku ja ilmaliku
raamatuomandi kujunemise, raamatukasutuse ja
hariduse mõju alalt. Välja jäi vaid konkreetselt trüki-
tööstuse ajalugu, sest ei Eestis ega laiemalt kesk-
aegsel Liivimaal tollal veel trükikodasid ei olnud,
ning üksnes riivamisi sai puudutatud liivimaalaste
endi esimesi katsetusi raamatute, sealhulgas
esimeste eestikeelsete trükiste väljaandmisel, kuna
mida rohkem sellesse teemasse süvenesin, seda
enam hakkas tunduma, et see vajaks algusest
peale täiesti omaette käsitlust.

Niipalju kui teada on, domineeris keskaegses
Eestis vaimulik, eelkõige kloostrite raamatukul-
tuur. Kui Euroopa suuremates hariduskeskustes
võtsid ülikoolid hiliskeskajal raamatute lugemise
põhiliste keskuste rolli üle, siis nagu kõikjal ääre-
maisemates piirkondades, kuulusid ka siinmail
suurimad raamatukogud vaimulikele ordudele.
Ilmalike isikute võimalikku raamatuomandit käsikir-
jaajastul võib keskaegse Liivimaa kontekstis suures
osas üksnes ette kujutada. Nii olid suuremate
linnade raamatukultuurilisteks keskusteks eelkõige
kerjasmungaordude konvendid, mille kohta Eestis
on teada peamiselt Tallinna dominiiklaste näite
varal. Saksamaa analoogia põhjal võib arvata, et
vajadusel oli nende raamatuvara vähemalt mingis

osas kättesaadav ka linna ilmalikule kõrgkihile. Kui senises uurimistöös on põhilist tähelepanu pööranud Tallinna dominiiklaste vähestele säilinud käsikirjalistele raamatutele alates 13.–14. sajandist, siis oma kloostiraamatute artiklis näitasin, et juba alates umbes 1470. aastast hankisid dominiiklased omale aktiivselt trükitud raamatuid, mis tõenäoliselt jättis peagi suuresti soiku uute käsikirjade soetamise. Nagu ilmnes, langes dominiiklaste raamatukogu kujunemine konvendi tegutsemise viimasel poolsajandil (kuni aastani 1525) põhiosas kokku Euroopa raamatuturu üldiste suundumustega: kui inkunaablisajandil hangiti peamiselt varasemate keskaegsete teoloogiliste autoriteetide teoseid lähipiirkonna, st eelkõige Saksa trükikeskuste toodanguna, siis 16. sajandi alguskümnetel omandati rohkelt ka kaugemal, Prantsusmaal ja Itaalias ilmunud raamatuid, mille autoreiks olid nüüd kaasaegsed, sageli humanistliku haridusega jutlustajad. Religioosse kirjavara kõrval tõusis senisest olulisemale kohale õiguskirjandus.

Ajastu raamatuturu võrgustiku ühe elegantsema näitena leidsin sarja raamatuid, mille teekonna

trükikojast Tallinna dominiiklasteni sai üsna täpselt rekonstrueerida. 1519. aasta kevadel ostis dominiiklaste prior konvendile raamatuid, millest kuus on tänini säilinud, Tallinna hansakaupmehest Fritz Luckenbachilt. Köitekujundus näitab, et need on köidetud Antwerpenis, mis oli tollal Euroopa raamatukaubanduse oluline vahesadam; Luckenbachi kaubasidemeist Antwerpeniga on teada ka mujalt. Trükitud on need raamatud aga kõik Prantsusmaal või Reinimaal ning seega esmalt poognatena maa- või jõeteed mööda Flandriasse toimetatud. Kuna uusim väljaandeist on trükitud 1518. aastal, ilmneb, et ka mitmesuguste aeganõudvate vaheetappide ja -peatuste korral oli üks aasta uute raamatute Lääne-Euroopast kohalejõudmiseks tollal täiesti piisav aeg. Samasuguses köites samade väljaandjate raamatuid leidis samal ajal teisteski Eesti kogudes, mis võib näidata Luckenbachi või teiste Antwerpeni vahendajate tollast haaret siinmail.

Enamik raamatuid köideti pikka aega siiski kohapeal, lõppostja tellimusel. Ajal, kui Eestis trükikodasid ei olnud, oligi köitmine põhiline kohalik

Kaspar Kolk doktoritöö kaitsmisel oponent Outi Merisaloga diskuteerimas 28.11.2025

panus raamatute valmistamisse. Sel teel valmisid jõukamate ostjate tellimusel päris uhked köited, mis kõnelevad kirjasõna prestiižist omanike silmis. Kui Tallinna renessanss-stiilis köitekunstile on varemgi mõnevõrra tähelepanu pööratud, siis ühes doktoritöö artiklis õnnestus määratleda uurijatel seni märkamata jäänud Tallinna hilisgooti köite-meistrite koolkond, mis samuti on olnud seotud dominiiklaste konvendiga. Nende käe all valmisid kaunid ja vastupidavad Põhja-Saksa stiilis köited. Selgelt jälgitava käekirjaga köitekoja teke langeb umbkaudu kokku trükiraamatute soetamise algusega ning ongi tõenäoliselt seotud raamatute köitmise suurenenud vajadusega.

Eesti keskaegsete kloostrite raamatukultuuri luigelauluks jäid aga juba muutunud oludes tegutsenud Rakvere frantsisklaste konvendi raamatud. Senises uurimistöös oli neid küll märgatud, kuid nende sisu analüüsini polnud jõutud. Alles 16. sajandi algul asutatud konvendi enamik säilinud raamatuid on pärit ajast, kui Liivimaa suurlinnades oli juba võitnud reformatsioon, mis tungis jõudsasti ka maapiirkondadesse. Rakvere frantsisklaste selleaegsed raamatud on kõik seotud vastupanuga luterluse levikule. Need on Saksa katoliiklike polemistide teosed, mis üritavad väärata reformatorite seisukohti, ent teisalt võivad otsida ka lepitust, seda muidugi vana kiriku egiidi all. Sellised raamatud kõnelevad frantsisklaste püüdlustest vana usu juurde jääda ja vahest ka luterlastega polemiseerida, millest muudest allikatest midagi teada ei ole.

Suuremate linnade raamatukultuuri tabas aga reformatsiooniga suhteline katkestus – enne uut tõusu. Kerjusvendade konventide raamatud hajusid algul laiali ning alles tükk aega hiljem on osa neist siin-seal taas välja ilmunud. Alles 1550. aastail asutati Tallinnas Oleviste ja Niguliste kiriku juures uued luterlikud raamatukogud, millest eriti Oleviste oma üritati jõukate linlaste toetusel kujundada värskimate väljaannetega varustatud akadeemiliseks teoloogiliseks raamatukoguks. Keskaegse Liivimaa ajajärgu viimaste aastakümnete (umbes 1560. aastani) uueks tegijaks saab aga kujunev

linnaline ilmalik lugeja, kes on tuntud peamiselt Tallinna varaloendite põhjal. Kui vaimulikud olid lugejad juba enne reformatsiooni ja mõne isiklikku raamatukokku võis kuuluda üle saja köite, siis ilmalike raamatuomandist pole sellest ajast pea midagi teada. 16. sajandi keskpaigaski kuulus enamikule ilmalikest lugejaist vaid üks kuni kolm raamatut, harva kuni mõnikümmend, kuid kvalitatiivne hüpe oli juba toimunud: Tallinna kõrg- ja keskkihi hulgas ulatus raamatuomanike osakaal selleks ajaks umbes kolmandikuni. Selle taga oli kahtlemata lugemise senisest laiem levik humanistlikus vaimus luterliku linnakoolihariduse mõjul, mis hakkas esimesi vilju kandma. Usulise elavnemise märgina oli enamik linlaste raamatuid palveraamatud või muu harduskirjandus, ent suuremais kogudes võis leiduda kirjus valikus huviala-, meelelahutus- või tarbekirjandust. Kui katolikuaegne vaimulik raamatuvara oli pea jäägitult ladinakeelne, siin nüüdne ilmalike lugemisvara oli põhiosas juba saksa-keelne ning ka uue aja vaimulikele võis kuuluda rahvakeelset nii kutse- kui huvialast lugemist. Nii tähistas eestikeelse trükitud raamatu sünniajastu siinmail ühtaegu ka saksakeelse lugemise laiema leviku algust – mis õigupoolest ongi ju sõsarnäh-tused, tõukudes mõlemad rahvakeelse kirjasõna ja (usulise) hariduse tähtsuse rõhutamist luterluse programmis.

Väitekirj on esimene katse trükiraamatu esimese sajandi Eesti raamatukultuuriloo tervikliku mõistmise teel. Paljude valdkondade uurimisel saab minna veel tükk maad kaugemale: trükisõna ja luterluse leviku vastasmõju uurimine nõuab väga mitmekesiste allikate analüüsi, niisamuti raamatukasutuse ja tärgava omamaise publitseerimise vahelise sünergia käsitlemine; edenemisruumi on raamatukaubanduse ja -köitmise uurimisel. Loodan, et mul avaneb võimalus edaspidigi selleks oma panus anda.

„Raamatukogu 220 aastat“ kaante vahel

„Tartu Ülikooli raamatukogu 220“ on sisult soliidne ja visuaalselt rikkalik teos, mille on koostanud käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonna raamatukoguhoidja Malle Ermel.

Enam kui 600 leheküljel kirjeldatakse Eesti kõige vanema ja suurema teadusraamatukogu arengulugu ja selle tähtsust nii ülikoolis kui ka Eesti kultuurielus. Tegemist on väga sisuka ja rikkaliku pildimaterjaliga varustatud käsitlusega raamatukogu arengust läbi erinevate ajastute. Autor on raamatus esile toonud paljud raamatukogu arengus olulist rolli mänginud isikud, kelle seas on nii ülikooli professorid, raamatukogu juhatajad kui ka omaaegsed töötajad. Teoses käsitletakse olulisi sündmusi, mis on kujundanud raamatukogu rolli teadus- ja haridusasutusena, ja kirjeldatakse, kuidas raamatukogu on eri riigikordade ajal toime tulnud. Raamat annab põhjaliku ülevaate raamatukogu kogudest, tutvustades ka nende komplekteerimise

ja kataloogimise põhimõtteid, samuti digiajastule üleminekut ja kogude kättesaadavuse laiendamist. Raamatu väärtust suurendab ka see, et tähelepanu on pööratud raamatukogusisestele tööprotsessidele: kogude arendusele, kataloogide arengule, raamatuvara korraldusele ja säilitamisele.

Raamatu koostamine nõudis süvitsi minevat arhiivimaterjalide uurimist. Meie raamatukogul on väga vedanud, et meil on selline kolleeg nagu Malle Ermel. Igal raamatukogul ei ole oma ajalookirjutajat, kes raamatukogu loo nii põhjalikult jäädvustaks. Vähetähtis ei ole ka see, et Malle ise on seda lugu 50 aastat kaasa elanud ja loonud.

Toimetaja Mare Rand, keeleteoimetaja Sirje Nilbe, kujundaja Peeter Paasmäe.

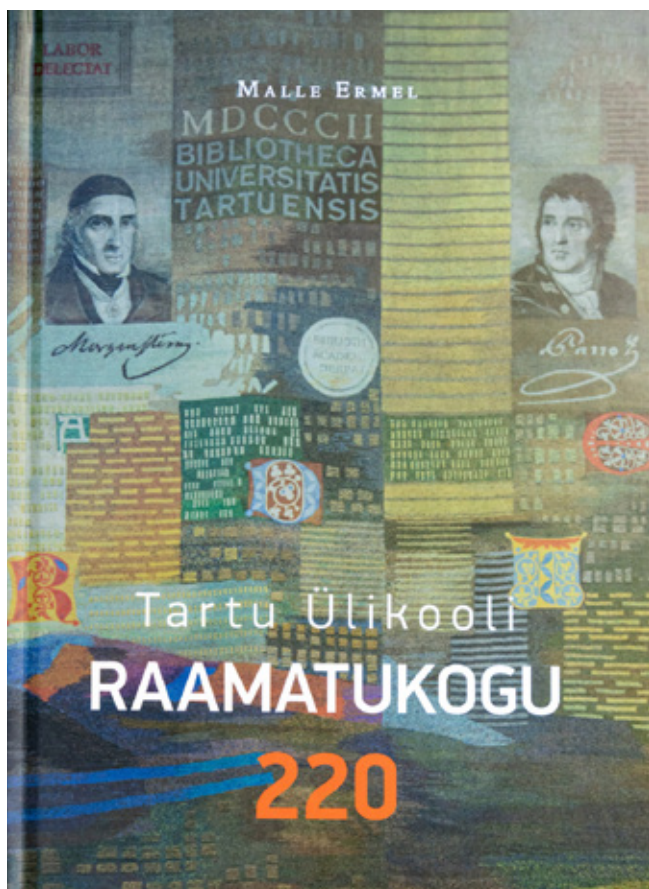
Teos on pälvinud Eesti ajalookirjanduse aasta-preemia 2024 ja Friedrich Puksoo auhinna 2025.

Malle Ermel raamatu esitlusel 18.11.2024. Foto: Andres Tennus

Vestlusring esitlusel: Ivo Volt, Tiiu Reimo, Malle Ermel ja Ken Ird. Foto: Andres Tennus

Mis ajendas alustama selle raamatu koostamist ja kui kaua protsess kestis?

Juubelitähtpäevad on alati andnud ja annavad tulevikuski põhjust vaadata tagasi käidud teele. Ülevaate raamatukogu ajaloost leiame kõikidest ülikooli juubeliväljaannest. Mõte panna meie raamatukogu lugu kaante vahele on üle 20 aasta vana. Seda ideed on aja jooksul elus hoidnud paljud endised ja praegused kolleegid. Raamatukogu ajaloo koostamine on olnud teemaks seoses ülikooli juubelite tähistamisega – ikka on peetud vajalikuks kirjutada raamatukogu kui kogu ülikooli tegevust mõjutava asutuse tegemistest. Raamatukogu ajaloo koostamisega alustati tegelikult juba Friedrich Puksoo ajal. Tema sulest

ilmus 1932. aastal põhjalik ülevaade Rootsi-aegse ülikooli (1632–1710) raamatukogust,¹ selle kogudest ja kasutatavusest on kirjutanud Arvo Tering.² Meie tänase raamatukogu algusaeg ja areng Karl Morgensterni ajal sai Eduard Vigeli teemaks.³ Valmistudes raamatukogu asutamise 150. aastapäevaks 1952. aastal moodustas raamatukogu toonane direktori kohusetäitja Kaja Noodla ajaloo toimkonna. Kavandatava raamatu autorid olid juba kindlaks määratud ja tööjaotus kokku lepitud, kuid kogude uuesti arvele võtmine, kogude ja kataloogisüsteemi ümberkujundamine ning muudatused lugejateeninduses nõukogude raamatukogunduse põhimõtete kohaselt tõrjusid ajaloo koostamise tagaplaanile.

1960. aastatel nihkus raskuspunkt raamatukogu kui asutuse ajaloolt kogude uurimisele. Ilmus mitu artiklikogumikku, allikapublikatsiooni ja trükikataloogi, mis on aidanud nii meil endil kui ka laiemal üldsusel mõista, millised varandused on tallel meie hoidlates. Raamatukogu 200. aastapäeva lähenedes tõusis ajaloo koostamine taas päevakorrale. Selle eestvedajaks sai kadunud kolleeg Hain Tankler (1945–2008), kes kaasas mindki. Leppisime kokku, et tema käsitleb tsaariaega, minule jääb periood alates 1918. aastast. Paraku ei lähe elus kõik nii, nagu kavandatud, kuid nüüdseks on 220 aastat raamatukogu ajalugu kaante vahel.

See on ülevaate-teos, mis käsitleb raamatukogu töö kõiki tahke: kogude kujunemine, kataloogitöö, lugejate teenindamine ning raamatukogu nägu. Kahjuks on nii, et mida lähemale tänapäevale, seda anonüümsemaks lugu muutub. On ju palju väga tublisid töötajaid, kelle panus on olnud suur ning vajaks ka kirja panemist. Personaalia kirjutamine on tänapäeval keeruline – isikuandmete kaitse seadus seab piirangud. Loodan, et nii mõneski, kes

- 1 Puksov [Puksoo], F. Die Bibliothek der Universität Tartu und Tartu-Pärnu in der Schwedenzeit. – *Õpetatud Eesti Seltsi aastaraamat 1031*. Tartu, 1932, lk 252–282.
- 2 Tering, A. Tartu ülikooli raamatukogu kasutatavusest 17. sajandi lõpul ja 18. sajandi algul. – TRÜ Teadusliku Raamatukogu 9. teaduskonverents „Raamatukogu ajaloo küsimusi“ 16.–17. VI 1982 : Ettekannete teesid. Tartu, 1982, lk 4–11; Ülikooli raamatukogu. – Tartu ülikooli ajalugu. I : 1632–1798. Tallinn, 1982, lk 243–254.
- 3 Vigel, E. Tartu ülikooli raamatukogu asutamine 1800–1802. – *Raamatukogu*, 1939, nr 3/4, lk 107–116; 1940, nr 1/2, lk 50–59; Tartu Riikliku Ülikooli Teadusliku Raamatukogu asutamine ja areng aastail 1802–1839. Tartu, 1962 (TÜ toimetised; 115).

raamatut loeb, tekib soov mõne teemaga süvitsi minna. Nagu kirjutas raamatu eessõnas Krista Aru, Tartu Ülikooli raamatukogu oli, on ja jääb ning nii ei lõpe ka tema ajaloost kirjutamine.

Millised arhiivimaterjalid või allikad osutusid teose koostamisel kõige väärtuslikumaks?

Arhiivimaterjalide poolest ei ole raamatukogu ajaloo uurimine raske. Pigem vastupidi, materjali on palju ja huvitavat, kuigi need on jagunenud kahe asutuse vahel: osa on meie majas käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonnas, osa Rahvusarhiivis Tartu Ülikooli fondis. Eriti väärtuslikud on meil olevad isikuarhiivid, näiteks Karl Morgensterni, Friedrich Puksoo ja Karl Weltmanni omad. Huvilistele võib kasutamise teha keeruliseks see, et 18.–19. sajandi dokumendid on saksa ja vene keeles. Gooti kirjas saksakeelsete tekstide lugemine vajab harjumist, aga mida aeg edasi, seda

rohkem tuleb nende tekstide transkribeerimisel appi tehisaru. Trükiõnas ilmunud materjalides orienteerumisel on asendamatu abivahend Tartu Ülikooli bibliograafia kartoteek ning bibliograafia aastaraamatud. Bibliograafia on korrastatud mälu. Kahju, et raamatukogu enam ülikooli bibliograafiat ei koosta, ISE, DIGAR ja ETIS seda täiel määral ei asenda. Raamatukogu toimetistes avaldatud n-ö kaasaja teemasid (lugejauuringud, kogude kasutatavus, raamatukogutöö ökonomika jm) käsitlevatel artiklidel on nüüdseks juba allikaväärtus.

Kas leidis mõni seni vähetuntud või üllatav fakt raamatukogu ajaloost, mis sind ennastki jahmatas?

Mida rohkem allikatesse süvenesin, seda põnevamaks asi läks. Ma ei püüdnud anda hinnanguid ega olla kohtumõistja, pigem soovisin näidata, miks midagi tehti, millest üks või teine otsus välja

kasvas. Nõukogude ajal tuli palju teha välise surve tõttu, näiteks kommunistlikule ideoloogiale vastu võetamatu kirjanduse eraldamine erihoidu.

On ikkagi vähe asutusi, kelle ajalugu ulatub nii pika aja taha. Kas me oskame seda vääriliselt hinnata?

Üks asi on tähistada aastapäevi, teine hoida ja mõtestada igapäevatoos meieni jõudnud füüsilist ja vaimset pärandit. Ma usun küll, et me oskame seda ise vääriliselt hinnata ja teistelegi edasi anda.

Kuidas on muutunud raamatukogu positsioon ülikoolis erinevatel aegadel?

Mina ütlesin, et ilma raamatukoguta pole ülikooli ega saa ka olema. Kui minna tagasi Morgensterni aega, siis tema oli ülikooli nõukogu liige, nõukogus tehti kõige olulisemad otsused. Raamatukogu direktor ja asedirektor – või tollal raamatukoguhoidja ja aseraamatukoguhoidja – olid ülikooli professorid ning kuulusid ülikooli nõukogusse. Isegi sellised küsimused, nagu milliseid katalooge pidada, arutati läbi ülikooli nõukogus.

Pearaamatukogu kõrval on kindel koht olnud erialaraamatukogudel, mida hakati looma juba 19. sajandi keskel (kliinikute, instituutide, seminaride raamatukogud). Tänapäeval on keskseks saanud elektrooniline raamatukogu – andmebaasid, digiteeritud kogud. Raamatukokku ei pea enam füüsiliselt kohale tulema ei teavikute tellimiseks ega vanatrükiste ja käsikirjade lugemiseks – digiteerituna on need kõikidele huvilistele laias ilmas vabalt kättesaadavad. E-ajakirjad, e-teatmeteosed, e-õpikud, e-monograafiad, mille raamatukogu on hankinud, muudavad raamatukoguhoidja rolli vähem nähtavaks, aga ta on alati kohal.

Milline osa raamatukogu kogudest on sinu arvates kõige unikaalsem või kultuuriliselt olulisem?

Teadus- ja kultuurilooliselt olulisem osa on see, mille pärisime keiserlikult Tartu ülikoolilt, nende kogude puhul võime julgesti öelda, et meie raamatukogu on põlvkondade- ja kultuurideva-

heline vaimne sild nii ajas kui ruumis. Kindlasti ka meie rahvustrükis – eestikeelne ja Eestis trükitud muukeelne.

Kas on mingi põhimõtteline erinevus Toomel asunud raamatukogu ja nüüd juba 40 aastat uues majas töötanud raamatukogu vahel?

Jah, õhustik oli Toomel mõneti akadeemilisem. Toomel käisid enamasti õppejõud, tudengid kasutasid valdavalt kunagisse ülikooli kirikusse rajatud õpperaamatukogu. Praegusesse majja kolimisega lugejaskond muutus, lisandus palju ülikooliväliseid lugejaid. Aga see on juhtunud kõikide raamatukogudega, mis on oma ajaloolistest hoonetest kolunud uutesse hoonetesse.

Mul on natuke kahju, et Toomelt lahkumine toimus nii järsult – üks kinni ja kõik. Võib-olla oleks pidanud mõned ajaloolised kogud siiski Toomele jätma. Ka ülikooli muuseum oleks saanud väärrikad ruumid, sest kolisime ju välja ka endisest ülikooli kirikust. Nii oleks side minevikuga olnud tihedam. Aga läks nii.

Sellelgi poolest võime olla uhked, et oleme Tartu linnas paik, kuhu tullakse hea meelega. Selle maine hoidmine sõltub meie suhtumisest meie hoole all olevasse kultuuripärandisse ja lugejatesse, kelle jaoks me siin oleme.

Milline oli koostöö raamatu väljaandmisel kolleegidega, toimetajate Mare Ranna ja Sirje Nilbega ning kujundaja Peeter Paasmäega?

See raamat on tõesti ilmekas näide heast koostööst. Toimetajaks palusin Mare Ranna – kes tunneks meie kogusid ja arhiive paremini kui tema? Mare oli suurepärase toimetaja, aga mitte ainult – ta oli ka innustaja, eriti siis, kui jäin projekti üksi vedama. Abi ja head nõu sain meie aastaraamatute kauaaegselt koostajalt Rein Saukaselt, kelle põhjalikkust me kõik teame ja hindame. Olen neile mõlemale väga tänulik, samuti kaaslastele käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonnast. Vähetähtis polnud ka raamatukogu direktorite toetus, vahel ka utsitamine. Olen tänulik retsensentidele Lea Leppikule ja Tiiu Reimole ning kõikidele teistele,

3 H Z A L M S
B W X Y Z

ichstaben.

Üks asi on tähistada aastapäevi, teine hoida ja mõtestada igapäevatoos meieni jõudnud füüsilist ja vaimset pärandit. Ma usun küll, et me oskame seda ise vääriliselt hinnata ja teistelegi edasi anda.

kellele käsikirja lugemiseks andsin. Nende märkused ja küsimused aitasid palju.

Olen tänulik ülikooli kirjastuse juhatajale Ivo Voldile, kes viis mind kokku kujundaja Peeter Paasmäega. Keeletoimetajat otsides soovitas Krista Aru Sirje Nilbet, kes on ise raamatukogus töötanud ja oli meie esimese veebikataloogi INGRID sünni juures.

Milline on lemmiklugu või -foto, mis raamatusse jõudis?

Igal pildil raamatus on tagamõte, eesmärk tuua silme ette sellel jäädvustatud ajastu ja olustik. Näiteks foto, kus raamatukogu rahvas on heinatööl Tammistu sovhoosis 1951. aastal, või foto ühest sanitaarpäevast 1956. aastal. (Kuni hügieeni- ja restaureerimissektori loomiseni 1967. aastal puhastasid raamatuid tolmust ja lakkavast hallitusest nii töötajad kui ka sügisesest kohustuslikust abitööst kolhoosides ja sovhoosides vabastatud üliõpilased.)

Pildid raamatutest annavad teavet nende kunagistest omanikest ja teekonnast meie kogudesse. Näiteks illustratsioon kuulsa mereröövli Ungru krahvi Hiiumaa Suuremõisast pärit hobusearsti käsiraamatust – see tore pilt jutustab, kuidas raamat rändas Hiiumaalt Ungern-Sternbergide Essu mõisa ja jõudis baltisakslaste lahkumise järel lõpuks meie kogusse. Põnev on näidata, kuidas raamatud on meieni jõudnud – igaühel oma teekond. Iga foto ja illustratsioon raamatus kannab endas lugu. Illustratsioone oleks võinud olla rohkemgi, aga see oleks kasvatanud nii raamatu mahtu kui ka hinda.

Nii paljude allikate ja faktide sidumine üheks tervikuks on olnud suur ja haarav töö. Mul on väga hea meel, et sain sellega hakkama, ja loodan südamest, et raamat leiab ka lugejaid.

Malle Ermeliga vestles Anneli Sepp

Eesti esimesed teadustööd

Kaarina Rein, PhD

mõtteloo õppetooli toimetaja

Aastal 2025 tähistati eestikeelse raamatu 500. aastapäeva, ühtlasi ka lätikeelse raamatu sama-sugust tähtpäeva. Võrdlevalt on mõlema rahva esimesi trükiseid käsitletud 2025. aastal ilmunud esseekogumikus „See esimene raamat. 500 aastat ühist kirjakultuuri“.¹ Lühülevaate sellest, kuidas ja kui kiiresti kummagi rahva kirjandus žanriliselt kujunes ning kui palju oli seal ühist, saab kogumiku kohta kirjutatud arvustusest.²

Esimestest kirjatöödest oli eestikeelse (ja ka lätikeelse) teaduskirjanduseni siiski veel pikk maa minna. Siinkohal võib küsida, kellest või millest Eesti teadus üldse algab. Kas esimese eestlasega, kes Tartu ülikoolis doktoritöö kaitses, või esimese eestikeelse doktoritööga? Mõlemal juhul on esiplaanil arstiteadus: esimene eestlane, kes Tartu ülikoolis väitekirja kaitses, oli Friedrich Robert Faehlmann (1798–1850),³ esimeste eestikeelsete töödega väitlesid end Tartus meditsiinidoktoriks Arnold Liin (1892–1947)⁴ ja Albert Valdes (1884–1971)⁵. Need doktoritööd on mõistagi olemas Tartu Ülikooli raamatukogus, Faehlmanni väitekirja on ka ladina keelest eesti keelde tõlgitud.⁶

Eesti esimeste teadustööde otsinguil tuleks Tartu Ülikooli raamatukogu kogudes veelgi enam ajas

tagasi liikuda. Ülikooli asutamine Tartusse 1632. aastal tõi lisaks õppeasutuse esimesele rektorile, esimesele üliõpilasele ja esimestele professoritele kaasa ka Tartu ülikooli esimesed teadustööd ning ühtlasi ka Eesti ala esimesed trükised. Milline neist oli kõige esimene, on siiani ebaselge, kuid Tartu ülikooli trükikoda asus tegutsema 1632. aasta septembrist ning Ene-Lille Jaansonini bibliograafialet toetudes näeb, et selle aasta viimasel kolmandikul jõuti Tartus välja anda 18 trükist, millest kümme olid disputatsioonid ehk akadeemilised väitlused.⁷ Kuigi neid töid ei koostanud ei eestlased ega ka mitte eesti keeles, loodi Eesti territooriumil ülikooli rajamisest saati märkimisväärne hulk akadeemilisi tekste. Rootsiaegses Tartu ülikoolis trükiti ligi 600 disputatsiooni ning üle 230 oratsiooni ehk akadeemilise kõne.⁸ Siia lisanduvad tollaste professorite monograafiad, mis teadusmaastikku veelgi rikastavad.

Niguliste muuseumis võis 2025. aasta 24. aprillist 25. maini näha näituse „Eesti raamat 500. Reliikviad“ raames väljapanekut „Kirjasõna algus“, kus oli eksponeeritud ka kaua Eesti ala esimeseks trükiseks peetud rootsiaegse Tartu ülikooli pikaaegse teoloogiaprofessori Andreas Virginiuse (1596–1664) ja Karjalast pärit tudengi Henrik Bößmani (?–1688)

1 See esimene raamat: 500 aastat ühist kirjakultuuri. Toim. P. Lotman ja T. Kencis. Tallinn, 2025.

2 Meelis Friedenthal. Mida üldse tähendab meie ühine ajalugu lätlastega? – Sirp 08.08.2025, 14–15.

3 Friedrich Robert Faehlmann. Observationes de inflammationibus occultiioribus. Dissertatio inauguralis medico-practica. Dorpat, 1827.

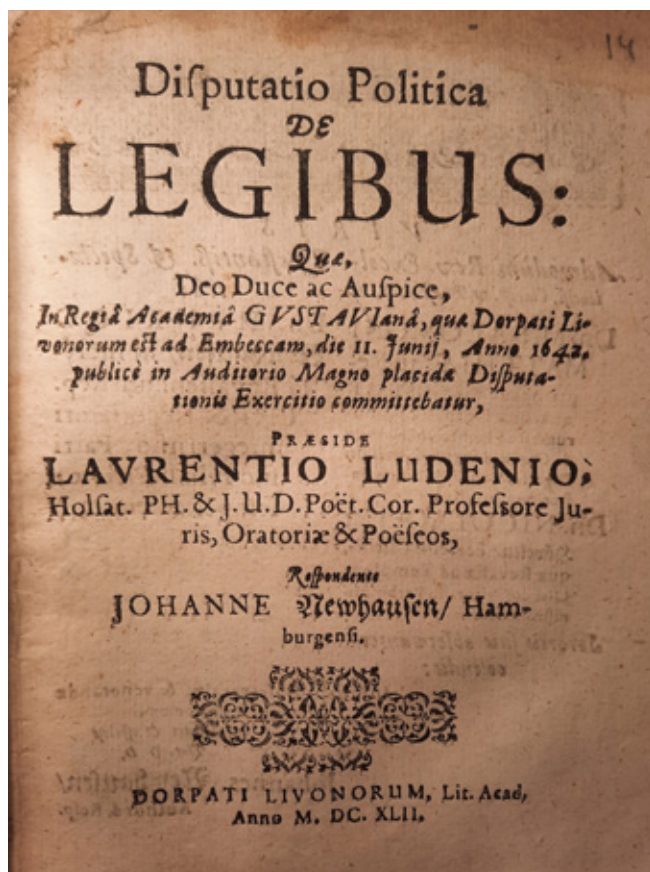
4 Arnold Liin. Superinfektsioon ja depressiooni immunitet tiisikuse juures. Tartu, 1922.

5 Albert Valdes. Glükogeeni hulka vähendavate tegurite mõju üle südame spetsiifilise lihassüsteemi glükogeeni peale. Eksperimentaalne töö 10 joonistusega 4 tabeli peal. Tartu, 1922.

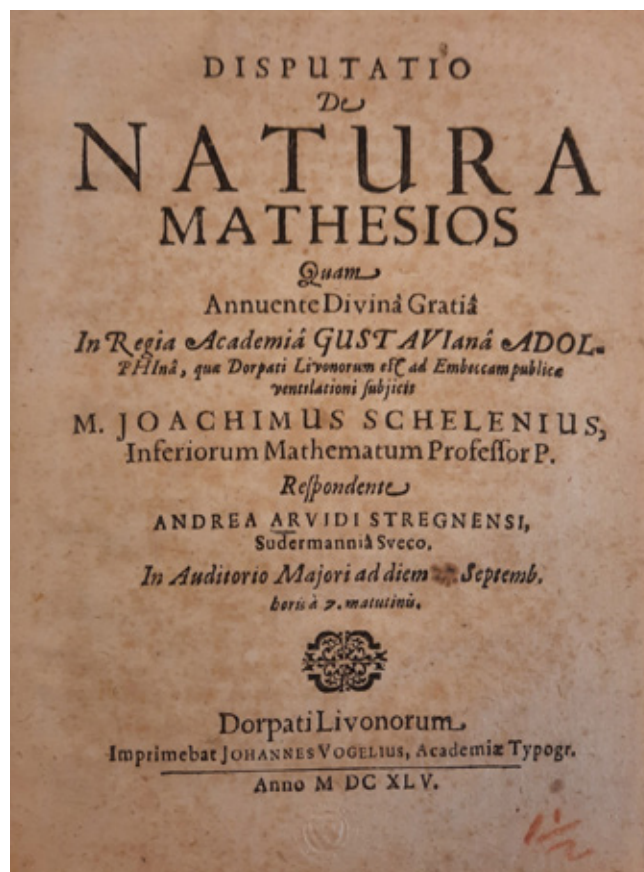
6 Friedrich Robert Faehlmann. Vaatlusi varjatumatest põletikest. – Rmt-s: Teosed III, Tartu, Tallinn 2011, 90–152.

7 Ene-Lille Jaanson. Tartu Ülikooli trükikoda 1632–1710: ajalugu ja trükiste bibliograafia. Tartu, 2000, 175–178.

8 Samas, 42.

Laurentius Ludeniuse ja Johannes Newhauseni disputatsioon „Seadustest“ (1642) tiitelleht. Asukoht: Tallinna Ülikooli Akadeemiline Raamatukogu

Joachim Scheleniuse ja Andreas Arvidi disputatsioon „Matemaatika olemusest“ (1645) tiitelleht. Asukoht: Stockholm Kuninglik Raamatukogu

kaheksaleheküljeline töö „Disputatio sexta de miraculosa et salutifera Servatoris nostri conceptione et nativitate“ („Kuues disputatsioon meie Õnnistegija imelisest ja päästvast eostamisest ja sünnist“). Ene-Lille Jaanson tõestas siiski juba 1997. aastal, et disputatsiooni tiitellehel on viga aastaarvus, mida oli varemgi kahtlustatud.⁹ Võibolla on Eesti esimene trükis hoopis Tartu ülikooli esimese rektori Jakob Skytte (1616–1654) eesistumisel 1632. aastal esitatud „Dissertatsioon riikidest“, mis on küll trükitud Tartus, kuid erinevalt

teistest selle aasta dispuutidest ei kannu märget, et kaitsmise koht on Tartu Akadeemia ehk Tartu ülikool.¹⁰ Selle dissertatsiooni üle väitles Tartu ülikooli esimene üliõpilane, Rootsist pärit Bengt Baaz (1612–1650).

Oluline aasta Eesti kultuuriloos tundub olevat 1637. Sel aastal trükiti Eesti alal esimene osaliselt eestikeelne raamat, Heinrich Stahli (1600–1657) „Käsi- ja koduraamatu“ teine osa.¹¹ Samal aastal ilmus Heinrich Stahli sulest ka esimene eesti keele

9 Ene-Lille Jaanson. Millal trükiti Eestimaal esimene raamat? – Raamatukogu 1997, 5, 27–30.

10 Kaarina Rein. Eesti esimene trükis. – Keel ja Kirjandus 2025, 10, 921–924.

11 Heinrich Stahl. Hand vnd Hauszbuches Für die Pfarherren vnd Hauszväter Estnischen Fürstenthumbs, Ander Theil, Darinnen das Gesangbuch Zusampt den Collecten vnd Prefationen. Revall Druckts Christoff Reusner der älter, Gymnasij Typogr., Anno MDCXXXVII.

grammatika „Sissejuhatus eesti keelde“;¹² seega pandi alus eesti keeleteadusele.¹³ Teadaolevalt esimene eestikeelne luuletus, Reiner Brockmanni (1609–1647) „Eestikeelne laul aleksandriinis Opitzi poetikareeglite järgi“ trükiti samuti 1637. aastal.¹⁴

Kui heita pilk sellele, mis toimus samal ajal Tartus, siis näeme, et aastaks 1637 oli Tartu ülikooli trükikoda tegutsenud juba viis aastat. Akadeemilisi töid, mida võib pidada Eesti ala esimes- teks, oli trükipressi alt tulnud üksjagu. Tollane ülikool oli nelja teaduskonnaga, kuid väitekirju ei esitatud kõigis teaduskondades võrdselt. Kui filosoofia- ja teoloogiateaduskonna disputatsioone oli rohkelt, siis juura- ja meditsiinitöid oluliselt vähem. Siiski oli aastaks 1637 disputatsioone teoloogia, loodusteaduste, eetika, filosoofia ja õigusteaduse vallast trükitud kokku üle 70. Kõige tuntum Tartu trükis mainitud aastast on ilmselt Johannes Risinghi (1611–1649) „Kõne Tartu linnast“, mis on ka eesti keelde tõlgitud.¹⁵ See Rootsi üliõpilase esitatud oratsioon on näide tollastest retoo- rikaõpingutest.

Tartu ülikooli disputatsioonidele ja oratsioonidele on antud väga erinevaid hinnanguid. Rootslaste silmis oli see provintsiülikool,¹⁶ ka baltisakslased hindasid tollaseid disputatsioone väheväärtusli- keks¹⁷ ning tänapäeva teadlased võivad neid töid pidada primitiiv- seiks. Varauusaegseid väitekirju ei ole enamasti võimalik hinnata nüüdisaja teaduse kontekstis, sest neile kehtisid teised nõuded. Pealegi võib täheldada, et tänapäeva valdkonnad ja instituudid Tartu ülikoolis püüavad oma eriala lätteid võimalusel siiski näha rootsiaegses Tartu ülikoolis. Tuleb ometigi tunnistada, et rootsi- aegse Tartu ülikooli õpetlased ei ole meie kultuuriruumis nii tuntud kui 19. sajandi Tartu ülikooli professorid.

12 Heinrich Stahl. *Anführung zu der Estnischen Sprach, auff Wolge- meinten Rath, und Bittliches Ersuchen*. Revall Druckts Chr. Reusner der älter, in Verlegung des Authoris, M.DC.XXXVII.

13 Piret Lotman. *Heinrich Stahli elu ja looming*. Tallinn, 2014, 71–74, 180–182 (Eesti Rahvusraamatukogu toimetised. A, Raamat ja aeg = Libri et memoria 3).

14 Wimber. *Pruut, kuningas ja muusapoeg: eesti luule algus. Eestikeelne luule 1637–1721 transpoetiseerituna* 21. sajandi kirjakeelde. Tallinn, 2022, 14–17; Reiner Brockmann. *Seal tähevõlvi all*. Tallinn, 2024, 5, 22–24 (Loomingu Raamatukogu 18).

15 Johannes Claudii Risingh. *Kõne Tartu linnast = Oratio de civitate Dorpatensi 1637*. Tartu, 1996.

16 Sten Lindroth. *Svensk lärdomshistoria. Stormaktstiden*. Stockholm, 1989, 47.

17 Dr. Bertram. *Balti visandid: värvikaid lugusid 19. sajandi Eesti- ja Liivi- maalt*. Püüsi, 2022, 213.

S H Z A L S M N
W X Y Z.

chstaben.

Siinkohal võib küsida, kellest või millest Eesti teadus üldse algab. Kas esimese eestlasega, kes Tartu ülikoolis doktoritöö kaitses, või esimese eestikeelse doktoritööga? Mõlemal juhul on esiplaanil arstiteadus: esimene eestlane, kes Tartu ülikoolis väitekirja kaitses, oli Friedrich Robert Faehlmann, esimeste eestikeelsete töödega väitlesid end Tartus meditsiinidoktoriks Arnold Liin ja Albert Valdes.

Tänu Ene-Lille Jaansonile, Mare Ranna ja Arvo Teringu töödele on meil väga hea ülevaade rootsiaegse Tartu ülikooli akadeemilisest pärandist. Kuid ülevaatele on vaja ka liha luudele kasvatada. Aastal 2007 küsis Lea Leppik oma Tartu ülikooli 375 aasta juubelile pühendatud konverentsil peetud ettekandes ja sellele järgnenud artiklis, mida me teame rootsiaegsest ülikoolist rohkem, kui teadsime 25 aastat tagasi. Vastusena leidis ta, et pärast suurejoonelisi 350 aasta juubeli pidustusi ja kolmeköitelise ajaloo ilmumist on rootsiaegse Tartu ülikooli teaduselu kohta uut lisandunud üsna visalt. Küll aga on tegeldud tollaegse Tartu vaimuelu uurimisega.¹⁸ Ligi 20 aastat hiljem võib nentida, et rootsiaegse Tartu ülikooli teaduselu uurimisega tegeldakse intensiivselt, värskemaks näiteks selle kohta on eesti raamatu aastal ilmunud „Tartu ülikooli ajaloo küsimuste“ 53. number.¹⁹ Ühtlasi on eesti keelde tõlgitud mitmeid tollaseid disputatsioone.²⁰ Siinkohal tuleks rõhutada just allikate käibesse toomist, millest armastavad rääkida ajaloolased.²¹

Kui esimene eesti- ja lätikeelne raamat elab edasi legendides ja hüpoteesides, siis Eesti ala esimesed teadustööd on siiski käegakatsutavad ja loetavad. Paraku asuvad nad eri maade raamatukogudes: neid võib leida Rootsist, Soomest, Lätist ja õnneks mõnel juhul ka Eestist. Samas on Tartu Ülikooli raamatukogus neist esimestest teadustöödest olemas koopiad, mis on kompaktselt koos ja kronoloogilises järjekorras. Ent lisaks teadusloolisele tähtsusele on Eesti esimestel teadustöödel ka raamatulooline väärtus. Nii nagu eesti raamatu aastal koostati Tartu Ülikooli raamatukogus kõrgkooliõpikute näitus „Õpetusest võrsub iva. Eesti-keelsest loengukonspektist kõrgkooliõpikuni“, võiks kunagi teoks saada ka näitus, kus Eesti esimeste teadustööde algupärandid on arvestataval määral eksponeeritud. Haruldaste raamatute väljapanekut, eriti kui neid tuleb tuua välisriikidest, ei ole lihtne korraldada, kuid loodetavasti ei ole see soov liialt utoopiline.

18 Lea Leppik. Mida me teame Rootsi-aegse Tartu ülikooli teadusest praegu rohkem kui 25 aastat tagasi? – Tartu ülikooli ajaloo küsimusi XXXVII, 2009, 25–28.

19 Inimeste ja ideede liikumine 17. sajandi Rootsi ülikoolides. Tartu, 2025 (Tartu ülikooli ajaloo küsimusi LIII).

20 Kaarina Rein. Kolm vaadet rootsiaegse Tartu ülikooli disputatsioonidele. – Õpetatud Eesti Seltsi aastaraamat 2023. Tartu, 2025, 20–25.

21 Pärtel Piirimäe. Eesti mõttelugu ajas ja ruumis. – Sirp 23.02.2018, 40–41.

Meie ajalooliste kogude põhjal tehtud üliõpilastööd

Juhendaja aruanne

Janika Päll, PhD

Helleno-Nordica projektijuht
klassikalise filoloogia professor

2025. aasta mais kaitses **Jaana Jurtšenkova** klassikalise filoloogia osakonnas magistritöö „Johannes Gezelius vanema „Lexicon Graeco-Latinum“: loomiskontekst, struktuur ning tähtede alfa, beeta ja gamma editsioon“ (<https://hdl.handle.net/10062/115708>). Selle töö aluseks oli Johannes Gezelius vanema 1649. aastal Tartus trükitud kreeka-ladina sõnaraamat, mis on olemas meie raamatukogus ja ka digiarhiivis ADA (<http://hdl.handle.net/10062/14175>). See leksikon oli omal ajal niivõrd oluline, et Gezelius avaldas sellest 1686. aastal Turus kordustruki ning Kaspar Kolgi andmetel on see üks paremini säilinud 17. sajandi Tartu trükiseid.¹ Jaana jätkas oma bakalaureusetööd, lisades ulatuslikul määral uut editeeritavat teksti (vaadates üle ka varem bakalaureusetöös tehtu), nii et hetkel on elektrooniliselt kättesaadav juba viiendik Gezeliuse sõnaraamatust. Editsiooni aluseks on meie Helleno-Nordica projekti ajal Jaana poolt Transkriibuse programmi abil tehtud täielik transkriptsioon, ent seda on tunduvalt parandatud ja ühtlustatud, mistõttu saame rääkida mitte lihtsalt ümberkirjutusest, vaid uuest, parandatud väljaandest.

Magistritöö toetub lisaks Tartu eksemplarile ka Tallinna ja mõne Soome rahvusraamatukogu eksemplari analüüsile, tuues välja tollase trükikunsti omapärad, näiteks selle, et ükski eksemplar ei kattu

üks-ühele teisega, kuna trükilao tegemise käigus parandati jooksvalt trükivigu, köitmisel aga ei pruukinud poognad sattuda samas järjekorras, milles parandusi tehti. Samuti tulevad siin mängu käsikirjalised parandused, mistõttu ongi raamatu iga eksemplar unikaalne ning ühe eksemplari digiversioon ei saa kuidagi asendada mõnd teist – asjaolu, mida raamatukogude ja digiteerimisprogrammide rahastajad sugugi alati arvesse ei võta. Lisaks analüüsib magistritöö ajalooliste sõnaraamatute loomispõhimõtteid, tuues Gezeliuse sõnaraamatu näiteks nn pesaetümoloogilisest ülesehitusest, kus kokku on koondatud ühest tüvest pärit sõnad, tüved ise aga on paigutatud alfabeetilisse järjekorda. Jaana magistritöö, mis tutvustab muidugi ka Gezeliuse enda tegevust ja olulisust õpikute loomisel (seejuures eriti tema Tartu perioodi ja õpetamispõhimõtteid puudutades), eriline väärtus ongi just panusel ajaloolisse leksikograafiasse ja didaktika ajalukku.

Mina loodan väga, et Jaana töö jätkub peatselt ning et tema armastus keelte õpetamise vastu toob kaasa nii Gezeliuse õpetamispõhimõtete põhjaliku analüüsi kui ka tema sõnaraamatu uustruki, seekord kolmekeelsena, lisades ka eesti keele.

1 Kaspar Kolk. Dissemination and Survival of a Book Printed in 17th-century Tartu: the Case of Johannes Gezelius' Lexicon Graeco-Latinum (1649). Rmt-s: Päll, J., Volt, I. (toim.). Hellenostephanos: Humanist Greek in Early Modern Europe: Learned Communities between Antiquity and Contemporary Culture. Tartu: Tartu University Press, 2018, 144–157 (Acta Societatis Morgensternianae 6–7).

Johannes Gezelius vanema kreeka-ladina sõnaraamat „Lexicon Graeco-Latinum” (Dorpat, 1649). TÜR, R Est.A-1649

2025. aasta juunis kaitses TÜ raamatukogu teenindusosakonna töötaja **Ann-Marii Saltee** germanistika osakonnas bakalaureusetöö „Bildung durch Literatur: eine Analyse von Karl Morgensterns Autorenempfehlungen in seiner Rede „Plan im Lesen“” (<https://hdl.handle.net/10062/115719>). Töö kaasjuhendaja oli Katrin Saar germanistika osakonnast. Nagu pealkirjastki näha, on töö aluseks meie raamatukogu esimese direktori Karl Morgensterni kõne „Plan im Lesen” („Lugemise plaan”), milles ta andis 1805. aastal tudengitele lugemissoovitusi, alustades antiikautoritest ja lõpetades oma kaasaja kirjanduse ja filosoofiaga (<http://hdl.handle.net/10062/6612>).² Ann-Marii on selles tuvastanud kõik nimetatud autorid, keda tihti tutvustatakse vaid perenimedega või tänapäeval käibelt kadunud nimekujudega, ning tutvustanud ka põhimõtteid, mille alusel koostati lugemiskaanoneid ja keda loeti klassikuteks, muidugi ka seda, miks Morgenstern just neid autoreid lugemisväärsaks pidas. Kuna

germanistika osakonnas kirjutatakse lõputööd saksa keeles, aitab see tutvustada Morgensterni tema enda, saksa keeleruumis.

See bakalaureusetöö on ilus täiendus meie Morgensternianale, ning kuna töö analüüsimiseks valmistas Ann-Marii sellest ka esialgse tõlke eesti keelde, siis soovime talle palju jõudu tõlke viimistlemiseks ja lõpetamiseks.

2024. aastal kaitses **Hanna-Maarja Selde** klassikalise filoloogია osakonnas antiikkeelte ja kultuuride õppekava bakalaureuseprojekti „Andreas Virginiuse disputatsioonide kogumiku „Manipulus disputationum theologiarum” esimese ja teise disputatsiooni editsioon” (<https://hdl.handle.net/10062/100191>). Töö aluseks on TÜ raamatukogus hoitav Virginiuse disputatsioonide eksemplar (<http://hdl.handle.net/10062/14763>), mis kuulub nende väheste 17. sajandi Tartu trükiste hulka, mis

2 Kõne on ilmunud 1808. aastal koos kahe teise Morgensterni kõnega üldpealkirja all „Johannes Müller, oder, Plan im Leben nebst Plan im Lesen und von den Grenzen weiblicher Bildung: drey Reden”.

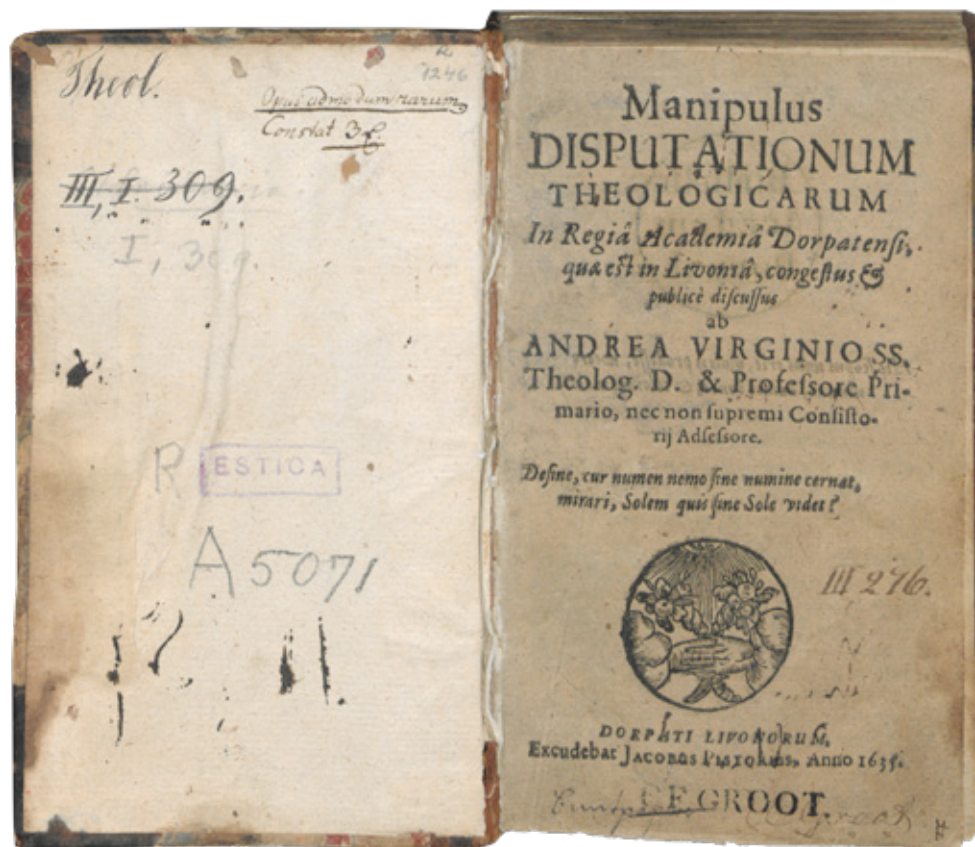
meil endil olemas on. 70-leheküljelise lõputöö põhiosa moodustab Virginiuse teksti editsioon meie raamatukogu eksemplari alusel. Transkribuse programmi abil transkribeeritud ja Hanna-Maarja poolt kontrollitud teksti on editsioonis täiendatud tekstis kasutatud allikate tuvastamisega, arvukate lühendite seletustega, samuti on parandatud mõned ilmsed trükivead. Erilise väärtuse annab editsioonile asjaolu, et see sisaldab töö aluseks oleva kahe dispuudi ja sissejuhatuse täieliku teksti – nimelt on meie raamatukogu eksemplaris osa lehekülgi kahjustatud, editsioonis on aga lakuunid täidetud Soome rahvusraamatukogu eksemplari alusel (veelkord suur tänu Kjell Petersenile Soome rahvusraamatukogust, kes saatis skaneeringu lehekülgedest, mis meie eksemplaris on aukudega). Hanna-Maarja kirjutas tööle ka Virginiust ja dispuudidraditsiooni selgitava sissejuhatuse.

Hanna-Maarja Selde lõputöös on Virginiuse olulisest dispuudikogumikust transkribeeritud ligi

viierendik. Loodame, et ka edaspidi saame tudengeid kaasata meie kogude ja ja Tartu ülikoolist lähtunud Eesti teadusajaloo tutvustamisse.

Samal 2024. aastal kaitses **Kristiina Kase** klassikalise filoloogia osakonnas magistritöö „Varauusaegne teoloogiline oratsioon Academia Gustaviana ja David Cunitiuse näitel“ (<http://hdl.handle.net/10062/6612>). Magistritöö kolmas peatükk keskendub 17. sajandi Tartu ülikooli tudengi ja hilisema Tallinna gümnaasiumi poetikaprofessori ja linnaarsti David Cunitiuse 1642. aastal Uppsalas peetud ja avaldatud kreekakeelsele värssoratsioonile „Poetiline parafras meie lunastaja Jeesuse Kristuse kannatuse loost Matteuse järgi“, mille esimese mõttelise osa tekstikriitilise editsiooni ja tõlke Kristiina samuti esitab.

Ent töö esimesed kaks peatükki tutvustavad selle loomise tausta: teine peatükk käsitleb avalike oratsioonide (ehk õppeprotsessi osaks olnud

Andreas Virginiuse teoloogiaalaste disputatsioonide kogumiku „Manipulus disputationum theologicarum“ (Dorpat, 1635) tiitelleht. TÜR, R Est.A-5071

mitmesugustel teemadel peetud kõnede) pidamise praktikat varauusaja Euroopas ja eriti Rootsi kuningriigis ning selle praktika seost piibliteemalise harduskirjandusega. Töö esimene peatükk põhineb Tartu 17. sajandi trükiste bibliograafial ja Rariora saalis hoitava koopiatega kogul. Magistritöö annab esimese ülevaatliku käsitluse oratsioonipraktikast 17. sajandi Tartu ülikoolis, keskendudes eeskätt sellele osale üliõpilaskõnedest, mida võib lugeda teoloogiliseks.

Loodan, et Kristiina jätkab oma teed Eesti teaduses. Soovin talle palju edu!

Peale eelnimetatu ilmus Tartu ülikooli doktorantidelt kaks artiklit, mille aluseks on meie raamatukogud.

Maailma keelte ja kultuuride instituudi nooremteadur-doktorant **Anni Polding** avaldas „Tartu ülikooli ajaloo küsimustes“ artikli „Pedagoogilis-filoloogilise seminari arhiivifondi kujunemislugu Tartu Ülikooli raamatukogus“ (Tartu ülikooli ajaloo küsimusi, 52, 99–122; <https://ojs.utlib.ee/index.php/TYAK/article/view/24789>), mille aluseks oli TÜ raamatukogu käsikirjakogu fond 15 ehk pedagoogilis-filoloogilise seminari fond, mille ülesehitust Anni põhjalikult tutvustab, tuues välja nii ajalooliste kogude ülesehitusega seotud probleeme, mida uurijad silmas peavad pidama, kui ka lihtsalt uusi ja huvitavaid asjaolusid õpetajate ettevalmistamisest ja tudengite elust 19. sajandi Tartu ülikoolis. Ning muidugi kajastub artiklis selle seminari ühe direktori ja alusepanija Karl Morgensterni raugematult innukas tegevus noorte harimisel ja nende ladina keele oskuse lihvimisel.

Teoloogia nooremteadur-doktorant **Rahel Toomik** avaldas 2025. aasta juunis Keeles ja Kirjanduses artikli „„Ma olen kõnelenud!“: varauusaegse Tartu ülikooli (1632–1710) akadeemiliste oratsioonide korpusest“ (Keel ja Kirjandus, 68 (6), 490–509; DOI: [10.54013/kk810a2](https://doi.org/10.54013/kk810a2)), milles ta annab ülevaate oma doktoritöö teemast (töö mõlemad juhendajad Meelis Friedenthal ja allakirjutanu on meie raamatukogust), st Tartu ülikooli akadeemilistest oratsioonidest, nende loomise taustast ja uurimis-

seisust ning uurimisega seotud probleemidest. Ka selle töö aluseks on Tartu 17. sajandi trükiste bibliograafia ja Rariora saalis hoitava koopiatega kogumille alusel on Rahel loomas eScriptoriumi programmi abil oratsioonide elektroonilist korpust, osana TÜ raamatukogu 17. sajandi trükiste digiteerimisprojektist, mille kohta saab rohkem küsida Meelis Friedenthalilt ja Kalju Kill Kaselt ja mis aastaraamatu ilmumise ajaks on juba saanud nime VUTT (Varauusaegsete tekstide töölaud) ning on ka avalikult ligipääsetav (<https://vutt.utlib.ut.ee/>).

Lisaks käsitlevad veel kaks üliõpilastööd meie teaduskeskuse uurimisteemasid, põhinedes küll teiste raamatukogude kollektsioonidel.

Christopher Christjan Lään kaitses klassikalise filoloogia osakonnas 2024. aastal bakalaureuseprojekti „Kommenteeritud tõlge Johannes Posseliuse teosest „Familiarium colloquiorum libellus““ (<https://hdl.handle.net/10062/100200>). Töö sisaldab sissejuhatavad peatükid 16. sajandi Rostocki ülikooli kreeka keele professori Johannes Posseliuse kreeka ja ladina keele õppimiseks mõeldud dialoogikogumikust, mis ilmus Johannes Gezelius vanema ettevõtmisel Turus. Christopheri tööd saame loodetavasti kasutada antiikkeelte õpetamisel.

Marta Mägitsets kaitses klassikalise filoloogia osakonnas 2024. aastal bakalaureuseprojekti „Holseniuse ja Erlandus Hiärne dispuudi „Collegium physicum“ VI peatüki „De Mineralibus“ editsioon ja kommenteeritud tõlge“ (<https://hdl.handle.net/10062/100208>). Selle aluseks on seni äärmiselt vähe uuritud käsikirjalised materjalid Tartu akadeemias 17. sajandil peetud dispuutide kohta. Marta töö on väga väärtuslik, kuna ta teeb lugejatele kättesaadavaks raskesti loetava ja mõistetava käsikirja, samuti toob ta tollase, tänapäeva mõttes pigem esoteerilise loodusteaduse tänapäeva konteksti.

Cancrinide raamatupäränd Tartu Ülikooli raamatukogus

Elis Pärn

kunstiajaloo nooremteadur

Tartu Ülikooli raamatukogu kui Eesti vanim teadusraamatukogu on kõikide tegutsemisaastate jooksul oma kogusid suurendanud nii ostude kui annetuste teel. Erilist tähelepanu väärivad sealjuures just vanemad fondid, millest suur osa on raamatukokku jõudnud seoses 1802. aastal taasavatud ülikooli teadustegevusega. Kui suuremaid raamatuannetusi on varasemalt juba uuritud, siis väiksemate osas on avastamisruumi veel küllaga. Üheks selliseks seni uurijate poolt vähe tähelepanu saanud kollektsooniks on perekond Cancrini raamatupäränd, mis on 1864. aasta tulmeraamatu kohaselt olnud kingitus Vene rahandusministrielt Georg Ludwig Daniel von Cancrinilt (1774–1845).¹ Kuigi esmapilgul võib tunduda kummaline, et ühele peamiselt Peterburis elanud riigiametnikule kuulunud raamatuid hoitakse täna Tartus, siis tõenäoliselt mängis selles olulist rolli tema väimees, loodusuurija Alexander von Keyserling (1815–1891), kes oli 1847. aastal kolinud oma abikaasa kaasavarana saadud Raikküla mõisa ning töötas hiljem ülikooli raamatukogu kuratorina, suurendades erialast kirjandust mitmete isiklike ja tööalaste kontaktide kaudu.²

Georg von Cancrini portree. Georg von Bothmanni õlimaal, 1872–73. Allikas: Wikimedia Commons

- 1 TÜR, F 4, nim. 1, s. 345. Accessions-Schnurbuch der Universitätsbibliothek, Band 6. 1861–1866, 201–213.
- 2 Hain Tankler. Erakogud Tartu Ülikooli Raamatukogu komplekteerimisallikana 19. sajandil. – Tartu Ülikooli raamatukogu aastaraamat 1996 (1997), 115–132, 128. Huvitav on tõdeda, et Georg von Cancrin oli raamatukogule juba ka ise annetusi teinud, nt 1840. aastal 16. sajandi lõpust pärineva haruldase kroonika Poola-Leedu ning selle naaberalade ajaloost (Maciej Strykowski. Ktora przedtym nigdy swiatłá nie widziáłá. Kronika Polska Litewska, Zmodzka, y wszyskicy Rusi Kijowskicy, Moskiewskicy, Siewierskicy, Wołhińskicy, Podolskicy, Podgórsckicy, Podlaskicy, etc... (Köningsberg: Georg Osterberger, 1582)). Vt lähemalt: TÜR, F 4, nim. 1, s. 253.

Georg Ludwig Daniel von Cancrini peaaegu 200 teosest koosnev kogu pole aga siiski tema enda endine raamatukollektsioon. Annetuse sisu lähemalt uurides saab üsna kiiresti selgeks, et enamik väljaannetest on kuulunud tema isale, Saksamaal hästi tuntud arhitektile ja kaevanduseksperdile Franz Ludwig von Cancrinile (1738–1816)³, kes vajab Eesti lugejaskonna jaoks lähemat tutvustamist.

Ehkki kaevandusmeistrite perre sündinud Franz Ludwig puutus mineraloogia ja mäeteadustega kokku juba lapsepõlves, oli tema väljaõppele kaasa aidanud toonane Hessen-Kasseli maakrahv Friedrich II (1720–1785), kes oli palunud tema isal, Spessarti mäestikis Bieberis olevaid kaevandusi juhtinud Johann Heinrich Cancrinil (1710–1768) üks oma poegadest mäeinseneriks õpetada. Varuusaajal polnud selline palve sugugi kummastav, kuna maavarade kaevandamine tagas nii riigi majandusliku jõu, sõjalise võimekuse kui ka rahvusvahelise mõjuvõimu ning haritud ametnike väljakoolitamine kuulus otseselt riiklike eesmärkide hulka. Eriti oluliseks muutus see 18. sajandil, mil valgustatud monarhid nägid reformide eeltingimusena riigi looduslike ja majanduslike ressursside süstemaatilist haldamist. Cancrini poegadest langes valik loomulikult just arhitektuurist ja õigusteadustest huvitunud Franz Ludwigile, kes mõned aastad pärast oma isa juures töötamist⁴ läks stipendiumi toel Jenasse matemaatikat ning riigiteadusi õppima. Kaks aastat pärast ülikooli lõpetamist astus ta Hanau riigiteenistusse, kus ta määrati linnavaraameti (*Rentkammer*)

sekretäriks ning maakrahvkonna õueehitusülemaks (*Hofbaudirektor*), mis tähendaski tema jaoks keskendumist peamiselt maakrahvkonna soola- ja mäekaevandusega seotud küsimustele.⁵

Samas ei piirdunud Cancrini tegevus vaid ettemääratud töökohustustega. Ülikooliõpingute ajal omandatud põhjalikud teadmised lubasid tal samal ajal õpetada nii Hanau kõrgemas maakoolis kui ka sõjaakadeemias matemaatikat ning anda tulevase troonipärija Wilhelm XI (1743–1821, hilisem Hesseni kuurvürst Wilhelm I) pojale prints Friedrichile (1772–1784) eratunde. Linnavaraameti assessoriks nimetamise järel sai temast tee- ja vee-ehituskomisjoni (*Oberweg- und Wasserbaukommission*) ning linnateatri juhtkonna liige, mis tõi talle esimesed tsiviilehitustellimused nii uue Hanau kolleegiumi kui ka teatrihoone ehituseks.⁶ Oma isa surma järel võttis ta üle tolle töökohustused Bieberis ning kavandas Bad Neuheimi uued soolatootmishooned ehk Kesk-Euroopas laialdaselt kasutusel olnud gradatsioonitornid (*Gradierwerk*), mille eesmärgiks oli suurendada soola kogust ning parandada selle kvaliteeti.⁷

1770. aastate alguses suurenesid noore andeka mehe töökohustused veelgi: kui esialgu sai temast kammernõunik ning linna mündikoja juht, siis maakrahviks tõusnud Wilhelm XI määras ta veel oma linnalähedase terviseallika juurde planeeritava suurejoonelise kuurortasutuse ehitusjuhiks, lastes tal tegeleda nii hoonestuse kui inglise pargi

3 Nii näiteks käsitleb kuulus Saksa arhitektuuriajaloolane Hanno-Walter Kruff Cancrini oma monograafias „A History of Architectural Theory from Vitruvius to the Present“ (New York: Princeton Architectural Press, 1994), mis ilmus esmakordselt 1985. aastal saksa keeles.

4 Franz Ludwig von Cancrin on ise märkinud, et 20-aastaselt pakuti talle direktori ametikohta ka ühes teises hertsogkonnas, ent ta ei võtnud pakkumist vastu. – Joachim A. Lorenz, Peter Nickel, Norbert Nossek. Franz Ludwig von Cancrin. Lebenswerk mit 55 Abbildungen. – Nachrichten des Naturwissenschaftlichen Museums Aschaffenburg, Band 111 (Aschaffenburg, 2018), 21.

5 Pärast ülikooli lõpetamist tegi Franz Ludwig von Cancrin ringreisi Saksamaa olulisematesse kaevanduspiirkondadesse, avaldades selle kohta ka kirjutise. Vt „Beschreibung der vorzüglichsten Bergwerke in Hessen, in dem Waldeckischen, an dem Haarz, in dem Mansfeldischen, in Chursachsen und in de Saalfeldischen“ (Frankfurt am Main: Andräische Buchhandlung, 1767).

6 Teatrihoonet pikendati aastatel 1777–78. Siseroomides võimaldas pörandaalune mehhanism tõsta lava ja parketi ühele tasapinnale ning muuta see vajadusel tantsuplatsiks. – Lorenz *et al*, 27.

7 Samas, 37–38.

Wilhelmsbad. Johann Georg Klinger'i vasegravüür, 1792. Rmt-s: Franz Ludwig von Cancrin. Grundlehren der Bürgerlichen Baukunst nach Theorie und Erfahrung vorgetragen. Gotha, 1792, tahvel 30

kavandamisega.⁸ Oma kõrgajal oli Wilhelmsbadiks nimetatud suvituskoht Euroopas hästi tuntud kuurort, kus ravisid oma tervist näiteks Ameerika Ühendriikide president Thomas Jefferson, Saksa-Rooma keiser Joseph II, Saksi-Weimari-Eisenachi hertsog Karl August ja tema juures ministrina töötanud Johann Wolfgang von Goethe.⁹ Samuti kiitis kohta kuulus saksa aiakunsti teoreetik Christian Cay Lorenz Hirschfeld (1742–1792) oma teoses „Theorie der Gartenkunst“ (1779–1785), tuues esile hästi planeeritud ansambli võlu.¹⁰ Wilhelmsbadi ehitustöödega samal ajal võttis Franz Ludwig vastu uued tellimused ka naabrusesse jäävas Darmstadtis, kus ta kavandas ümber linna põhitänavana ning uue kolleegiumihoone. Mitme ehitusprojekti ja ametikoha vahel liiklemine nõudis temalt head mobiilsust, mistõttu oli tal sel perioodil oma isiklik

kaarik ning kutsar – privileeg, mis sai osaks vaid kõrgelt hinnatud riigiametnikele.

1782. aastal, mil Cancrini oli saanud vaevu aasta olla ülemkammernõuniku (*Oberkammerrat*) ametikohal, astus ta aga oma edasist käekäiku mõjutava otsustava sammu. Gerabronni soolatööde arendamine naabruses olevas maakrahvkonnas läks vastuollu tema patrooni huvidega, mistõttu heideti ta riigireetmise eest kuueks kuuks vangi.¹¹ Pärast vanglakaristust õnnestus tal lühikest aega töötada küll Ansbachi markkrahvkonnas kantseleidirektorina, tegeleda edasi poolelijäänud ehitustöödega ning mõningate eratellimustega, ent poole aasta pärast sai ta kirja Vene keisririigi kindralfeldmarsalilt Pjotr Aleksandrovitš Rumjantsev-Zadunaitskilt (1725–1796), kes edastas talle keisrinna Katariina II

8 Nii nagu Wilhelm XI ise on hiljem meenutanud, oli koostöö Cancriniga sageli keeruline, sest viimane soovis kogu projekti ilma vahele segamiseta juhtida. Franz Ludwig tundis hiljem, et tema pingutusi ei väärtustatud piisavalt, mistõttu oli tal soov kirjutada kogu ansambli ajaloost põhjalik kokkuvõte. Selleni ta aga ei jõudnud. Vt Gerhard Bott, „Heilübung und Amusement. Das Wilhelmsbad des Erbprinzen“ (Hanau: CoCon-Verlag Hanau, 2007), 76.

9 Mineraaliderikas allikas oli Hanau lähedal metsas avastatud juba 18. sajandi alguses. – Samas, 42.

10 Christian Cay Lorenz Hirschfeld. *Theorie der Gartenkunst*, Band 5 (Leipzig: M. G. Weidmanns Erben und Reich, 1785), 101–106.

11 Cancrin, kes tundis, et ta ei olnud midagi valesti teinud, tõstas küsimuse teravalt avalikkuse ette, avaldades oma olukorrast ka trükise, ent sellegipoolest tuli tal karistus lõpuni kanda. – Lorenz *et al.*, 39–40.

(1729–1796) palve asuda juhtima Peterburi lähedale jäävat Staraja Russa soolakaevandust.¹²

Kutse Venemaale tähendas Cancrini jaoks sarnaselt teiste toona Venemaa teenistusse asunud saksa teadlaste ja haritlastega täiesti uut eluetappi, ehkki pärast paariaastast Peterburis viibimist sõitis ta mõneks aastaks Venemaa kulul tagasi Saksamaale, et keskenduda Giessenis teadustööle.¹³ Lisaks kavandas ta sel perioodil Bad Königisse vana lossi kõrvale uue elu- ja esindushoone ning samuti õnnestus tal saada Saksa-Rooma riigi keisrilt aadli-tiitel, mille järel muutis ta oma nime Cancrinusest Cancriniks. 1793. aastal, mil Franz Ludwig Venemaale tagasi jõudis, sai temast mäekolleeegiumi liige ning viis aastat hiljem kolleeegiumi- ja riiginõunik. Enne pensioneerumist töötas ta rohkem kui kümme aastat soolakaevanduse direktorina, kolides seejärel lõplikult Peterburi tsaar Paul I (1754–1801) annetatud majja, kus ta veetis oma viimased eluaastad.¹⁴

Nii nagu võib selle põgusa elulookirjelduse põhjal juba eeldada, teeb Georg von Cancrini raamatuantetuse väärtuslikuks justnimelt see, et Franz Ludwig von Cancrin kolis Venemaale oma isiklike raamatutega, mis tähendab, et just Tartus on hoiul ühe üleeuroopalise kuulsusega mehe kunagine tööraamatukogu.¹⁵ Paljudest temale kuulunud teostest võib leida sissekirjutusi ning tiitellehtedelt

tema perekonnanime erinevaid variante.¹⁶ Sellised selgelt ühe konkreetse isikuga seostuvad leiud pole tähelepanuväärsed mitte üksnes Eesti, vaid ka laiemalt Euroopa kontekstis, kuna sageli on varauusajal elanud ja tegutsenud isikute isiklike raamatukogusid võimalik taastada vaid arhiivinimestike põhjal, mis ei anna alati ammendavaid vastuseid. Raamatute füüsiline kohalolu seevastu võimaldab sageli paremini jälgida nii omaniku intellektuaalse arengu kujunemist ning näha, millistest konkreetsetest juhtnööridest või mõtetest ta oma tööülesannete täitmisel juhindus.

Kuivõrd Franz Ludwig avaldas oma eluajal pea sada erinevat publikatsiooni, võib tulmeraamatu sissekannete põhjal tema isiklike raamatuid kokku lugedes eristada peaaegu 20 valdkonda, mis seostuvad teemadega, millega tal oli kas otsene kontakt või mille kohta ta avaldas mõne trükise.¹⁷ Paljuski vastavad talle kuulunud teosed ka nendele ajaperioodidele, mil ta ühe või teise küsimusega tegeles, mis toob esile tema kursisoleku 18. sajandi olulisemate autorite ja nende ideedega. Riigiametnikuna tõuseb tema raamatukollektsioonis ennekõike esile **õiguslane kirjandus** (44 teost), mis hõlmab nii lühemaid kui ka pikemaid ülevaateid tsiviil- ja kriminaalnormidest, regaalioigusest, kohtumenetlusest, diplomaatilisest õigusest ning rahvusvahelistest suhetest, samuti piiriseadusest ning pandi- ja hüpoteegiõigusest.¹⁸ Sealjuures on

12 Lorenz *et al.*, 40–42.

13 Peamiselt kasutas Franz Ludwig seda aega ära oma mäeteaduste õpiku „Erste Gründe der Berg und Salzwerkskunde“ (1773–91) kirjutamiseks, mille ta oli alates esimesest köitest pühendanud Katariina II-le. Autori enda sõnul oli õpik suunatud peamiselt harrastushuvilistele. Peterburis kingiti vene keelde tõlgitud teost mäeakadeemia lõpetajatele. Vt Lorenz *et al.*, 62.

14 Samas, 47–49.

15 Arvatavasti oli Franz Ludwig kogus varem veel rohkem teoseid. Seni pole aga tema kunagisse kollektsiooni kuulunud raamatuid Saksamaalt raamatukogudest ega -poodidest üles leitud. Kahtlemata oli pikk reis Venemaale väsitav, mistõttu pidi ta tegema teatavaid otsuseid, näiteks jättis ta Saksamaale kogu oma mineraalide kogu, mis toona kuulus paljude loodusuurijate kollektsiooni. – Suhtlus Franz Ludwig von Cancrini elulugu uurinud Joachim A. Lorenziga meili teel 2025. aasta veebruaris.

16 Ühest raamatust võib leida autori pühenduse. Vt „Beurtheilung der österreichischen Normalschulen und aller zum Behelf derselben gedruckten Schriften nebst Regest“ (Berlin & Stettin: Nicolai, 1783).

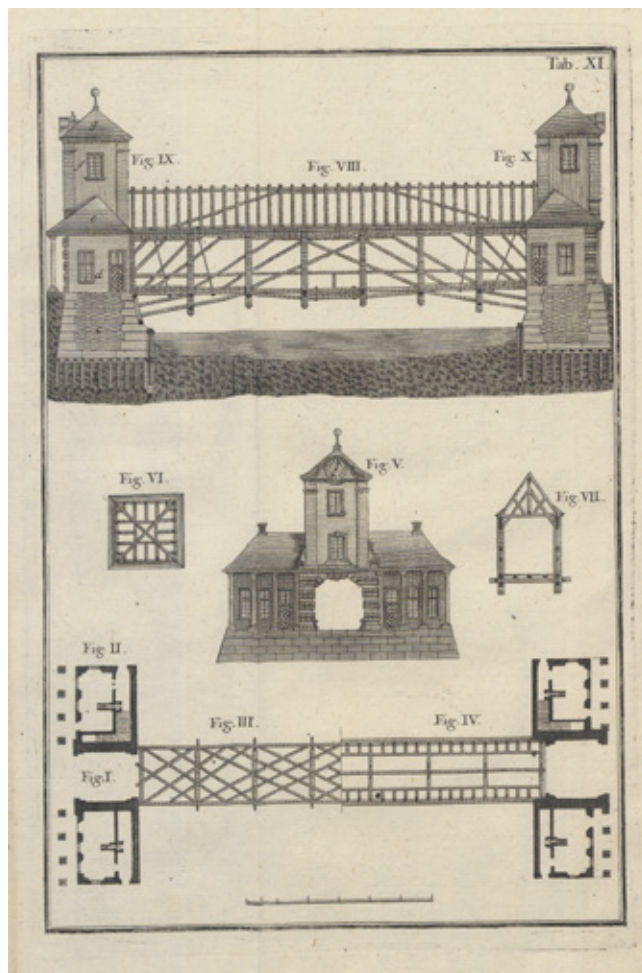
17 Franz Ludwig tervikliku publikatsioonide nimekirja leiab viites 4 kirjeldatud raamatust „Franz Ludwig von Cancrin. Lebenswerk mit 55 Abbildungen“.

18 Vanimateks õiguslasteks teosteks on kogus „Corpus Juris Canonici emendatum et notis illustratum“ (1682) ehk roomakatoliku õigusseadused ning „Tractatus de regalibus, ab auctore necognitus, denuo ampollissime accotus et politus“ (1716), mis käsitleb regaalioigusi ning nende ulatust.

tema kogus enim teoseid kahelt oluliselt Saksa riigiteadlaselt, Johann Jacob Moserilt (1701–1785) ja Johann Stephan Pütterilt (1725–1807), kes koostasid käsitlusi, mille eesmärgiks oli pakkuda just riigiametis teenistuses olnud ametnikele praktilist abi.

Teise suure rühma moodustavad Cancrini kogus **mäeteadused** (36 teost), mis katavad valdkonna kõiki aspekte, puudutades nii mineraloogia, metallurgia, soolatootmise kui ka masinaehituse ja müntide vermimisega seotud küsimusi. Olulisel määral on tema kogus esindatud Rootsi teadlased, kelle kirjutised mõjutasid kaevanduspraktikaid terves Euroopas. Lisaks mitmetele algõpetust jagavatele väljaannetele (nt Friedrich Wilhelm Oppeli kaheosaline „Anleitung zur Markscheidekunst nach ihren Anfangsgründen und Ausübungen kürzlich entworfen“, 1749–1752, ja Christoph Traugott Deliusse „Anleitung zur Bergbaukunst nach ihrer Theorie und Ausübung nebst einem Abriss von den Grundsätzen der Berg-Cameralwissenschaft“, 1773) on raamatukollektsioonis esindatud ka mõned konkreetsete Euroopa kaevanduspiirkondadega seotud kirjeldused¹⁹, mis toovad esile Cancrini laialdased teadmised valdkonnast kui tervikust. Tähelepanu väärivad ka turba- ja söetootmisega seotud väljaanded, mis väljendasid temaatiliselt ka Cancrini enda uurimis- ja publitseerimishuve. Veidi väiksem, kuid samas üsnagi suur osakaal (25 teost) on Franz Ludwigi raamatute seas **veeteemadel**, mida saab ühest küljest seostada vajadustega mäekaevanduses, kus vee ärajuhtimine ning selle kontroll olid kaevanduste toimimise eeltingimuseks, ent teisalt haakuvad need tema tööülesannetega tee- ja vee-ehituskomisjonis, mis nõudsid kursisolekut nii jõgede laevatatavuse, hüdraulika kui ka silla- ja tammiehituse küsimus-

tega. Nagu võib juba arvata, on suurem osa Cancrini kuulunud teostest mitmesugused praktiliste juhtnööridega õpikud, mille hulgas leidub mõningaid üksikuid lühemaid käsitlusi, mis pakuvad uuenduslikke tehnilisi lahendusi teemaga seotud probleemidele.²⁰ Täiendavalt on Franz Ludwig von Cancrini kuulunud raamatute seas ka meresõitu ja laevandust puudutavaid väljaandeid, sealhulgas

Juhtnöörid sillaehituseks rmt-s: Caspar Walter. Brücken-Bau oder Anweisung, wie allerley Arten von Bruecken, sowohl von Holz als Steinen, nach besten Regeln der Zimmerkunst ... Augsburg, 1766, tahvel 11

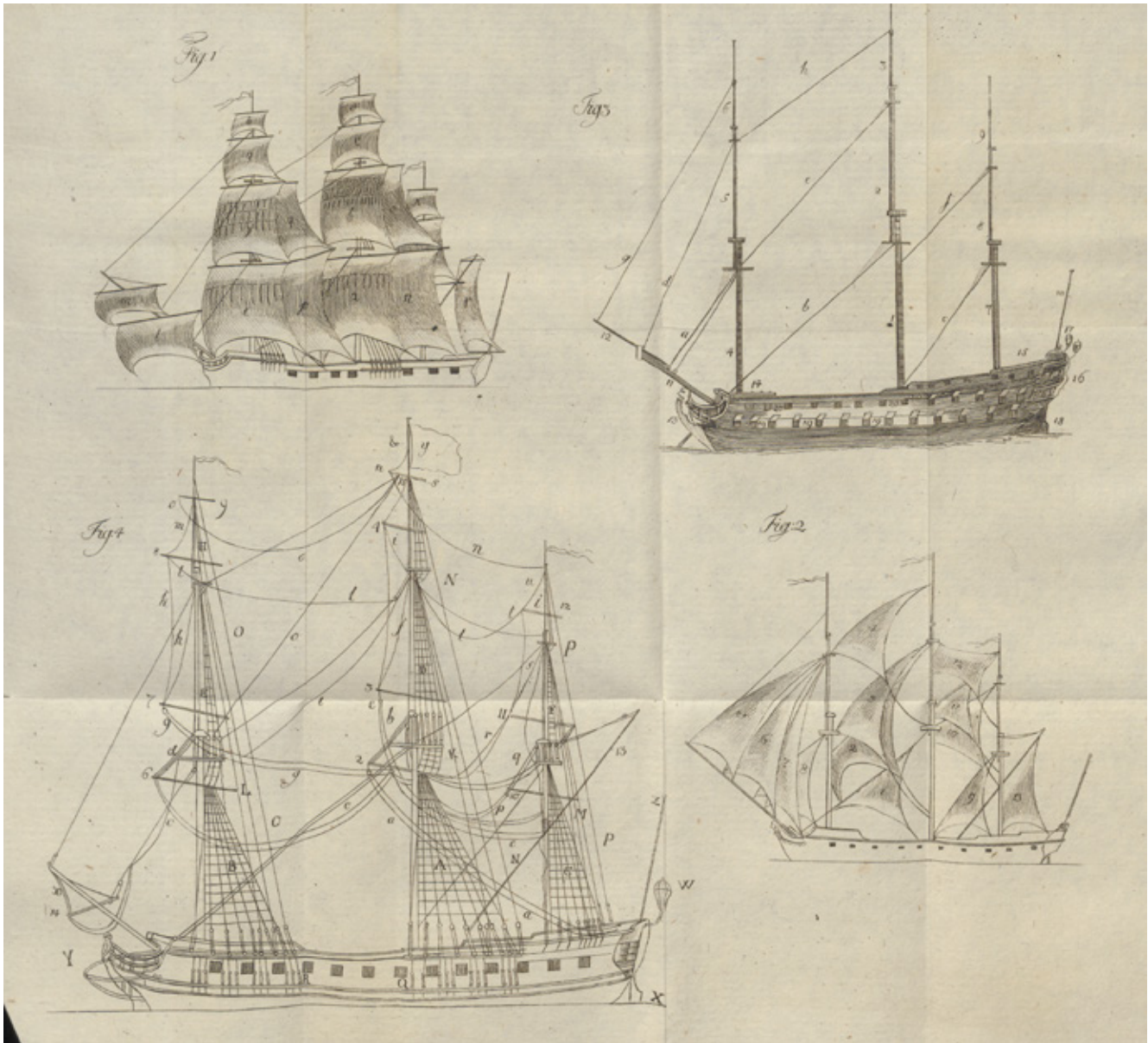
19 Näiteks Rootsi geoloog Johann Jacob Ferberi ülevaade kuulsast Idrja elavhõbedakaevandusest Sloveenias („Beschreibung des Quecksilber-Bergwerks zu Idria in Mittel-Cräyn“, Berlin, 1774) ning Saksimaa mineraloogi Johann Carl Wilhelm Voigti reisikirjeldus uurimisretkest Weimarist Hanausse („Mineralogische Reise von Weimar über den Thüringer Wald, Meinigen, die Rhönberge, bis Bieber und Hanau im Herbst 1786“, 1787).

20 Näiteks kuulus Franz Ludwigile Gotthard Christoph Mülleri 1792. aasta traktaat, milles autor tutvustab ühekaarelise silla ehituskonstruksiooni. Vt „Analytisch-praktische Abhandlung über die Verzeichnung großer gedruckter Bogen in vorzüglicher Hinsicht auf den Brückenbau. Nebst andern hieher gehörigen Bemerkungen. Mit Drey Kupfertafeln“ (Göttingen, 1792).

õiguslaseid teoseid, mis osutavad tema laiematele huvidele liikumis- ja taristusüsteemide tervikliku toimimise valdkonnas.²¹

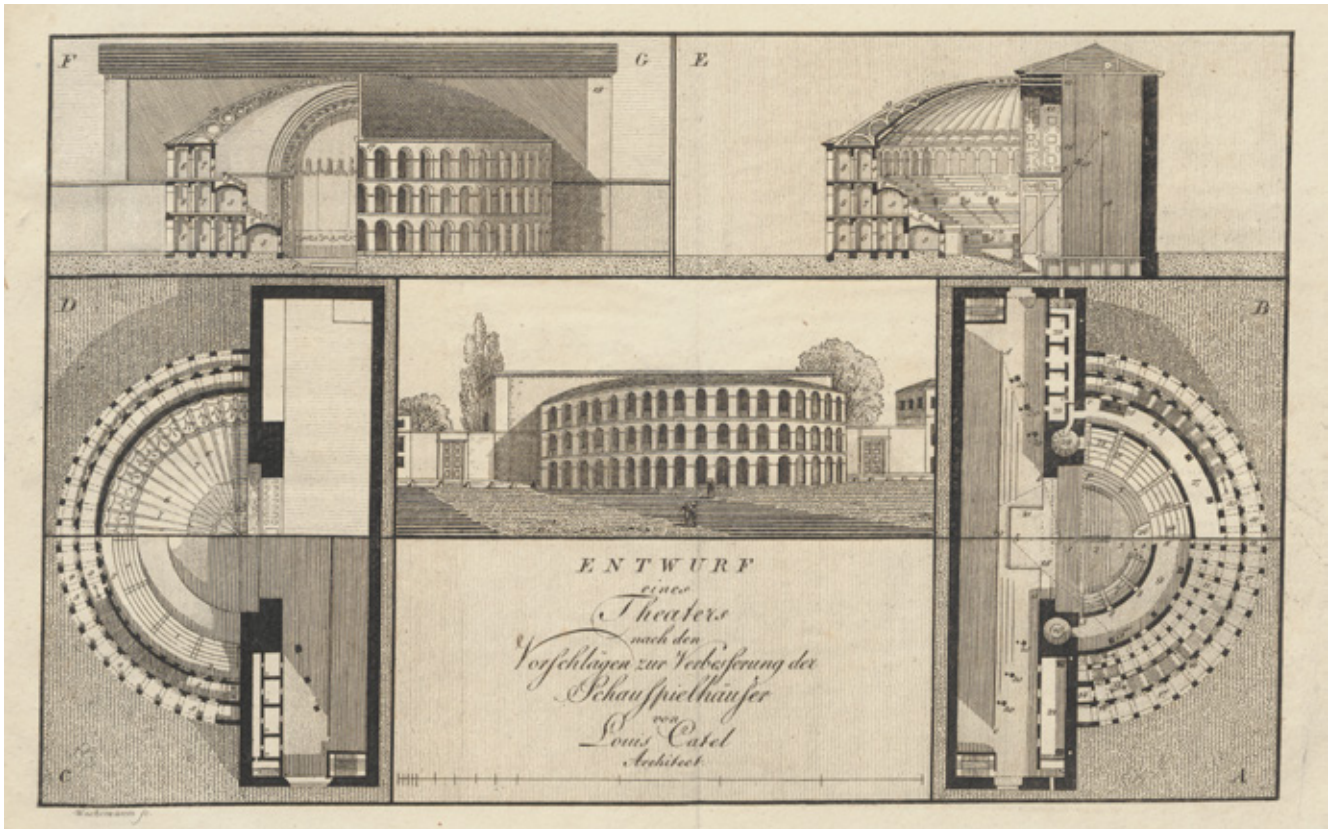
Ehituskunsti puudutavaid teoseid on Franz Ludwig von Cancrini raamatute hulgas tulmeraamatu kohaselt veeteemadega peaaegu sama palju

(29 teost), ent suurem osa neist puudutab vaid spetsiifilisi hoone mõne ehitusosaga seotud küsimusi. Praktiseeriva arhitekti kohta ei ole see üllatav, sest arhitektuuri põhitõdedega oli ta juba noorena kokku puutunud. Nii võib perekonna raamatuanetusest leida palju tekste, mis käsitlevad lubimõrdi ja tsemendi veekindlaks muutmist, aga ka

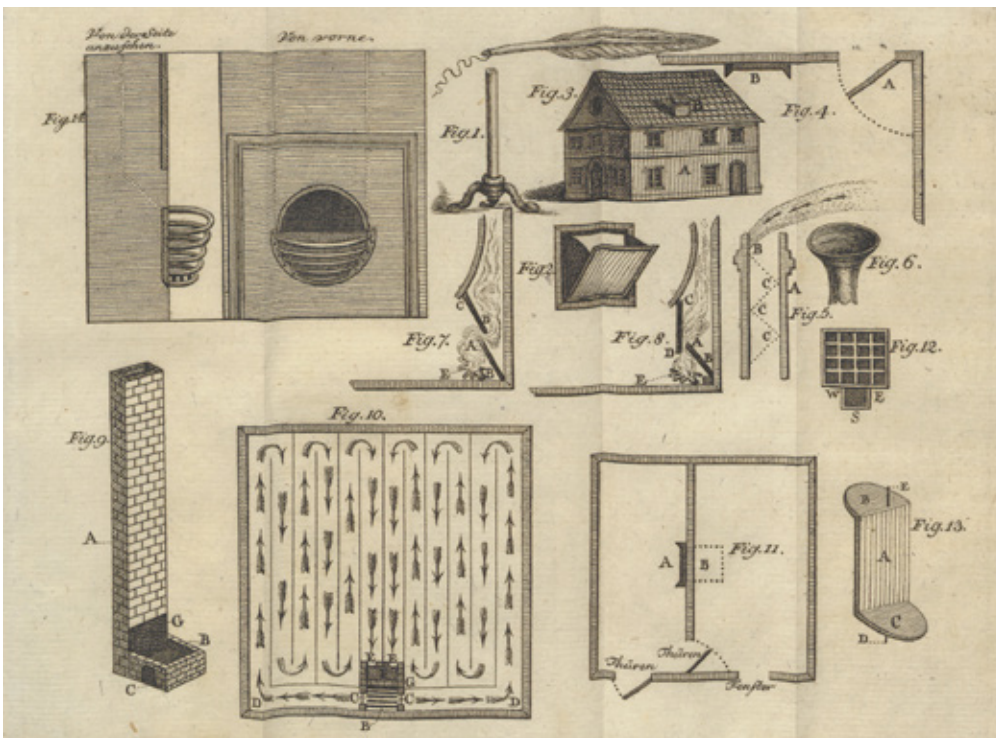

18. sajandi lõpu laevaehituse näited käsirmt-s: Handbuch der gemeinnützigsten Kenntnisse von Schiffahrt und dem Seewesen besonders zum Gebrauch für Handlungsschulen und zur Erklärung neuerer Seereisen in alphabetischer Ordnung abgefasst. Stettin, 1795

21 Nii näiteks õnnestus tal endale soetada Reinhold Kuricke Hansa mereõigust käsitlev traktaat „Jus Maritimum Hanseaticum, Olim Germanico tantum idiomate editum, nunc vero etjam“ (Hamburg: Hertel,1667).

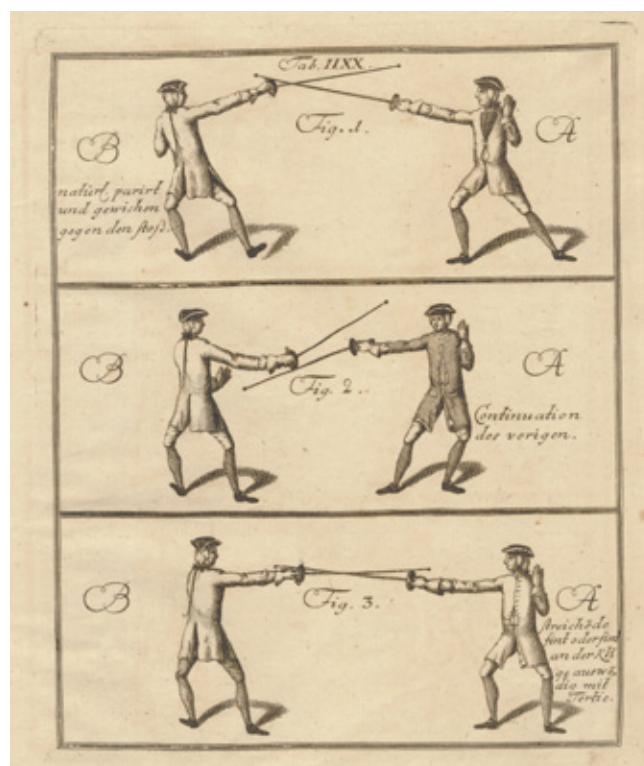
Louis Cateli uendustega teatrihoone kavand, graveerinud Friedrich Wilhelm Wachsmann. Rmt-s: Louis Catel. Vorschläge zur Verbesserung der Schauspielhäuser. Berlin, 1802

Kaminaehituse juhised rmt-s: Benjamin Franklin. Ueber das Rauchen der Kamine und der Schornsteine. Hamburg, 1788

ahjude, kaminat ja korstnate parendamist. Ajastu ühe populaarseima teemana on tema kollektsoonis esindatud Preisi ehitusmeistri David Gilly (1748–1808) traktaat puidu säästmiseks mõeldud tampsavitehnikast,²² mis leidis 18. sajandi lõpul ning 19. sajandi alguses vastukaja ka Baltikumis.²³ Samuti võib tema materjalide seast leida Louis Frédéric Cateli (1776–1819) ettepanekuid teatri- majade akustika parendamiseks ning Christian Ludwig Stieglitzi (1756–1836) poolt prantsuse keelest saksa keelde tõlgitud artikli, mis käsitleb hea maitse (*bon goût*) kontseptsiooni. Neist olulisemal määral aga aitas Franz Ludwig von Cancrinil 18. sajandi lõpu arhitektuuridiskussioone jälgida Johann Sigismund Gottfried Huthi (1763–1818) poolt välja antud arhitektuuriajakiri „Allgemeines Magazin für die bürgerliche Baukunst“ (1789–1792), milles käsitletud teemad väljendusid hiljem tema enda ehituskäsiraamatus „Grundlehren der Bürgerlichen Baukunst nach Theorie und Erfahrung vorge- tragen“ (1792), mille võib leida ka Tartu Ülikooli raamatukogust.

Lihtsate teedeehitusega seotud õpetuste kõrval on Franz Ludwigi kollektsoonis ka mitmed kindlustusarhitektuuri puudutavad trükised, mille seast olulisimaks võib pidada Leonhard Christoph Sturm (1669–1719) 1718. aastal avaldatud traktaati sõjaehituskunstist. Maa-arhitektuuriga laiemalt seostuvad soovitusel külad ja talude parendamiseks, aga ka reehoonete ning viljahoidlate ehitamiseks. Mõlemal teemal kirjutas Cancrin mitmeid esseesid, mis taaskord toovad esile tema kui valgustusajastu silmapaistva haritlase erinevaid huvisid. Seega pole

Vehklemiskunsti õiged võtted rmt-s: Anton Friedrich Kahn. Anfangsgründe der Fechtkunst. Göttingen, 1739, tahvel 18

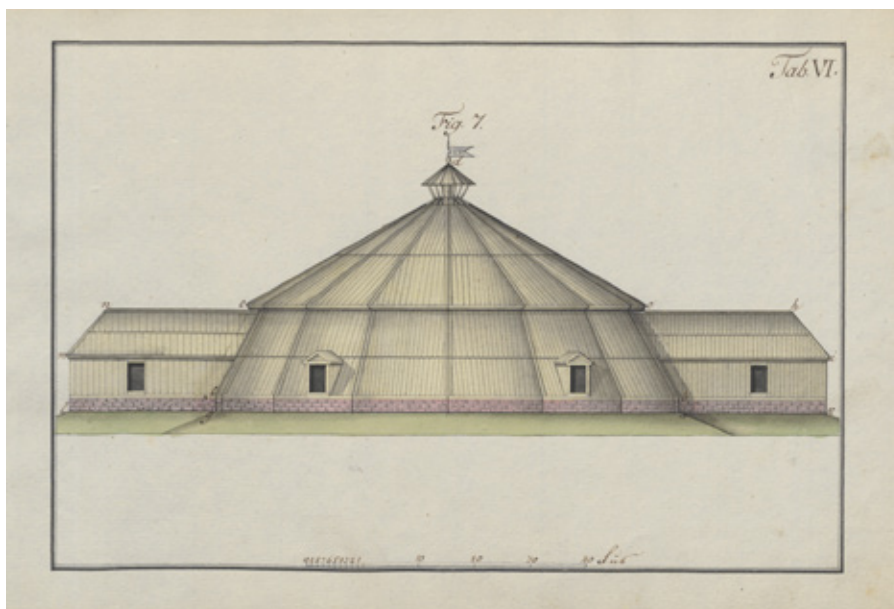
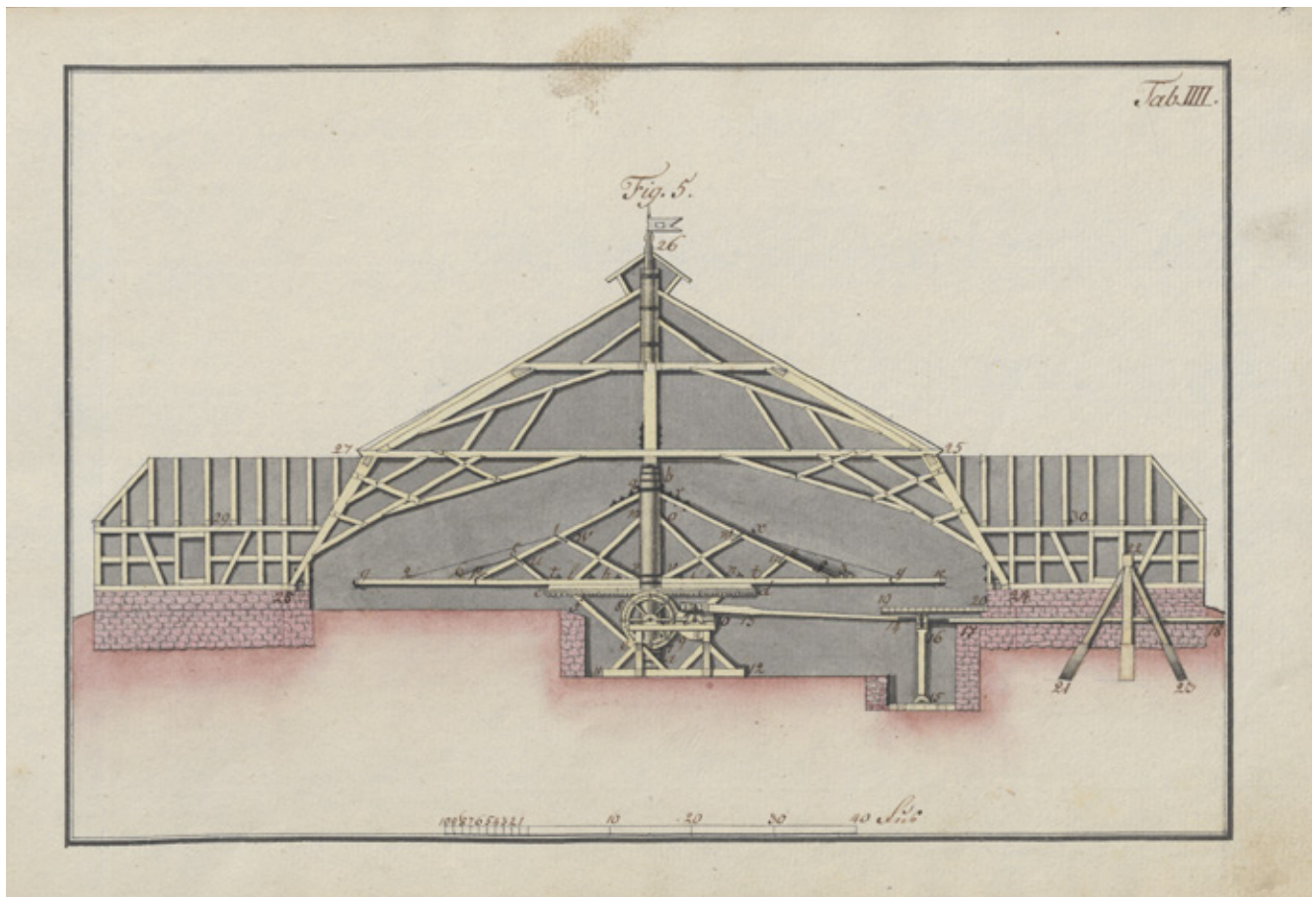
üllatav, et tema kogusse jõudsid ka mitmed **põllumajandusega** seotud väljaanded (10 teost), mis seostuvad nii niitude kastmise, lambakasvatuse kui ka õli, õlle ning piirituse tootmisega.

Ülikooliõpingute ajast on Franz Ludwigi raamatute seas kaks sissekirjutustega vehklemisõpikut ning ilutulestiku tegemise juhendid²⁴, mille ta võis oma reisipagasisse pakkida kui mälestusesemed noorus- aegadest Saksamaal. Samast perioodist pärinevad tema kogus ka õpetused arhitektuurijooniste

22 Praktische Abhandlung aus der Landbaukunst, betreffend den Bau der sogenannten Lehm- oder Wellerwände, wie man dieselben dauerhaft mit wenigen Kosten und einer wahren Holzersparung aufführen könne (Berlin: Maurer, 1787).

23 Vt Ants Viires, „Esimene katse eesti taluelamuid parandada“. Etnograafiamuuseumi aastaraamat 25 (Tallinn, 1971), lk 55–86.

24 Üks neist on väljaanne suurtükiväekapteni J. C. Stövesandtilt: „Deutliche Anweisung zur Feuerwerkerey: worinnen alle gebräuchliche Arten der Lust- und Ernstfeuer nebst derselben Verfertigung und denen dazu nötigen Werkzeugen ordentlich und genau beschreiben und mit Kupfern erläutert werden“ (Halle: J. J. Gebauern, 1748). Teine teos on aga saksa keelde tõlgitud õpetus Bernhard Forest de Belidorilt. Vt „Belidors Französische Bombardier, oder neue Art die Bomben gewiß zu werfen: nebst einer Abhandlung von Ernst- und Lust-Feuer-Werken. Aus dem Französischen in das Teutsche gebracht“ (Nürnberg: Christoph Weigel, 1756).

Hobuveski külgvaade ja pikilõige käsikirjas: Franz Ludwig von Cancrin. Beschreibung einer verbesserten und neu eingerichteten Rosskunst. St. Petersburg, 1785, tahvlid 4 ja 6

valmistamisest ning mõned tekstid matemaatikast ja klaasikunstist²⁵.

Kõige väärtuslikumad materjalid raamatuannetuse juures on aga Franz Ludwigi enda **käsikirjad**, mille seast vanim on metallisalduse määramise kohta koostatud kokkuvõte (Mscr 1343). Kaks käsikirja (Mscr 1082 ja Mscr 1242) seostuvad esimese Staraja Russas veedetud perioodiga, mille jooksul oli tal plaanis teha mitmeid muudatusi nii vee-ehituses kui ka soolootmisega seotud ehitus- ja masinatöodes, et muuta tootmine efektiivsemaks ning sealjuures kasutada vähem energiat ja ressursse.²⁶ Kõikidest kavandatud ehitistest on Eesti lugejate jaoks huvitavaim ehk kavand hobujõul töötava tõsteseadme (*Rosskunst*) jaoks, mida tavapäraselt kasutati kaevandamistöodel vesiveskite asemel. Omaenda sõnade kohaselt kohandas Cancrin masina aga soolatöõdele, tehes muudatusi, mis lubasid kasutada vähem hobuseid ning tootmis- hooaja lõppedes rakendada masinat ka näiteks viinatootmisel.²⁷

Arhitektuuriajalooliselt on eriti hinnaliseks ajastu ühest populaarsemast arhitektuurikäsiraamatust (Lorenz Johann Daniel Suckow, „Erste Gründe der bürgerlichen Baukunst“, 1751) üles kirjutatud märkmed (Mscr 1243), mis lubavad Franz Ludwig von Cancrini kavandatud ehitisi lisaks kunstiajaloolisele analüüsile seostada konkreetse isiku ja konkreetsete eeskujudega. Samas pole tegemist üksnes tema kui isikuga, vaid laiemalt varauusajal

tegutsenud ehitusmeistreid ja arhitekte puudutava olulise leiuga, mis suurendab suurel määral arusaamu sel alal tegutsenud inimeste kasutatud eeskujudest ja nende mõttemaailmast.

Nagu juba eelnevalt mainitud, on Georg von Cancrinile kuulunud teoste osa raamatuannetuses suhteliselt juhuslik, ent ka temale kuulunud teoste lähemaks tutvustamiseks on esmalt tarvilik anda ülevaade tema eluloost. Ehkki ka temale olid tuttavad teemad, millega oli tegelenud tema isa, oli Georg von Cancrin nooruspõlves omandanud poliitika- ja õiguslase hariduse.²⁸ Peterburi jõudis ta 1797. aastal ning töötas esialgu peamiselt raamatupidajana, ent mõned aastad hiljem avaldasid tema lambakasvatuse kohta tehtud märkmed muljet krahv Ivan Andrejevitsš Ostermanile (1725–1811), tänu kelle patronaažile ülendati Georg 1803. aastaks Staraja Russa soolakaevanduse asedirektoriks. Isaga tüllimineku järel sai temast soolakaevandusega seotud küsimustes nõunik siseministeriumis ning 1809. aastal määrati ta Peterburi kubermangu saksa kolooniate inspektoriks. Napoleoni sõdade (1803–1815) ajal kirjutas Georg von Cancrin kaks sõjamajandusega seotud käsitlust, millest üks jäi küll avaldamata, ent tänu millele määras Aleksander I (1777–1825) ta Saksa kindralite soovitusel Vene vägede kindralvarustaja abiks. Oskusliku majandamise ning vägede hea varustamise eest tõusis ta kiirelt vägede varustusülemaks ning sõja lõppedes sai temast sõjanõukogu liige.²⁹ Olulisimaks tema

25 Kuulsa klaasimeistri Johann Kunkeli käsiraamat koondas ka katsetused pärlite ja vääriskivide töötlemiseks. Vt „Vollständige Glasmacherkunst, worinnen sowohl dessen Erläuterungen über Anton Neri, sieben Bücher von dem Glasmachen und Dr. Merrets herüber gemachte Anmerkungen, als auch eine grosse Anzahl nützlich und angenehmer Versuche nebst einem Anhang von Perlen und Edelsteinen enthalten sind“ (Nürnberg: Christoph Riegel, 1756).

26 Franz Ludwig von Cancrin. Beschreibung der Zeichnungen welche das zu Erweiterung des keiserlichen Salzwerks zu Staraja Russa vorzunehmende Bauwesen enthalten, mit 19 Tafeln (1785).

27 Franz Ludwig von Cancrin. Beschreibung einer verbesserten neuengerichteten Rosskunst (1785).

28 Alghariduse sai Georg von Cancrin Hanaus, seejärel õppis Giessenis ning Marburgi ülikoolis. Doktorioõppe järel töötas ta lühikest aega Anhalt-Bernburgi vürstkonnas valitsusnõuniku auastmes. – Русский биографический словарь, Ибак – Ключарев, Опубликовано под руководством председателя Императорского русского исторического общества А. А. Половцова (Санкт-Петербург: Главная административная типография уделов, 1897), 447–463, 447. Franz Ludwigi esimese Venemaa reisi ajal elas Georg koos oma tädi Clara Margaretha Cancriniga Hanaus. – Lorenz et al., 42.

29 Väidetavalt pakuti Georg von Cancrinile 1820. aastatel töökohta Austrias, millest ta keeldus. – Русский биографический словарь, 449.

ametialases karjääris kujunes aga juba eelmainitud rahandusministri positsioon, kus ta püsis veidi rohkem kui 20 aastat, olles Vene keisririigi kõige pikaajalisem rahandusminister.

Oma ametiaja jooksul keskendus Georg von Cancrin peamiselt riigi majandusliku olukorra parandamisele, mis tähendas kärbeta tegemist, tollitariifide suurendamist ning alkoholiaktsiisi kehtestamist, aga ka näiteks raamatupidamise tõhustamist.³⁰ Samuti püüdis ta arendada Venemaa mahajäänud tööstust, korraldades nii Peterburis kui Moskvast näitusi, ning avas Nikolai I (1796–1855) toetusel Peterburi tehnoloogiainstituudi.³¹ Ka toetas ta riigi metsanduse arengut ning kaevandamise seadusandlust ja geoloogiliste uuringute korraldamist, kutsudes Venemaale mitmeid Euroopa teadlasi. Kuulsaim nende seast oli Alexander von Humboldt (1769–1859), kes 1829. aastal reisib Uurali mäestikku, et uurida plaatinapõhise valuuta võimalikkust.³² Kümme aastat hiljem alustas Cancrin ulatusliku rahareformi (1839–1843) läbiviimist, mille eesmärk oli peatada pangatähtede devalveerumine ja kehtestada Venemaal hõbeda monometallism riigi rahasüsteemi stabiliseerimiseks. Reform tõi rahasüsteemi küll ajutise stabiilsuse, kuid ei olnud pikaajaliselt siiski jätkusuutlik ning lagunes sõjalise ja eelarvelise surve all Krimmi sõja (1853–1856) ajal.³³

Kuigi Georg von Cancrin ei kavandanud elu jooksul ühtegi ehitist, oli ta oma doktoriõpingute ajal vaimustunud filosoofiast, kirjandusest ja ehituskunstist ning seisis terve oma ametiaja jooksul uute sildade, parkide ja ehitiste rajamise eest Peterburis.³⁴ Samuti kuulus ta Kuramaa Kirjanduse ja Kunsti Ühingusse (*Kurländische Gesellschaft für Literatur und Kunst*)³⁵ ning oli pärast aadliseisusesse tõstmist Baltikumis mitme mõisa omanik. Venemaal elades armus ta pärast esialgset vastumeelsust vene keelde ja kultuuri ning abiellus iidsest, kuid vaesunud Muravjovide aadlisoost pärit Jekaterina Zahharovnaga (1795–1849), kes kuulus hiljem tsarina õuedaamide hulka.³⁶ Paari poegadest ja pojapoegadest said peamiselt Vene keisririigi sõjaväelased, Georgi lemmiktütre Zinaida von Keyserlingi (1821–1891) järglastest aga kujunesid andekad kirjanikud ja filosoofid, keda tunti hästi ka mujal Euroopas.³⁷

Vähetest Georg von Cancriniga seostatavatest Tartu Ülikooli raamatukokku jõudnud teostest viitavad viis tema ametialastele huvidele sõjalise administratsiooni ning riikliku majanduse valdkonnas. Nende hulka kuulub 1812. aastal ilmunud prantsuskeelne käsiraamat Prantsuse armee sõdurite riietuse ja ratsaväevarustuse ametliku haldamise ning rahastamise kohta, mis seadusandlike normide kõrval toob esile üksikasjalikud märkused iga sõduri vajaduste kohta.³⁸ Sama teematikat laiendab Johann Paul Harli (1772–1842) juhend,

30 Samas, 447–463.

31 Sarnaselt Franz Ludwigile oli ka Georg von Cancrin tihti oma patrooni Nikolai I-ga eriarvamusel. Samas pidasid nad teineteisest väga lugu. – *Русский биографический словарь* (1897), 450.

32 Alexander von Keyserling ise jõudis Peterburi ning sai Georg von Cancriniga tuttavaks just Humboldti soovitusel. – Otto Freiherr von Taube. *Im Alten Estland. Kindheiterinnerungen* (Stuttgart: K. F. Köhler Verlag, 1949), 279.

33 *Русский биографический словарь в двадцати томах. Т. 8: Кабановы – Косой* (Москва: Терра-Книжный клуб, 1999), 69–72.

34 *Русский биографический словарь* (1897), 454.

35 BBLd – Baltisches Biografisches Lexikon digital; <https://bbld.de/0000000081291145>.

36 Jekaterina Zahharovna Muravjova sugulane oli Barclay de Tolly, kelle juures ta orvuna nooruspõlves elas. Tema vend oli Artamon Zahharovitš Muravjov, kuulus dekabrist. – Von Taube, 279.

37 Vt lähemalt: Juhan Maiste, „Der Park auf dem baltischen literarischen und künstlerischen Feld der Erinnerung“. – Juhan Maiste. *Lõpp on algus* (Tallinn: Varrak, 2022), 251–270.

38 Le Goupil. *Manuel de l'administration et de la vérification des masses d'habillement, et de harnachement et ferrage* (Paris: Chez Magimel, Librairie pour l'art militaire, 1812).

Heidelbergi lossi plaan reisigiidis: Charles de Gramberg. Le guide des voyageurs dans la ruine de Heidelberg. Heidelberg, 1836

mis puudutab sõjapidamist laiemalt, kaasates ja võrreldes Kesk-Euroopa sõjapidamise traditsioone eri aegadel ning jagades õpetusi nii ametnikele kui sõjaväeakadeemiatele.³⁹ Töövahenditena olid tema töölaual pärast Napoleoni sõdu loodud Preisi Kuningliku Sõjakomissariaadi sõjaprotokollide kogu, prantsuskeelne almanahh aastast 1813⁴⁰ ja 1817. aasta tolliseadustik Venemaa ja Aasia vahelise kaubanduse tollide ja maksude kohta.⁴¹

Huvi teatri, kirjanduse, kunsti ja arhitektuuri vastu peegeldavad kuulsa riigimehe Sergei Semjonovištš Uvarovi (1786–1855) essee Antiik-Kreeka tragöödiate edasise, varasemast põhjalikuma uurimise vajalikkusest⁴² ning Šveitsi filoloogi Eduard von Muralti (1808–1895) kataloog kreeka ja ladina käsikirjadest Keiserlikus Avalikus Raamatukogus (tänapäevane Venemaa Rahvusraamatukogu).⁴³ Samasse aega asetub ka Louis Charles François de Gram-

39 Johann Paul Harl. Vollständiges Handbuch der Kriegs-Polizei-Wissenschaft und Militär-Oekonomie mit vorzüglicher Rücksicht sowohl auf die älteste als auch auf die (französ., österreich., baier., westphäl., württemberg., u.s.w.) neueste Gesetzgebung und Literatur (Landshut: Philipp Krüll, Universitätsbuchhändler, 1812).

40 Almanach Imperial pour l'année 1813 a Paris présqenté à S. M. l'Empereur et Roi par Testu (Paris: Chez Testu, 1813).

41 Устав таможенный по Азиатской торговле (1817).

42 Sergej Sermenovič Uvarov. Mémoire sur les tragiques grecs (St.-Pétersbourg, 1825).

43 Eduard von Muralt. Catalogus codicum Bibliothecae imperialis publicae Graecorum et latinorum (Petropoli: Graeff, 1840).

bergi (1774–1864) reisijuht,⁴⁴ mis tutvustab Heidelbergi lossi antiik- ja keskaegsete esemete galeriid, selle maalide, joonistuste ja medaljonide kogu ning lossi dokumenteerivaid gravüüre. Graimbergi reisi-juhti ei saa samas aga vaadata lihtsalt ühe galerii tutvustusena, vaid 19. sajandi alguse teadusliku lähenemisena ajaloolise materjali kogumisele ja esitlemisele. Samuti seostub see laiemalt Euroopas suurenenud huviga keskaegse linnusepärandi säilitamise vastu, mis leidis vastukaja ka Vene impeeriumis.⁴⁵

Visuaalsetest materjalidest leiab Cancrini isiklike esemete hulgast Peterburi Transpordiinseneride Instituudi poolt välja antud ehitustehniliste jooniste kollektsiooni⁴⁶, ehkki huvitavam on vahest tema kunagine atlase ja maakaartide kogu, mille seas on nii vanim Šveitsi terviklikult kaardistanud atlas (1786–1802)⁴⁷ kui ka sealsete teede kaart (1838).⁴⁸ Lisaks leidub tema materjalide hulgas Tirooli, Salzkammerguti ja Salzburgi⁴⁹ ning tänasele Tšehhi alale jääva kuurortlinna Teplice ümbruse kaart,⁵⁰ mida võib seostada Cancrini püsiva huviga loodusressursside kasutamise vastu. Prantsusmaa avaliku hariduse kaart⁵¹ seevastu seob kartograafia tema laiema administratiivse tegevusega.

Ainsa isikliku esemena tõuseb Georg von Cancriniga seotud materjalide hulgas esile Hanau gümnaasiumi 1787. aasta sügispidustusi ning loenguid tutvustav trükis,⁵² mille oli avaldanud tema onu, kooli rektor Johann Andreas Benignus Bergsträsser (1732–1812), kes oli raamatusse kirjutanud ka südamliku pühenduse. Arvatavasti reisis

see temaga Venemaale, et meenutada talle tema päritolu ning Saksamaale jäänud perekonnaliikmeid.

Kuigi Cancrinide raamatukollektsioon on kujunenud konkreetsete isiklike huvide ja vajaduste pinnalt, ületab selle väärtus selgelt perekondliku või biograafilise mõõtme. Peaaegu terviklikult säilinud koguna on neile kuulunud teosed kasulikud töövahendid ka kõikidele teistele uurijatele, kes soovivad tegeleda raamatute omanike huvidega seotud küsimustega. Valgustusliku vaimu esindajatenä, kelle laiahaardeline tegevus hõlmas teemasid inseneriteadustest arhitektuuri ja esteetikani, seisavad Cancrinid kahe ajastu piirimail, millest esimene seostub loodusteaduste kiire arengu ja sellega kaasneva progressiusuga ning teine protsessidega, mida üritati Euroopa jaoks murranguliseks kujunenud ajastul lahendada riigi suunatud reformidega. Saanud ettevalmistuse saksa kultuurikeskkonnas, kuulub Franz Ludwig ja Georg von Cancrinile oluline roll moodsa teadmise juurutamises Venemaal, mis mõjutas otseselt ka Baltikumi. Ehkki 18. sajandi lõpul ning 19. sajandi alguses oli Venemaale saabunud veel teisigi haritlasi ja teadlasi, ei õnnestunud kõigil neil end Venemaa ajalukku niivõrd tugevalt kirjutada. See lisab perekonna Tartu Ülikooli raamatukokku jõudnud raamatukollektsioonile omakorda olulise lisandväärtuse.

44 Charles de Graimberg. *Le Guide des Voyageurs dans la Ruine de Heidelberg* (Heidelberg: G. Reichard, 1836).

45 Vt Juhan Maiste, „Eesti mõisad ja lossid. I, Aadlikultuuri seitse aastasada“ (Tallinn: Varrak, 2022), 208–212.

46 Кербедзом В. Евреинов *et al.* *Собрание чертежей по части строительного искусства. Чертежи, Тетр.1/2* (С.-Петербург, 1835).

47 *Atlas de la Suisse, levé et dessiné par F. H. Wills, gravé par Suerin, Eichler & Scheurmann, No. 1–8* (Aarau 1786–1802).

48 Heinrich Keller. *Une Carte routière de la Suisse, gravé par J. Scheurmann, 1 Blatt fol.* (Zürich, 1838).

49 Fr. Orlitscheck. *Spezialkarte von Salzburg, Salzkammergut und einem Theil von Tyrol* (Salzburg: Kunsthandlung bei J. Schön und M. Vesco, 1836).

50 Franz Jacob Kreybich. *Die Umgebungen von Teplitz, lithographiert bei Medau (Leitmeritz, 1834).*

51 *Карта топографическая народного просвещения Франции, 1 Bl. Fol.* (1820?).

52 Johann Andreas Benignus Bergsträsser. *An das Hanauische Publikum womit alle Gönner und Freunde der Schulen auf das Herbsteramen am Oktober eingeladen werden* (Hanau, 1787).

Kataloog, mis rullib lahti eluloo: Tartu klassik Karl Morgenstern 1770–1852

Jaanika Anderson, PhD
direktor

Viie aasta eest tähistasime Tartu Ülikooli olulise liikme Johann Karl Simon Morgensterni 250. sünniaastapäeva. Avatud olid näitused¹, ilmus artiklikogumik², korrastati Morgensternile pühendatud monument Toomemäel, toimus mitmesuguseid ekskursioone Morgensterni jälgedes ja peeti ettekandeid tema tegevuse kohta. Arvestades Morgensterni panust ülikooli tegevuse käivitamisse ja arengusse enam kui 35 aasta jooksul kõnekunsti, klassikalise filoloogia, esteetika, kirjandus- ja kunstiajaloo professorina ning ülikooli kunstimuuseumi rajaja ja ülikooli raamatukogu direktorina, ei ole põhjust kahelda nende kajastuste tähtsuses.

Juubeliaasta meeldiva järelvõnkena ilmus raamatukogus toimunud näituse põhjal 2025. aastal kataloog „Tartu klassik Karl Morgenstern 1770–1852“ – just sobivalt Morgensterni 225. sünniaastapäevaks. 1995. aastal peeti Tartu Ülikooli muuseumis tabava pealkirjaga ettekandepäev „Ammendamatu Morgenstern“³ ja tänapäev on kinnitanud väite õigsust, kuna materjali, mida uurida, avaldada ja ka tõlgendada, on raamatukogu hoidlates veel ohtrasti.

Kataloogi koostajate koosseis on sama, mis oli samanimelisel näitusel: Moonika Teemus, Mare

Rand, Janika Päll, Malle Ermel – kõik pikaajalised Morgensterni-uurijad. Näitusel olid väljas dokumendid, kunstiteosed ja raamatud Morgensterni kogudest ning koostajad ise on öelnud, et näitus kandis kaht eesmärki: ühelt poolt sooviti tutvustada Morgensterni kujunemislugu alates lapsepõlvest kuni Tartu-aastate tegemisteni, teisalt anda seeläbi ülevaade temaga seotud kogudest. Kataloogi lisati toona eksponeeritule veelgi materjale, mis näitusele ei mahtunud, kuid mida koostajad tahtsid siiski esile tõsta. Kataloog on nii eesti kui inglise keeles ning selle lõpus on nimeloend, tsitaatide allikad ja kasutatud kirjanduse loetelu.

Kataloog täidab hästi juba näitusele seatud eesmärgid: tekstiosa rullib lahti Morgensterni kujunemis- ja eluloo ning kirjapandu toetub tugevalt igale kataloogi valitud käsikirjale, kunstiteosele ja raamatule. Kuigi autorid nimetavad väljaannet kataloogiks, mida see ongi oma formaadilt ja ülesehituselt, on see lugeja jaoks pigem elulooraamat, mille tekstid hakkavad elama just hoolega valitud illustratsioonide kaudu.

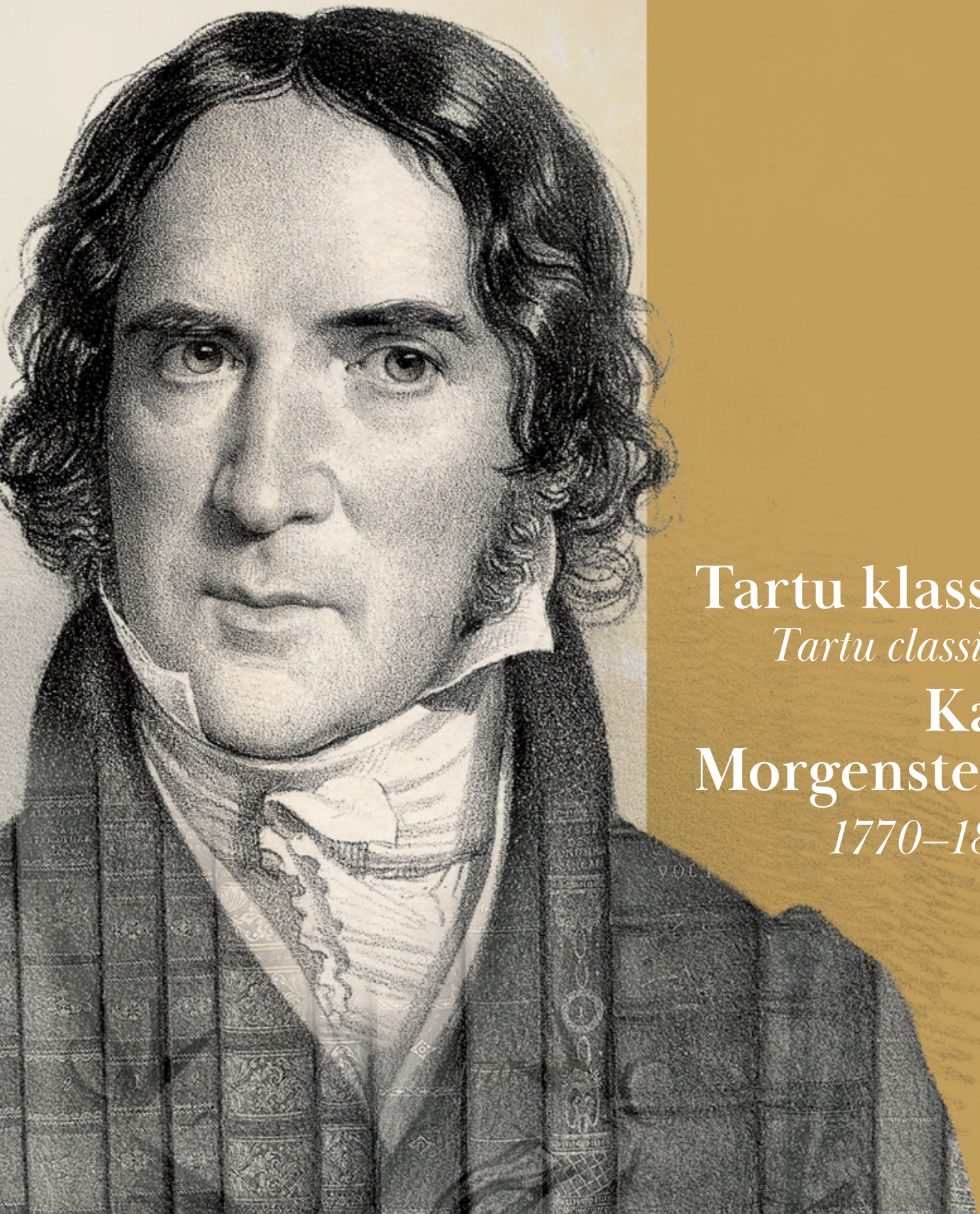
Koostajad väärivad tunnustust selle eest, et tekstiosad ei koorma liialt lugejat – fragmentidena esitatud, jätavad need lugejale piisavalt õhku, et

1 Näitus „Kivilõikekunsti lummus. Morgenstern 250“ TÜ kunstimuuseumis, kuraator Jaanika Anderson; „Tartu klassik Karl Morgenstern 250“ TÜ raamatukogus, koostajad Moonika Teemus, Mare Rand, Janika Päll, Malle Ermel.

2 Qui vult, potest: Karl Morgenstern 250. Koostaja Jaanika Anderson. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2020.

3 Ammendamatu Morgenstern: [Tartu Ülikooli Ajaloomuuseumis 31. augustil 1995 toimunud ettekandepäeva tekstid]. Tartu: Tartu Ülikooli Raamatukogu, 1996.

Ajaloolise
kultuurivara
jälgedel

Tartu klassik
Tartu classicist
Karl
Morgenstern
1770–1852

Kataloogi „Tartu klassik Karl Morgenstern 1770–1852“ esitlus 16.09.2025. Fotodel autorid Moonika Teemus, Malle Ermel, Janika Päll ja Mare Rand

vaadelda pilte ja luua enda jaoks seoseid ning sobitada need enda eelteadmistest lähtuvalt konteksti või võtta lihtsalt teadmiseks uue infona. Neile, kes teevad Morgensterniga alles esmatutvust, võivad tekstiosad olla kui juhtniidid, et hakata harutama huvipakkuvaid teemasid, mille keskpunktis ei pruugi sugugi olla Morgenstern. Näiteks viide Morgensterni emale võib ärgitada lähemalt vaatlema naiste eneseteostusvõimalusi 18. sajandil ja Morgensterni suhted kunstikaupmeeste ja -kogujatega võivad anda tõe sissevaateks kunstisest tegevusse.

Aira Vösa kirjutas mõne aasta eest Morgensterni juubeliaastaks välja antud kogumiku kohta: „Ometi leidub selle universalistliku õpetlase puhul endiselt valgeid laike, mis ootavad alles ajaloouurijate analüüsi.“⁴ Neid valgeid laike on nüüd kataloogi ilmumisega vähendatud, kuid Morgensterni kogudes on veel palju materjali, mis alles vajab uurimist, tõlgendamist ja konteksti paigutamist. Nüüdseks on Morgensterni kogudest suur osa tehtud uurijatele hästi kättesaadavaks, osalt tänu käsikirjaliste materjalide digiteerimisele. Alahin-

nata ei saa ka selle kakskeelse füüsilise raamatu ilmumist, kuna just raamat on sageli vorm, mis vahendab võimalikele uurijatele esmateadmist kogude olemasolust ja materjali laadist.

4 Aira Vösa. Noppeid Morgensterni juubelialbumist. – Keel ja Kirjandus, 2021, 4, 350.

o p q r z | n b c
w r y z.

A B C D E F G H I K L
O P Q R S T U V W X Y Z

Die laut Buchstaben.

Näitused

Buchstaben.

Näitus „Alkeemia: kõigi asjade ristumispunkt“

Meelis Friedenthal, *dr. theol.*

Läänemere regiooni intellektuaalse ajaloo kaasprofessor
varauusaja mõtteloo kaasprofessor

Meie raamatukogu näitusesaalis toimus 2024. aasta 5. septembrist kuni 7. novembrini näitus „Alkeemia: kõigi asjade ristumispunkt“, mille teostamist toetas Eesti Kultuurkapital. Kuraatoritena (Meelis Friedenthal ja Kurmo Konsa) seadsime näituse peamiseks eesmärgiks avada alkeemia vägagi mitmetahulist iseloomu, proovides teadlikult minna kaugemale levinud müütidest, mis seostavad seda üksnes kulla valmistamise või maagiaga.

Keskne kuraatoriidee oli käsitleda alkeemiat kui universaalset teadmiste süsteemi, mis püüdleb kõige olemasoleva – elementide, looduse, inimese, planeetide ja vaimse maailma – tervikliku ühendamise poole. Näituse pealkiri viitab alkeemiale kui

intellektuaalsele ristumispunktile, kus kohtuvad filosoofia, teadus, kunst ja spirituaalsus ning mis on ajaloos pidevalt püüdnud mõista ja teadlikult juhtida maailmas toimuvaid muutusi.

Raamatukogu kogude väljatoomine

Näituse idee sündis raamatu „Alkeemia ajaloost“ kirjutamisel, kui otsisime pildimaterjali. Alles selle käigus avastasime, kui palju ja kui huvitavaid alkeemialaseid raamatuid meil on. Siinsamas raamatukogus toimunud raamatuesitlusel sai eelmisele direktorile Krista Arule lubatud, et kindlasti korral-

dame nende materjalide põhjal näituse. Näituse pikalt kestnud ettevalmistusperiood andis suurepärase võimaluse tegeleda raamatukogu ülimalt väärtuslike, kuid seni (kohati) väheuuritud materjalidega ja need välja tuua. Valiku tegemisel lähtusime sellest, mis võiks visuaalselt huvi pakkuda, ning seega jäid mitmed olulised ja huvitavad tekstid paraku esialgu kõrvale.

Viimasesse valikusse jäänud sadakonnast raamatust jõudsid väljapanekusse 36 köidet. Nende hulgas olid esindatud nii alkeemia suurkujud, nagu Ramon Llull ja Paracelsus, müütilised autorid, nagu Nicolas Flamel, kui ka teaduse ajaloo hilisemad võtmetegelased, näiteks Robert Boyle ja Isaac Newton. Sealjuures oli ilmselt esmakordselt väljas nii suur komplekt haruldasi teoseid 19. sajandi alguse Tartu ülikooli keemiaprofessori Ferdinand Giese pärandist, kust pärineski suur osa mainitud autorite töödest. Giese kogu, mis sisaldab üle tuhande köite peamiselt keemiaalast kirjandust, on aga praeguseni põhjalikumalt läbi uurimata ja avalikkusele tutvustamata.

Erilist tähelepanu pöörasime alkeemia visuaalsele keelele, mis kasutab keeruliste protsesside ja filosoofiliste kontseptsioonide edasiandmiseks rikkalikku sümbolismi – alates oma saba neelavast maost (Ouroboros) kuni keerukate androgüüniku-

jutisteni (nagu 1550. aasta „De Alchimia Opvscvla“ tiitellehel). Selle illustreerimiseks oli näituse üheks keskseks objektiks raamatukogu käsikirjakogust pärinev unikaalne, 1541. aastast pärit värviliste illustratsioonidega käsikiri (Mscr 646), mille digiteeritud lehekülgi said külastajad kohapeal ka ekraanilt lähemalt uurida.

Kuna alkeemia teooria ja praktika on lahutamatud, andsid väljapanekule teatud emotsionaalse tooni Tartu Ülikooli muuseumi kogudest pärit ajaloolised (peamiselt 19. sajandist) keemiariistad ja klaasnõud, luues ühenduse alkeemiliste tekstide ja nende võimaliku rakenduse vahel. Selle allajoonimiseks oli näituse esimeses saalis kujundatud *memento mori* laud puuviljade, pealuu, närtsinud lillede ja TÜ muuseumi kogust pärit üksisarviku koljuga. Näituse õnnestumisel oli märkimisväärne koht kunstnik Jaanus Kaasiku kujundusel, mis suutis mitmekihilise materjali väga hästi muuta visuaalselt köitvaks ja arusaadavaks tervikuks.

Alkeemia küsimus tänapäeval

Kuraatorite üks põhiideid oli näidata, et alkeemia küsimusepüstitused ei ole pelgalt ajalooline kurioosum, vaid on üllatavalt asjakohased ka tänapäeval. Alkeemikute püüdlused mõista ja esile kutsuda aine süvamuutusi ning nende küsimused

looduse ja inimese sekkumise piiridest resoneerivad tugevalt kaasaegsete debattidega geenitehnoloogia, tehisintellekti arengu ja süveneva keskkonnakriisi teemadel.

Lisaks seostele nüüdisajaga pakkus näitus ka alkeemia mõistmiseks vajaliku ajaloolis-filosoofilise raamistiku. Alkeemia on ju lõpuks omaaegne kultuurinähtus, mis püüab mõista maailma, ning mõistmata alkeemiaaegset maailma ei ole võimalik aru saada alkeemiast. Vitriinitekstid ja eraldi koostatud ajajoon tutvustasid alkeemia arengut alates Kreeka-Egiptuse pärandist, läbi araabia alkeemia ja keskaegsete teoloogide-filosoofide (nagu Albert Suur) kuni varauusaegse *chymia* tekkeni (mida esindasid näiteks Andreas Libavius ja Daniel Sennert), näidates sellega teema järjepidevust ja muutumist läbi sajandite.

Toimusid iganädalased kuraatorituurid ja kõigi pühakute päeva eelõhtul, 31. oktoobril ka vestlus kirjanik Paavo Matsiniga, kellega arutlesime alkeemia üle kirjanduses meil ja mujal.

Näitus sai üsna palju meediakajastust ning tundub, et pälvis ka üsna laia publikuhuvi. Erilist huvi pakkus meile kuraatoritena ja kinnitas näituse kõnetavust just külalisteraamat: lisaks tavapärasele tänusõnadele leidus seal ka mitmeid naljakaid, isiklikke, filosoofilisi ja kohati lausa kummalisi sissekandeid, mis tõendasid, et teema puudutas külastajaid ootamatul ja sügaval tasandil, kutsudes esile aktiivse dialoogi.

Seda me ootasimegi.

Vaata ka
Meelis Friedenthal. Alkeemia meie maal. –
Tartu Postimees, 4. okt 2004 (Tartu tulemine).

Kuidas iva idanema hakkas

ehk juubelinäituse „Õpetusest võrsub iva. Eestikeelsest loengukonspektist kõrgkooliõpikuni“ sünnilugu

Näitus Tartu Ülikooli raamatukogus 30.01– 30.12.2025

Marianne Marlene Tiik

raamatukoguhoidja
näituse peakuraator

Mõned mõtted eesti raamatu 500. aasta tähistamiseks koostatud näituse kohta olen juba eelnevalt kirja pannud Emakeele Seltsi ajakirjas Oma Keel 2025, nr 2¹ ja loodusajakirjas Horisont 2025, nr 2². Lisaks avaldas Horisont oma üheksas järgnevas numbris meie näituse järgi nimetatud rubriigis „Õpetusest võrsub iva“ lühiülevaated näitusel esitletud olulisematest õpperaamatutest valitud erialade kohta.

See, et aastast 2025 saab järjekordne eesti raamatu aasta, oli varakult ette teada. 25 aasta juurdeliitmine aastale 2000, mil eelmisele raamatuaastale meie majas toimunud kahepäevase temaatilise konverentsiga avalöök anti, oli lihtne. Samas on tõsi, et aastale 1935, mil eesti raamatu aastat esmakordselt tähistati, 100 aastat juurde lisades ei jõua parimalgi tahtmisel aastasse 2025. Enne järjekorras teist raamatuaastat olid usinad uurijad põhjatutest arhiividest leidnud varem tundmatuid dokumente, mis varasema arvepidamise lootusetult sassi ajasid ja eestikeelse trükisõna kümme aastat vanemaks tegid. Praegugi ei jäta mind maha lootus, et kui see ka minu elupäevade kestes ei juhtu, siis säilib ometi

võimalus, et arhiivides kaevajad suudavad tulevikus mingi uue avastusega eesti trükisõna alguse veelgi varasemale ajale nihutada.

Raamatukogu näituste töögrupis, mida ma oma peas näituste nõukojaks nimetasin, said arutelud eesti trükisõna 500. aastat tähistava raamatunäituse üle alguse juba 2023. aastal. Direktor Krista Aru pidas meie kogude tutvustamist näituste kaudu väga oluliseks ja nii kutsutigi töögrupp aastal 2019 tema initsiatiivil ellu. Raamatuaasta tähistamise teema leidis käsitlemist mitmetel koosistumistel. Jutuks oli aegadeülene eestikeelne raamat läbivalt, aga konkreetse fookuseta kõikehõlmava tagasivaatenäituse variant ei paelunud siiski kedagi. Välja käidi mitmeid huvitavaid mõtteid, teiste hulgas näiteks Nõukogude okupatsiooni ajal erihoiuosakonda vangistatud eestikeelse keelatud kirjanduse näitus. Lõpuks, 2024. aasta märtsi koosistumisel, otsustati eestikeelse hariva kirjanduse kasuks, rõhuga originaalsel kõrgkooliõpikul, sest oma liistudele truuks jäämine leiti olevat kõige loomulikum ja kindlam valik. Küllap aitas kaasa ka eelteadmine, et kõige vanem osa eesti raamatust

1 Marianne Marlene Tiik. Mõtisklusi eesti õpetusliku kirjasõna näituselt Tartu Ülikooli raamatukogus. – Oma Keel, 2025, 2, 17–23; www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2025/12/Motisklusi-eesti-opetusliku-kirjasona-naituselt_OK2025-2.pdf.

2 Marianne Marlene Tiik. Eestikeelsest loengukonspektist kõrgkooliõpikuni. – Horisont, 2025, 2, 60.

B H Z A L M S
B W X Y Z.

ichstaben.

Voltaire kurtis juba
18. sajandil, et faktide
ja teoste arv kasvab nii
kiiresti, et lähitulevikus
tuleb kõiges piirduda vaid
väljavõtete ja teatmikega.
Aga ta kirjutas ka, et mida
rohkem loete ilma järele
mõtlemata, seda rohkem
usute, et teate palju; mida
rohkem lugedes mõtlete,
seda selgemini näete, et
teate veel väga vähe.

Projektijuht Lilian Mengel ja peakuraator Marianne Marlene Tiik näituse avamisel 30.01.2025. Foto: Andres Tennus

ja trükisõnast saab meie raamatukogu abitagil teiste mäluasutuste aardeaegastest eesti rahva huviliste silmade ette toodud. Juubelinäituse eestvedajaiks määrati Lilian Mengel projektijuhi ja Marianne Marlene Tiik kuraatorina.

Tartu Ülikoolis on läbi aegade loetud vägagi erinevaid kursuseid. Meie otsisime oma majast tegijaid, kes hõlmatavate teemadega lähemat kokkupuudet omaksid. Samas ei kuulu näituste ettevalmistamine ja koostamine raamatukogutöötajate põhitegevuste hulka ja seekord, erinevalt aastast 2000, ei olnud võimalik kedagi tema igapäevatööst vabastada ega täiendavalt tasustada. Kuna näitus oli osa eesti raamatu aasta programmist, mida toetasid kultuuriministeerium, haridus- ja teadusministeerium, välisministeerium ja Eesti Kultuurkapital, saime küll ekspositsiooni kujundamise tarvis rahalist toetust.

Raamatukogu poolt panid koostajatena õla alla Signe Bachmann, Pille Naggel, Ivika Pall, Vilve Seiler, Tiiu Tarkpea, Eda-Riin Tuuling ja Elo Tõnisoo erialainfo osakonnast, Kristhel Haak ja Marika Liivamägi kogude arenduse osakonnast, Moonika Teemus käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonnast, Kaarina Rein teadusosakonnast, Katri Armolik, Jelena Ivanova, Agnes Kivi ja Marianne Marlene Tiik teenindusosakonnast. Muusikaosakond osales täies koosseisus – Avo Kartul, Kaire Maimets ja Svea Pärsimägi.

Alustasime otsusest tõlkeõpikud kõrvale jätta ning keskenduda originaalsetele eesti keeles kirja pandud üllitistele, mille põhjal või toel ülikoolis õpetust on jagatud. Püüdsime, tihtipeale pika ja keeruka arengutee markeerimiseks, ajas nii kaugele tagasi vaadata, kui see ühe või teise eriala puhul oli vähegi võimalik. Ühtpidi sai näitus vägagi mahukas: Kai Samarüütel digiteeris selle tarvis umbes 1000 raamatut ja paberraamatuid panime välja ligi 1200. Teistpidi jäi ruum nii digiteeritud kui füüsiliselt eksponeeritud raamatute jaoks, mis kohati kattusid, siiski meie võimalustega piiratuks. Ruumipuudus kimbutas kõiki koostajaid, sest enamasti oli vägagi keeruline igast arenguetapist kõige olulisem ning iseloomulikum välja valida.

Prantsuse filosoof ja kirjanik Voltaire (1694–1778) kurtis juba 18. sajandil, et faktide ja teoste arv kasvab nii kiiresti, et lähitulevikus tuleb kõiges piiruda vaid väljavõtete ja teatmikega. Aga ta kirjutas ka, et mida rohkem loete ilma järele mõtlemata, seda rohkem usute, et teate palju; mida rohkem lugedes mõtlete, seda selgemini näete, et teate veel väga vähe.

Mitme *humaniora* valdkonna koostaja jaoks oli raske leppida baltisakslaste saksakeelsete tööde kõrvalejätamisega, sest need moodustavad kaaluka osa nii Tartu Ülikooli kui kogu Eesti hariduse ja teaduse arenguloost. Just nende põhjal said õpetust esimeste põlvkondade eesti haritlased ning sageli just neile toetudes pandi kirja ka esimesed eestikeelsed õpperaamatud.

Õpikute varju jäid teenimatult nende autorite isikud, eri aegadel tegutsenud ja tänu enda panusele vägagi tuntud ning lugupeetud Tartu Ülikooli õppejõud, kes tudengitele mõeldud õpiraamatud enda teadusuuringute ning loengute pidamise kõrvalt kirja panid. Võrdluseks – tänapäevane kõrgkooliõpik on enamasti autorite kollektiivi ühistöö. Oleks tahtnud neist silmapaistvamatele, eelkõige esimeste teedrajavate eesti kõrgkooliõpikute autoritele mälestuskumarduse teha vähemalt portreefoto ja lühitutvustuse vormis. Näituse ettevalmistamise ajal mõned koostajad autorit-

vustused ka lisasid, kuid paraku jäid need näituse lõppvariandist ruumipuudusel välja.

Samavõrd eripärased kui ülikooli tänapäeva õppekavas esindatud erialad sisult, on ka nende õpetamise ajalooline käik. Igal neist leidub erisusi mitmete vaatenurkade alt, nagu näiteks tagasiulatus – sajandid või napid aastakümned, katkestused –, üleviimised ja keelustamised ning taasavamised, kursuste sisu mõjustatus okupatsioonivõimude ideoloogilisest survest, emakeelsete õpikute arvukus ning osakaal; õppeprotsessi mõjustatus – eri perioodidel – saksa, vene ning inglise keelest, eriala „aujärg“ ja osakaal ülikooli tegevuses. Näiteks usuteadus, mis kuulus meie 1632. aastal avatud ülikooli nelja algse teaduskonna hulka ja oli tudengite ning eriti nende vanemate hulgas ülimalt populaarne kindla leiva töotajana, on 21. sajandi ülikoolis väiksemate hulgas. Uued erialad, millest ma enda nooruses vähimatki polnud kuulnud või mida ma tollal ette kujutadagi ei mõistnud, vallutavad ülikooli ja tudengite meeli ning vajavad üha uusi õpperaamatuid ning -materjale. Kas ka klassikalisi paberile trükitud õpikuid, nagu meie näituse riilritel näha oli, on küsimus tulevikku.

2000. aastaga võrreldes on ülikoolimaastik teadmisvaldkondade jätkuva hargnemise ning üha uute üliõpilastele loetavate kursuste lisandumise tõttu muutunud keerukamaks ja meie raamatukogu võimalused nii tööjõu kui rahaga panustada on kitsenenud. Nende tegurite koosmõjul osutus seekord nii paratamatuks kui otstarbekaks kaasata raamataasta näituse koostamisse ülikooli õppejõude. Õppejõud, kes oma heast tahtest, mõned neist lausa hasartse entusiasmiga, soostusid enda erialast asjatundmist näituse heaks rakkesse panema, osutasid sellega raamatukogule väärtuslikku ning teretulnud abi. See väärrib esile toomist kui Tartu Ülikooli iseloomustava koostöövaimu ning ühtehoidmise näide. Samas on see ka tunnustus ülikooli raamatukogu asendamatu rollile õppeprotsessis. Selline koostöö näitab lootust sisendavalt, et eestikeelset raamatukultuuri hinnatakse, eestikeelset kõrgkooliõpikut peetakse oluliseks

Näituse „Õpetusest võrsub iva. Eestikeelsest loengukonspektist kõrgkooliõpikuni“ avamine 30.01.2025.
Foto: Andres Tennus

ning raamatuaastal, mis märgib emakeelse trükisõna poole tuhande aasta juubelit, on lai kandepind. Omalt poolt tahaksin rõhutada veel asjaolu, mille mitmed meie õppejõududest kaastöölised reljeefselt esile tõid: emakeelsed õpikud üldse ning kõrgkooliõpikud eriti on andnud hindamatu panuse eesti kirjakeele sõnavara rikastamisse nii kitsamas mõttes teadusterminitega kui paljude üldkasutusse läinud uusi mõisteid märkivate sõnadega laiemalt. Tähistab ju emakeelse trükisõna 500. aasta ühtlasi ka eesti kirjakeele poole tuhandendat aastapäeva. Loomulikult saab paljusid erialasid hõlmav näitus olla eeskätt ülevaatlik ja mitte asjatundjat rahuldavalt põhjalik. Püüd süvitsi minna on ärgitanud mitmeid näituse kaasautoreid asjaga edasi tegelema. Geograaf Jüri Roosaare avaldas Eesti Geograafia Seltsi aastaraamatus artikli „Eestikeelseid geograafia kõrgkooliõpikuid sirvimas“³. Ta kirjutab: „Tartu Ülikooli raamatukogu poolt organiseeritav näitus ajendas mind tegelema kõrgkooliõpikutega, alustades inimlikust küsimusest: mis oli

esimene?, jätkates sellega, kuidas erinevad ajad ja isiksused on kajastunud raamatukaante vahel, ja jõudes välja klassikalise kohvitassitaguse küsimuseni: mis saab edasi?“

Kaarina Rein esines 2025. aasta detsembris XI mitmeteaduslikul eesti teaduskeele konverentsil „Eesti täppiskeelne teadus“, kus ta meie näituse meditsiinieriala ekspositsiooni ühe koostajana lahkas meditsiiniõppevahendite ning eestikeelsete meditsiinisõnastike näitel, millist arstiteaduslikku keelt on Eestis viimase sajandi jooksul kasutatud ning millised on olnud muutused suhtumises ja sõnavaras.

Kajastusi oli rohkemgi. Näiteks juhtusin lugema, kuidas kirjastuse Juura esindaja pärast näituse külastamist enda rahulolu väljendades kiitis, et õigusteaduses olid kõige ülekaalukamalt esindatud just nende kirjastatud raamatud.

3 Jüri Roosaare. Eestikeelseid geograafia kõrgkooliõpikuid sirvimas. – *Eesti Geograafia Seltsi aastaraamat* 48, 2025, 145–162.

Näituse meditsiinivaldkonna kuraatorid Kaarina Rein ja Pille Naggel. Foto: Andres Tennus

Juba näituse avamise päevaks valmis ka esimene sellele pühendatud trükis. Nagu kooliõpikuga, nii kaasnes ka meie näitusega töövihik, mille eesmärgiks oli näituse külastamisel omandatud või taas meelde tuletatud teadmiste kinnistamine. Koostajaid rõõmustavalt osutus selle täitmine nii mälumänguhuviliste kui teiste teadmisi hindavate külastajate hulgas populaarseks, kuigi osa küsimusi hinnati liiga raskeks.

Teadlikuna edetabelite populaarsusest tänapäevases avalikus kommunikatsioonis, oli näitusele lisatud ka meie raamatukogu 2024. aasta andmetel põhinev enimlaenutatud Eesti autorite õpperaamatute TOP 30 nimekiri.

Lisavõimalusena sai iga näitusekülastaja teha testi, mis näitas, millises valdkonnas ja millisel erialal õppimiseks on tal kõige paremad eeldused. Mälestuste seinale kutsuti kirjutama tudengipõlve meenutusi – lõbusaks vahelugemiseks järgmistele külastajatele. Näitusel oli ka postkast, kuhu sai jätta sümbolse tänukirja kõige koloritsemale või meeldejäänumale õppejõule. Toredad olid pusled. Raamatukaane pildi kokkupanemise järel tuli ära

arvata, millise eriala õpperaamatuga on tegemist. Lõbusate lisamaterjalide autoriteks olid Lilian Mengel, Evelin Arust, Svea Kaseorg, Dorel Sabre ja Eliise Selisaar.

Ekspositsiooni kui terviku kujunduskontseptsiooni autor oli Lilian Mengel ja graafilise disaini tegi Eliise Selisaar.

Näitus sai 2025. aasta jooksul pidevalt täiendust: vastilmunud kõrgkooliõpikud lisati vastava eriala juurde. Kahjuks laekus neid vähem, kui algselt lootsin.

Näituse tutvustamiseks toimus mitmeid kuraatorituure. 17. novembril korraldas Kristhel Haak näituse juures uudishimu päeva ürituse, mille käigus enamik koostajaid rääkis meelepärasest võtmest enda eriala ekspositsioonist.

Minu mõtted võtab kõige paremini kokku tekst reklaamplakatil, mis terve aasta läbi raamatukoguesisel platsil möödujaid tervitas.

Kui rändrahva võib ajaloo valgusvihku lennutada piisavalt suur ja välejalgne hobusekari, siis kultuurrahvaste hulka saab eestlaste taolise väikerahva tõsta vaid emakeelne kirjasõna, kui rahvas ise selle lipuna kõrgele tõstab.

Räägituna läänekristliku maailma kirdeveerel, puutes saksa kultuuriruumiga, tõstsid reformatiooni tormituuled eesti keele ühtäkki nii tähtsaks, et see juba 1525 Saksamaal raamatusse trükiti. 1535 järgnes kaanest kaaneni eestikeelne raamat, ja sestpeale ikka jälle ja ikka enam. Peatähtsaks sai siiski, et omakeelne raamat muutus eestlaste silmis kasulikuks, vajalikuks ning paratamatuks. Otsustavat rolli mängis käesoleva näituse fookuses seisev eestikeelne hariv raamat, mis lugemisoskuse, külvikordade vaheldamise ning puhtuse pidamise

juurest tänaseks maailmatasemel teaduse vahendajaks on arenenud.

Tark on laevnik, kes oma purjed tuule järgi seab, et väärt lastiga kodusadamasse seilata. Nii nagu Päästekomitee ei häbenenud Esimese maailmasõja tormisilma Eesti iseseisvuse välja kuulutamiseks ära kasutada, nii kasutasid ka meie esivanemad õigel eesmärgil ära luteri kiriku rõhuasetuse jumalasõna emakeelsele levitamisele. Nurisemata neelati alla reegel, et noori ei lastud leerist läbi – seega ei lubatud abielluda –, enne kui lugemine, kirjutamine ja rehkendus selged.

Hariv raamat pööras eesti rahva hariduse-usku. Kus mujal Euroopas või isegi maailmas loeti talupere teist poega õnnelikumaks kui vanimat? Sest kui

Tartu Ülikooli 2025. aasta keeleteo auhinna üleandmine. Näituse „Õpetusest võrsub iva. Eestikeelsest loengukonseptist kõrgkooliõpikuni“ kuraatorid koos teadusprorektor Mari Mooraga vabariigi aastapäeva aktusel 20. veebruaril 2026 ülikooli aulas. Vasakult: Svea Pärsimägi, Katri Armolik, Agnes Kivi, Ivika Pall, Tiiu Tarkpea, Elo Tõnisoo, Moonika Teemus, Marianne Marlene Tiik, Signe Bachmann, Kristhel Haak, Jelena Ivanova, Lilian Mengel, Mari Moora ja Avo Kartul. Foto: Andres Tennus

Fotod: Andres Tennus

vanim päris talu, siis järgmine poeg saadeti linna õppima, seda kasvõi talu võlgadesse mässimise hinnaga. Süttis usk, et ainult raamatutes peituva tarkuse tabamine viib elus edasi ja aitab haljamale oksale.

Eesti Vabariigi rajamise järel jõudis kätte ajastu, kus trükipressid huugasid ning eestikeelne raamat tollase Euroopa teadusega üht jalga sammus. Kui idatuul taeva võõra võimu vaimupimeduse pilvedega kattis, saabus tsensuurile ja võimudele sobimatute raamatute kõrvaldamise näol ehmatav tagasilöökk. Aeg võttis sõnavabaduse, aga leidis õppejõudusid, kes oskasid oma sõnumit tudengite tarvis ridade vahele peita. Käest kätte liikusid keelatud raamatud ja kirjutusmasinal paljundatud tekstid.

Pärast iseseisvuse taastamist ilmub õpetusraamatuid rohkem kui iial varem. Tõelist vaimuvalgust jagavate raamatute kõrval pimestab üha sagedamini kassikulla helk. Suurimaks oskuseks on saanud sobivate „päikesepriilide“ leidmine, mis aitaksid valida ja vahet teha.

Meil kõigil tasub tagasi vaadata eestikeelse hariva raamatu ajaloole, sest tänane Eesti Vabariik toetub nende raamatute najal rajatud vundamendile.

Lõpetuseks panen paberile palve, mille emakeelne õpiraamat mulle kõrva sosistas: „Ärge visake mind kohe ära, kui tähed selged, kui ükskordüks peas või eksam tehtud. Võib-olla rõõmustab kord tulevikus teie lapselapselapsi võimalus näha, millest ja mida nende esivanemad kord õppisid. Ärge kandke mind raamatukogu fondidest kohe viimseni maha, kui ilmub uus ning targem õpik ning kõik minu eksemplarid on üleni seakõrvades ning kapsaks loetud. Võib-olla olen ma viimane endasarnane!“ On lõpmata kahju, et teedrajavast Forseliuse aabitsast pole tänini säilinud ainatki teadaolevat eksemplari. Puudub isegi kindel teadmine, kas trükivalguse aastaks oli 1685 või 1686.

Näituse materjalid:

<https://hdl.handle.net/10062/121189>

Näitused 2024–2025

Raamatukogu töötajate koostatud näitused

2024

Eesti luuleraamat 2023: algupärandeid ja kordustrukke. 24.01–25.02.2024

Koostaja Marianne Marlene Tiik, kujundaja Lilian Mengel

Eesti proosaraamat 2023: algupärandeid ja kordustrukke. 24.01–25.02.2024

Koostaja Marianne Marlene Tiik, kujundaja Lilian Mengel

Osvald Tooming 110. 26.01–26.02.2024

Koostaja Marianne Marlene Tiik, kujundaja Lilian Mengel

Emakeelepäev 2024. Auhinnatud tõlkeid. 14.03–31.03.2024

Koostaja Agnes Kivi, kujundaja Eliise Selisaar

Kant 300 Tartus: käsikirjadest taevani

05.04–05.05.2024. Raamatukogu ning filosoofia ja semiootika instituudi koostöönäitus.

Koostajad Eduard Parhomenko (TÜ), Eva Piirimäe (TÜ), Moonika Teemus ja Elo Tõnisoo, kujundaja Maarja Roosi. Avamisel 05.04.2024 esinesid Krista Aru, Bruno Mölder ja Eduard Parhomenko

Mai Levini raamatuid

Väljapanek Mai Levini ja Andrei Kormašovi koostatud monograafia „Nikolai Kormašov – maaliija“ esitluseks. 13.05–31.05.2024

Koostaja Marianne Marlene Tiik, kujundaja Lilian Mengel. Ürituse avas Krista Aru, raamatut esitlesid Mai Levin ja Andrei Kormašov

Aastanäitus

Alkeemia: kõigi asjade ristumispunkt 05.09–07.11.2024

Koostajad Meelis Friedenthal ja Kurmo Konsa, kujundaja Jaanus Kaasik. Avamisel 05.09.2024 esinesid Jaanika Anderson, Meelis Friedenthal ja Kurmo Konsa

Kant 300 Tartus: käsikirjadest taevani (2024)

Mängumees võtab akorde. Lembit Saarts 100. Maalid (2024)

Mängumees võtab akorde. Lembit Saarts 100. Maalid. 19.09–17.11.2024

Koostajad Tiina Tensing, Aimar Jugaste ja Enn Lillemets, kujundaja Eliise Selisaar. Avamisel 19.09.2024 esinesid Jaanika Anderson, Enn Lillemets ja Tiina Tensing

Valik keelatud raamatute nimestikke ja põlu all olnud teoseid

Väljapanek eesti raamatu päevaks 23.10.2024.
Koostaja Kertu Uri

Toomas Paul 85. 29.10–30.11.2024

Koostaja Marianne Marlene Tiik, kujundaja Lilian Mengel

Tartu Ülikoolis 2024. aastal kaitstud doktoritööd. 26.11–20.12.2024

Koostaja Mare Pikk

2025

Eesti luuleraamat 2024: algupärandeid ja kordustrukke. 24.01–27.02.2025

Koostajad Marianne Marlene Tiik ja Margit Leesik, kujundaja Lilian Mengel

Eesti proosaraamat 2024: algupärandeid ja kordustrukke. 24.01–27.02.2025

Koostajad Marianne Marlene Tiik ja Margit Leesik, kujundaja Lilian Mengel

Kuraator Tõnu Kollo näituse „Bibliofiil Peeter Tulviste. Tulviste isikliku raamatukogu pärlid“ avamisel 28.10.2025

Aastanäitus

Õpetusest võrsub iva. Eestikeelsest loengukonspektist kõrgkooliõpikuni. Eesti raamatu ja kirjakeele 500. aasta tähtpäevanäitus

30.01–31.12.2025

Peakuraator Marianne Marlene Tiik, projektijuht ja kujunduskontseptsiooni autor Lilian Mengel, graafiline disainer Eliise Selisaar, digiteerija Kai Samarüütel. Erialade kuraatorid Katri Armolik, Signe Bachmann, Kristhel Haak, Jelena Ivanova, Avo Kartul, Agnes Kivi, Marika Liivamägi, Kaire Maimets, Pille Naggel, Ivika Pall, Svea Pärsimägi, Kaarina Rein, Vilve Seiler, Tiiu Tarkpea, Moonika Teemus, Eda-Riin Tuuling, Elo Tõnisoo. Avamisel 30.01.2025 esinesid Jaanika Anderson, Mari Moora, Lilian Mengel ja Marianne Marlene Tiik. Musitseeris Jaan Pehk

In memoriam Krista Aru (01.08.1958–25.02.2025). 27.02–13.03.2025

Koostaja Marianne Marlene Tiik, kujundaja Lilian Mengel

Emakeelepäev 2025. Auhinnatud tõlkeid 14.03–14.04.2025

Koostaja Agnes Kivi, kujundaja Eliise Selisaar

Kirjandusfestivalil Prima Vista osalevate autorite raamatute väljapanek. 23.04–12.05.2025

Koostaja Svea Kaseorg

Raamatute väljapanek professor Aigi Rahi-Tamme juubeliks. 04.08–05.09.2025

Koostaja Agnes Kivi

Bibliofiil Peeter Tulviste. Tulviste isikliku raamatukogu pärlid. 28.10.2025–14.03.2026

Kuraator Tõnu Kollo, tekstid Tõnu Kollo, Tiina Kruup, Liisi Laineste, Liina Lukas, Taavi Pae, Erki Tammiksaar ja Tiia Tulviste. Projektijuhid Sirlil Maripuu, Lilian Mengel ja Aune Valk. Kujundaja Maarja Roosi. Avamisel 28.10.2025 esinesid Jaanika Anderson, Toomas Asser, Tõnu Kollo ja Tiia Tulviste. Kirjastus Ilmamaa ja koostaja Eve Kikas esitlesid Peeter Tulviste artiklikogumikku „Mõtelda ning mõista“

Tartu Ülikoolis 2025. aastal kaitstud doktoritööd. 28.11–18.12.2025

Koostajad Marianne Marlene Tiik ja Agnes Kivi

Külalisnäitused

2024

Alguste ja lõppude Lasnamäe. Marita Liivaku maalid

Igavene tagasitulek. Kaljo Põllu loomingu näitus kunstniku 90. sünniaastapäeva tähistamiseks. Näituste ja ürituste sarja „Kord ja kaos“ koostöönäitus. Kuraator Kärt Summatavet, kujundaja Lilian Mengel. Raamatute väljapaneku näituse juurde koostas Marianne Marlene Tiik

Tartu koduta loomade varjupaiga koerad. Gümnasist Anastasiia Pershko maalid

Ajaleht ja aeg. Universitas Tartuensis 75. Koostajad Varje Sootak, Tiia Kõnnussaar ja Merilyn Merisalu, kujundaja Maarja Roosi

Korporatsioon Indla läbi 100 aasta

Elevandiluust torn. Tartu Kunstikooli õpetajate näitus maalikunstist videokunstini. Kuraator ja kujundaja Eveli Varik

Kokkumäng. Tartu Lastekunstikooli õpilaste arvutigraafika, foto, õlimaali, graafika, keraamika, moe ning tänavakunsti valikainete näitus. Kuraator Tiina Kuus

Tartu Kunstikooli II kursuse õpilaste tööde näitus. Akrüül- ja akvarellmaalid, pastapliiatsitehnikas tehtud tööd, digi- ja fotokunsti näited, kalligraafia ning segatehnikas loodud kunstiteoseid

Konrad Mägi Ateljee kevadnäitus. Biojäätmepaberitest moekollaažid. Autorid Anu Hint, Külli-Kerttu Siplane, Liivika Põvat-Straus ja Getter Vader

ÜKSILDUS ei küsi vanust. Fotod

Rajalt maas. Aurora Miku maalid

Stseenid. Triin Kerge tikitud fotod

Kirjad Eestist. Prantsuse fotograafi ja režissööri Raphaël Gianelli-Meriano fotod

Uneversum (2025)

"Ma peaksin suutma, Angelo" (2025)

Tiibeti tankamaalid. Autor Helen Loit

Ulgu-Eesti plaadiümbrised. Andres Karro kogutud väliseesti vinüülplaadiümbrised

Ajast ja arust. Tõnu Tormise fotod Eesti kultuuritegelastest

Igihaljad. Eesti Spordi- ja Olümpiamuuseumi rändnäitus. Fotod

Kadunud metsa varjud. Eve Selisaare vaibad

Sajand sirelililla tekli all. Näitus üliõpilaskorporatsioon Amicitia 100. aastapäevaks. Kuraator Ülle Vahar

Aja väärtus. Tartu Maarja kooli laste joonistused kooli 30. sünnipäevaks

Vaprad ja ilusad. Eesti eramuuhitektuur 1980. aastatel. Kuraator Triin Reidla

Kalligraaf Villu Tootsi eksliibrise näitus

AI poolt võimendatud. Interaktiivne näitus tehisarude pahupoolest

2025

Uneversum. Tervisemuuseumi uneteemaline näitus

Kevadeootuse vaba voolamine. Merle Ambre akvarellid

100 aastat setode perekonnanimesid. Setomaa Muuseumite rändnäitus

Elise Aun. Unustatud Eesti neiu Setomaalt? Setomaa Muuseumite rändnäitus

Tähekirjadest kirjatähtedeni. Tartu observatooriumi näitus. Raamatunäituse koostajad Karin Pai, Laurits Leedjärv, Taavi Tuvikene ja Uno Veismann. Tekstide autor Laurits Leedjärv, kujundaja Maarja Roosi

Abstraktid. Kei Olbrei akrüülmaalid

Poesia. Tartu Lastekunstkooli õpetajate loomingu näitus

Kokkumäng. Tartu Lastekunstkooli õpilaste valikainete näitus

Kui nüüd päris aus olla, siis ... Helinäitus vabade kunstide professori Kadri Voorandi kursusel loodud lugudest

Inimene loeb. Konrad Mägi Ateljee aastanäitus **Exciting Minds: Estonian Research Excellence Showcase – ERC Grants Across the Years.** Eesti Teadusagentuuri Brüsseli esinduse eestvedamisel valminud näitus Eesti päritolu või Eestis tegutsevatest Euroopa Teadusnõukogu (ERC) grandisaajatest ja nende teadustöödest. <https://researchinestonia.eu/ERC/en/>

Valgusega kirjutamine. Viljandi fotoringi fotograafide pildid loodusest ja linnaelust

Meremuuseumi haruldased merekaardid
100 aastat logopeediat Eestis, 35 aastat Eesti Logopeedide Ühingut. Logopeediat tutvustav mobiilne mininäitus

„Ma peaksin suutma, Angelo“. Triin Kerge ja Aksel Haagenseni kuues ühine näitus

Linnad ja näod. Mellnovi galerii ligi 120 kunstiteosest koosnev väljapanek

Rahvusvaheline džässifestival Tallinn 1967. Ka-jastused 58 aastat tagasi toimunud muusikasündmusest, vaadata sai ka Eesti Telefilmis valminud linateost „Jazz 1967“. Väljapaneku koostas Ahto Külvet Psühhodisko XI konverentsi raames

Mõjumaastikud. Merle Ambre Islandi ja Uus-Meremaa loodusest inspireeritud akvarellid

Ükskord nõukaajal ... Kerttu Saarelaidi viis pilti

Hingemaastikud hõbedas. Eesti Filigraani Liidu kümne ehtekunstniku ühishäitus

Kaizen. Helle Lõhmuse ja Maret Suurmets Kuura ühishäitus, nende loodud graafika, joonistused, maalid ja siidtrükis tehtud tööd

Meie lood. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeriumi, Sotsiaalministeriumi, Haridus- ja Teadusministeriumi, Haridus- ja Noorteameti ning Sotsiaalkindlustusameti koostöös valminud näitus

Näitus „Rahvusvaheline džässifestival Tallinn 1967“ (2025)

Prima Vista kunstiprogramm 2024

Udumüüri varjust. Kadri Toomi graafika

Homme? Kõrgema Kunstikooli Pallas III kursuse tekstiiliosakonna tudengite gobeläänid. Kuraator Aet Ollisaar

See on minu maailm I. Tähtendamissõnad Joanna Concejo illustratsioonis

4,7 miljardit raamatut. Meelte arhiiv ja 4,7 miljardit raamatut. Kunstnikuraamatute kogu. Kaksiknäitus. Eve Kase ja Viktor Gurovi ning Eesti Kunstiakadeemia graafikatudengite koostöö

2025

Lugejad. Signe Oidekivi ja Liisa Nurme foto- ja videonäitus Prima Vista festivali tegijatest, esinejatest ja osalejatest

Vaade ja imesta. Jonna Kubu maalid Jan Kausi teose „Vaade“ põhjal

Eesti raamatu aasta piltvaiba kavand. Autorid Kõrgema Kunstikooli Pallas tekstiiliosakonna IV kursuse tudengid Sofia Lanman, Marite Rikkas, Inger Tammela ja Kristiin Kuuslap

Sinu minu meie ei ole sama. Gobeläänide autorid Kõrgema Kunstikooli Pallas tekstiiliosakonna III kursuse tudengid Sigre Kodasma, Hanna-Maria Org, Grete Ottis ja Liisi Tasso

Minu sees on kaks hunti. Helen Bunderi maalid

„Kalõvipoig“. Linoollõikes illustratsioonid võrukeelsele „Kalõvipojalõ“. Lauri Sommeri raamat „Lugusid lõunast“. Linoollõiked ja valik lindistusi vanadelt kassetidelt. Toomas Kuusingu kaksiknäitus

Näitus raamatukogus ei ole midagi erilist: see on üks meie suhtlemis- ja teadvustamisvõimalusi. See on võimalus näidata oma kogusid. See on ka võimalus tuletada meelde kõike head ja ilusat, mis on olnud ja mis võiks edasi kesta. See on võimalus panna vana ja väärtuslik uude keelde, kunstikeelde või hoopis kaasaegsesse vormi.

Krista Aru

W R D Z.

A B C D E F G H I J K L
M N O P Q R S T U V W X Y Z

Die laut Buchstaben.

Meie inimesi

Buchstaben.

Ester Ilja 70

Sündinud 27.08.1955 Tartus

Õppinud Tartu Ülikoolis soome-ugri filoloogiat (1985)

Raamatukogus alates 01.04.1980

Ester sündis ilusal suvelõpul Tartus, kuid tema elus on alati olnud tähtsal kohal ka isa kodu Lõuna-Võrumaal Tsiistres. Just seal veetis ta alates teisest eluaastast kõik oma lapsepõlvesuved ning omandas ka hea võru keele oskuse – kingituse, mis on teda saatnud kogu elu.

Ester õppis Tartu 8. keskkoolis legendaarse õpetaja Vello Saage kirjandusklassis. Pole sugugi ime, et temast kujunes suur kirjanduse armastaja ja tulevane filoloog. Lisaks käis Ester muusikakoolis klaverit õppimas – nagu kogu tema pere, on ka tema väga musikaalne. Enne ülikooli jõudis ta kogeda mitut huvitavat ja väärikat ametit: töötas Gogoli-nimelise Tartu Linna Keskraamatukogu komplekteerimisosakonnas raamatukujundajana ning Tartu Ülikooli füüsikateaduskonna dekanaadi sekretärina.

1976. aastal asus Ester õppima soome-ugri filoloogiat Tartu Ülikoolis, mille lõpetamise ajaks töötas ta juba TÜ raamatukogus. Esteri tööstaaž meie majas on muljetavaldav – 45 aastat. Ta alustas retrokataloogimise osakonnas ajal, mil raamatukogu asus veel Toomemäel. Aastate jooksul teenindas Ester lugejaid kahes strateegiliselt olulises teeninduspunktis: kojulaenutuses ja infopunktis. Kui talle

pakuti võimalust proovida kätt lugemissaalide teeninduspunktis, võttis ta selle väljakutse vapralt vastu ning sellega sai tema hoole alla ka *humaniora* saali ajaloo ja kunsti avakogu.

Esteril on haruldaselt hea mälu ja väga laiad teadmised eri valdkondades – ta on tõeliselt erudeeritud raamatukoguhoidja. Samas on ta ehe humanitaar ja kultuurilembene inimene ning oskab oma teadmisi inimestele jagada: teame teda kui suurepäraselt raamatukogu ja Tartu Ülikooli muuseumi giidi soomekeelsetele külalistele.

Ester ei kipu ennast esile tõstma, kuid on samas aktiivne ja energiline. Ja mitte kunagi pole ta ükskõikne! Nii töö- kui ka eluküsimustes on Ester põhimõttekindel ja konkreetne: tal on alati oma arvamus ja seisukoht ning ta ei karda neid välja öelda, isegi kui see tähendab otsekohest või karmi ütlemist. Veidi kardab ta vaid kasse ja elektrit.

Ester jumaldab kohvi, viinamarju ja Kalevi martsipanimomme ning on kirglik ristsõnade lahendaja. Kuid tema suurim kirg on siiski raamatud ja lugemine. Ester on sageli meie raamatukogus esimene, kes loeb läbi uued menuskad romaanid ning jagab lahkelt lugemissoovitusi nii kolleegidele kui ka lugejatele.

Ester on väga hea huumorimeelega ja ka artistlik. Ta oskab suurepäraselt ja vaimukalt jutustada, humoorikalt kirjeldada erinevaid olukordi ning tema seltskonnas on alati huvitav ja lõbus. Samas võib Ester olla ka väga tõsine: ta peab kindlalt kinni raamatukogu reeglitest ning oskab vajadusel nende täitmist nõuda ka lugejatelt. Ta on alati abivalmis ja vastutulelik teenindusgraafiku koostamisel ning tema tehtud tööd ei ole kunagi vaja üle kontrollida.

Selline ongi meie Ester – kompetentne ja põhimõttekindel kolleeg ning ühtlasi imetore, mõnus ja lihtsalt hästi vahva inimene. Soovime Sulle tugevat tervist, õnne ja jätkuvat lugemisrõõmu, hea Ester!

Olga Einasto

Tiiu Täpsi 70

Sündinud 12.01.1955 Tartus

Õppinud Tartu Ülikoolis ajalugu (1978)

Raamatukogus alates 01.09.1981

Tiiu on sündinud Tartus ning saanud siin nii keskkooli- kui ka ülikoolihariduse. Ta õppis Tartu 10. ja 7. keskkoolis. Hea õpilasena asus ta 1973. a edasi õppima Tartu Ülikoolis, jätkates süvendatult ajalooõpinguid, mida alustas keskkooli ajalooklassis. 1978. a sai Tiiu ajaloolase diplomi, tema diplomitöö teemal „Narva väliskaubandus aastatel 1800–1815“ pälvis esimese auhinna.

Pärast ülikooli oli Tiiu elu mitu aastat seotud Võrumaaga, kus ta töötas ajalooõpetajana. Sellest ajast jäi temasse eriline armastus Võrumaa looduse ja koduloo vastu. Väga hingelähedane on talle olnud ka Otepää ja Kääriku kaunis loodusmaastik, kus Tiiu osales palju kordi kergejõustikuvõistlustel ja -laagrites. Neist aegadest on Tiiul säilinud väga hea sportlik vorm.

1. septembrist 1981 on Tiiu elu ja töö olnud seotud Tartu Ülikooli raamatukoguga. Ta alustas hoiuosakonnas ehk fondikana, hiljem sai temast C-korruse vanem – tubli, asjalik ja hoolitsev perenaine meie vanadele kogudele. Ligi 45 aastat on Tiiu pühendanud vanaraamatule, tema erilise hoole all on meie Estica kogu. Ka tema käeline osavus on teenindusosakonnas hästi tuntud: enamikku meie raamatukogu hoidla C-korruse riulitest kaunistavad Tiiu käekirjaga sildid.

Tiiu on laiade kultuurihuvidega inimene. Teater, head raamatud ja muusika on tema elus tähtsal kohal. Kuid kõige olulisemad märksõnad Tiiu puhul on „ajaloolane“ ja „erudeeritud inimene“, tal on vapustavad teadmised ajaloost ning vahel tundub, et Tiiu näebki paljut just ajaloolase pilguga. On tähelepanuväärne, et kui ta võtab sõna näituse avamisel või koosolekul, toob ta sageli välja huvitava ajaloolise nüansi. See, kes kasvõi korra on osalenud hoidlaekskursioonil Tiiu juhtimisel, on õnnelik inimene – Tiiu on alati kaunistanud neid hoidlatuure väga huvitavate näidete ja ajalooliste faktidega.

Tiiu on kohusetundlik, täpne ning oma põhimõtetes järjekindel. Ta saab väga hästi läbi kõikide kolleegidega, on tolerantne ja töökaaslastega arvestav, samas alati konkreetne ja otsekohene – ja selle eest hindame teda eriliselt.

Tiiul on palju sõpru ja häid kaaslasi veel tudengi-ajast, ta on tihedas suhtluses ka ajaloolaste ringkonnaga. Terve elu on tema suurteks sõpradeks olnud peale inimolendite ka loomad, seega on kõik kassid-koerad tema suured lemmikud.

Soovime Sulle, Tiiu, palju tervist ja jõudu, palju ilu Sinu kodu ümber! Soovime ka head seltskonda, kus jätkuks ühiste huvidega kaaslasi!

Olga Einasto

Olga Einasto 60

Sündinud 14.11.1965 Magadanis

Õppinud Moskva riiklikus kultuuri- ja kunstiinstituudis raamatukogundust ja bibliograafiat (1986), Tartu Ülikoolis kultuurikorraldust (2005 MA) ning meediat ja kommunikatsiooni (2016 PhD)

Raamatukogus alates 06.09.1991

Samal ajal, kui Eesti valitsus muudkui pikendab tuumaelektrijaama rajamise vajalikkuse põhjendami-seks tellitud uuringu valmimise tähtaega, on ülikooli raamatukogul oma võimas ammendamatu energiaallikas juba ammu olemas. Pole mingi saladus, et see on meie teenindusosakonna juhataja Olga Einasto, kelle nakatav teeme-ära-mentaliteet ja võime kolleege mugavustsoonist välja tõmbavatele ettevõtmistele kaasa haarata ei näita ka 60. sünnipäeva rajal vähimaidki raugemise märke.

Võib pidada looduse vingerpussiks, et nii tulise temperamendiga tüdruk laps tuli ilmale Magadanis, mida vähesed Eestist küüditatud, kes sealt eluga tagasi tulid, on kirjeldanud kui äärmiselt külma ja pimedat paika, mis põhjanabast veel hea tüki maad põhja pool tundub asuvat. Vähegi põhjalikum globuse uurimine näitab ometi, et tegelikult paikneb Magadan Tallinnaga samal 59. põhjalaiuskraadil. Siit saab ka selgeks, miks Olga Eesti ja Tartu oludesse otsekui valatult sobib.

Olga on väga ajastutundlik. Tartusse jõudes õppis ta ära veatu eesti keele ning süvenes Eesti kultuuri. Ta on kõigi muutustega kiiremini kaasa läinud kui

paljud temast nooremad. Samas ei lase Olga entusiastlik loomus lihtsalt kaasa minna, ta ei saa teisiti, kui peab kõikvõimalikke uuendusi ise eest vedama.

Olga on oma raamatukogundusliku hariduse ühendanud kaasaegse elukestva õppe põhimõttega. Ta ei õpi uut tarkust juurde mitte ainult erialakirjandusest ja -konverentsidelt, toimugu need Eestis või maakera kuklapoolel. Ta uurib ise reaalseid inimesi lugejatena. Tema viimane uurimus, mille kokkuvõtet saab lugeda ka käesolevast aastaraamatust, teeb selgeks, mis meie raamatukogus lugejatele meeldib, mis neid meie juurde ikka ja jälle – ning veel koos sõprade ja tuttavatega – tagasi toob. Samuti toob ta esile, mida lugejad meilt lisaks või senisest enam sooviksid. Tema tööalane mõttesilm ei peatu teenindusosakonna juhataja silmapiiril, vaid ulatub katma tervet lugejakogemuse valdkonda.

Kolleegina on Olga inspireeriv ning sütitav. Tihti-peale tuleb ta välja uue ning täiesti ootamatu ideega – lähme, käime, uurime, proovime. Ning endalegi üllatuseks me tõepoolest läheme. Teadmiste ning tarkuste kõrval jagab Olga kolleegidega ka ümbritseva maailma maiseid rõõme, pärinegu need siis kas kaugetelt reisidelt või vastavastatud Eesti väiketootjatelt. Soov kaasteelisi kostitada on kaasasündinud osa Olga loomusest ning me rõõmustame, et ta selle vastu rohtu ei leia ega otsigi.

Teenindusosakonna töötajate rea peal hoidmine – ikkagi raamatukogu suurim osakond – pole kunagi lihtne olnud, aga Olga tuleb sellega mängeldes toime. Nimelt on tal kodus hea õpetaja, vene sinist tõugu kass Missus. Olga koostatud kasside näitus raamatukogus pakkus kaasaegset ja sügavat sotsiaalteaduslikku analüüsi pehme võimu ehk *soft power*'i kasutamisest ning kehtestamisest. Kui rikas ja hooliv Olga sisemine maailm tegelikult on, saavad kolleegide kõrval kõige enam tunda tema pere ja armastatud lapselapsed.

Ootame põnevusega, millega Olga meid tulevikus üllatab.

Kolleegide nimel
Marianne Marlene Tiik

Natalja Gordejeva 60

Sündinud 13.01.1964 Ukrainas Tšernihivi (Tšernigovi) lähedal

Õppinud Tartu Ülikoolis vene keelt ja kirjandust (1989)

Raamatukogus alates 1984. aastast

Kuidas ja millal sai sinust raamatukoguhoidja?

Tahtsin alati olla raamatute juures, lugesin lapsena palju. Raamatukokku tulles olin 20-aastane, see oli 1984. a sügisel, siis oli siin palju noori. Õpetajana ma end töötamas ei näinud, aga vaimne töö raamatute keskel mulle meeldis. Ka mu ema on töötanud TÜ raamatukogus.

Mis on sind hoidnud raamatukogus?

Tunnen ennast siin nagu kodus, justkui oleks siin teine pere. Intelligentsed inimesed on ühel lainel, seepärast on igapäevane suhtlemine raamatukogus lihtne ja mugav. Mu tööelu on läinud rahulikult voolus, igal ajal on omad plussid ja miinused. Alguses olin teeninduses, õppekirjanduse lugemisaalis. Minu osakond oli XIV – ilukirjandus. Sel ajal oli töökorraldus teistsugune ja oli aega piisavalt ka lugeda. Mõnda aega tegelesin teaduskirjanduse osakonnas perioodikaga, sellele järgnes retrokatalogimine ja sealt edasi tuli digiteerimine infotehnoloogias osakonnas. Võin öelda, et Tartu Ülikooli raamatukogu on kõige olulisem osa minu elust.

Millisel ajastul oleksid soovinud elada?

Mulle meeldib keskaeg – müstiline ja romantiline ajastu, mil oleksin tahtnud elada. See sarnaneb muinasjutuga. Keskaegsed lossid, mille arhitektuuri siiani imetleme, on täis saladusi, tunden, kuidas neis hingab ajalugu. Elu sel ajal võis olla lummav ja lootust täis, aga ka julm ja halastamatu. Reisidel nähtud vanad tänavad ja ehitised, milles elavad ajaloo jäljed – need on minu suured lemmikud. Kindlasti toetab seda kunstihuvi, kuigi joonistamisega pole ma ammu tegelenud.

Kas on mõni raamat, mille lugemist vähemalt korra elus soovitaksid kõigile?

Olen lugenud palju elu- ja ajaloolisi romaane, need meeldivad mulle. Raamat, mida pean kõige armsamaks, on „Sõda ja rahu“ – imetlusväärne on selle sügavus, inimlikkus, kirjanduslik meisterlikkus.

Mind on alati huvitanud ka dokumentalistika, psühholoogia ja müstika. Viimasel ajal olen avastanud *polako* elustiili, mis on pärit Balkani kultuurist, eriti Montenegrost ja Serbiast. See väljendab eluviisi, mis väärtustab rahulikku, teadlikku ja aeglast elamist. Sõna *polako* tähendab tõlkes „vaikselt“, „rahulikult“ või „võta rahulikult“, kuid selle tähendus ulatub palju sügavamale kui pelgalt tempo kirjeldus.

Millest unistad?

Unistan reisimisest, et näha ja kogeda maailma väljaspool tuttavat. Mul on olnud õnne külastada mitmeid Euroopa paiku, kuid avastamata on paljud kaugemad sihtkohad. Jaapan oma vaashoitud ilu ja iidsete traditsioonidega, India oma värvide, lõhnade ja sügava vaimsusega – neid tahaks ma külastada.

Kas oled inimeste inimene või raamatute inimene?

Kuna olen rohkem introvert, siis raamatute inimene. Raamatukogus on see suurepärase, et su ümber on palju inimesi, sa ei ole üksik, aga võimalus on teha tööd üksinda, rahulikult oma tempo ja enesetunde järgi.

Kalju Kill Kask 60

Sündinud 16.09.1964 Tapal. Teadliku elu elanud põhiliselt Tartus, alguses ka raamatukogu (tulevase) asukoha lähedal.

Õppinud Tartu 10. keskkoolis (1982), Tartu Ülikoolis füüsikat (1990)

Raamatukogus alates 01.11.1994, aga lugeja olin juba keskkoolis

Kuidas ja millal sai sinust raamatukoguhoidja?

Ütlen enda kohta pigem raamatukogulane, mitte raamatukoguhoidja. Peale ülikooli lõpetamist töötasin Nõo reaalgümnaasiumis füüsika- ja arvutiõpetajana, lisaks veel programmeerijana ja muu hulgas tegin ka tarkvara raamatukogule. Kuna elas inikka Tartus, hakkasin linnas tööd otsima. Kui ajalehes oli tööpakkumine, tulingi 1991. aasta novembrist TÜ raamatukokku tööle. Alustasin INGRIDi programmeerijana, aga süsteemihaldus sobis päris hästi ja seda juhtus parajasti olema rohkem vaja.

Kas oled inimeste inimene või raamatute inimene?

Kunagi lugesin raamatuid väga palju ja väga kiiresti. Maal vanaema juures lugesin kõike, mis saada oli (kaasa arvatud Stalini preemia laureaatide köited, mis seal millegipärast olemas olid). Kui kõik oli läbi loetud, siis suunati mind raamatukogusse. Kui peres arvati, et loen liiga kiiresti, lugesin igaks juhuks võõrkeeltes, see läks aeglasemalt. Luge-

missee tuli paus, kui nägemine ei olnud enam nii hea ja häid prille polnud saada.

Mis on sind hoidnud raamatukogus?

Mind on hoidnud raamatukogus eelkõige huvitav ja tähendusrikas töö, mis pakub väljakutseid ning võimalust panustada laiemalt teadmiste turvalisse kättesaadavusse. Võibolla on rõhk turvalisusele ja läbikaalumisele tulnud ka sellest, et olen tegelenud alpinismiga ja seal on julgestus oluline. Tähtis on olnud ka akadeemiline mittemonetaarne keskkond, kus väärtustatakse teadmisi ja koostööd rohkem kui materiaalist kasu. Vähetähtis pole ka, et ülikool on olnud väärikas ja hooliv tööandja.

Kas on midagi raamatukogu vanadest aegadest, mida taga igatsed?

Enne ruumide ümberkorraldusi aegade jooksul olid mõned ruumid põnevamad, nüüd on nad isegi liigselt korrastatud. Kui oleks saanud midagi rohkem säilitada ... Näiteks varjend oli huvitavam, nostalgiline oleks kunagisse uuesti minna. Vähe-malt varjendi vana uks on alles.

Kas on mõni raamat, kogemus või elamus, mis on sind sügavalt liigutanud, mõtteviisi muutnud või mille lugemist vähemalt korra elus soovitaksid kõigile?

Liigutavad raamatud ... Lapsepõlvராாமат „Meisterdetektiiv Blomkvist“, kuna see oli üks mu esimestest raamatutest, mida ise lugesin. Üks teine raamat, Piibel, mille leidsin vanast talust ja mäletan, kuidas lugesin seda heinalakas. Väga vana raamat gooti kirjas, Tartu keeles, vanal paberil, seetõttu raske lugemine. Aga muud seal lugeda polnudki. Mõtteviisi muutvad olid ehki samizdati väljaanded kaugel ammusel ajal. Kui järele mõelda, siis ehk ka mõned asjade seletamise, tegemise ja nuputamise raamatud. „Pioneerijuhi käsiraamat“ (1949) oli ka päris tore!

Milline on su lemmik elutarkus?

Tark ei torma. Kümme korda mõõda, üks kord lõika. Ehkki viimasest ma alati kinni ei pea.

Milline on olnud kõige meeldejäävam sündmus raamatukogus töötamise ajal?

TÜ raamatukogu elektronkataloogi INGRID alustamine. Ülo Treikelder sisestas esimese raamatu, mis hiljem tihti tehnilistes otsingutes esimeseks tuli. Mul on mälestus, et plaan oli esimesena sisestada mõni väärikas teos, aga juhuslikult sai selleks Valev Mirtemi „Kaunid valged laigud“. Kui see millegipärast paika ei pea ... ju siis mu mälu eksib.

Külli Põhjala 60

Sündinud 18.12.1964 Tartus

Õppinud Laeva 8-klassilises koolis, Tartu 5. keskkoolis keemiaklassis (1983)

Raamatukogus alates 15.11. 1999

Kuidas ja millal sai sinust raamatukoguhoidja?

1999. aastal soovisin saada tööle säilitus- ja hooldusosakonna köitekotta, mis ei õnnestunud, siis aga tuli pakkumine desinfektori kohale, mille vastu võtsin.

Mis on sind hoidnud raamatukogus?

Mitmekülgset tööülesanded, alati on olnud huvitav, meeldiv kollektiiv.

Kas on midagi raamatukogu vanadest aegadest, mida taga igatsed?

Väga ühtne ja kokkuhoidev osakond ning selleaegne tugev ja empaatiline juhataja Kersti Jalas.

Milline ajalooline isik või tegelane raamatust tahaksid olla, millisel ajastul oleksid soovinud elada?

Mul on alati olnud huvitav teada, milline õhustik ja areng oli Eestis 1930ndatel.

Milline raamat on sind kõige rohkem mõjutanud?

Olen alati olnud suur lugeja, aga otseselt ühegi konkreetse raamatu tegelasega ei samastu. Leian, et alati on kõigilt midagi õppida. Lemmikraamatut mul pole. Lemmikud on ajas muutunud: on perioode, kui mulle meeldib lugeda kriminaalromaanide, on teisi aegu, kui naistekaid või ajaloo- ja elulooraamatuid.

Elutarkus, mille oled avastanud või mis aitab igapäevaelus?

Ära tee teistele seda, mida sa ei taha, et sulle tehakse.

Millest unistad?

Et minu lastel ja lapselastel ning teistel lähedastel läheks hästi, et tervis ei veaks mind alt.

Kas sul on lemmikkoht või -hetk raamatukogus?

Konkreetset kohta ja hetke mul pole. Igas päevas on mingi hetk või koht, kus on toimumas midagi uut. Minu lemmikhetked on need, kui saan suhelda tööalaselt või muidu igapäevaasju arutades teiste kolleegidega.

Mida tähendab sulle Tartu Ülikooli raamatukogu kui töökoht?

Raamatukogu tähendab mulle stabiilsust, huvitavaid projekte, palju kultuuriüritusi, mis laiendavad silmaringi, ja kohtumisi uute toredate inimestega.

Kas oled inimeste inimene või raamatute inimene?

Tunnen, et olen mõlemat, tunnen ennast nii inimeste kui raamatute seltsis hästi.

Sündinud 14.11.1965

Õppinud Elva keskkoolis, Viljandi Kultuurikoolis raamatukogundust (1986)

Raamatukogus alates 01.08.1986

Kuidas ja millal sai sinust raamatukoguhoidja?

Peale Viljandi Kultuurikooli lõpetamist 1986. aastal. Meenutaksin tänuga Laine Peepu, kes kohe ja rõõmuga tööd pakkus. Raamatukoguhoidja ameti valisin seetõttu, et meeldib lugeda.

Mis on sind hoidnud raamatukogus?

Huvitav töö. Ilma pingeteta töökeskkond.

Milline raamat on muutnud su mõtteviisi ja mille lugemist soovitaksid kõigile?

Goethe „Faust“. Meeldib, sest see on lugu uudishimust ja teadmisjanust. Mika Waltari meeldib väga, tema teoseid võib lugeda aina uuesti.

Milline on su lemmik rahvatarkus?

Loed rohkem, eksid vähem (soome vanasõna).

Millest unistad?

Reisimisest, Islandile näiteks.

Milline on olnud kõige meeldejäävam hetk või sündmus raamatukogus töötamise ajal?

1990ndate algus ... arvutite kasutuselevõtt. Samuti töö nõukogude võimu ajal keelatud raamatute fondist raamatute ümbersuunamisega põhikogusse.

Milline tööülesanne või projekt on kõige rohkem rõõmu pakkunud?

Praegune töö pisitrükiste (väikeatrükiste) koguga on silmaringi avardav ja mitmekülgne. Kogu Eesti elu jookseb töölaualt läbi.

Mida tähendab sulle Tartu Ülikooli raamatukogu kui töökoht ja kogukond?

Arenguvõimalused ja erinevad üritused. Huvipakkuv töö. Mugav ja eraldatud töökoht, mis on hea keskendumiseks.

Margit Leesik 60

Sündinud 04.07.1964 Tartus

Õppinud Tartu 3. keskkoolis (Raatuse Gümnaasium, 1982), Viljandi Kultuurikoolis raamatukogundust (1988)

Kuidas ja millal sai sinust raamatukoguhoidja?

Keegi kutsus. Ametlikult 01.09.1982.

Kas oled inimeste inimene või raamatute inimene?

Ikka inimesed kõigepealt.

Mis on sind hoidnud raamatukogus?

See miski, mida ei oska täpselt sõnastada. Ilmselt ka mugavus.

Kas on midagi raamatukogu vanadest aegadest, mida taga igatsed?

Avatud ukсед.

Milline ajalooline isik või tegelane raamatust tahaksid olla, millisel ajastul oleksid soovinud elada?

Nüüd ja praegu. Vanaema õunapuu otsas.

Milline on su lemmikraamat?

Ei ole lemmikut, ajas on see muutunud, aga lugemise hetkel paljud.

Milline on su lemmik elutarkus, mille oled avastanud või mis aitab igapäevaelus?

Hommik on õhtust targem.

Margit kolleegide Olga ja Marianne silmade läbi

Raamatukogu hoiuosakonda tuli Margit tööle otse keskkoolipingist, õppides edasi töö kõrvalt. Täna-seks on Margit *humaniora* lugemissaali vanem juba ligi 20 aastat.

Päikest ei näe meie kliimas kaugeltki iga päev, aga kui Margit on tööl, siis muutub ka pilvine ilm valgemaks ja rõõsamaks. Kui meie hulgas on keegi, kellel on ilmselgelt võlurivõimed, mis kõik raskused poole kergemaks muudavad, siis on see Margit. Ta on kiire mõtlemisega ja juba ammu lahendanud igipõlise mõistatuse, kuidas teha tööd nii, et tehtud saab vajalikust enamgi ning töölaud särab päeva lõpus tühjusest. Samas ei mahu Margiti tehtu kunagi ainult arvuti sisse. Ta paneb rõõmsa enesestmõistetavusega kõikjal, kus iganes vaja, käed külge ning nakatab nii ka kolleege asjade äratemise pisikuga.

Margit ise naerab, et temal on Üle Jala nimeline firma. Kuidas võtta? Ta valdab kunsti teha täpselt ja korralikult ära iga töö, ka süvenemist nõudev, kulumata selleks mõttetult aega ega energiat.

Muude perekondlike rollide kõrval on Margit – unikaalselt ning silmatorkavalt – üks kolmest tegutsemislusti täis õest. Teadjad tunnistavad, et mõõkade ja kannuste puudumisest hoolimata on tegemist vähemalt sama kange kooslusega kui kolm musketäri.

Raamatukogust vabal päeval puhkab ta ilmtingi-mata täiel rinnal. Remondib kusagil midagi, aitab õdesid Eesti „lõunamaal“ „Suure Muna“ kohvikus, kujundab maal rehealust ümber või kihutab lastelastel kas kelgumäel, uiskudel või jalgrattal eest ära.

Nooruslik uudishimu ja pealehakkamine viib ta aeg-ajalt kuhugi maailma avarustesse reisima, ka Karakumi kõrbe liiv on tema jalajälgi täis.

Margit on käsitöömeister ja rohenäpp, kelle mulda pandu hakkab kasvama, õitsema ja vilju kandma. On kahju, et tema unistus raamatukogu katusekuple vahele taimeaed luua pole rangete reeglite tõttu saanud täituda.

Teenindusosakonnas oskaksid kõik vastata viktoriiniküsimusele, kes laenutab uudiskirjanduse näituselt kõige rohkem uut ilukirjandust – ikka Margit, lugev raamatukoguhoidja.

Õnne ja rõõmu on elus täpselt nii palju, kui seda osatakse märgata. Margit märkab. Nopib kusagilt killukese, toob endaga tööle kaasa ning jagab meiega. Olgu selleks kasvõi möödaminnes üle öla heidetud pilk või sõna. Margitiga koos töötamine on natuke sedamoodi, nagu pistaksid igal nädalal lotovõidu taskusse.

Janika Päll 60

Sündinud 18.09.1965 Tartus

Õppinud Tartu Muusikakoolis klaveriõpetajaks (1986), Tallinna Riiklikus Konservatooriumis klaveriõpetajaks ja -saatjaks (1991), Tartu Ülikoolis klassikalist filoloogiat (1995 BA, 2000 MA, 2007 PhD)

Raamatukogus alates 2013. a, lugeja alates raamatukogu uue hoone avamisest 1982. a.

Kuidas ja millal sai sinust raamatukoguhoidja?

Kui esitasin teadusprojekti taotluse ülikooli kreeka keelsetest trükistest, olin veendunud, et raamatuteadust peab tegema raamatukogu juures, sest raamatud on ju siin. Lugemisaalis on vahendatud suhtlemine, raamatukogu töötajana oled raamatutele lähedal. Usun, et raamatulooga peab tegelema ennekõike raamatukogudes. Nii kujunes, et mu klaverikaas on kaetud raamatutega. Raamatud (ja ka õpetamine ülikoolis) võtavad ära kogu aja, midagi ei ole teha. Vaimse energia küsimus.

Kas oled inimeste inimene või raamatute inimene?

Inimesed motiveerivad elama. Aga raamatud – on teadlasi, kellele on oluline vaid raamatu sisu, raamat kui objekt, mida saad kätte võtta, millel on esteetiline välimus, on nende jaoks teisejärguline. Aga igale eksemplarile on omane individuaalne välimus, ajalugu, omanikering. Võib mõelda, et raamat on nagu inimene – igaüks on erinev.

Mis on sind hoidnud raamatukogus?

Inimesed. Nüüd on raamatukogu mulle omane paik, kust ei tahaks enam ära minna.

Milline ajalooline isik sooviksid olla või millisel ajastul oleksid soovinud elada?

On kaks aega, mis mind võluvad. Esiteks muidugi Vana-Kreeka. Minu kreeka keele huvi järgnes loogiliselt kolmeaastastele ladina keele õpingutele Tallinna keeltekoolis Asko Tamme juures. Kuigi kaks esimest kreeka keelest pärit sõna – aseptika ja anti-septika – oli õpetanud mulle kirurgist vanaisa.

Imetore oleks elada renessansiaja Firenzes, käia Lorenzo de' Medici Platoni Akadeemias. Või olla Veneetsias Aldus Manutiuse trükikojas korrektuuri-lugeja, puutuda kokku kreeka käsikirjadega ja kreeklastega, kes neid sinna töid.

Kas on mõni kogemus, elamus, mis on sind sügavalt liigutanud?

Olen läbi elanud paar kultuurišokki: kui kuulsin esimest korda Pärdi „Credot“, kui nägin Tarkovski „Peeglit“, või siis Louvre'is Fra Angelico „Incoronazione della vergine“, mis võtab iga kord jalust nõrgaks. Need teosed on mind nii sügavalt vapustanud, et ei saa aru, mis minuga toimub, andnud alust enda ja ümbritseva suhte määratlemiseks, oma elu mõtestamiseks, mida teen või ei tee ... Olen mõelnud palju sellele, mis on nende teoste ühisosa, otsides põhjuseid, miks just need teosed on minu jaoks nii mõjuvad olnud.

Milline raamat on muutnud su mõtteviisi ja mille lugemist soovitaksid kõigile?

Väga võimas lugemiselamus noores eas oli Ray Bradbury „451° Fahrenheiti“. Raamatukoguhoidjatele aga soovitaksin Martin Lowry biograafiat Aldus Manutiusest, see on lihtsalt väga hästi kirjutatud raamat.

Milline on su lemmik elutarkus?

Esimene kreekakeelne heksameeter, mille Jaan Unt õpetas. See on pärit koomilisest eeposest „Margites“, kus peategelase kohta öeldi: „πόλλ'

ήλίστατο ἔργα, κακῶς δ' ἠλίστατο πάντα“ („Oskas paljugi töid ta, ent halvasti oskas ta kõiki“) ...

Millest unistad?

Unistan sellest, et kord on nii palju aega, et selgeks õppida raamatuköitmine. Ja meelsasti elaksin mõnda aega Kreekas, näiteks keset Egeuse merd Párosel. Võlub sealne valgus, kordumatu taevas, meri – need on teistsugused kui siin. Eks see valguse ja taevasinise igatsus on põhjamaise elu paratamatus.

Anu Rjabinin 60

Sündinud 30.11.1964 Tapal

Õppinud Tartu Ülikoolis

Raamatukogus alates 27.08.1991

60 aastat on kaunis ja väarikas elu verstepost, kui kogemused, tarkus ja pühendumus moodustavad harmoonilise terviku. Just sellisena tunneme ja hindame meie toredat kolleegi Anu Rjabininit.

Anu on sündinud Tapal ja käinud seal ka koolis. Pärast kooli asus ta õppima Tartu Ülikooli, mille lõpetas edukalt diplomeeritud filoloogina. Raamatukoguga ristusid Anu teed 1991. aastal, mil ta alustas tööd hoidla B-korrusel. Temast kujunes kiiresti suurepärase ja hooliv B-korruse perenaine, kelle peale sai alati kindel olla. Täna seostub meie raamatukogus kõik, mis algab tähekombinatsiooniga PER ja DISS, just Anuga. Veel juhtis ta ligi

15 aastat raamatukogu infopunkti, korraldades edukalt nii lugejate registreerimist kui ka kassasüsteemi tööd ning olles raamatukogu väarikas ja usaldusväärne visiitkaart.

Just infopunktis tuli eriti selgelt esile Anu professionaalsus – tema kiire mõtlemine ja reageerimisoskus, mis on teeninduse eesliinil hindamatu väärtusega. Anu on alati kaine mõtlemisega ja tasakaalukas, suudab ka kriitilistes olukordades pädevalt tegutseda ning leiab alati lugejale hea lahenduse. Sama kindlalt ja vastutustundlikult täidab ta oma ülesandeid ka praegu dispetšerina.

Anust võib jääda esmamulje kui pigem tõsisest inimesest – ta ei ole nunnutaja ega suur lobiseja. Kuid kui Anu juba sõna võtab, teab ta alati täpselt, mida ja kuidas öelda. Meie, tema kolleegid, teame aga hästi, kui südamlilik ja tähelepanelik ta on nii kolleegide kui ka lugejate suhtes ning kui väga ta oskab hinnata head nalja ja vaimukat huumorit.

Üks Anu silmapaistvamaid omadusi on tema ääretu töökus. Nagu üks meie osakonna kolleeg on tabavalt öelnud: „Anu ei vingu, ei virise ega hädalda – ta lihtsalt võtab ja teeb!“ Just selline Anu ongi. Olgu tegemist uue kassasüsteemi Noom kasutuselevõtuga, kaardimaksete juurutamisega, infopunkti töökorralduse ümbermõtestamisega või ajakirjakogu korrastamisega pärast remonti – Anu vastus on alati olnud: „Väga hea, arutame detailid läbi ja teen ära – vajadusel tulen kasvõi puhkusest.“ Selline valmisolek ja vastutustunne on omadused, mida ei saa õpetada, need on inimeses endas.

Ka väljaspool tööd on Anu mitmekülgne ja huvitav inimene, kes palju loeb, jalutab, reisib, kokkab. Talle meeldib kokku panna keerulisi puslesid, ta jumaldab õudusfilme ja krimkasid. Autod on talle alati huvi pakkunud ning ta on väga hea autojuht. Anu elab Elvas ja on juba 35 aastat igal hommikul Tartusse tööle sõitnud. Seegi räägib ilmekalt tema truudusest ja pühendumusest meie raamatukogule.

Kindlasti väärrib mainimist ka see, et Anu on suurepärase reisikaaslane. Võin seda isiklikult kinnitada:

mõned aastad tagasi Riias tuli ta minuga kõhkle mata kell kaks öösel ja miinus üheksa kraadiga välja otsima kohta, kus saaks süüa pelmeene ja laulda karaoket. Tööreisil Helsingisse aga istusime lennukis kõrvuti ning see oli Anu elu esimene lend. Ta oli rahulik ja vapper ning tema esimesed sõnad pärast maandumist olid: „Nüüd tahaks ma ka helikopteriga lennata!”

Kallis Anu, soovime Sulle kõrget lendu, uusi avastusi, toredaid reise, head tervist ja palju rõõmu elust, lugejatest ning tööst raamatukogus.

Olga Einasto

Anneli Sepp 50

Sündinud 28.04.1974 Tallinnas

Õppinud Saue keskkoolis (1992), Tallinna Ülikoolis infoteadusi (1997)

Raamatukogus alates 01.11.2002

Kuidas ja millal sai sinust raamatukoguhoidja?

Otsuse minna raamatukogundust õppima tegin keskkooli lõpuaktusel. Kuni selleni olin olnud suures teadmatuses, mida edasi õppima minna. Teadsin ainult, et majanduslikel põhjustel pean valima mõne Tallinna kooli. Seal aktusel istudes tuli äkki pähe, et on ju olemas selline eriala nagu raamatukogundus! Huvi oleks olnud ka restaureerimise vastu, aga soovijate vähesuse tõttu seda lisaeriala kahjuks ei avatud.

Mis on sind hoidnud raamatukogus?

Olen tundnud end siin vajalikuna. Õnn ja juhus on andnud võimaluse teha raamatukogus väga erinevaid töid, olen näinud raamatukogu mitmekülgsemalt kui „keskmine” raamatukoguhoidja. See, et mu esimene töökoht sattus olema muusikaakadeemia raamatukogu, andis veel hulgaliselt lisavõimalusi. Olen saanud kujundada raamatukogu keskkonda, olla osaline ESTERi infosüsteemi kasutuselevõtus, töötada lugejateeninduses ja kataloogijana. Töö muusikakogudega on nõudnud süvenemist detailidesse ja tähelepanu pööramist nüanssidele, mis tihti jäävad tähelepanuta. Olen korraldanud retrokataloogimist ja digiteerimist, veebiarendust jms. Olen panustanud ERÜ ja ELNETi tegevusse, sh raamatukoguhoidja kutsestandardi rakendamisse, kohalike ja rahvusvaheliste ürituste läbiviimisesse jms.

Olen teinud palju vabatahtlikku tööd, enda kanda võtnud raamatukogu traditsioonide hoidmise olukorras, kus inimeste lahkumise tõttu oleks need katkenud. Nii toimetasin aastaid Nimeta Lehte ja olen vedanud UTLIB-teatrit.

Isegi kui me iga päev ei tegele kultuuripärandiga, on raamatukogus töötamine privileeg, mida me harilikult võib-olla ei oska hinnata. Töötame pika ajaloo akadeemilises asutuses, me ümber on arukad ja edasipüüdlikud inimesed.

Ja lisaks sellele veel bibliograafiate maailm, kuhu sattusin tänu ülikooli lõputööle Uku Masingust. Nüüdseks olen koostanud kümme-kond isikubibliograafiat, ühtki neist küll mitte oma põhitööna.

Kas on sul mõni kogemus, elamus, mis on sind sügavalt liigutanud?

Aastaid tagasi sain erakordse elamuse pärast IFLA konverentsi Göteborgis, kui avanes võimalus teha väljasõit Bohusläni maakonda 2500–3500 aastat vanu Tanumi kaljujooniseid vaatama. Need UNESCO maailmapärandi nimekirja kuuluvad joonised pärinevad Skandinaavia pronksiajast. Ma ei teadnud varem, et neid on nii palju, et neid saab

nii lihtsalt külastada. Vaimustusin ja üllatusin, kui rikkalik on nende pildikeel – kujutised paatidest, inimestest, rituaalidest, jahistseenidest – ja kui hea jutustamisoskus.

See kogemus muutis minu arusaama ajaloost. Alles siis, kui tekib isiklik side nähtuga, saad aru, et ajalooamatutes kirjeldatud maailm on tõesti päriselt olemas olnud. Seni on vaid pildid või faktid. Teise samalaadse kogemuse sain pärast üht konverentsi Californias San Francisco lähistel asuvas Muir Woodsi rahvuspargis. See paik on tuntud iidsete ranniksekvojade poolest – mõned puud on üle tuhande aasta vanad ja ulatuvad enam kuni

saja meetri kõrguseni, tüve läbimõõt võib ulatuda üheksa meetrini. Ranniksekvoiad on maailma kõrgeim puuliik ja üks vanimaid elusorganisme. Seal, selles müstilises metsas, sain tõeliselt aru, kui väike on inimene ja kui võimas on Loodus. Tajusin esimest korda nii elavalt, et olen üdini osa loodusest.

Milline on su lemmik elutarkus või rahvatarkus? Ikka ja jälle on olukordi, kus tuleb meelde „Mida pole mõtet teha, seda pole mõtet ka väga hästi teha“, pärit on see ütlemine Toomas Liivamäe isalt.

In memoriam

TÜ raamatukogu mälestab
aastatel 2024–2025 lahkunud kolleege

Tiiu Aav 15.08.1937–25.02.2024

Marju Rikand 27.12.1943–24.04.2024

Külli Soobik 24.08.1965–28.07.2024

Kaljo Lepik 17.11.1930–07.10.2024

Krista Aru 01.08.1958–25.02.2025

Valve Liiva 29.01.1939–23.03.2025

Heljo-Mall Laas 07.04.1934–25.05.2025

W R Y Z.

A B C D E F G H I J K L
O P Q R S T U V W X Y Z

Die laut Buchstaben.

Raamatukogu
tänap ja tunnustab

Tartu Ülikool tunnustab

Rahvusmõtte auhind

2024 Krista Aru

Aasta keeletegu

2025 Näitus „Õpetusest võrsub iva. Eestikeelsest loengukonspektist kõrgkooliõpikuni“

TÜ eriauhind noorte meediapädevuse arendamise ja uurimustööde juhendamise eest

2024 Olga Einasto

Tartu Ülikooli aumärk

2024 Marje Burenkov, Ivika Pall, Piret Zettur

2025 Signe Bachmann, Katriin Kaljovee, Avo Kartul, Janika Päll, Moonika Teemus

Teenetemärk
„100 semestrit ülikoolis“

2024 Marje Burenkov, Ilmar Vene

2025 Aili Bernotas, Siiri Reinola, Vilve Seiler

Tunnustused aastatel 2024–2025

Tartu Ülikooli raamatukogu tunnustab

• Raamatukogu teenetemärk •

2024

Marika Liivamägi – mitmekülgse ja loomingulise panuse eest raamatukogu arengusse

Signe Bachmann – järjekindla ja tulevikku suunatud töö eest raamatukogu erialainfo spetsialistina

2025

Krista Aru (postuumselt) – raamatukogu tähtsuse ja rolli tugevdamise ning nähtavamaks muutmise eest ühiskonnas nii mäluasutuse kui ka avaliku elu keskusena

Anneli Sepp – raamatukogu traditsioonide hoidmise, eestvedamise ja algatamise eest

Marianne Marlene Tiik – silmapaistva panuse eest raamatukogu kogude mitmekülgisel ja loomingulisel tutvustamisel näitusetevõtmise kaudu ning pikaajalise pühendumise eest lugejateeninduse valdkonnas

• Raamatukogu aastapremia •

2024

Muusikaosakond (Avo Kartul, Svea Pärsimägi ja Kaire Maimets) – muusikaosakonna 40. sünnipäeva sisuka ja meeldejääva tähistamise eest

• Raamatukogu aasta tegu •

2025

Raamatu „Tartu Ülikooli raamatukogu 220“ ilmumine; põhjalik ja paljudele allikatele tuginev käsitus Eesti vanima teadusraamatukogu ajaloost, kogudest ja inimestest (**Malle Ermel**)

Eripreemia

Eesti raamat 500: näitus „Õpetusest võrsub iva. Eestikeelsest loengukonspektist kõrgkooliõpikuni“ ja artiklisari Horisondis – põhjalik ülevaade, mis tutvustab raamatukogu ja selle kogusid, Tartu Ülikooli teadus- ja haridusajalugu ning Eesti raamatu- ja kultuurilugu

Eripreemia sportliku algatuse eest

2025

Kersti Kuusemäe

• Aasta kolleeg •

2025

Kadri Nelis

Fotod:

Tartu Ülikooli aumärgi kavalerid 2025: Moonika Teemus, Janika Päll, Katriin Kaljovee, Signe Bachmann, Avo Kartul

Teenetemärgi „100 semestrit Tartu Ülikoolis“ kavalerid 2025: Aili Bernotas, Siiri Reinola, Vilve Seiler

ELNET tunnustab

ELNETi aasta tegu

2024

Sierra testkeskkonna hankimine ja juurutamine –
Piret Zettur, Riina Felding, Urmas Sinisalu, **Kalju Kill Kask**

Tartu linn tunnustab

2025 Tartu aukodanik

Krista Aru

ERÜ tunnustab

Friedrich Puksoo auhind

2025

Malle Ermel – „Tartu Ülikooli raamatukogu 220“
(Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 2024)

Parim noor raamatukoguhoidja

2025

Svea Kaseorg

Aasta tegu teadusraamatukogus

2025

rahvusvahelise Erasmus+ projekti LibOCS raames tehtud töö raamatukoguhoidjate kodanikuteaduse-alaste oskuste arendamisel ning teadlaste ja kodanikuteadlaste koostöö tugevdamisel, koos Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu töötajatega. Meie raamatukogust kuulusid tööühma Liisi Lembinen, Lilian Neerut ja Svea Kaseorg.

Eesti Teadusagentuuri õpilaste teadustööde riiklik konkurs, TÜ raamatukogu eriauhind

2024

Annika Moppel (Hugo Treffneri Gümnaasium) – töö „Venemaa propagandavõtted infosõjas: Krimmi silla plahvatuse ja Rossiiskaja Gazeta näitel“ eest (juhendajad Monika Piirimäe ja Olga Einasto)

Balti Infohäirete Sekkekeskuse (BECID) eriauhind infovastupidavuse edendajale

2024

Olga Einasto

Erasmus+ ja Euroopa Solidaarsuskorpuse agentuur, kõrghariduse kuldõun

2025

Tartu Ülikooli projekt „University libraries strengthening the academia-society connection through citizen science in the Baltics“

Eesti ajalookirjanduse aastapremia

2025

Malle Ermel „Tartu Ülikooli raamatukogu 220“
(Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2024)

Eesti Kultuurkapitali kirjanduse sihtkapitali proosa aastaauhind

2024

Meelis Friedenthal „Punkti ümber“

w r y z.

A B C D E F G H I J K L
O P Q R S T U V W X Y Z

Die laut Buchstaben.

Publikatsioonid ja ettekanded

VÄLJAANDED

Ajaloolise kultuurivara järgedel. Tartu klassik Karl Morgenstern 1770–1852 : näituse kataloog = Tartu classicist Karl Morgenstern 1770–1852 : exhibition catalogue / autorid: **Moonika Teemus, Malle Ermel, Janika Päll, Mare Rand** ; toimetaja: **Kaspar Kolk** ; tõlkija: Peeter Tammisto ; kujundaja: **Eliise Selisaar**, fotograaf: Andres Tennus. Tartu : Tartu Ülikool Kirjastus, 2025. 239 lk.

Alguses on ABD : Tartu Ülikooli raamatukogu kalender 2025 / koostaja ja tõlkija: **Marika Liivamägi** ; kujundaja: Maarja Roosi. Tartu : Tartu Ülikooli raamatukogu, 2024. 24 lk.

Ermel, Malle. Tartu Ülikooli raamatukogu 220 / Malle Ermel ; toimetanud Mare Rand, keeleliselt toimetanud Sirje Nilbe ; kujundanud Peeter Paasmäe. [Tartu] : Tartu Ülikooli Kirjastus, 2024. 661 lk.

Friedenthal, Meelis. Mõmmi unenägu : näidend. Tartu : Tartu Ülikooli raamatukogu. 14 lk. (Käsikiri). Esiettekanne UTLIB teatris 16.12.2025.

Kolk, Kaspar. Trükitud raamatu esimene aastasada Eestis : raamatud, raamatukogud ja lugejad 15. sajandi teisest poolest 16. sajandi keskpaigani / Kaspar Kolk ; juhendajad: **Janika Päll, Anu Mänd** ; Tartu Ülikool, Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond, Maailma keelte ja kultuuride instituut, Klassikalise filoloogia osakond. Tartu : University of Tartu Press, 2025. 379 lk. (Dissertationes studiorum graecorum et latinorum Universitatis Tartuensis ; 12). [Võrguväljaanne TÜ digiarhiivis ADA.](#)

Lembinen, Liisi. Comprehending decision-making in academic library leadership: a situational analysis / Liisi Lembinen ; supervisors: Krista Jaakson, Anne Reino ; School of Economics and Business Administration, University of Tartu. Tartu : University of Tartu Press, 2024. 140 lk. (Dissertationes rerum oeconomicarum Universitatis Tartuensis ; 90). [Võrguväljaanne TÜ digiarhiivis ADA.](#)

Scientia felina : Tartu Ülikooli raamatukogu kalender 2026 / koostaja: **Olga Einasto**; kujundaja: Regina Junkina ; küljendaja: **Eliise Selisaar** ; teadusnõustaja: Andrei Miljutin ; tõlkijad: **Marika Liivamägi, Liso-Lizete Lemberg.** Tartu : Tartu Ülikooli raamatukogu. 24 lk.

Tartu Ülikooli raamatukogu aastaraamat 2022–2023 / toimetused: **Kristhel Haak, Kaspar Kolk, Janika Päll, Liisi Lembinen, Marianne Marlene Tiik, Anneli Sepp** (peatoimetaja). Tartu : Tartu Ülikooli raamatukogu, 2024. 186 lk.

Sisukord: Koostöö, usaldus ja eluterve valmisolek muutusteks: TÜ raamatukogu aastatel 2022–2023 / **Krista Aru.**

RAAMATUKOGU 220: Vabariigi Presidendi kõne raamatukogu 220. aastapäeval / **Alar Karis.** Tartu Ülikooli rektori kõne raamatukogu 220. aastapäeval / **Toomas Asser.** Raamatukogumälestusi / **Doris Kareva.** Minu raamatukogu / **Kaire Maimets.**

RAAMATUKOGUST: Esimene teadusraamatukogude visioonikonverents Eestis / **Kristhel Haak, Elena Sipria-Mironov.** Raamatukogu inimsus : lugejateenindus pandeemia ja sõja vahel / **Olga Einasto.** Infopädevus e-õppe teel / **Vilve Seiler.** Raamatukogude ja ühiskonna sidemete tugevdamine kodanikuteaduse toel / **Svea Kaseorg.** Raamatukogu koostöö TÜ majandusteaduskonnaga / **Liisi Lembinen.** Hans-Christoph Schmitti pärandist ja Vana Testamendi alasest teaduskirjandusest Tartu Ülikooli raamatukogus / **Urmas Nõmmik.** Mõtteid kasutajasõbralikust disainist Tartu Ülikooli raamatukogu näitel / **Kristian Kirsfeldt.** Väljasõit Anu Raua juurde.

UURIMUSI: Teadusraamatukogude väärtus COVID-19 järgses maailmas / **Liisi Lembinen.** Ettevaatust, mürgine! Arseni sisaldavad renessanssköited Tartu Ülikooli raamatukogus / **Moonika Teemus.** Uurimusi meie kogudest / **Janika Päll.**

KAUNID KUNSTID: Muusikaosakond 40! / **Kaire Maimets.** Miks muusika pole enam see, mis ta varem oli / **Tõnis Kahu.** Unistus võimutäiusest / **Ilmar Vene.** Elu esiküljel ja tagahoovis. Muljeid näituselt ning kataloogi lugedes / **Liina Espenberg.**

NÄITUSED: Näitustest Tartu Ülikooli raamatukogus 2022–2023 / **Marianne Marlene Tiik**. Aastanäitus „Juri Lotman – Tartu Ülikooli professor“ / **Nataliia Gradoboeva**. *Omnia munda mundis*. Marju Lepajõe 60 / **Marianne Marlene Tiik**. *Homme de lettres*. Juhan Luiga 150 / **Marianne Marlene Tiik**. Argipäeva ja kirjandusklassika sümbioos inspireeris looma näitust „Kas keegi on näinud elektrit?“ / **Herdis Olmaru**. Aastanäitus „Peidus pool. Käsitöököitest masintoodanguni“ / **Tiia Nurmsalu**. Näitused 2022–2023.

LOOMISLOOD: Tartu Ülikooli raamatukogu konverentsisaali gobelääni saamislugu / **Anneli Sepp**. Tartu Ülikooli raamatukogu lühter / **Kai Lobjakas**, **Aet Andresma-Tamm**, **Mare Soovik-Lobjakas**. TÜ raamatukogu helisignatuur / **Kaire Maimets**, **Ardo Ran Varres**. Kuis tulid DSpace ja OJS / **Heiki Epner**.

MEIE INIMESI: Tatjana Šahhovskaja 80. Mare Pikkell 75. Maria Luštšik 70. Marina Ostrovskaja 70. Heiki Epner 70. Agnes Kivi 60. Liina Espenberg 60. Elo Tõnisoo 60. Pille Naggel 60. Lembi Abel 60. Ave Teesalu 50. Kaarina Rein 50. Lilian Neerut 50. Svea Pärsimägi 50. Meelis Friedenthal 50. *In memoriam*.

RAAMATUKOGU TÄNAB JA TUNNUSTAB
PUBLIKATSIOONID JA ETTEKANDED

Raamatukogu struktuur. Enim laenutatud raamatud 2023. aastal

RAAMATUKOGU ARVUDES 2022–2023

Summaries

[Võrguväljaanne TÜ OJS](#)

Vene, Ilmar. Jumalikkuse naabruses : raamatulembeseid mälestusi / Ilmar Vene ; toimetanud Siiri Ombler ; kujundanud Mari Ainsu. Tartu : Ilmamaa, 2025. 416 lk.

ARTIKLEID

Anderson, Jaanika. Fashion or Conceptual Choice: The Motifs of Animals, Birds, and Semi-Animals in Pompeian-Style Interiors in Estonia / Jaanika Anderson, Hilikka Hiiop. // *Baltic Human-Animal Histories : Relations, Trading, and Representations* / Linda Kaljundi, Anu Mänd, Ulrike Plath, Kadri Tüür (eds.). Berlin : Peter Lang, [2024]. (Studies in Literature, Culture, and its Environment; 12). Pp. 339–363.

Anderson, Jaanika. [Kanti surimask asub Tartu Ülikooli kunstimuuseumis aukohal](#). // Postimees (2024) 02.04.

Anderson, Jaanika. [Muuseumide terminitööst](#). // Raamatukogu (2024) nr. 4, lk. 19.

Anderson, Jaanika. [Rahvas algab raamatukogust : mis imeloomad on teadusraamatukogud, et nad ei tötta ühinema loodava raamatukogude andmekoguga?](#) // *Sirp* (2025) 01.08, lk. 9 : foto. (Teadus).

Anderson, Jaanika. [Tartu Ülikooli õppetahvlid – õppevahendist museaaliks ja uurimisobjektiks](#) / Jaanika Anderson, Anne Arus, Ken Ird, Maris Tuuling. // *Tartu Ülikooli ajaloo küsimusi*, LII (2024) lk. 8–31.

Anderson, Jaanika. [Tehisaru toetab ja inspireerib mäluasutusi](#). // *Sirp* (2025) 28.03, lk. 22 : foto. (Teadus).

XXVII mäluasutuste talveseminar „Tehisintellekt toetab ja inspireerib“ 17.–18.02 Kääriku spordikeskuses. Strateegia on puudulik nii mäluasutustes kui kogu riigis: muuseumides ja raamatukogudes ei ole korralikke digistrateegiaid.

Anderson, Jaanika. Utilisation of University of Tartu Art Museum Cast Collections of Ancient Art in Educational Activity in 1803–1940. // [Hortus Floridus : Studies in Honour of Anne Lill](#) / edited by Ivo Volt, Janika Päll and Neeme Näripä. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2024. (Morgensterni Seltsi toimetised ; 8–9). Lk. 255–280.

Aru, Krista. Anton Jürgenstein: ajaleht on aja peegel. See on tema ülesanne. // Postimees (2024) 28.11. (Postimehe parnass).

Aru, Krista. Filoloogia varju all sündis uus vaimne tugipunkt Eesti maailma kestmiseks. // Tartu Postimees (2024) 17.04, lk. 9.

Aru, Krista. Jaan Tõnisson ja Tõnissoni ajakirjanduskool. // Postimees (2024) 20.12. (Postimehe parnass).

Aru, Krista. Johann Voldemar Jannsenile oli ajaleht õpetuse jagamiseks. // Postimees (2024) 05.06, lk. 6.

Aru, Krista. Juhuslikult sündinud raamat osutus talupoegadele väärt lugemisvaraks. // Raamatukogu (2024) nr. 3, lk. 10–11.
Tartumaa praost Otto Wilhelm Masing hakkas välja andma Marahwa Näddala-Lehte.

Aru, Krista. Karl August Hermann tegi Postimehest esimese eestikeelse päevalehe. // Postimees (2024) 15.08, lk 6.

Aru, Krista. Kas kratt on tagasi? // Tartu Postimees (2024) 13.02, lk. 2.

Aru, Krista. Mees, kes kirjutab Postimehe täis nii joone all kui ka joone peal : [Eduard Vilde]. // Postimees (2024) 10.10. (Postimehe parnass).

Aru, Krista. Rahvusmõtte auhinna laureaat Krista Aru : mingil hetkel hakkab iga inimene ajalugu väärtustama : [intervjuu] / intervjuerinud Henn Uuetoa. // Tartu Postimees (2024) 03.12.

Aru, Krista. Ühest ei piisa. Ajaleht vajab kõike: tahtmist, ideid, raha ja tööd : [Caspar Franz Lorenzsonn]. // Postimees (2024) 11.07, lk. 6.

Aru, Krista. Üks vankumatu ja väsimatu töömees : [Hindrik Prants]. // Postimees (2024) 13.09. (Postimehe parnass).

Aru, Krista. Ülesanded muutuvad, aga vajadus jääb. // Hiiu Leht (2024) 19.09.

Einasto, Olga. Tartu Ülikooli raamatukogu teenu-sekvaliteedi uuring UtlibQual 2024. Analüüsi aruanne. Tartu : Tartu Ülikooli raamatukogu, 2024. 64 lk. (PDF). DOI: doi.org/10.58009/aere-perenius0148

Friedenthal, Meelis. Ajaloolise kirjanduse üks eesmärk on näidata, et ajaloos polnud inimesed lollpead. [Meelis Friedenthali vestlus Tiit Aleksejeviga, toimetaja Kaspar Viilup]. // Err.ee : kirjandus, 03.07.2024.

Friedenthal, Meelis. Alkeemia meie maal. // Tartu Postimees (2024) 04.10.

Friedenthal, Meelis. Cats and Occult Powers in Early Modern Disputations. // Baltic Human-Animal Histories : Relations, Trading, and Representations / Linda Kaljundi, Anu Mänd, Ulrike Plath, Kadri Tüür (eds.). Berlin : Peter Lang, [2024]. (Studies in Literature, Culture, and the Environment ; 12). Pp. 321–338.

Friedenthal, Meelis. Daniel Sennert in Swedish Disputations 1600–1651. // Early Science and Medicine (2025) vol. 30, nos. 4–5, pp. 555–568. DOI: doi.org/10.1163/15733823-20251364

Friedenthal, Meelis. „Ei maksa karta, et Tartu vaim hääbub. Ta on pika kogemusega ja oskab ajaga kohaneda“ / Meelis Friedenthal, Marju Lauristin ja Jaak Juske. // Eesti Päevaleht : Kultuur (2025) 20.07. (Delfi Tartus).

Friedenthal, Meelis. Eksortsismirätt ehk „Pankuch“. Ravitsemine, nõidumine ja leping Kuradiga sõjas laastatud Viljandis. // Tuna : ajalookultuuri ajakiri (2025) nr. 4, lk. 10–31 .

Friedenthal, Meelis. Gabriel Sjöberg (ca 1658–1704). Der produktivste Philosophieprofessor der Academia Gustavo-Carolina. // Persönlichkeiten der Frühen Neuzeit in den baltischen Ländern. Vol. 30 / ed. Norbert Angermann et al. Berlin : Lit Verlag, [2025], S. 549–572.

Friedenthal, Meelis. Inimmõtte ökoloogia. // ERR (kultuur.err.ee), 06.05.2024. (Kirjandus).

- Friedenthal, Meelis.** [Kaleidoskoopne monograafia](#) : [arvustus Jaak Tombergi raamatule „Kuidas täita soovi. Realism, teadusulme ja utoopiline kujutlusvõime“]. // *Looming* (2024) nr. 10, lk. 1433–1436.
- Friedenthal, Meelis.** [Kas ristsõda on meie sõda?](#) : [arvustus Tiit Aleksejevi raamatule „Taevaminejad“]. // *Sirp* (2024) 04.10.
- Friedenthal, Meelis.** [Keel, tehnoloogia ja sõltumatus](#). // *Tuna : ajalookultuuri ajakiri* (2025) nr. 4, lk. 119–126.
- Friedenthal, Meelis.** [Mida üldse tähendab meie ühine ajalugu lätlastega?](#) // *Sirp* (2025) 08.08.
- Friedenthal, Meelis.** [Mõtete hoidlad](#). // *Sirp* (2025) 08.08.
- Friedenthal, Meelis.** Paberilt päringuks, trükisest andmebaasiks: „Album academicumi“ (1632–1710) struktureerimine, analüüs ja visualiseerimine tehnikasintellekti kaasabil. // *Tartu Ülikooli ajaloo küsimusi* (2025) nr. 53, lk. 26–45. DOI: doi.org/10.15157/tyak.v53i.26267
- Friedenthal, Meelis.** „[Palve hädalipp](#)“. [Palveraamatud Eesti- ja Liivimaal ning David Kellneri palveraamat](#). / Tiina-Erika Friedenthal, Meelis Friedenthal. // *Acta Historica Tallinnensia*. 30 (2024) no. 2, pp. 179–211.
Kokkuvõte: „A Distress Flag of Prayer“ : Prayer Books in Estonia and Livonia and David Kellner’s Prayer Book.
- Friedenthal, Meelis.** [Sakslaste jaoks tuntuim tartlane](#) : [arvustus Agnes von Zahn-Harnacki raamatule „Adolf von Harnack“]. // *Sirp* (2024) 24.05.
- Friedenthal, Meelis.** [Talupoeg võis keskaegses ülikoolis haljale oksale jõuda](#). // *ERR : Novaator* (2025) 26.05.
- Friedenthal, Meelis.** [Teadus ja kirjandus: 500 aastat mõtlemist Eesti- ja Liivimaal](#). // *Akadeemia* (2025) nr. 6, lk. 1020–1027.
- Friedenthal, Meelis.** [Tehisarule tasuks läheneda aeglasemalt](#) : [intervjuu Josh Sawyeriga]. // *UT: Universitas Tartuensis* (2024) nr. 4, lk. 26–39.
- Friedenthal, Meelis.** [Vaimuga linn](#). // *Tuna : ajalookultuuri ajakiri* (2024) nr. 2, lk. 126–130.
- Implementing Citizen Science Activities in Baltic University Libraries: On the Road to a Citizen Science Hub / Birk, Kaarin; Tõiste, Tuuliki; Ignat, Tiberius; **Kaseorg, Svea; Neerut, Lilian; Lembinen, Liisi**; Rozenberga, Gita; Tautkevičienė, Gintarė; Pranckutė, Aistė; Sabaitytė, Giedrė; Bucevičiūtė, Laima; Zourou, Katerina; Oikonomou, Stefania; Saviča, Mārīte (2024). // *LIBER Quarterly* (2024) no. 34 (1), pp. 1–34. DOI: doi.org/10.53377/lq.19068
- Kaseorg, Svea.** [Akadeemilise raamatukogu roll kriisides](#). // *Raamatukogu* (2025) nr. 4, lk. 19–20.
- Kaseorg, Svea.** [Erialaraamatukoguhoidjate õppereis Norrasse](#) / Svea Kaseorg, Ceili Vilimas. // *Raamatukogu* (2024) nr. 4, lk. 40–41.
- Kaseorg, Svea.** [Kuidas tehisaru loomet ära tunda](#). // *Raamatukogu* (2025) nr. 4, lk. 40–41.
- Kolk, Kaspar.** [The Baltic battle of books : formation and relocation of European libraries in the Confessional Age (c.1500-1650) and their afterlife / edited by Jonas Nordin, Gustavs Strenga, Peter Sjökvist : raamatuarvustus] // *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls* (2024) no. 1 (121), pp. 199–206. DOI: doi.org/10.22364/lviz.121.12
- Kolk, Kaspar.** Chapter 9. Book collection of a hinterland convent in response to the Lutheran Reformation: The case of mid-sixteenth century Rakvere (Wesenberg). // *Early modern Catholicism and the printed book : agents – networks – responses* / edited by Justyna Kiliańczyk-Zięba and Magdalena Komorowska. Leiden ; Boston : Brill, [2024]. Pp. 180–196. DOI: doi.org/10.1163/9789004538672_010
- Kolk, Kaspar.** Late Gothic bookbinding in Tallinn. // *Baltic Journal of Art History* (2024) no. 27, pp. 41–88. DOI: doi.org/10.12697/BJAH.2024.27.03
- New evidence of re-use of an oak panel in Estonia: covers of the fifteenth century Codex of Türi / Alar Läänelaid, Kristina Sohar, Aoife Daly, Alicia

Van Ham-Meert, Päärn Paiste, **Kaspar Kolk**, Kadri Paloveer, Raivo Suni. // *Journal of Cultural Heritage* (2025) no. 73, pp. 52–61. DOI: doi.org/10.1016/j.culher.2025.02.015

Olmaru, Herdis. *Õnnetus (ei) hüüa(b) tulles. Ülevaade mäluasutuste talveseminarist.* // *Raamatukogu* (2024) nr. 3, lk. 41.

Päll, Janika. Code-switching in Early Modern Greek disputations. // *JOLCEL (Journal of Latin Cosmopolitanism and European Literatures)* (2025) no. 11. DOI: <https://doi.org/10.21825/jolcel.89652>

Päll, Janika. Greek Pindaric Odes in the United Kingdom. // *Hortus Floridus : studies in honour of Anne Lill / edited by Ivo Volt, Janika Päll and Neeme Näripä.* Tartu : University of Tartu Press, 2024. (*Acta Societatis Morgensternianae*; VIII-IX). Lk. 215–229.

Päll, Janika. *Isokrates, tema „filosoofia“ ja sofistide kriitika kõnes Sofistide vastu.* // *Akadeemia* (2024) nr. 1, lk. 14–40.

Päll, Janika. „Kirjutan siin ainult enda jaoks“: sündimata raamatud Eesti tõlkekirjanduses ehk käsikirja jäänud Homerose tõlgetest. // *Akadeemia* (2025) nr. 7, lk. 1218–1248.

Päll, Janika. Kuidas tabada tabamatut? Jaan Kaplinski taktikad Sappho tõlkijana. // *Tõlkija hääl : Eesti Kirjanike Liidu tõlkijate sektsiooni aastaraamat.* XII. Tallinn : Kultuurileht, 2024. Lk. 117–135.

Päll, Janika. The Origins of the ἄβυσσος in Greek. // *The abyss as a concept for cultural theory : a comparative exploration / edited by Marko Pajević.* Leiden ; Boston : Brill, [2024]. (*Textxet: Studies in Comparative Literature*; 106). Lk. 48–76. DOI: doi.org/10.1163/9789004691674_004

Päll, Janika. Self-translation in Greek-Latin occasional poems from Early Modern Estonia and Livonia. // *Reading, writing, translating: Greek in early modern schools, universities, and beyond / edited by Johanna Akujärvi & Kristiina Savin.* Lund : Lund University, 2024. (*Studia Graeca et Latina Lundensia* ; 29). Pp. 293–322.

Päll, Janika. Sixteenth-Century Greek Poetry on the Passion of Christ According to the Four Gospels. // *Griechischhumanismus des 16. Jahrhunderts: Lorenz Rhodoman im Kontext und digital / Hg. Stefan Weise.* Franz Steiner Verlag, 2025. (*Palingenesia*; 142). Pp. 131–158.

Rein, Kaarina. *Botaanika rootsiaegses Tartu ülikoolis Johannes Eri ja Andreas Arvidi disputatsiooni „De plantis“ (1647) näitel.* // *Keel ja Kirjandus* (2024) nr. 4, lk. 354–373.

Rein, Kaarina. Depiction of Animals in the Medical Works of the Seventeenth Century University of Tartu. // *Baltic human-animal histories : relations, trading, and representations / Linda Kaljundi, Anu Mänd, Ulrike Plath, Kadri Tüür (eds.).* Berlin : Peter Lang, [2024]. (*Studies in literature, culture, and the environment* ; 12). Lk. 74–93.

Rein, Kaarina. Eesti Kultuurkapital, ilukirjanduslik tõlge eesti keelde. Vastavad 2023. aasta preemia nominendid. Autorid: Maarja Kangro, Kaarina Rein, Liisi Rünkla, Tiiu Sandrak, Sigrid Tooming, Märt Väljataga, Kairi Look. // *Tõlkija hääl : Eesti Kirjanike Liidu tõlkijate sektsiooni aastaraamat.* XII. Tallinn : Kultuurileht, 2024. Lk. 206–217.

Rein, Kaarina. *Kolm vaadet rootsiaegse Tartu ülikooli disputatsioonidele.* // *Õpetatud Eesti Seltsi aastaraamat 2023.* Tartu, 2025. Lk. 7–32.

Rein, Kaarina. *Regio Baltica et Europa – pons studiorum et doctrinae.* *Arvo Tering 75.* // *Keel ja Kirjandus* (2024) nr. 4, lk. 401–404.

Roots, Andres. *Teejuht muusikadžunglis* : [Avo Kartuli 75. sünnipäevaks]. // *Muusika* (2025) nr. 4 (ainult digitaalses väljaandes).

Tarkpea, Tiiu. *Eesti keeles programmeeritud tead- mised: informaatika kõrgkooliõpikud.* // *Horisont* (2025) nr. 5, lk. 60.

Tarkpea, Tiiu. *Füüsika õppematerjalid läbi aja.* // *Horisont* (2025) nr. 3, lk. 60.

Tarkpea, Tiiu. *Matemaatikaõpikud ja -terminoloogia.* // *Horisont* (2025) nr. 2, lk. 60–61.

Tiik, Marianne Marlene. Eestikeelsest loengukonseptist kõrgkooliõpikuni. // Horisont (2025) nr. 2, lk. 60.

Tiik, Marianne Marlene. Mõtisklusi eesti õpetusliku kirjasõna näituselt Tartu Ülikooli raamatukogus. // Oma Keel (2025) nr. 51/2, lk. 17–23.

Tiik, Marianne Marlene. Ülikool, keemia ja õpikud. // Horisont (2025) nr. 4, lk. 60.

Vene, Ilmar. Gallia Sokratese armulugu. // Sirp (2024) 09.02, lk. 16–17.
Raamatuarvustus: Isiklikud kirjad / Pierre Abélard ja Héloïse ; ladina keelest tõlkinud ja kommenteerinud Kaarina Rein ; toimetanud Kaspar Kolk. Tallinn : Tallinna Ülikooli Kirjastus, 2023.

Vene, Ilmar. Jumala kurbus ja olemise õnn. // Runnel on kõige all : Hando Runneli 85. sünnipäevale pühendatud konverentsi Luuletaja loomuldasa, elukutselt eestlane ettekanded 24. ja 25. novembril Tartu Ülikooli Raamatukogu konverentsisaalis / toimetanud Hele Pärn. Tartu : Ilmamaa, 2024. Lk. 64–72.

Vene, Ilmar. Keskaja renessanss – Aquino Thomas 850 : [raamatuarvustus: Meie Isa palve seletus / Aquino Thomas ; ladina keelest tõlkinud ja kommenteerinud ning saatesõna kirjutanud S.-O. Paavel]. // Sirp (2025) 01.08, lk. 37–38.

Vene, Ilmar. Küsitavuste koondaja. // Kolm filosoofilist poeeti : Lucretius, Dante ja Goethe / George Santayana. Tartu : Ilmamaa, 2024. Lk. 169–191.

Vene, Ilmar. Lugemise aastasada : [raamatu järel sõna] // Ilust kunstis / Théophile Gautier. Tartu : Ilmamaa, 2024. Lk. 356–381.

Vene, Ilmar. Sekularisatsiooni legaliseerimine. Kant 300. // Sirp (2024) 26.04, lk. 33–35.

RAPORTID

Citizen Science Institutional Change Through BESCPOC Implementations / Ignat, T., **Kaseorg, S., Neerut, L., Lembinen, L.**, Rozenberga, G., Birk, K., Tõiste, T., Tautkevičienė, G., Pranckutė, A., Zourou, K., & Oikonomou, S. (2024). DOI: doi.org/10.5281/zenodo.10949874

D7.2 ENLIGHT Open Science Status Quo & Opportunities #2. / Schmidt, B., Schatz, M., Sheehan, I., **Lembinen, L.**, Bahroun, N., Joy, C., Bennett, C., Lagvik, C., & van Nieuwerburgh, I. (2025). DOI: doi.org/10.5281/zenodo.15586177

ENLIGHT Open Science Toolkit / **Lembinen, L.**, Schmidt, B., Van Nieuwerburgh, I., Schatz, M., & Heininga, V. E. (2025). DOI: doi.org/10.5281/zenodo.17305714

Focus Group and Survey Report on the Role of Libraries During Crises in Estonia Implementation country: Estonia (Version 1) / **Kaseorg, S., Neerut, L.** (2025). DOI: doi.org/10.5281/zenodo.16036165

Forward-Looking to Public-Scholarly Engagement in Baltic Higher Education Institutions / Ignat, T., **Kaseorg, S., Neerut, L., Lembinen, L.**, Rozenberga, G., Zourou, K., & Oikonomou, S. (2024). DOI: doi.org/10.5281/zenodo.11067940

TÕLKED

Isokrates. [Sofistide vastu](#) / tõlge **Janika Päll** vanakreeka keelest. // Akadeemia (2024) nr. 1, lk. 3–13.

Marsilio Ficino. [Kaks kirja \[Inimese rumalus ja viletsus\]](#) / tõlge **Meelis Friedenthal**. // Vikerkaar (2024) nr. 10–11, lk. 66–69.

Piccolomini, A. S. [Laste kasvatus](#) / tõlge ja saatesõna kirjutanud **Kaspar Kolk**. // Vikerkaar (2024) nr. 10–11, lk. 52–59.

Rotterdamil Erasmuse „[Usalduslike kõneluste](#)“ kommenteeritud tõlked / tõlge **Kaarina Rein**. // Vikerkaar (2024) nr. 10–11 : Humanismiteemaline erinumber, lk. 83–108.

Vercingetorix Caesaril keeles. Jaan Kaplinski luuletuse „Vercingetorix ütles“ ladina keelde tõlkinud klassikaliste filoloogide vestlusring / Vallo Kask, Maria-Kristiina Lotman, Neeme Näripä, Ivo Volt, **Ave Teesalu** ; juttu suunas Elo-Mall Toomet. // [Tõlkija hääl : Eesti kirjanike Liidu tõlkijate sektsiooni aastaraamat. XII.](#) (2024) lk. 28–40.

ETTEKANDED

Tartu Ülikooli raamatukogu töötajate ettekanded konverentsidel ja seminaridel

Jaanika Anderson

- **Jaanika Anderson**, Tiiu Kreegipuu. The Educational Potential of the Historical Scientific Illustrations: case study on the example of the wallchart collection of the University of Tartu Museum. – Shaping Transformation. University Collections in a Changing World. ICOM-UMAC & UNIVERSEUM, Technical University Dresden, 24.–29.09.2024.
- Muuseumiterminoloogia: kes, kellele, milleks ja kuidas? – XIX oskuskeelepäev: meie, teie ja nende (oskus)keel. Tallinn, Rahvusraamatukogu, 08.10.2024.

- Valgustusaja akadeemiline raamatukogu ja skulptuurid. – Vaba Akadeemia, 25.07.2025.

Krista Aru

- Johan Köpp ja Eesti haritlaskond 19. sajandi lõpus ja 20. sajandi alguses. – Konverents „Johan Köpp 150 – rektor, peapiiskop ja kirja-mees“. Tartu Ülikool, 15.11.2024.
- Kõne Rahvusmõtte auhinna kättesaamisel. – Tartu Ülikool, 01.12.2024.

Signe Bachmann

- University of Tartu Library. Introduction. – Erasmus+ töötajakoolitus Lazarski Ülikoolis Varssavis, 10.09.2024.

Olga Einasto

- Efektive kommunikatsioon lugejaga. – Loeng ERÜ erialaraamatukogude sektsiooni liikmetele, 20.03.2024.
- Tänapäeva infokorralduse praktilised probleemid. – Loeng TÜ infokorralduse üliõpilastele, 19.04.2024.
- Tehisintellekti evolutsioon raamatukogutöös. – Mäluasutuste talveseminar Käärikul, 17.02.2025.
- Library as a Stress-Buster: Supporting Student Well-Being Beyond Information : posterettekandekanne. – IFLA World Library and Information Congress (WLIC 89), Astana, 18.–23.08.2025.

Malle Ermel

- Eesti raamatust Tartu Ülikooli raamatukogus. – Võrumaa Keskraamatukogu, 09.04.2025.
- Tartu Ülikooli raamatukogu – kultuurisild ajas ja ruumis. – DBJW ja TÜ germanistika osakonna kevadseminar „Eesti-baltisaksa kirjanduslik risttee“, Tartu, 15.05.2025.
- Tartu Ülikooli raamatukogu ajaloost, kogudest ning Oskar Lutsust. – Tammelinna päevade salongiõhtu, Oskar Lutsu majamuuseum, Tartu, 17.09.2025.

- Tartu Ülikooli raamatukogu kui kultuurivaramu. – Eesti Akadeemiliste Naiste Ühing, Tartu, 22.10.2025.

Meelis Friedenthal

- Raamatu „Academia Pernaviensise“ esitus Tartu Ülikooli kunstmuuseumis, 31.01.2024.
- Konverents „Teaching of History“ Zürichis, esinemine ettekandega (kirjalik), 14.03.2024.
- Esinemine David Kellneri luule ettelugemisega maailmaluule päeval TÜ kohvikus, 21.03.2024.
- Ettekanne Immanuel Kanti näituse raames „18. sajandi protestantlik ülikool ja disputatsioonid“ TÜ raamatukogus, 05.04.2024.
- Esinemine humanitaarkonverentsil (teemapaneel „Varausaja haridus ja teadus“), 10.04.2024.
- Ettekanne „Science fiction and religion“ SFRA konverentsil, TÜ ringauditoorium, 09.05.2024.
- Vestlus Tiit Aleksejeviga kirjandusfestivalil Head Read, 02.06.2024.
- Esinemine UTKK aiaseminaril „Inimmõtte ökoloogiast“, 13.06.2024.
- Ettekanne alkeemiast Vabas Akadeemias, 16.08.2024.
- Kõnelus Lembit Petersoniga David Kellnerist Tallinna kirjandustänav festivalil, 14.09.2024.
- Ettekanne digipärandi seminaril „Masin loeb“ kirjandusmuuseumis, 02.10.2024.
- Ettekanne „Hing, vaim ja ihu“ Tartu Jaani kirikus, 03.10.2024.
- Vestlus Paavo Matsiniga alkeemia näitusel, 31.10.2024.
- Ettekanne üksarvikutest Tallinna Niguliste muuseumis, 07.11.2024.
- Ettekanne säilitusalasel seminaril „Alkeemia ja teadus“ Rahvusarhiivis, 14.11.2024.
- Ettekanne Rakvere muuseumis alkeemiast, 05.12.2024.

- Ettekanne „Teadus ja kirjandus: 500 aastat mõtlemist Eesti- ja Liivimaal“ raamatuaasta avakonverentsil TÜ raamatukogus, 30.01.2025.
- Raamatuesitlus ja vestlus Cornelius Hasselblatiga Berliini Eesti saatkonnas, 04.02.2025.
- Ettekanne Tartu-Grenoble'i filosoofia töötoas „Ühismeel ja aistingud keskajal ja varausajal“, 27.02.2025.
- Loeng „Alkeemia ajaloost meil ja mujal“ Pärnus, 27.03.2025.
- Esinemine Ihamaru külakeskuses üritusel „Kohtumine Postiteel“, 23.04.2025.
- Ettekanne „Pärnu bürgermeister Michael Dau – pietismi teerajaja 17. sajandi Liivimaal“ Pärnu muuseumis, 25.09.2025.
- Esinemine ulmekirjanduse päeval Tallinna Südalinna raamatukogus, 01.10.2025.
- Ettekanne „Jutluskirjandusest ja rahvaharidusest Viljandi koguduse pastori Rötger Beckeri 1644. aastal ilmunud jutlusekogumiku „Linteum Exorcisticum, oder der Bantuch“ näitel“ Palmse mõisas, 16.10.2025.
- Ettekanne „Nõidumisest ja lepingust Kuradiga Viljandi linnas 1644. aastal“ Viljandi muuseumis, 06.12.2025.
- Ettekanne „Academia Gustaviana / Academia Gustavo-Carolina trükised“ raamatuaasta sümposiumil „Tarbeigavik ehk väiketrükiste varjatud maailm“, 12.12.2025.

Kristhel Haak

- Ettekanne erinevatest komplekteerimisprobleemidest ERÜ kogude toimkonna seminaril Tallinna Keskraamatukogus, 15.05.2024.
- Ettekanne „Voldemar Ilja. Mees Võrumaa metsast ja tema Piiblid / **Kristhel Haak, Ene Paldre**. – Raamatuaasta üritustesari Tartu Maarja kirikus, 07.10.2025.

Svea Kaseorg

- Kodanikuteaduse keskus kui teaduse ja ühiskonna siduja / **Svea Kaseorg**, Tuuliki Tõiste. – Tallinna Tehnikaülikooli ja Tartu Ülikooli raamatukogude korraldatud veebiseminar „Kodanikuteaduse kureeritud ressursid, e-kursus ja tööriistakast raamatukoguhoidjatele“, 29.05.2024.
- „Mis on kodanikuteadus? LibOCS projekti tutvustus“. – Tallinna Tehnikaülikooli ja Tartu Ülikooli raamatukogude korraldatud veebiseminar „Kodanikuteaduse kureeritud ressursid, e-kursus ja tööriistakast raamatukoguhoidjatele“, 29.05.2024.
- Librarians as Partners in Citizen Science: The Baltic Experience. – Erasmus+ töötajakoolitus Lõuna-Taani Ülikoolis, Odense, 18.06.2024.
- [Strengthening Civic Engagement Through Baltic Libraries](#) : posterettekanne. – 9. Bibliothekskongress 2025, Bremen, Saksamaa, 25.–26.06.2025.
- Raamatukoguhoidja roll meedia- ja infopädevuste arendamisel infokorratuse ajastul. – XVIII teadus- ja erialaraamatukogu päev, Tallinna Majanduskool, 22.10.2025.
- UT Action Plan. Navigating Balance: The Library's Role in Student Well-being. – CAELUM töötuba, Kaunase Tehnikaülikool, 02.12.2025.

Svea Kaseorg, Lilian Neerut

- Tackling Citizen Science in Estonian Libraries: Lessons Learned / **Svea Kaseorg, Lilian Neerut**. – Biržiška Readings '24: Culture and Citizen Science, Panevėžys, 02.12.2024.
- [Supporting Citizen Science in Estonian Research Libraries](#) / **Svea Kaseorg, Lilian Neerut**. – Soome Rahvusraamatukogu veebiseminar „Engaging citizens, academic libraries, and research“, 26.03.2025.

- Research Support and User Training at The University of Tartu / **Svea Kaseorg, Lilian Neerut**. – TU Delft Staffweek, TU Delft Library, 07.07.2025.

Kaspar Kolk

- Vähetuntud peatükk Eesti keskaja visuaalkultuuri ajaloost: hilisgooti köitekunst Tallinnas. – Tallinna Ülikooli keskaja keskuse seminar, 17.01.2024.
- The private readership in the early modernizing Northern urban environment: the books and readers in sixteenth-century Tallinn. – Konverents „Book of Books: The Libro de los Epítomes in Context, Taani TA / Kopenhaageni Ülikool / Taani Kuninglik Raamatukogu, 29.08.2024.
- The rise and fall of book. Importing from the Low Countries to Estonian towns in the early 16th century. – Konverents „Footprints of the Early Modern Book: Transnational Mobility between the Low Countries and the Baltic Sea Region“, Läti Rahvusraamatukogu, Riia, 26.11.2024.
- Raamatuteadus žileti ja happega: keskaegse käsikirja kaantest loodusteaduslike meetodite andmetel. – Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu vanaraamatu toimkonna koolitusseminar, Tallinn, 05.12.2024.
- Another Ex quo in context: Cm 16 from Tallinn City Archives / Tiina Kala, **Kaspar Kolk**. – International research seminar „Digital Livonia: for a digitally enhanced study of medieval Livonia“, Tallinna Ülikool, 16.–17.05.2025.
- 1525. aasta Liivimaa keeltes trükised Euroopa raamatuloolisel taustal. – Oskar Kallase päev / XXX eesti raamatuteaduse konverents „Aeg-raamat-lugeja“, Eesti Kirjandusmuuseum, Tartu, 21.10.2025.
- Rakvere raamatuloo esimene peatükk: frantsisklaste konvendi raamatud. – ERÜ vanaraamatu toimkonna seminar, Rakvere, 03.12.2025.

Liisi Lembinen

- Kriisiaegsed juhtimisotsused raamatukogude näitel. – Mäluasutuste talveseminar, Kääriku, 07.03.2024.
- „Open Science Toolkit“ üritusel ENLIGHT Matchmaking Event, session about RISE tools (veebis), 29.04.2024.
- Establishing Citizen Science Culture in Academic Libraries – lessons learned from LIBOCS Project. – X International Conference „University Library at a new stage of social communications development“, 03.10.2024.
- Leadership in Libraries: how do library directors make decisions? – IFLA Section of Management and Marketing: Let's Talk Library Management, 13.03.2025.
- Sissejuhatus avatud teadusesse. – Tartu Ülikooli andmehaldurite võrgustiku käivitusüritus, 23.04.2025.
- Basics of Open Science. – Eesti Doktorikooli avatud juurdepääsu veebiseminaride seeria, 24.09.2025.
- Data Steward Networks in Estonia. – Finnish RDM training for Data Stewards, 26.09.2025.

Liisi Lembinen jt

- Pick up your public engagement fruit / **Liisi Lembinen, Elena Sipria-Mironov**. Poster ja infolaud kodanikuteaduse rahvusvahelisel konverentsil „ECSA 2024: Change“, Viin, 06.04.2024.
- Implementing BESPOC For Citizen Science Central Services in the Baltic Region / Ignat, T., **Liisi Lembinen, Lilian Neerut, Svea Kaseorg**, Rozenberga, G., Tuuliki, T., Birk, K., Tautkevičienė, G., Pranckutė, A., Sabaitytė, G., Bucevičiūtė, L., & Zourou, K. – LIBER 2024, Limassol, 3–5 July 2024.
DOI: doi.org/10.5281/zenodo.12704512
- Applying Decision-Making Models in Library Leadership in Time of AI / **Liisi Lembinen**, Heli Kautonen. – LIBER Annual Conference, 03.07.2025.

Lilian Mengel

- Examples of developing the library environment. – Erasmus+ töötajakoolitus Târgu Mureși George Emil Palade ülikooli raamatukogus, Rumeenia, 27.05.2025.
- Näiteid TÜ raamatukogu keskkonna arendamisest. – ERÜ kogude toimkonna sügisseminar, Tartu Linnaraamatukogu, 03.11.2025.

Lilian Neerut

- BESPOC Implementation at Tartu University. – LibOCS BESPOC Webinar 1, 11.04.2024.
- BESPOC Implementation at Tartu University. – LibOCS BESPOC Webinar 2, 17.04.2024.
- LibOCS Project: a short introduction. – LibOCS BESPOC Webinar 2, 17.04.2024.
- Raamatukogu roll kodanikuteaduse toetamisel. – Eesti Teadusagentuuri harrastusteaduse seminar, Tartu, 15.10.2024.

Janika Päll

- Teaching history in early modern Estonia and Livonia: the classes of rhetoric shaping the historical discourse : [ettekanne]. – Zentralbibliothek Zürich, Hermann-Escher-Saal, Internationale Konferenz „The Teaching of History and History as an Academic Subject-Matter during the Early Modern Period“, 14.–15.03.2024.
- Otsime autorit: kuidas teha kindlaks, kes on Tartu-Pärnu akadeemia tudengite tööde autorid? : [ettekanne]. – Tallinna Ülikool, Eesti humanitaarteaduste aastakonverents, 10.–12.04.2024.
- Sur le style de Gorgias : loeng. – Université de Fribourg, 19.04.2024.
- Sur quelques fragments de Sapho et Alcée : [loeng]. – Université de Fribourg, 19.04.2024.
- How to dispute in Greek in the Early Modern Age? Johannes Gezelius' Greek translation of Comenius' *lanua linguarum* – a handbook for writing and speaking in Greek : Fellowship lecture. – Leuven University, A Lectio / Ad Fontes, 06.05.2024.
- The Rhetorical Period in 17th Century Academies: Old or New? – ISHR 2024 Congress: Continuity and Change in the History of Rhetoric, Vancouver, 23.–26.07.2024.
- The art of paraphrasing in Peder Winstrup's *Passio Christi*. – University of Latvia, Riga,

Colloquium Balticum Rigense 2024 „Naturalia et artificialia: Language, Text, Culture“, 17.–19.10.2024.

- The way of the dialectics of Agricola into the practice of oratio latina, taught by Lorenz Luden in the 17th century Academy of Tartu: the crossing paths of Sturm, Melanchthon and others. – Symposium on the History of Rhetoric: a Tribute to Marc van der Poel (1957–2022), Radboud University, Nijmegen, 10.01.2025.
- Eestikeelsed raamatud, mis jäid sündimata – konverentsil „Eesti kirjanduse leksikon“, Tartu Ülikooli raamatukogu, 11.–12.04.2025.
- Les paraphrases bibliques grecques dans l'Helvetia humanistica. – Journée d'étude Humanistica Helvetica, 23.06.2025.
- Professor's assistance for speech writing: dispositions and useful phrases in XVIIth century manuals from Estonia and Latvia. – The Nineteenth International Congress of the International Association for Neo-Latin Studies being organized by the IANLS and Aix-Marseille University: le Néo-Latin, la langue et les langues, 17.07.2025.
- Ancient and modern languages, secular and religious contexts: the world of multilingual poetry from the Renaissance to the 20th century. – 16th International Conference of the Estonian Association of Comparative Literature: World Poetry Today: Production, Translation, Reception, 04.10.2025.

Kaarina Rein

- Academia Gustaviana Dorpatensis disputatsioonid kolme kümnendi peeglis. – Eesti humanitaarteaduste I aastakonverents, Tallinna Ülikool, 10.–12.04.2024.
- Tartu Ülikooli asutamine ja algusaastad 17. sajandil. – Loeng TÜ väärivate ülikoolis Tallinnas, 16.04.2024.
- Academia Gustaviana Dorpatensis (1632–1665) – modern or conservative? – Identities in the Early

Modern Period. Nordic Network for Renaissance Studies, Aarhus Institute of Advanced Studies, Århus 25.–27.09.2024.

- The most active students at Academia Gustaviana Dorpatensis. – Colloquium Balticum Rigense 2024. Naturalia et artificialia: Language, Text, Culture. Läti Ülikool, Riia 17.–19.10.2024.
- Rootsiaegse Tartu ülikooli identiteet 17. sajandi esimesel poolel. – Vaba Akadeemia loeng, Tartu, 15.11.2024.

Eliise Selisaar

- A brief overview of the University of Tartu library environment design and a day in a life of one library user. – Erasmus+ töötajakoolitus Târgu Mureși George Emil Palade ülikooli raamatukogus, Rumeenia, 27.05.2025.

Elena Sipria-Mironov

- Raamatukogude panus ja inspireeriv kogemus üle-euroopalise kommunikatsiooni juhtimisel digiteerimisprojekti EODOPEN näitel. – Autoriõiguse seminar 2024: ai-ai-AI, mis siis autoritest sai?, Tallinn, 23.04.2024.
- Audience development, communication and dissemination in the EODOPEN project. – EODOPEN projekti lõpuseminar, Tartu, 10.10.2024.
- Lightning talk: introduction to EODOPEN project. – The 16th International Bibliotheca Baltica Symposium „Past, Present and Future of the Shared Cultural Heritage in the Baltic Sea Region“, Varssavi, 17.–18.10.2024.
- Euroopa Horisoni nõuded ja praktikad. – Seminar „Teadusandmed kaosest korrani – kogemuslood“, Tallinna Ülikool, 22.05.2025.
- Eesti avatud teaduse võrgustiku tutvustus. – Seminar „Teadusandmed kaosest korrani – kogemuslood“, Tallinna Ülikool, 22.05.2025.
- The Journey of Open Access in Estonia and at the University of Tartu. – Erasmus+ töötajakoolitus Cagliari ülikoolis, Sardiinia (Itaalia), 03.10.2025.

Tiiu Tarkpea

- Teadusandmete haldamisega seotud tegevused Eestis ja TÜ-s : ettekanne TÜ andmehaldurite võrgustiku avaüritusel, 14.05.2025.
- Teadusandmed Horisoni projektides : ettekanne DataCite Eesti konsortsiumi seminaril, 22.05.2025.
- Joint RDM work in Estonia. – Finnish RDM training for Data Stewards, 26.09.2025.

Moonika Teemus

- Lühiettekanne raamatute vargusjuhtumist. – Mäluasutuste talveseminar, Kääriku, 07.03.2024.
- Mis jäi raamatust välja? Karl Morgensterni avaldamata reisikirjad. – Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu vanaraamatu toimkonna koolitusseminar, Tallinn, 05.12.2024.
- Karl ja Gerhard von Kugelgeni kirjavahetusest Karl Morgensterniga. – Näituse „Kugelgenid. Ühe baltisaksa perekonna lugu“ publikuprogramm. – Tartu Linnamuseum, 24.04.2025.
- Ludwig von Maydell ja Tartu puugravüüritöökoda. – Seminar „Friedrich Ludwig von Maydelli kirjad: suur arhiivileid“. – Eesti Kunstiakadeemia, Tallinn, 21.05.2025.
- Meine Beschäftigungen: Karl Morgenstern's diaries at the University of Tartu Library. – LAGOOS workshop „Diaries of Scholarship“, Leopold-Franzens-Universität Innsbruck, 19.09.2025.

Ivo Volt eesti raamatu päeval kõnelemas õppe- ja teaduskirjanduse kirjastamisest

UTLIB teater 2024: Väike nõid

TÜ raamatukogu korraldatud üritusi 2024–2025

2024

- 08.02 Tartu Ülikooli erialaraamatukogude koolituspäev
- 04.03 ERÜ kogude toimkonna seminar „Kratid, AI ja muud tegelased“
- 06.–07.03 XXVI mäluasutuste talveseminar „Õnnetus (ei) hüüa(b) tulles“ Käärikul
- 03.05 Tartu Ülikooli erialaraamatukogude kevadseminar
- 06.–12.05 Kirjandusfestival Prima Vista „Paremad ja halvemad tulevikud“
- 22.05 Kodanikuteadust tutvustav seminar „Teadus kõigile: kuidas muudab ühiskond teadust paremaks?“
- 04.06 Infoüritus „Avatud teaduse ABC“
- 28.–29.09 Rahvusvahelise muusikapäeva konverents „Kodus ja võõrsil“ ja rahvusvaheline vinüülplaadilaat
- 10.–11.10 EODOPENi projekti lõpuseminar
- 17.10 Euroopa konservaatorite nädala tähistamine. „Alkeemia“ näituse kuraatorituuril anti ülevaade konservaatorite osast näituse ettevalmistamisel
- 23.10 Eesti raamatu päeval kõneles Kalju Tammaru keelatud raamatutest
- 21.–27.10 Avatud juurdepääsu nädal
- 06.11 Erialaraamatukogude seminar „Tartu Ülikooli raamatukoguvõrk 25 aastat“
- 18.11 Malle Ermeli monograafia „Tartu Ülikooli raamatukogu 220“ esitlus

Olga Einasto kassiteemalisel jõululaadal 12.12.2025

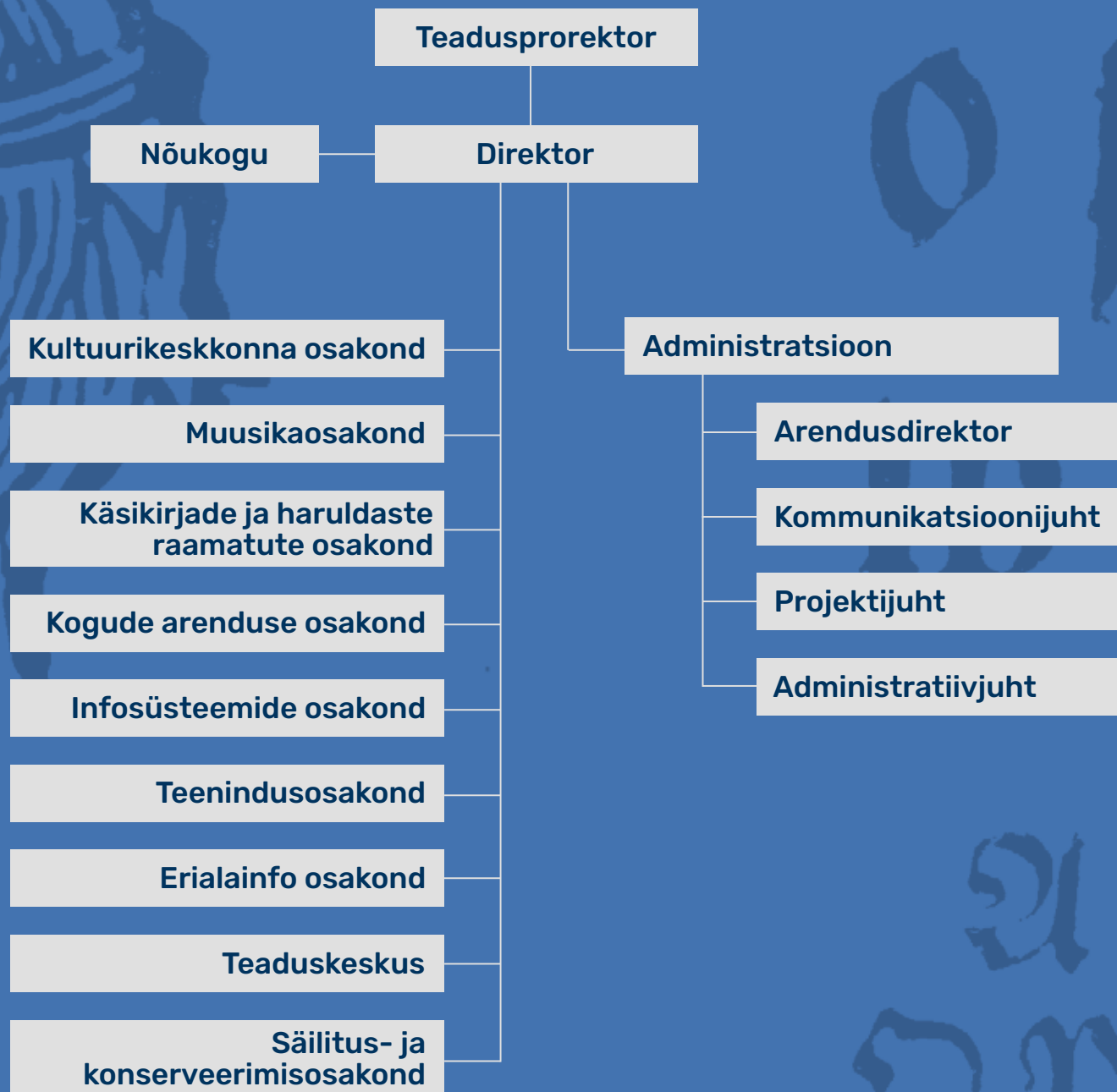

UTLIB teater 2025: Mõmmi ja unenägu

2025

- 30.01 Eesti raamatu aasta avakonverents „Eesti raamat 500“ Vabariigi Presidendi osavõtul. Friedrich Puksoo preemia kätteandmine. Aastanäituse „Õpetusest võrsub iva. Eestikeelsest loengukonspektist kõrgkooliõpikuni“ avamine
- 17.–18.02 XXVII mäluasutuste talveseminar „Tehisintellekt toetab ja inspireerib“ Käärikul
- 16.04 Tartu Ülikooli erialaraamatukogude kevadseminar
- 23.04 Ilmar Vene mälestusteraamatu „Jumalikkuse naabruses“ esitus. Raamat räägib vanast ülikooli raamatukogust Toomemäel
- 05.–10.05 Kirjandusfestival Prima Vista „Raamat kui paik, paik kui raamat“
- 12.05 Uuendatud tudengite söögitoa avamine
- 28.08 Tartu Ülikooli erialaraamatukogude suveseminar Tõravere observatooriumis
- 16.09 Näitusekataloogi „Tartu klassik Karl Morgenstern 1770–1852“ esitus
- 04.–05.10 Rahvusvahelise muusikapäeva konverents „Tallinn 1967. Rahvusvaheline džässifestival“ ja vinüülplaadilaat
- 20.–26.10 Avatud juurdepääsu nädal
- 23.10 Eesti raamatu päeval kõneles Ivo Volt õppe- ja teaduskirjanduse kirjastamisest
- 28.10 Näituse „Bibliofiil Peeter Tulviste“ avamine ja endise rektori ning akadeemiku artiklikogumiku „Mõtelda ning mõista“ esitus
- 03.11 Tartu Ülikooli erialaraamatukogude sügisseminar
- 07.11 „WOMEX 2025: värsked muljeid“. Avo Kartuli ülevaade osalemisest oktoobrikuus Tamperes toimunud maailmamuusikamessil WOMEX (World Music Expo)
- 17.11 Uudishimu päeval rääkisid näituse „Õpetusest võrsub iva. Eestikeelsest loengukonspektist kõrgkooliõpikuni“ tegijad kõige huvipakkumatest ja legendaarseks saanud õpikutest

Tartu Ülikooli raamatukogu struktuur

Enim laenutatud raamatud 2025. aastal

1. Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat / Edgar Krull (2018) – **170**
2. Lepinguõigus / Piia Kalamees (2024) – **153**
3. Tsiviilõiguse üldosa : [õigusteaduse õpik] (2012) – **144**
4. Õiguse entsüklopeedia : [õigusteaduse õpik, meetodiõpetus] / Raul Narits (2002) – **134**
5. Karistusõigus : üldosa (2018) – **133**
6. Meditsiiniline mikrobioloogia : üldmikrobioloogia (2017) – **127**
7. Meditsiiniline mikrobioloogia. II, Bakterid ja seened / Reet Mändar (2022) – **113**
8. Inimese anatoomia. II osa, Ringeelundid, närvisüsteem, meeelundid : õpik kõrgkoolidele / Arne Lepp (2022) – **111**
9. Immunoloogia : õpik kõrgkoolidele (2015) – **110**
10. Karistusseadustik : kommenteeritud väljaanne (2021) – **109**
11. Inimese füsioloogia ja anatoomia (2005) – **105**
12. Ühinguõigus. I, Kapitaliühingud (2015) – **103**
13. Inimkeha põhilised biomolekulid (meditsiiniliselt tähtsamad ülesanded). Inimorganismi metabolism (biokemism ja kliinilised aspektid) (2015) – **102**
14. Lepinguvälised võlasuhted / Tambet Tampuu (2017) – **102**
15. Võlaõigusseadus. I, Üldosa (§§ 1–207) : kommenteeritud väljaanne (2016) – **97**
16. Psühholoogia / Henry Gleitman (2014) – **95**
17. Inimese füsioloogia / Robert F. Schmidt (1997) – **94**
18. Tsiviilseadustiku üldosa seadus : kommenteeritud väljaanne / Paul Varul (2023) – **92**
19. Biokeemia : lühikursus : õpik kõrgkoolidele / John L. Tymoczko (2016) – **88**
20. Karistusõiguse üldosa : karistusseadus. Süütegu. Sanktsioonisüsteem / Priit Pikamäe (2025) – **83**
21. K nagu Kihnu : eesti keele õpik kesktasemele B2 / Mall Pesti (2018) – **75**
22. Euroopa õigusajalugu / Hans Hattenhauer (2007) – **74**
23. Inimese füsioloogia / Peet-Henn Kingisepp (2006) – **72**
24. Füüsika põhikursus : õpik kõrgkoolile. 2. köide / David Halliday (2012) – **72**
25. Inimkeha põhilised biomolekulid (meditsiiniliselt tähtsamad ülesanded) (2019) – **71**
26. Kriminaalmenetluse seadustik : kommenteeritud väljaanne (2012) – **69**
27. Veritasust kriminaalteraapiani : käsitlusi kriminaalõiguse ajaloost / Jaan Sootak (1998) – **68**
28. Rahvusvaheline õigus / Jan Klabbers (2018) – **67**
29. Kuu teine pool / Urmas Vadi (2023) – **65**
30. McQuaili massikommunikatsiooni teooria / Denis McQuail (2003) – **64**
31. Võlaõigusseadus. IV., 8. osa 40. ptk – 10. osa (§-d 703–1067) : kommenteeritud väljaanne (2020) – **64**
32. Keemia alused : teekond teadmiste juurde / Peter Atkins (2021) – **63**
33. Inimese anatoomia. I osa, Liikumisaparaat, siseelundid / Arne Lepp (2013) – **62**
34. Varakristlik teoloogia / Tarmo Toom (2022) – **61**
35. Asjaõiguse seminariülesanded (2018) – **61**
36. Pihtimused = (Confessiones) / Aurelius Augustinus (2007) – **60**

Raamatukogu arvudes 2025

sh TÜ
raamatukogus
201 775

Laenutusi
272 781

sh TÜ
erialakogudes
71 006

Töötajad
TÜ raamatukogus 103

TÜ raamatuvara	4 275 664
– TÜ raamatukogu	3 831 312
– Erialakogud	444 352

Kasutuskogu

Raamatud	2 627 983
Jadaväljaanded	765 528
Käsikirjad	44 550
Kaardid	24 237
Noodid	15 943
Piltteavikud	95 093
Pisitrükised	192 149
Auvised	52 501
E-teavikud (füüsilisel kandjal)	8 652
Mikrovormid	4 667

Virtuaalkülastusi

2 659 439

Füüsilisi külastusi

271 891

Registreeritud
lugejaid

36 182

E-kataloog ESTER

Nimetusi

1 738 432

Eksemplare

2 566 473

Elektrooniline kogu

Andmebaaside arv

96

E-ajakirjad

79 507

E-raamatud

466 746

Digitaalteavikud

272 293

Otsingud andmebaasides

15 443 094

Allalaaditud sisuüksused

2 004 915

Tulud 5 900 700

Kulud 5 214 400, sh komplekteerimiskulud 1 230 200

Summaries

Library is the heart of the university

Jaanika Anderson, PhD, Director of the University of Tartu Library

For the two recent years, the life of the University of Tartu Library has been full of developments, innovations and collaboration. As the heart of the university, the library supports learning, teaching and research by providing access to information sources and teaching the skills of finding and using knowledge. The role of both electronic resources and physical space is important – the number of visits has increased and the library has remained an important place for individual learning and group work. Based on user feedback, we renovated the library lobby, set up a modern dining room for users and formed the Department of the Cultural Environment to improve services and the users' spatial experience.

The library makes its collections visible through digitisation, publications and exhibitions. We published a voluminous book on the history of the library, which received several awards; library staff members published research papers and prepared exhibitions, including the exhibitions of historical materials on alchemy, and of the development of Estonian-language educational resources. Two doctoral theses, defended in 2024–2025, dealt with the management of academic libraries and Estonia's early book culture.

Our focus was on both national and international cooperation. The LibOCS project, aimed to raise awareness of citizen science in research libraries, was completed and we started the CAELUM project, which should improve libraries' capability for crisis response and skills in providing support services in different types of crises. The Year of Estonian Book brought several joint activities,

including the festive opening event and conference at the University of Tartu Library. We also participated in the conducting of a national reading survey.

In the changing academic and technological environment, expectations for library staff involvement are growing, adding new roles concerning data management, open science, and artificial intelligence literacy. The library started to prepare its new development plan, involving the entire staff in shaping a common future.

Meeting place

Ilmar Vene, Librarian

Ages ago, the human soul, the human spirit became for the first time perceptible to man through his ability to remember the past – the things that had already disappeared and the companions who had already passed – and through his ability to put this remembering into words. No other creature known to us can do this.

But as time went by, man went even further, learning to gather the words of remembering into lines of writing, printed texts, books, and finally, even libraries.

The library is a place where the eyes of a person living today can, by gliding over the written lines, revive the threads of the long-gone times and see the lost worlds through the spiritual eye of the people already gone. By learning to remember the past, a person living today meets, above all, his own soul and spirituality. The library is a place that exists for the purpose of making such meetings possible.

Mapping of work processes: The path to a more efficient and user-friendly library

Jaanika Anderson, PhD, Director

In early 2025, the University of Tartu Library decided to map its work processes in order to increase its efficiency, transparency and user-centeredness. The library is a complex research and memory institution, operating in a very diverse range of workflows from the acquisition and cataloguing to the digitisation of library materials, from offering open science services and conference services to showing exhibitions. Although the library was routinely operating, the management pointed out the need for clearer documentation asking, whether the goals are unambiguous, whether there are unnecessarily doubled processes or outdated habits, and whether work processes could be simplified and automated.

Staff involvement and clear communication were essential, as such mapping can cause discomfort or increase the feeling of being controlled. The interview-based mapping enabled to create a thorough overview of the actual work organisation and to identify bottlenecks, such as non-standardised activities and long waiting times. Nearly 40 priority processes were mapped, highlighting both the strengths and needs for improvement. The problems were divided into short-term and long-term goals, the latter of which also provided input for the library development plan.

An important result was the understanding that changes start with people: staff members play a key role in designing processes and ensuring the quality of services. According to expert Kreet Solnaski, the library's workflows stood out for their abundance and personalisation of services, but a further focus should be on a clearer design of core services and regular collection of feedback. The ultimate goal is common for all of us – to provide library users with high-quality, up-to-date and

needs-based services. Mapping of processes is a strategic investment, creating the basis for continuous development and furthering the innovation-supporting work culture.

Opening Day of the Year of the Estonian Book 500 in Tartu University Library

Marianne Marlene Tiik, Librarian

2025 was proclaimed the Year of Estonian Book under the patronage of the President of the Republic Alar Karis to mark the 500th anniversary of the first known printed Estonian text and the Estonian literary language. The yearlong celebration included numerous different events all over the country; the celebration was officially opened in the University of Tartu Library on 30 January 2025.

This honour fell to our Library following our idea, born in May 2024, to hold a jubilee conference examining the overall role of books. It was originally spearheaded by our then director Krista Aru, Kristhel Haak and Marianne Marlene Tiik from the Library plus Priit Rohtmets and Urmas Nõmmik from the School of Theology and Religious Studies. Later the work was led by our current director Jaanika Anderson. As a result, our conference got preceded by the official opening ceremony of the Year of the Estonian Book and was followed by the opening of retrospective exhibition of Estonian educational literature, particularly the university textbooks, highlighting the leading role of the Tartu University in the field of national education.

In addition, in our lobby, as a warm-up for the conference, the "Embassy of Utopia" tackled everything about the books with their trademark unbridled freedom of thought and fantasy. As an example, Meelis Friedenthal, one of almost three dozen speakers, knew the best medicine against the mounting issues of mental health in contempo-

rary society – it is reading books of course! – and the authorities to remind our citizens to read at least half an hour a day with the same persistence they remind us to sort our waste.

Speaking at the opening ceremony President Alar Karis recalled the efforts of the Soviet occupation authorities to erase our people's memories of freedom by destroying Estonian books containing any "dangerous" thoughts. He re-endorsed the idea of his predecessor President Konstantin Päts from 1935 that, if a monument to Estonian people should ever be erected it should depict a mother teaching her children to read. The speakers included Toomas Asser, Rector of Tartu University, Urmas Klaas, Mayor of Tartu, Kristina Kallas, Minister of Education, Heidi Purga, Minister of Culture. Commemorative coin and postage stamp were introduced by the representatives of the Bank of Estonia and Estonian Post. 25th Friedrich Puksoo prize, on the 135th birthday of the legendary former director of our Library, was handed over to Malle Ermel for her monography University of Tartu Library 220.

The conference itself, moderated by the vice chairman of the Main Committee of the Year of the Estonian Book, Toomas Kiho, featured 9 speakers: Tarmo Toom (theologian), Kristiina Ross (linguist), Tõnu Õnnepalu (writer), Krista Kaer (publisher), Meelis Friedenthal (theologian), Toivo Maimets (biologist), Maarja Kangro (writer), Maarja Undusk (artist) and Anu Lamp (actress). They looked at the times 2000 years ago and at least 500 years into the future. Scientific analyses were enriched by personal memories and emotional insights inspired by books. Their combined angle of sight was at least 360 degrees. Brief abstracts of every speaker's main thesis are provided.

Seeing the library through its users' eyes: Service quality survey UtlibQual 2024

Olga Einasto, PhD, Head of Service Department

The aim of the UtlibQual 2024 service quality survey was to understand how users of the University of Tartu Library perceive library services and what factors shape their satisfaction. A modern library is seen not only as a location for books and databases, but also as the environment for learning and spending time, where the physical space, the atmosphere and support of the staff are as important as the collections.

The largest group among the 1003 respondents included UT students. Their main reasons for visits were borrowing books, studying in the library and accessing research databases. The role of the library as the "third place", where people simply come to stay in a pleasant environment, was also strongly stressed.

The assessments of quality indicators remained uniformly within the tolerance zone, revealing that the level of service is generally above expectations. The competence, friendliness and helpfulness of the staff were highly rated, as well as the convenience of borrowing and the suitability of the learning environment. Among some bottlenecks, many respondents listed the shortage of necessary literature in some subject areas, the need for improving the ease of use of the e-catalogue, and the wish for reasonably longer opening hours.

Satisfaction was very high – almost 90% of the respondents said that the library supports them in their studies and work. At the same time, the areas that were considered to need the largest development were the environment, collections and communication. Open-ended responses emphasised the professionalism and humane attitude of the staff and praised the comfortable environment and opportunities for independent use.

The study provides an important input for the library's strategic planning: which services work well, which require investments, and how to direct resources in accordance with the needs and expectations of the users. In conclusion, the study confirms that the University of Tartu Library is a strong user-centred institution, but continuous development – especially in the areas of collections, environment, and digital solutions – is the key to the future of services.

Skills4EOSC: Creating an Open Science Skills Training System in Europe

Tiiu Tarkpea, Data Librarian

Liisi Lembinen, PhD, Development Director

The Skills4EOSC project (2022–2025) created a pan-European open science skills ecosystem, connecting 46 partners from 18 countries. The project supported the readiness of researchers and research support staff for FAIR-based and collaborative research by developing training materials, standards and networks. ETAIS was the Estonian partner of the project and a large part of the substantive work was done by the University of Tartu Library.

The library contributed to five work packages: creating open science skills frameworks and sets of minimum competencies for different target groups; developing “Science4Policy” activities that support policymakers; establishing an Estonian open science community; supporting the harmonisation of the European network of competence centres and helpdesks; and promoting the uptake of project results.

A learning platform with 18 learning paths and 40 courses formed a significant output. The UT Library helped create the “Train the Trainers” training courses, which were attended by 1,500

people from all over Europe. FAIR-by-Design principles were also developed, which ensure the open use and reusability of training materials.

The project brought significant added value to Estonia: the skills of data managers were strengthened, the cooperation network expanded, and the understanding of open science competencies was harmonised. Skills4EOSC improved Estonia's readiness to support FAIR-based science and linked the local science system more closely to European developments.

Library cooperation with the liberal arts professorship

Ene Paldre, Librarian, Academic Affairs Specialist

In recent years, the University of Tartu Library has intensified its cooperation with the liberal arts professorship, offering both professional support and an inspiring environment for the activities of creative individuals. The tradition of the liberal arts professorship, which dates back to 1992, brings one outstanding Estonian creative person to the university every year. The library has organised several exhibitions with former professors, such as Olga and Priit Pärn.

In the 2024/2025 academic year, music listening evenings were held in the library's Music Department at the initiative of liberal arts professor Kadri Voorand. The idea was to offer an uninterrupted listening experience, concentration, and introspection – without phones, talking, or everyday thoughts. Each week, one Estonian musician chose one album that was listened to together. The dim room, free seating positions, and the opportunity to write down thoughts while listening created a quiet, therapeutic atmosphere.

At the end of the year, a sound exhibition “If to Be Really Honest, then...” was held based on Voorand's course. Both the students and professor

Voorand participated in the exhibition, reading out short stories where the sound of the voice and the content of the story formed a whole. Both initiatives were born in close cooperation between the Institute of Cultural Research and the library and showed well how the library can host creative events and be a link between the academic and cultural worlds.

Letters to the Library

Krista Aru, PhD, Director 2019–2024

Probably the best way to commemorate our former director Krista Aru, who passed away on 25 February 2025, is to recall her own words and thoughts on issues important to her. Publishing selected brief excerpts from her letters to colleagues, posted in our Library's internal mailing list during her five years in office, is an effort to do so.

Her letters in this selection, addressed to "Dear friends" or "Dear companions", do not administrate, command or forbid. Krista is rather sharing and inspiring, inviting us to find and see good reasons in our daily lives and the world around us to feel joy, to be proud of our Library and of the meaningful work we are doing. Books, the Library, University of Tartu and Estonia – the country, its people and culture – were the four weight bearing pillars of our world in her eyes. She saw the past as our strength, the gift from our predecessors who paved the road for us, and the future would be of our doing as our responsibility. Karl Morgenstern (1770–1852), the first director of our Library, and Jaan Tõnisson (1868–1941), an outstanding Estonian statesman, were no mythical figures for Krista, but more like old and wise colleagues with whom she could have a word on difficult issues. Krista never hesitated to shoulder her responsibilities as she saw them – for our Library, for Estonian culture, for both our history and future.

The selection of Krista Aru's letters for this publication was made by Katri Armolik, Kertu Uri and Marianne Marlene Tiik.

From professional curiosity to doctoral thesis: A reflection article on the process of writing doctoral thesis 2019–2024

Liisi Lembinen, PhD, Development Director

Liisi Lembinen describes the development of her doctoral thesis in 2019–2024 as an unexpected, twisty and discovery-filled journey that began with professional curiosity. The initial impulse arose already in 2013–2016, when she worked as the acting director of the University of Tartu Library and asked her LIBER colleagues how strategic decisions are made. She published an article on the subject, but at the time, she did not yet think about starting doctoral studies.

In 2018, she decided to try to get a doctoral degree at the Faculty of Economics, because the University of Tartu did not teach library science at the doctoral level. At the beginning, it seemed reasonable to write a monograph, but as the work developed, this became impossible – her interviews and research gave birth to three independent articles. A course on innovation had a great impact, which led her to the study of open innovation in libraries and inspired the first article.

However, the COVID-19 crisis changed the focus of the entire doctoral thesis. Until that time, crisis situations had been hypothetical, but then the opportunity suddenly arose to study decision-making during a real crisis. Libraries had to adapt quickly and change their services and digital solutions, and their role in the university was growing. This provided Lembinen with valuable empirical material for the second article.

The journey was also spiced up by personal trials – a mandatory course in microeconometrics almost caused her to interrupt her doctoral studies. In the end, she still passed the subject, although more through perseverance than deep understanding.

All the articles were ultimately related to one common subject: decision-making in different situations. Finding and matching a suitable theory was a challenge, but the necessary frameworks were found in decision theory. Lembinen emphasises that practical work in the library and scientific writing supported each other – every subject and research are applicable in real life.

Looking back, she believes that gaining experience, self-development, and the knowledge that difficult things can be done were the greatest victories to achieve. The only question that still haunts her is, wherever did she find the time for it?

The online version of her doctoral thesis is available in the UT digital archive ADA.

The first century of printed books in Estonia

Kaspar Kolk, PhD, Librarian

Kaspar Kolk's doctoral thesis examines the first century of the printed book in Estonia, focusing on the period from the mid-15th to the mid-16th century. This study was a result of years of practical experience and research, based on Kolk's work with collections of old historical books held in the libraries of different Estonian memory institutions. Over the course of about ten years, he studied essentially all the known 15th-16th-century books located in Estonia, also visiting the collections of old historical books at Riga, Uppsala and several other European libraries.

The research focused on the spread of the printed book, the development of libraries and the formation of readership in medieval Livonia. The work

was based on surviving volumes and archival sources, including the Tallinn inventories, which provided a rare opportunity to understand the size and contents of lost libraries. Libraries that operated before and after the Reformation – especially the collections of the Dominicans and the Church of St. Olaf – turned out to be the key collections in the early history of Estonian books. It became clear that monasteries were the largest owners of books until the end of the Middle Ages, and that printed books reached Tallinn quickly and in large numbers.

Kolk's research also highlighted some previously overlooked phenomena: the Tallinn school of late Gothic bookbinders, the Franciscan collection of Counter-Reformation printings, and the movement of books from Western European printing houses to Estonian cities. By the mid-16th century, a new group of readers had emerged – the urban bourgeoisie – among whom a smaller but significant circle of secular readers developed, whose books were predominantly in the German language.

The dissertation offers the first comprehensive overview of the first century of the printed book in the Estonian cultural space and creates a solid foundation for further research on the book trade, bookbinding, reading culture, and the role of the printed word in pre- and post-Reformation Estonia.

The online edition of the doctoral thesis is available in the TÜ digital archive ADA.

The Library's 220 Years were gathered between book covers: A Conversation with Malle Ermel

The book *University of Tartu Library 220*, published to mark the 220th anniversary of the University of Tartu Library, is a comprehensive and richly illustrated overview of the development of the oldest research library in Estonia. The author of the book, librarian Malle Ermel has, on more than 600 pages,

put together both the institutional history of the library and the stories of the people who have shaped it. The work discusses the development of collections, cataloguing, user services, the role of the library in different eras, and the changes brought about by political systems and the digital age.

Ermel emphasises that the idea underlying the book is more than 20 years old and it is based on the work of generations of librarians. Earlier researchers – F. Puksoo, A. Tering, A. Vinkel – had laid the foundation, but there was no comprehensive overview. The completion of the book was an extensive effort of archival research: the UT Library’s collections of manuscripts and personal archives (e.g. K. Morgenstern, F. Puksoo), as well as materials from the Estonian National Archives had to be used. The abundance of documents in German and Russian complicated the work, but over time, the support of digital tools and artificial intelligence made it easier.

A number of surprising and little-studied facts emerged during the process, especially regarding decisions made during the Soviet era. Ermel points out that her goal was not to pass judgment, but to understand the circumstances that shaped the choices. Discussing the position of the library, she acknowledges that the library has always belonged to the core of the university – from the Morgenstern’s time, when the library directors were members of the university council, to the modern e-library, where physical space is no longer the only way to access information.

In Ermel’s opinion, the most unique parts of the library are the legacy of the imperial university and the collection of Estonian national publications. She also highlights the changes associated with the moving away from the old location on Toome Hill: the more academic atmosphere disappeared, but the readership expanded. The completion of the book was a team effort – editors Mare Rand and Sirje Nilbe, designer Peeter Paasmäe, and many colleagues contributed to the quality of the work.

Ermel hopes that the book will inspire new researchers and help understand the role of the library in the cultural and scientific landscape. Each photo and story in the book carries a slice of the university and library heritage, forming a bridge that connects generations.

The first Estonian scientific works

Kaarina Rein, PhD, Editor

The beginning of Estonian scientific writing is closely linked to the founding of the University of Tartu in 1632. Although the 500th anniversary of the Estonian-language book emphasises the roots of the national literary culture, the first scientific works written in the Estonian area can be found among the early publications of the Tartu Academy – the disputations and orations compiled by its professors and students. During the last third of 1632, all in all 18 publications were issued in Tartu, ten of which were academic debates. Nearly 600 disputations and over 230 orations were published in the first years of the university of the Swedish time, creating a significant foundation for the history of Estonian science.

Estonia’s own science came later: Friedrich Robert Faehlmann was the first Estonian who defended his thesis in Tartu [in 1827]. The first Estonian-language doctoral theses were submitted at the beginning of the 20th century by Arnold Liin and Albert Valdes. However, the academic texts created in the 17th century – although not in Estonian – were the first scientific publications on the Estonian territory.

For a long time, the disputation of Andreas Virginius and Henrik Bößman from 1632 was thought to be the first Estonian publication, but Ene-Lille Jaanson proved this dating incorrect. Instead, the “Dissertation on Countries”, written by the first student of the University of Tartu Bengt Baaz, and defended under the supervision of Jakob Skytte, can be considered to be the first Estonian publication.

1637 was a pivotal year in Estonian cultural history: the first book partly printed in Estonian (Part II of H. Stahl's Handbook and Household Book), the first Estonian grammar, and the first known Estonian poem were all published this year. By then, the Tartu printing house had been operating for five years, and it had already published over 70 academic works ranging from theology to mathematics and law.

Early modern disputations have often been thought to be primitive in content, but they must be assessed according to the academic standards of their time. Today, research has become much more intensive. Thanks to the University of Tartu Library, Estonia's first scientific works have been gathered into a single corpus, and they provide valuable information on both the history of science and the history of books.

Student research ranging from the 17th century to Morgenstern, based on our collections: Supervisor's report

Janika Päll, PhD, Head of the Helleno-Nordica project, Professor of Classical Philology

In recent years, the collections of the University of Tartu Library have offered valuable research material for students, resulting in several bachelor's and master's theses. These studies discuss the 17th-century Tartu publications, the first scholars of the university and sources of book history, expanding our knowledge of the history of Estonian science and culture.

In 2011, Jaana Jurtšenkova completed her master's thesis on the Greek-Latin Dictionary by Johannes Gezelius the Elder, printed in Tartu in 1649. The copy held in the library, which she completely transcribed and edited using Transcriptus, has now

been partially republished. Her study highlights the characteristic features of the early modern printing technology and the development of lexicography.

Ann-Marii Salutee's bachelor's thesis (2025) examined Karl Morgenstern's speech from 1805, "Plan im Lesen", offering reading recommendations, which provide an overview of the classical educational ideal of the time. The work makes an important contribution to the study of Morgenstern's legacy and helps to improve the understanding of its position in the German-speaking linguistic area.

In 2024, Hanna-Maarja Selde completed her bachelor's project, resulting in a critical edition of Andreas Virginius' theological disputations. She combined a damaged copy from the University of Tartu Library with pages from the National Library of Finland, creating the most complete academic version of the text to date.

At the same year, Kristiina Kase defended her master's thesis on the 17th-century theological orations at the Academia Gustaviana, focusing on David Cunitius' verse oration. The work provides the first systematic overview of early modern oratory practice in Tartu.

Two doctoral students also published their articles: Anni Polding studied the formation of the archive collection of the Pedagogical-Philological Seminar, and Rahel Toomik analysed the corpus of Tartu academic orations. She will create a digital version of the texts using eScriptorium.

Two bachelor's theses from 2024 – Christopher Lääne's translation of Posselius' dialogues and Marta Mägimets' edition of the manuscript disputation "Collegium physicum" – open up new perspectives on the teaching of ancient languages and on the 17th-century natural philosophy.

All these studies show the important role of the University of Tartu Library in the study of Estonian history of science and early modern texts, and

in the development of classical philology. The library's collections continue to inspire new generations of researchers.

The book heritage of the Cancrins in the University of Tartu Library

Elis Pärn, Junior Researcher in Art History

The Cancrins' library held in the University of Tartu Library is one of the most remarkable, but so far little-studied, collections of the 18th–19th century scientific and professional literature. According to the register of donations for 1864, nearly 200 books were donated by the Russian Minister of Finance Georg von Cancrin, but the bulk of the collection comes from his father – Franz Ludwig von Cancrin, a well-known European mining engineer, architect and intellectual of the Age of Enlightenment.

Franz Ludwig's extensive career encompassed the mining and salt industries, architecture, water engineering and agriculture. That is why his collection is diverse: legal literature and manuals on mining, metallurgy, hydraulics and construction art form its most numerous parts. These publications provide a good overview of the technical knowledge of the time, as well as of his connections with leading European scientists, especially Swedish and German naturalists. A large number of books bear Cancrin's personal inscriptions and reflect his professional development and Enlightenment thinking.

The collection also contains valuable manuscripts, including his own notes on building projects, innovations in salt production and improvements to machinery. These documents provide a rare direct insight into the engineering thought at the end of the 18th century.

Georg von Cancrin, who later became one of the most influential Ministers of Finance of the Russian Empire, supplemented the collection with works

on economics, military administration and politics. His professional interests are reflected in numerous legal and administrative manuals, military supply protocols and publications on the development of science and art in Europe.

The value of the Cancrins' library lies in its integrity and personal origin: few scholars of the 18th and 19th centuries have left behind such an extensive and well-documented private collection. It is a source of book history, an academic tool, and a window into the history of the arrival of the knowledge developed in Europe into the Baltic area.

A catalogue that unfolds a life story: The Tartu classic Karl Morgenstern 1770–1852

Jaanika Anderson, PhD, Director

The catalogue *Tartu Classic. Karl Morgenstern 1770–1852*, published in 2025 by the University of Tartu Library, continues the series of events held five years earlier to mark Morgenstern's 250th anniversary and, based on the exhibition, brings together a comprehensive overview of the life and legacy of one of the most important professors of the university. After the reopening of the University of Tartu, Karl Morgenstern was for more than 35 years one of its central figures – professor of rhetoric, classical philology, aesthetics, literary and art history, the founder of the university art museum and the long-time director of the library. His contribution directly shaped the academic face of the university and the development of the humanities.

The catalogue was compiled by experienced Morgenstern researchers Moonika Teemus, Mare Rand, Janika Päll and Malle Ermel. The bilingual publication (Estonian-English) combines the manuscripts, artworks and books shown at the exhibition, and adds a wealth of material that was not included in the exhibition due to lack of space. The catalogue serves two purposes: to reveal

the story of Morgenstern's development from childhood to his Tartu years, and to introduce the collections related to him, now held in the University of Tartu Library.

The publication is in the form of a catalogue, but it develops into a kind of biographical book, where illustrations and archival items create a living visual narrative alongside the text. The texts presented in the form of fragments do not burden the reader, but leave space for interpretations and discoveries. For people who are just starting to get acquainted with Morgenstern, the catalogue offers concise "guidelines" that lead to broader topics of cultural history – for example, the educational opportunities for women in the 18th century or the networks of art dealers and collectors of the time.

The research on Morgenstern has been going on for decades, but his legacy remains inexhaustible. The catalogue fills a gap in his life and work, but highlights the fact that the library collections still contain many more unexplored manuscripts and materials. The improved accessibility – both the digitised manuscripts and the publication of the physical catalogue – supports future research and keeps Morgenstern's legacy alive in the context of the University of Tartu and the Estonian humanities.

Exhibition "Alchemy: The intersection of all things"

Meelis Friedenthal, dr. theol., Associate Professor of the Intellectual History of the Baltic Sea Region, Associate Professor of the History of Early Modern Thought

In the autumn of 2024, the exhibition "Alchemy: The Intersection of All Things" was held in the exhibition hall of the University of Tartu Library, with the aim of introducing alchemy as a comprehensive system of knowledge, not just a set of gold-making or magical practices. Curators Meelis Friedenthal and Kurmo Konsa showed alchemy

as a discipline where philosophy, science, art and spirituality meet, centred on the understanding of the profound changes in matter, nature and the spiritual world.

The exhibition focused on the rich collection of alchemy books at the University of Tartu Library, including works by Paracelsus, Ramon Llull and Nicolas Flamel, and a rare illustrated manuscript from the 16th century. The display of books from the so far little-studied collection of chemistry professor Ferdinand Giese attracted great attention. The visual aspect was complemented by chemistry instruments from the UT Museum and the impressive design of the exhibition by artist Jaanus Kaasik.

In addition to the historical perspective, the exhibition highlighted the contemporary relevance of alchemy – its connections to discussions on biotechnology, artificial intelligence and environmental crises. Visitors were entertained by curatorial tours and a conversation evening with Paavo Matsin. The exhibition attracted lively public interest, and the guest book proved that the visitors were touched by the subject both on a personal and philosophical level.

Origins of the jubilee exhibition "Teaching Creates Knowledge. From Lecture Notes to Academic Textbooks in Estonian"

Marianne Marlene Tiik, Lead curator

There was no surprise involved that the 500th Anniversary of the Estonian Book and Estonian literary language would be celebrated in 2025 in the format of a nationwide Year of the Estonian Book. No matter that came only 90 years after the 400th Jubilee in 1935, as a few decades later substantive evidence was discovered in archives, confirming that the first book in Estonian was

in fact printed ten years earlier than previously known, in 1525. I wish someday new finds would make Estonian book even older.

In our exhibitions working group, established in 2019 by former director of the Library Krista Aru, the issue of the Jubilee exhibition was repeatedly discussed since at least 2023. Nobody favoured a general overview format, as it was taken for granted that all the oldest and most precious relics would be brought out for the inquisitive eyes of the Estonian public without our input, from the vaults of other institutions. Finally, in March 2024, it was decided to stick with our “bread and butter” competency and concentrate on a retrospective of Estonian original educational books with an emphasis on university textbooks.

We started to “mobilise” from the ranks of our librarians the colleagues who had closer expertise in particular fields of knowledge and subjects to be able to evaluate and pick out the most worthy and important examples. However, it became apparent that our limited human resources – nobody could be excused from their daily duties -- were not fully up to the task. Therefore, we involved professors and lecturers from all over our university to assist us with their expertise. We see their enthusiastic support we received as a clear sign of the community spirit in Tartu University, a recognition of the irreplaceable place of our Library in the educational process and the continuously high value being placed in university textbooks in Estonian. As our exhibition was entered into the official program of the Year of the Estonian Book, we got some financial support from state bodies for the design of the exposition.

Our exposition had to fit into the physical and online spaces available and was thus cupped at approximately 1200 printed and around 1000 on-purpose digitized versions of selected books with some overlap. Hard choices had to be made all the way while compiling the exposition. Early on it was decided to leave aside translated textbooks and concentrate on books originally written in

Estonian. It was quite painful, for example, to leave out the works of the Tartu University’s professors of Baltic German origin written in German, as they played a major part in the history of education in Estonia. I would have liked to include portraits and brief CV-s of most noteworthy authors, first of all the pathfinders, but there was no room.

Lilian Mengel in her role of the Project Leader took great care of reaching out to the visitors. A printed fill-in workbook with quizzes was available to “cement” the knowledge obtained or recalled at the exhibition, there were puzzles to compose, a memory wall to write down a funny story from one’s student days and a mailbox to leave a letter to the favourite professor.

I am happy to note that our exhibition has received a positive and ongoing press coverage. Working on this exhibition confirmed my belief that textbooks in Estonian are among the highly significant building blocks of our country and nation as we know them today.

A a b c d e f ff g h

r r

s s

t t

o

w

u u

i k l m n r r s t